G 220

29

PAP KÁROLY G
EGYET. TANÁR KÖNYVTÁR

. . . . . .

. . . . . *Sehol sem, és mindenhol.*

NAGY KÁROLY

HŐS KÖLTEMÉNY

HUSZONNÉGY ÉNEKBEN.

SZERZETTE

D'ARLINCOURT VICTOR,

A' KÖNYÖRGŐLEVELEK MESTERE, A' BECSÜLET RENDNEK VITÉZE.

FRANCZIÁBÓL MAGYARÁZTA

BENKE JÓSEF,

PROFESSOR.

ELSŐ KÖTET.

223

PESTEN,

TRATTNER-KÁROLYI NYOMTATÁSA

ÚRI UTSZA 612dik SZÁM.

1834.

PAP KÁROLY dr.
EGYET. TANÁR KÖNYVTÁRÁBÓL

142.470

MAGYAR KIRÁLYI TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEM KÖNYVTÁRA
DEBRECEN

MÉLTÓSÁGOS GRÓF

FÁJI FÁY ISTVÁN

ÚRNAK.

A'

HONI NYELV' ÉS MŰVÉSZET' BUZGÓ

PÁRTOLÓJÁNAK.

Méltóságos Gróf Úr!

Sok ízben hallottam Honunknak nehány nem hivattatott írójit panaszkodni, hogy fáradságok a' tudományos világban, nem hogy jutalomra, sőt még figyelemre sem érdemesítetik: én ellenben, ha az elsővel nem dicsekedhetném is, de az utólsót majd minden munkácskámra nézve örömmel tapasztaltam érdemem felett: az egyes eseteket halmozni nem akarom; elég ez alkalommal édes Hazámmal tudatnom, honnan vette létesítését a' magyar Nagy Károly, *Caroléid*, és mi adott alkalmat ennek mostanában magyar ajkakon foroghatnia.

A' Méltóságos Gróf Úr', Lizinkát Cottin után tőlem magyarúl olvasván, szerencsém vala tetszését ez előtt három évvel megnyernem, és azután csak hamar nagylelkü felszólítását tapasztalnom; hogy Nagy Károly Eposának fordítását váłlalnám magamra, olly kegyes biztató ajánlása mellett; hogy ha várako-

zásának munkám megfelelend, azt kinyomtattatni tulajdon költségén kész, és minden abból származandó hasznot minden feltétel nélkül nekem ajándékozni elszánt.

Én bátor valék a' nagylelkü ajánlás következésében Nagy Károlyt tüzesen kezembe ragadni, 's futni mellékesen a' pályán egy ollyan íróval, kinek fellengős lelke, 's nyelve míveltsége az enyimet ugyan meghaladja; de valamint őt hazája szeretete lelkesíté, úgy unszolt engemet is a' Méltóságos Gróf Úr határtalan kegyessége, hogy a' Haza oltárára tehessem mennél elébb azt a' hős költeményt, mellyhez hasonlót „a' keresztény század eddig elő nem mutat," és a' mellynek divatban leendő, és maradandó becse, ha nem hibázom, hoszszabb időre terjedhet, mint az egyes ember földi léte.

A' Méltóságos Gróf Úr azt olvasta, 's kegyes vala azzal kijelenteni megelége-

dését, hogy minden arra teendő költséget nekem általaladni méltoztaték. Mi szép, az efféle tettben bizonyított serkentés a' hamuban alvó szikra felébresztésére! De más részről, mi háládatos igaz hazafi az ollyan, ki minden mellékes haszonkeresés nélkül így kíván Hazájának szolgálni, és a' ki nem csak a' vele együtt élőkről, hanem még a' származandókról is jótévőleg kíván eleve gondoskodni; áldozatokat tenni kész homályban minden fittogtatás nélkül! Az illy tettek bélyegzik, véleményem szerént, az igaz hazafit; ezek mutatják, hogy az igazi hon szeretet éppen nem az abból vett világi kedvezések' 's javainak ránk pazarlása tekíntetéből veszi származását; hanem, mint egy háládatos magzat, az őt gondoson nevelő szegény nemzőjét boldog állapotjában annak esmeri, tiszteli, és ápoló kezeit attól soha meg nem vonja.

Méltóztasson tehát a' Méltóságos Gróf Úr hálás köszönetemet édes Hazánk minden magyar ajku lakosinak nevében elfogadni azért, hogy egy olly hősi költeménynyel kívánta őket megajándékozni, mellynek olvasása közben, ha nem nagy hasznot is, de unalmat, talán, soha sem fognak érezni.

A' Méltóságos Gróf Urnak

Miskolczon Julius 31. 1833.

legalázatosabb szolgája
Benke József.

FIGYELMEZTETÉS ELŐSZÓ GYANÁNT.

E' hős Költeménynek tárgya Nagy Károly franszia Király, Pipinnek fija, a' tudományos világban, és azok előtt, kik a' történetek írójinak olvasásában kedvüket lelik, olly nagyon esméretes, hogy róla sokat írni annyi volna, mint a' nyomtatványi lapokat ok nélkül szaporítani; de vannak többen ollyanok, kiknek sem életük-módjával, sem hívattatásukkal, sem kényükkel öszsze-nem-fér a' hajdani dolgokban buvárkodni; ámbár az olly tartalmu könyvek olvasásában gyönyörködnek, mellyek a' nagy emberek vitéz tetteit, szerencsés, vagy bal esetüket, kicsapongásaikat rajzolják, 's azokat az ó világból, mint valami bűbájos mester a' jelenkorba előidézik. Az illyenek kedvéért az emlékezetben forgó hős életéből némelly főbb vonásokat itten érdekelni nem tartom feleslegesnek.

Nagy Károly Kristus születése után 774ben atyja halálával a' Lombardi birodalmat, mellynek utólsó királya Desiderius, vagy Didiér volt, eltörölte: a' római püspököket azon birtokaikban, mellyeket az ő atyjától nyertek, nem csak megerősítette, hanem még nehány városokkal meg is ajándékozta, de a' tartományban a' felsőbbségi hatalmat magának tartotta,

és Olasz országot, kivált Rómát, mint Király úgy igazgatta.

Azután Spanyol országba ment, ott a' Szaraczénusoknak nagy darab földjét egész az Ebroig elvette, Majorka, és Minorka szigeteit elfoglalta. Harmincz esztendeig folytatta háborúit a' Szászok ellen, kik akkor a' mostani Alsó-Szakszoniában és Westphálban laktak; és a' kik a' Frankusokat, mint velük határosokat szüntelen háborgatták: hatalmas és bátor vezérük Vitikind alatt hallatlan vitézséggel védelmezték magokat; de végre csak ugyan megkellett hódolniok Károlynak, és hogy ez állandó hívségük felől annál bizonyosabb lehessen, által plántálta őket más tartományjaiba, egy forma just, és szabadságot engedvén nekik a' Frankusokéival. A' közben megtámadta az Avareseket, őket a' Dunán és Tiszán által kergette, és a' frankusi birodalomnak határát egész a' Rábáig kiterjesztette.

Azonban a' kerestény hitnek elterjedését úgy eszközölte, hogy a' meggyőzött népeket annak elfogadására szóval és hatalommal unszolta, kényszerítette: e' végből püspökségeket állított Osnabrückben, Brémában, Mindenben, Paderbornban 's a' t.: tudományos férfiakat hozatott Angliából (már itt akkor a' kereszténység divatban volt); ezek vallásukat hirdetvén, Német országban sokakat megtéríttettek.

Károly nyugotti tartományjaiban mindenhol kezdette a' tudományokat újjra életre hozni: oskolákat alapított, könyvtárokat szerkeztetett, klastromokat építtetett a' tanítók, 's tanulmányok kedviért; becsülte, megjutalmaztatta a' tudósokat, maga is kedvellője volt a' tudományoknak. Az újj megtért német keresztények kezdettek alatta németül írni; ő maga is

pártfogója és terjesztője volt a' német nyelvnek. 800-ban a' római Császárságra, melly méltóságától három száz esztendeig a' Konstantinápoli császárok alatt meg volt Róma fosztva, mi módon tett szert, e' költemény folyamatjában világosan, és hitelesen lehet látni. Ő elhagyta a' világot 814ben a' dicsőségnek és szerencsének legmagossabb polczán.

Éppen azok, kiknek kedvükért e' csekély rajzolatott tettem, fogják eleintén talán mondani, miért nincs e' jelen munka folyóbeszédben magyarosítva; a' versek előttünk unalmasak, erőltetettek, és nagy bajjal érthetők. Megengedem, hogy a' görög és római mértékeken írt versezetek sem most, sem jövendőben nem fognak tetszeni a' középszerü, a' tanulmányokkal vagy oskolákkal húzomosan nem bibelődött elméknek. De az illy *alaxander* vers neme, melly csak egyenlő végtagu szavairól esmértethetik meg, hogy vers, egyéb eránt szintén ollyan mint a' prosa, hogy untatna vagy fárasztna, alig hiszem; mert abban a' szók, vagy a' szóknak segédfoglalatjok természetes helyükből ritkán zaklattatnak-ki, a' mi, úgy tartom, sokkal kellemetesebbé teszi az olvasást, a' kivánságot tüzelli, a' részvételt öregbíti, az időt kurtitja, az elmét nem untatja. Azonban a' költeményben, kivált a' hősiben, semmikint sem lehet elmellőzni a' verset, mert a' mint Delille mondja „a' költeményi prosának „nincs meghatározott caractere, nincsenek sebes for-„dulatjai, tüzes mozdulatjai, a' poesisből képezett „bátor kiejtései; a' prosának világosnak, pontosnak, „egyszerünek kell lenni;" a' poémának ellenben fellengősnek, szabadnak, mindenfelé kiterjedőnek, az egész természeti, és képzelődési világot befutni tudónak. De valamint Delille, úgy más nagy költői is

fransz országnak éppen az illy nemü versezettel éltek, és még is bennek a' könyenérthetőség a' magos gondolatokkal, a' játsziság a' komolysággal, a' világosság a' sötétséggel, a' virágos rét a' vadon sivatagjával 's a' t. úgy van párositva, hogy egyikből a' másikba szinte szeret által tétetni az elragadtatott olvasó.

Azt is tudom, 's készen is vagyok újj íróinknak szemrehányásukra, hogy szavam, beszédem módja felette popularis, nem látszik nagyon előre haladni az idő' lelkével; de itten is megint a' már elébb érdekelt okaimmal állok elő, hogy tudniillik, könyen érthető szeretek lenni, 's azoknak kedvük, és kényük szerént kívántam dolgozni, kiktől e jelen munka, a' mint előre gyanítom, leginkább fog kedveltetni, helybe hagyatni: ezek pedig lesznek magyar Aszszonyságaink, Leányaink, kiknek nagyobb része meg van fosztva, vagy idegenkedik a' hős költemények, 's más szívérdekes munkák olvasásától a' felette szoros kaptára vont versezet, és előttök eddig esméretlen újjitások miatt.

Itt azonban mentségemre szolgálhat az is, hogy én *Versegitől* annyira ajánlott *consvetudot*, *etymologiat*, *analogiat*, és *euphoniat* a' mennyibe lehetett szemem előtt tartottam, ha nem olly móddal is, mint ő kiszabja, és szabályait támogatja, 's így okoskodtam magamban: a' ki az ártatlan *szokást* bántja, az a' nemzetnek jussát sérti; ki gyakran faragja és *származtatja* a' szót, oskolás szellemét fitogtatja; a' ki a' bevett *rendet* a' beszéd folyamatjában kénye szerént zavarja, változtatja, az a' nyelvnek természete ellen vét; a' ki végre a' prosodiát, *hangoztatást* elmellőzi, fel sem veszi, az a' nyelvet a' legszebb és fontosabb tulajdonától fosztja meg. Ez utolsóra kell úgy tar-

tom, mindenek felett vigyázni, 's ennek kedviért lehet, és szükséges is szenvedni a' többinek. A' nyelvnek első bírálója a' fül: hijába mondom, hordom elő az idegennek nyelvem szépségét, harmoniás lejtését, 's más tulajdonait, ha őt arról füle meg nem győzi. Én nem szoktam papirosra semmit tenni a' nélkül, hogy azt mindjárt nyelvemre ne vegyem, 's hangosan ne declamáljam 's illy móddal szeretném azokat, kik nyelvünket darabosnak állitják, meggyőzni, 's elhitetni velük, hogy Europában hangjára, 's könyüségére nézve első helyet érdemel a' magyar nyelv: meglehet, hogy sajátságom e' pontban részrehajlóvá tesz, 's többet tulajdonítok annak, mint a' mennyivel bír.

De makacsnak sem kívántam láttatni egészen az újjitásoktól undorodva: a' poeta szabad, 's gazdálkodik okosan ott, a' hol a' szükség úgy hozza magával; a' mi a' poemákban megengedhető, éppen az szenvedhetetlen pedantismus a' folyóirásokban, kiváltképp az ollyanokban, mellyek minden féle, és értelmü olvasókat érdekelnek. Sőt még vakmerőséggel is vádolhatom magamat azért, hogy némelly szót gyengébben hangoztatok vagy irok, mint eddig szokásban volt p. o. franszz franszia a' nemzeti kiejtés szerént: újj szokatlan szavakkal is éltem, a' minő *életég* (aer vitalis, atmosphaera); ezen felyül van ég, de élet nincs semmi féle földi-terméknek: *parer*ből hogy pározni, vagy párolni lett, minthogy necesse fuit — dabitur licentia, Horáczra emlékezvén, meg engedhető, vagy alig észrevehető hiba.

Végre, a' kik a' magyar Nagy Károlyt a' franszia *Charlemagnenyal* összve fogják hasonlítani, sok helyen találnak egészen más gondolatot, más rajzolatot,

más fordulatot; az elmellőzések, és ugrások is igen számosak, de ezek két okból történtek, vagy azért, mivel azok az eredetiben is vagy feleslegesek, és nem érdekesek, vagy a' nemzeti büszkélkedésnek bélyegeivel elannyira jelelve vannak, hogy a' miatt valami idegen nemzettel a' franszia nemzetet megkedveltetni lehetetlen, ha bár más oldalról azt kénytelen is becsülni. Ezen okból jónak találtam az efféle keletin-tuli magunk fitogatását generalizálni, úgy érínteni, hogy az minden derék nemzettel, vagy annak derék fijaival közös lehet. Ez a' kiejtés „Büszke a' fransz, az ángoly, a' magyar 's. a. t. az ő nevére," azonban minden nemzetnél közönséges, maga érdemeinek, és kényének hizelkedvén; de ezen nemzeti hiuságot talán egy sem űzi olly meszsze, mint a' gallus, gaul, frankus, vagy franszia, de van is oka, mert mind a' négy nevezet alatt elég bajt, gondot adott ellenségeinek, nagy és felette hasznos tetteket, embereket mutatott a' világnak.

NAGY KÁROLY.

HŐS KÖLTEMÉNY.

ELSŐ ÉNEK.

Éneklem ama nagy vitézt, 's annak roppant hatalmát,
Ki a' pártos thrónok' estén fundálta birodalmát: (1)
Kinek győző karját az ég magának elhasználta,
'S az álistenek' romjain igaz hitét plántálta:
Olly királynak szerelmeit, harczait, 's nagy tetteit
Zengem, ki égig emelte világ történeteit:
Ki a' Césárok' székébe győzedelmesen űle,
Népétől imádva; kiben vallás, 's mív egyesűle.

Nagy szivűek' érzeménye, te hazai szeretet!
Jer, öntsd meljembe az észláng-isteni lehelletet!
Lelkesítsed szavaimat, ihlessed énekemet:
Ha csökken, te tüzeld újra, szent 's hív gerjedelmemet!

Károly mint király parancsol, 's győzedelmit aratja,
Már tíz és két esztendeje hogy dicsőség' magzatja. *
Mi volt a' vitéz Gallia, csak kínos rabszolgaság,
Olly tyrannoknak jobbágya, kiknek czimjök gyávaság.
Az a' nép, melly számtalanszor vért öntött patakjain,
Kénszerítve istentelen, fenevad rokonjain;
Ma egy fénylő király alatt a' gonoszok' rémsége,
Thrónokat osztogat, 's tőle függ a' föld kereksége.

A' boldog levegő körén virágrétek' térjein,
Hol a' Szein partjai között hömpölyög édenjein, (2)
Ottan Paris, a' nagy Paris homályban eltemetve,
Kezdette fejét emelni, látván magát felejtve:
Még nem a' királyok lakja, nem ama tündér város,
A' világ dísze; környéke silány, és vízmocsáros;
Majd azután a' világnak egy pompásabbik feje,
Ezer külömbféle népek egyesülésök helye:
Mind ekkorig szemérmes szűz, egyszerű Lutecia,
Kinek létét alig tudta édes annya Gallia.
Csak távolról sajdította jövendő méltóságát,
A' felhők' kárpitja megett önhalhatatlanságát.

Egy hajdankori palota' gothusos belsejéből,
Hol a' természet diszesült a' szorgalom' mívéből,
Károly a' napnak hajnalán álmát szakasztja, 's indul,
Szépségén az ébredező természetnek elbámul.

* Ő most mintegy harmincz esztendős.

Tűzláng borítja szemeit; lelkes indulatjára
Roppant szándékok csődűlnek égő szíve tájára;
A' jelen, a' minek ura, azoknak szűk korlátja;
A' multal bízott, jövendő, mellyben újj fényét látja
Bátorsága védő sáncza, él csak a' becsületért:
A' Francusok szíve csupán, mellyért kész ontani vért.
Férfi büszke vonásai, felséges mozdulatja,
Minden' meljét, minden' szemét kellemivel meghatja:
Nem rabja a' szerelemnek; szalad annak lángjától:
Vágyodással ég népének boldogulhatásától:
Köteleség éltetője léte boldogságának;
De tán sokat tulajdonit ereje hatásának?
A' dicsőség szomjuhozás túl viszi a' határon?
Nem, ő nagylelküleg áldoz győzedelmi oltáron.
Lépéseit becsületen, igazságon intézi;
A' gyengéket támogatja, a' bünt büntlen nem nézi;
A' hatalom jelensége sugározik homlokán,
Dicsőíti nevét a' hír tettiben, és nyomdokán.
Elhunyt az éj: az aetherek' hatalmas monarchája
Fokonként hág, kezdődik az ébredt világ' lármája:
Tündöklő biborral bevont kékmenyezet thrónuson
Emelkedik Titan' nője a' keleti Induson:
Nyílik a' napnak gyémántal ragyagó palotája,
Aranytűzzel vonódikbe az ég' nagy karimája.
A' piperés czifrálkodást a' hőshöz méltatlannak
Tudván, feljűl vas ing, alól sulyos panczélji vannak:
A' palota testőrjei, a' pompás udvari nép
Nem környékszik: Nemes Károly, a' te szemedben nem szép

Ama dagályos béjegi rémségnek, kevélységnek,
Czimjei a' tyrannusnak, nem az igaz felségnek.
Hív népétől szerettetve, annak becsületére
Támaszkodik, 's bizza magát szíves szeretetére.

Bemegy a' tanácsba, körűlkerítik udvarlóji.
Bozon epp' a' thrónus mellett, odébb több tanácslóji;
A' kevély Bozon a' hadban rettentő; de nem nyájas
Társalkodó, erejében bízó, fontos nem szájas:
A' tettetés nálla vétek, hajthatatlan, szinte vad:
Szája nem másnak, csupán a' tiszta valónak helyt ad:
Az udvariak kerűlik, utálják társaságát; —
De Bozont Károly kedvelli..... 's elnézik durvaságát.

Angilbert Károly barátja, híres irományjával,
Elterjedt neve tündöklik születési jussával.
Bozon nyomdokit követi, bajnok, és philosophus,
Kezében diszes a' hárfa, homlokán a' zöld laurus,
Tapasztalása vezeti a' tüzes ifjuságot:
Fontos, de nem komor, mutat keményt, nem makacsságot.
Örömét leli rászabott, 's tett kötelességében,
Nagy vitéz, de jobban szeret élni béke csendében.
Ha minden előtte Károly, még inkább az Gallia.

De a' thrónusnak tart egy ki, Marsnak valódi fija:
Szemeiből bajnok látszik, járása egy Fentséget
Jelent; harczaival béjgzett, és győzött ellenséget;

Ez Izambart: * ennek nevét zengték a' had' mezején
Ez áll a' hír, és dicsőség legmagasabb tetején.

Közletlen mellette Gerold: Gerold sima beszédes;
Monarchája szívét birja hiszi, 's azzal negédes;
Finom, fellengős a' szava, ravasz magatartása:
Szivében állandón fészkelt politika vonása;
De nyúlszívű bajnokocska, hadban remeg 's istenes
Mint a' harczra nószoló bőlcs orátor Demosthenes. (3)

Othonban a' szép tudomány, 's vitézség egyesültek;
A' természet' ag törvényi előtte kiterűltek,
A' mérhetetlen mélységűt titkaiból kifejté,
A' haldokló halandókat halál elől elrejté;
Az ejtett hibákat korán tudta megorvosolni,
Megfontolni az elmultat, a' jövendőt jósolni.

Egy fiatal hős leventa im' ezt nyomba követé,'
Az ég ebben a' bajnokat a' kecscsel egyezteté:
Tüzes, enyelgő, mindenkor nyájas, tekervény nélkűl,
Pánczélban Mars, sisak véve Ámor a' homlokán űl.
Derék, de léha, szerelmes, bájló, de álhatatlan,
A' szépség remeke Gűize; maga meggondolatlan,
Bohó, bódi, pazarl; rohan vakon veszedelemnek
Mint Mars fija, de egyszersmind rabja a' szerelemnek:

* A' nemes derék Izambart Nagy Károly életét egy vadászat alkalmával mentette meg. Lásd Gaillard Nagy Károly Histor.

Bolondos, és győzedelmes; valahol csak megfordúl
Szépeket hódit; a' hadban mint az oroszlány úgy dúl.

Ottvan Eginhard a' hadi trubadur *: éneklője
A' harcznak hymnusiban, 's ámor kedves költője.
Joval tovább látszik Brennus; ő származását vette
Ama nagytól, ki boszulva győzvén Romát bevette.
Nemes Roland! te valaha ezen hősök' sorában
Büszkén diszlél. Szerencsétlen Ronszevó! — de hijában;
Átkozott legyen bár a' föld, hol dicsően kimultál,
Sirodon örök időkig halhatatlanság strásál.

De ti Montmorenszi, Tődrik, Odvard, Anszlin, Olivir
Felejtve vagytok? nem, szárnyán hord benneteket a' hír:
Kedvelt magzati maradtok a' hív emlékezetnek,
Nevetek örök czimjei a' nyert sok ütközetnek
Roricus, Archambolt, Artus, Ogir, Ancon, és mások
Dicső nevei ragyognak, fénylik leventázások.
Miért nem bír jó szándékom hatosb mívvel, 's festékkel
Hogy örökösitném a' nagy tetteket nagyobb ékkel.

Azonban Károly szavait hozzájok így intézi:
„— Választotti udvaromnak, honjunk díszes vitézi!
„Leventák! köztetek állok im' e' szempillantásban,
„Gallianak jelen sorsát festni egy pár vonásban.

* Tudja azt az egész világ, hogy Eginhard Nagy Károlynak előbb titoknoka, azután barátja, végre veje, és történetírója volt.

„Midőn Lombardia' népe a' Franszok' ellensége
„Komplótokra ragadtatott, boszúállás lett vége:
„Fejedelme Didiér az Alpesek közt heverve
„Dörgött, és nem látszott hinni, hogy hada meg van verve.
„Páviába szaladt rejtni szemérmét a' szemtelen,
„'S koldulja csupán életét kegyemtől az esztelen,
„Görnyedve rakja zászlóját; kezéből ki hull a' bárd,
„A' királyi bot előttem, mellyel kérkedett Lombárd.
„Ezt volt, midőn a' szent menkőt Romában lelánczoltam,
„A' pápát szolgáltam, de az embernek parancsoltam.
„Gőggel alább! tudja meg ő, míg törvényeink állnak,
„A' prélatok feje éppen nem feje a' királynak.
„A' fájdalmaknak Embere, kinek ő helytartója
„Thrónus helyett kereszten függ, gyaláztatás adója:
. . . . . .
. . . . . .
„A' Spanyol pálczám alatt, 's tud urának Italia,
„E' közben háromszor esett kezembe Germania:
„Vitikind futott előttem, terhelvén a' sok inség:
„Hittem hogy a' világon csend uralkodik, 's békesség.
„De fájdalom! hiú remény! Ez a' megátalkodott
„Nép ma földhöz verve, holnap ujj harczra iparkodott
„Ostorozása hasztalan, hasztalan ápolása;
„Öszszetöretett, és még sem lehet csillapítása:
„Ezen meggyőzött halandók még mind győzhetetlenek,
„Esnek réműlve, és viszont mint rémítők felkelnek.
„Már és Vézernél a' csorda hamseg tömött rakással,
„Iszonyuan fenyegeti országunk' pusztitással:

PAP
EGYET. TAN

„Kevélysége Vitikindnek naponként nevekedik,
„Éjszakról minden nemzetség hadjába törekedik,
„Fegyverre ragadja dühök. De bevárni sok lenne:
„Nem magam' védem, de győzöm még mig hadat izenne.
„Szövetkezzenek ellenem bátor éjszak fijai,
„Ezeket alázom, 's fügnek tőlem világ' thrónjai.
„Áldott békét ragasztani a' nemzetek javához:
„Rajta vitézek a' Szászok folyójának partjához!
„Repűljűnk semmivé tenni az idegen csordákat,
„A' vadakat, kik veszélyel fenyegetik hazánkat;
„Veszszenek, és legyen béke, ez égő kívánása
„Szívemnek! Mit véltek, kinek mi titkos ohajtása;
„Szóljatok bátran, had tudjam mi tanácsot gondoltok?
„Elfelejtvén, hogy köztetek Károly, nyíltabban szóltok.
„Fegyvereink állandoúl hív szolgálatot tettek,
„A' multakban a' jövendők nekűnk felfedeztettek:
„Terhelve győzedelmektől érjük el valahára,
„'S kostoljuk az édes nyugtot a' dicsőség szavára.

Gerold felemeli magát: "— Ah! uram a' mit mondál
„Abban táborozásod, 's nagy tetted hejánosan áll;
„Nem csak nemzeteket győztél: az Ég akaratjának
„Szószóllója voltál, 's esmér az Egyház bírájának:
„Erős karjaid tették, hogy áldozataink égnek
„Oltárinkon, győzedelmes kedveltje Istenségnek!
„A' fenyegető villámok kerűlik országodat,
„Nyert hadaid számossági mulják élet napodat.

„De bár bokros harcz, és veszély tengerit rád áraszsza;
„Országlásod nyarán fénylik a' szép mívek tavaszsza (4).
„Ura a' fejedelmeknek, világ közbirálója!
„Még távol, meszsze távol van az orkán indítója.
„Gondolom, jó lenne még most nem bántni a' Szászokat:
„Fegyverkeztess lassan, lassan számos bataillonokat.
„Egy ütközet elég; végképp összedől Germania:
„Kevés halasztást használjon ezen kis astutia:
„Didiér szövetségesse Vitikindnek: magadhoz
„Vond őt: igérj neki thrónust, 's tudom esik lábadhoz.
„Ha csalódnak, megoszlanak egyszer a' pártos felek,
„Erő nélkül nállad lesznek a' győzedelmi jelek."

Károly közbe szóll: „— Jó Gerold szívemnek belsőjével
„Beszélj mint hős, nem pedig a' hizelkedés' nyelvével.
„Barátom, a' hitetlenség a' csalárdság testvére:
„Felesleges magasztalás a' nagy tetnek nem bére.
„Első probáim bár mi fényt tudnának is rám vetni:
„Dicsőségem legszebbike népemtől szerettetni.
„A' fejedelem, jól tudom, dicséretet várhatja
„Elkövetet szép tettiért, de azt nem halgathatja:
„Érdemimet ne magasztald, hirdesd a' Gallusokét,
„A' dicséret mézes mérge öli a' királyokét."
Mondván beszédje a' jelen szívekbe mélyen hata,
A' bámulás nevekedék, a' dicséret halgata.

Bozon beszél aztán. — „Kevély a' fransz maga nevire,
„Mindenki vágyodik köztünk azért a' hős' tettire.

„Nem szollíttatunk mi ide silány tanácsadásért;
„Ütközetre vezess, uram, tudunk mi ontani vért.
„Ez a' tanács csak a' szokott módnak formalitássa:
„Szándékod törvén gyanánt szól, elég annak hallása;
„Egy bárdolatlan bálványzó nép felől mit gondolok?
„Azt: — itt a' szó felesleges — szembe vele harczolok.
„Bár kárhoztassa valaki bátran tett mondásomat:
„Én Karolyért élek, 's érte nem bánom halálomat.“
Szolván: büszke bizotságot mutat, szeme szinte vad;
Azonban Othon Károlynak illyen javallatot ad:

„— Uram, elébb hogy sem a' harcz' szerencséje elválna,
„'S Germaniaval birtokod újj birtokot számlálna:
„Kérjünk az égtől tanácsot, gyujtsuk áldozatunkat; (5)
„Csak az ég' szent akaratja szerént tegyük utunkat;
„Ha szándékunk neki kedves, rajta, bátran hazánkért
„A' becsület mezejére: nem szánunk éltet, nem vért:
„Még bennem is ugros a' vér, bár esztendeim nyomnak,
„A' jeges télben csillog egy kis tüze tavaszomnak

Ezeket szolván elhalgat: Eginhard szavát váltja:
„— Bölcs Othon! midőn az éjszak mérges dühét kiáltja,
„A' kétes jövendölésekhez valjon mért ragaszkodjunk?
„Az Isten szent akaratja hogy érte munkálkodjunk:
„Ezen nevetséges szokást hagyjuk a' pogányságnak;
„Csak Károlyt kérdjük, mennyit hisz a' Gallus bátorságnak;
„Semmi más orakulumunk, más alapunk nem lehet;
„Ez jósolja dicsőségünk, 's hogy győzedelmet vehet.

Angilbert feláll, 's szól: — „Uram, ámbár éjszak nemzete
„Vad, de mivel virtusidnak világ szerte kelete:
„A' büntetés nem mindenkor korlátolja a' bűnöst,
„Keménység helyett szelidség illeti ollykor a' hőst.
„Esmerem én a' Saxot, ő kemény, megátalkodott:
„Hányszor győzted, és aláztad, ő mégis makacskodott:
„Mutasd magad nagylelkünek érzékeny részvétellel;
„Ápolgató karjaiddal védd, ne boszúld fegyverrel:
„Triumphusod nem ütközet, békesség ajandéka,
„Legyen jótett, és igazság a' Szászok tartaléka.

Mondván: Izambart áll most fel a' bátor leventázó;
E' beszédnek helyet nem ad, az ő lelke csatázó:
„— Uram az efféle tanács érdemes czáfolásra;
„Meggyőzöttnek fogsz tartatni, lépvén alkudozásra:
„Az ellenség zúrzavarban véli állapotunkat.
„Félre a' szóvitatással, kardra vitéz markunkat!
„A' félénkek tanakodnak, a' herósok harczolnak,
„A' Franszok az orátorhoz fegyvereikkel szólnak.
„A' hasztalan mellesleges kifogást mit halmozzuk?
„Éjszak úgy szelidűl, ha hogy jó formán megbotozzuk.
„Fussunk, lepjük meg feszkökben buta fejedelmiket!
„Egy pár ezer gaul elszorja minden seregeiket.
„Legelől rájok rohanván szoritsuk taborokat:
„Látásunkra hullassákki kezekből lándzsájokat!
„Uram, győzünk ha támadunk, futunk ha várakozunk:
„Nagy tettinkben fiainkra mi fénysugárt halmozunk!

„A' te nemes szólításod minő dicsőségre vál!
„Nevűnk a' halhatatlanság évkönyvében büszkén áll!
„A' mit eddig tettünk keves: szivűnk nyílvanítója,
„Hogy mit teszünk annak örűl a' történtek írója.
„Ah Uram! hidjél szavamnak, gyakran a' haza kényét
„Az okoság szegi; 's a' vak bátorság adja fényét."

Ezen férfias beszédre mindenki lángba borúl,
Nemes tűztől buzdítatván a' marok öszsze szorúl.
Károly illyen szókat intéz hívséges seregéhez:
„Gaulok esmerlek! Mit tegyek szivetek nagy tüzéhez?
„Mi öröm lelkemnek, hogy illy hősökkel szövetkezhet!
„Károlynak van ellensége; nincs ki vele mérkezhet.
„Menjünk éjszakra szert tenni a' nagy győzedelemre;
„A' dicsőség ha nem telt, nem méltó a' figyelemre.
„Csalárkodni, vesztegetni, ez soha hozzám nem fér;
„Károly megvív, Károly győzvén, Király képpen viszszatér.
„Félre ravaszsággal Gerold, félre a' fortélyokkal!
„Hiteszegett undok ki tart hitszegő csalárdokkal.
„Vitéz leventák félre a' rémítő calculussal,
„Hogy napkelet kezet fogott az éjszaki polussal:
„Ezen sok nép teste fedje a' bús folyó partjait:
„Azután lehet számlálni az elhunytak csontjait.
„Az egyesület kötele gyenge a' királyoknál:
„Hadjok roppant, de az erő hibázik rúgójoknál:
„Egynek az irigység, másnak gyűlőlség a' fekélye;
„A' hol egy szív nincs, ott kárát — hasznát senki se vélje.

„Angilbert hasztalan nyujtunk a' Saxoknak kegyelmet;
„A' bátornak bátorsággal okozhatni félelmet:
„Ah csak az állhatatosság anyja a' szerencsének!
„Isambart, te szóltal nyíltan a' gallusok szivének!
„Derék bajtársim nem soká ama kevély erősség,
„Mellyen csuda munkát végzett, mind az ember, mind az ég;
„Eresburg falai alatt látja Károlyt harczolni:
„Makacs Wortighin e' szirtnek előttem kell omolni!
„Hejában! czélomba gátot ez keveset fog tenni;
„Erőlködj bár! Vitikindel én szembe fogok lenni.
„Vitikind egy derék vitéz, egy bátor bálványozó,
„Kinek karja, 's menydörgése fagyborzadást okozó:
„Egyedűl ellenségim közt ő méltó bajvívásra;
„Őt ha győzöm a' többiek gyáván kelnek futásra.
„Megvallom kedves előttem férfias bátorsága:
„Csupán csak ő benne lát egy igaz vitézt országa.
„Őt akarom serege közt egyedűl megtámadni,
„Ha győzöm őt, a' Saxok mind vesznek, 's fognak hervadni.
„Vasba velek! így hatalmam a' világnak békét nyújt;
„Pálczám alatt más népeknek népem szövétneket gyújt.

Ezt mondván, az ellenkező feleket egyesíté;
A' gyűlés harsogó hangja szándékát lelkesíté.
Azután kimegy a' herós a' tanácsi szobából;
De őt egy öreg kíséri a' palota gyomrából.
Ez Eunulphus, ki Károlynak gyermekségét nevelte,
Kiben az Ősz szeretetét, és bizodalmát lelte.

Szivébe plántálta korán a' keresztény jóságot
Részint, részint a' királyban szükséges okosságot;
Azonban ha száját ollykor igazságra megnyítja,
Kemény kifejezésekkel beszédmódját vadítja.
De Károly szereti hallni. Eunulphus igaz barát,
Ha a' Királyhoz szól, benne egy égi követet lát:
A' szenvedőknek értelmes lelki vigasztalóját:
Az emberi vétkek, 's hibák kemény felszámlálóját.
Él homályban az udvarnál halgató magánjában;
De Károlyt szemével tartja, lesi minden jártában.
És ha kora' szabad kényét ollykor követni látja,
Ejtett hibás lépésinek intő szava korlátja.
„— Megengedj, így szól az öreg, hogy ha még ez ág meljben
„Buzgó szívem hozzád bátor szót intézni e' helyben"
„— Ah, szolj kedves Eunulphusom! a' vitéz így bíztatja; —
„Mond, fiadnak feltétele jó, vagy pokol fajzatja?
„Ma szavadat a' tanácsban nem hallván, megütköztem:
„Tudod, bölcs barátom, semmi titok sincs közted, 's köztem.
„Te, ha Károly botlik vétkét ki-tudod — egyengetni;
„Diszét hirdetni, 's mi benne rosz, annak ellent vetni:
„Fedezd fel hogyha hibáztam, én azt tudni szeretem.
„Szólj Eunulphus, jó tanítom, kitől másod életem."
„Ah, Uram! az illy nyelv millyen nemes, minő felséges!
„Jólvan, nyilton szólok: célod úgy tetszik nevetséges, (6)
„A' távoli éghajlaton mi szándékod probálni?
„Nem magadat oltalmazni, hódolókra találni —
„Azt mondád ma a' tanácsban. Uram megcsalatkozol;
„A' franszok majd elfelejtnek, hogyha tőlök távozol.

„Megérhet, hatalmad kihat az éjszaki polusra;
„De honn lészeszé mindenhol? nem, csak itt lelsz Gallusra.
„A' hatalom remegést szül, de soha szeretetet.
„Fejedelem! a' te nedved eleget hirdettetett.
„Gondolod, ha kevélységed a' bódúlásig űzöd,
„Az egész világ birtokát birodalmadhoz fűzöd?
„Hát fénylő dicsőségének trombítáját az hallja,
„Ki a' földet réműltében seregivel felfalja?
„Kevély hódítók mi siker tenyész hódítástokból?
„Szíveteket rettentő váz az emberi átkokból,
„Melly az Isten thrónusáig hat vádolni a' bűnöst,
„Az ártatlan vér ontóját, a' kérkedő bajnok hőst.
„Mit feleltek, midőn az Úr szólítand számadásra,
„'S boszontva kérdi: Mi hajtott kegyetlen hóhérlásra?..
„Tündöklő gonoszságtokkal homlokotok itt ragyag;
„De az égben szégyenűlve lecsüng e' földi agyag.
„Kevélységtekhez mérséklett az itélet értelme:
„Mi az? a' véges bűnösnek véghetetlen gyötrelme.
„Ah! engedd meg, ha erántad szertelen buzgóságom
„Meszsze ragad; de fejedelmem, te vagy egész világom;
„Ugy tudom az igazságnak nem voltál ellensége,
„'S meg engedted szólnom, mit súg szívem egyenessége.
„Kergesd a' Szászokat viszsza, hogy ha pártos fejekkel
„Országodba nyomulnának vakmerő lépésekkel;
„De mint innepi játékra, a' harczra úgy elszálni,
„Éppen nem jó; 's a' Vézernél győzedelmet probálni.
„Uram maradj, és parancsolj itt gyermekeid között,
„Boldog Felség, kit a' béke hazájához kötözött!

„Had virágozzon az olaj laurusaid közepén,
„És kiáltsa minden néped hazája nagy ünnepén
„Ujjongással, hogy törvényed az igaznak védője;
„És a' föld mindenségének te vagy békéltetője.
„— Jó Eunulphus, Károly felel, hát midőn megvetéssel
„Éjszak fejedelmi bántnak, 's dölfös fenyegetéssel,
„Akarod hogy őket nézzem gyáva nyugodalomban
„Pusztítani, bajnokokkal dicsőült országomban?
„Nem, valamig a' Sax nemzet a' föld színét tapossa,
„Fegyveres dühe mind addig a' népeket mardossa:
„Őket korlátolni semmi, nem elég korbácsolni:
„Pusztuljanak végképp, 's a' föld úgy fog békét kostolni. (7)
„A' franszokon uralkodni mi dicső uralkodás!
„Itt a' békesség záloga, tűnik a' viszszálkodás.
„Kedves Eunulphus, hidj nekem, maga az ég akarja,
„Hogy a' Szászok bálványjait lerontsa Károly karja.
„Buzgó szívvel ragaszkodván, mennyei szent vallásunk
„Súgja: Fegyverre! legyen egy Hit, és egy Szertartásunk.
„Szent czél vezérli fegyverünk, nemes tűz ég meljünkben:
„A' mit akarunk Istené; bízzunk hát Istenünkben.
„A' Romai Pápa maga — egy vakmerő nép körül,
„Melly a' végső szakadásra titkon fegyvert köszörül —
„A' keleti Udvaroktól ingereltetve, buson,
„Akarja, mint Császár űljek a' nyugoti thrónuson (8).
Mondván: itt az öreg komoly halgatásba merüle,
Látván a' fransz hősnek czélja mi alapon épüle:
Erőlködése hasztalan, sikeretlen tanácscsa;
Károly nem ingadoz, az ég úgy tetszik a' tolmácscsa

„— Jólvan! menj hát ütközetre, örülj győzedelmednek,
„Nem hátrállak, csak azt adom értésére szivednek:
„Az olly király, ki a' harczot hódításért szomjúzza,
„Népe javát feláldozza, önthrónját összezúzza.
„Viszontagság egyszersmind a' szerencse' kárpótlása.
„Károly, mondom, a' dühödött Vézer felbuzdulása
„Napjaidat fenyegeti, és a' fransz nem sokára
„Könnyezve fájlalja hadát, és nem talál urára.
„Akkor, Uram, akkor jusson eszedbe gondolatom;
„Eunulphus távolról követ. 'S ha neked szolgálatom
„Isten előtt kedves, akkor... O jaj, alig mondhatom!
„A' fájdalom napjaiban Uramat tán láthatom.
„Isten veled!" A' bölcs öreg itt fosztatván szavától;
Sohajt, 's csendes lépésekkel eltávozik Urától.

VÉGE AZ ELSŐ ÉNEKNEK.

JEGYZÉKEK AZ ELSŐ ÉNEKRE.

(1) Éneklem ama nagy vitézt, 's annak roppant hatalmát,
Ki a' pártos thrónok' estén fundálta birodalmát.

Minden királya a' földnek rettegett Nagykároly hatalmától, és barátságát kereste. Azt mondják, ő nem fogadta el a' Svéd koronát, mellyet neki fiatalkorában ajánlottak. Az Asturiai király levelében Vasallusának valja magát. Skotziának királyai uroknak nevezték őt, 's magokat jobbágyainak. A' Szarraczin királyok parancsolójoknak esmerték; és az Anglus király, az ő neveltje, védistenének mondotta; a' pápák kijelelték őt mint gyámoljokat, és az éjszak királyai mint fejöket: a' kevély Arun-Alrasid kalifa, ez a' büszke győzedelmes napkeleten, csak Károly helytartójának lenni mondta magát igen alázatosan; magok a' pogányok világ atyjának hirdették. . . Ő vólt az első fejedelem, kit Majestas, vagy Felség titulussal tiszteltek.

(2) A' boldog levegő körén, virágrétek térjein
— — — — — — — —
Ottan Paris a' nagy Paris homályban eltemetve. —

Paris Nagykároly idejében még igen kicsin, egy a' Szein, vagy *Seguana* habjaitól körül fogott szigetben szorúlt váraska volt, vízmocsár között, sűrű erdőséggel környékezve: régi neve Lutecia, melly sárt, vagy moslékot jelent.

(3) De nyúlszívű bajnokocska, hadban remeg 's ístenes,
Mint a' harczra nószoló bölcs orator Demosthenes.

Demosthenes ama rettenthetetlen orátor beszédjeiben, gyávának mutatta magát az ütközetekben. Jelen lévén a' Chéronai csatánál a' zűrzavarban, annyira elfogta a' félelem, hogy fegyvereit elhajtotta, 's szaladásnak eredett. Aeschinus

az ő ellensége a' korona védelmére tartott híres beszédjében, nem mulasztotta el a' tárgy alkalmával ellene így dörögni: „Ez ő, így kiált fel, ő az, kinek jó szaladó lábai szép szol- „gálatot tettek a' gyávaságnak a' Chéronai sikságon: Athe- „néiek! ugyan hasonlíthatjátoké azt a' Demosthenest, ki a' „Cheronai ütközetnél elszaladott, Themistocleshez, ki Sa- „laminnál győzedelmet nyert? Miltiadeshez, ki." 's a' t.

(4) De bár bokros harcz, és veszély tengerét rád áraszsza;
Országlásod nyarán fénylik a' szép mivek tavaszsza.

Nagykároly igen éltékenyen foglalatoskodott a' szép mívekkel. Oskolákat állított Toursban, Aixban 's a' t. pompás templomokat építetett (illyen az Apostoloké Florenczben, melly csudája a' 8dik századnak) siettete a' musika előmenetelét; orgonákkal hangzatta a' fransz egyházakat; sok deák, és fransz munkát készített: ama hymnus: *Ut queant laxis*, a' mint mondják tőle való; grammatikát csinált; ő készített legelsőben hasonló végtagú (rimes) verseket. Fransz országba hívta a' tudós *Alcuint* (Flaccus Albinius), a' Yorki megye diaconussát, és egy Academiát állított, mellynek ő magais tagja kívánt lenni. Abban minden Academicus a' hajdani jeles emberek közűl valamellyiknek nevén neveztetett. Károly másolt neve *Dávid*, Angilberté *Homerus*, Alcuiné *Horatius* volt, 's a' t. Ez a' monárcha egyszer így sohajtott fel: „Miért „nincs országomban ollyan tizenkét tudós, mint Jeromos, „és Ágoston!" „Hogyan, felelte neki *Alcuin*, az égek Urá- „nak dicsősége hirdetésére nem volt többre, csak illy ket- „tőre szüksége, és te Uram tizenkét bölcset kivánsz!" Pál, Aquileiai diaconus, historicus, és poeta, midőn összve esküdt Károly ellen, azt tanácsolták neki, hogy vájassa ki szemeit, és vettesse a' halálra. „Ej! hát aztán, így felelt, „kipótolja ki nekünk illy embernek elvesztését, ki jó poeta, „'s egyszersmind jó historicus. Ő megelégedett annak bezá- „rattatásával."

(5) Kérjünk az égtől tanácsot, gyujtsuk áldozatunkat.

A' csillagászok, vagy csillagokból jósolók Károly idejében még jövendőltek, halgattattak, és hitelt nyertek; a' víz-

tűz- keresztpróbák a' törvények erejénél fogva még akkor divatoztak.

(6) Jólvan, nyilton szólok; czélod úgy tetszik nevetséges.

Az Eunulphus beszédje folyamatjában szakadatlan fellelhetni erkölcsi czélját e' költeménynek (du poëme).

(7) Pusztuljanak végképp 's a' föld úgy fog békét kóstolni.

A' Szászok Nagykároly egész uralkodása alatt fegyvereinek szünteleni czélja, és triumphusinak tárgyai voltak. Itten a' Saxok alatt érteni kell közönségesen azokat a' népeket, kik Germania szívét elfoglalták a' Rhenuson alól; ezekhez csatolták magokat azok, kik a' Balticum tenger körül laktak, és azon nagy folyók mentén, mellyek az Óceánba vetik magokat; végre minden nemzeteket a' déli oldalon Cseh ország felé, egész a' Norwégi jeges tengerig. Ezek a' csordák lakóhelyeikben kevésbé állhatatosak, majd előre, majd hátra vonultak; szomszédjaikat elkergették, vagy azokkal összerokonosodtak. Ők a' Frankusokra szakadatlan agyarkodtak; ellenek a' had tüzét szüntelen gerjesztették, minden azzal együtt járó veszélyekkel. (*Lásd az akkori historikusokat közönségesen*).

(8) Maga a' Római Pápa . . . . . .
Akarja, mint Császár üljek a' nyugoti thrónusra.

Mikor 800ban Leo Pápa Nagy Károlyt császárnak koronázta, csak csekély jelentésű titulus volt az, semmi nem egyéb; már Károly az előtt régen igazgatta Romát, és Italiát. 774től fogva a' romai igazgatás rendbeszédésére a' szükség Károlyt oda hívta, a' hol ő felsőségi hatalmat gyakorlott. Ottan bírákat rendelt maga helyett. Ebben az időben Patriciusi titulussal ékesítetett István, és Adrianus pápák által. Ő nevezett igazgatókat a' városokban, kik a' szent széknek engedelmeskedtek; és magának tartotta a' pápák választatása megerősítésének jussát, és csak ő adott a' püspököknek investiturát.

Mindenképpen védelmezvén a' pápákat, ők függésbe voltak a' Frankusoktól; hogy ez így volt a' szent széknél, próbá-

ját lehet látni Leo pápában; az új pápa Péter templomának kulcsát, a' város zászlojával, 's más hódolási ajándékokkal elküldötte, alázatosan könyörögvén Nagykárolynak azon jóságáért, hogy küldené hozzá valamellyik nagyemberét udvarának elfogadni az ő, és a' Romaiak eránta való hívségének esküvését. Sokkal később 800ban, midőn Leo a' Constantzinápolyi Császár tekintetének árnyékát Romában végképpen eltüntette, Nagy Károlyt nyugoti császárnak felkente: a' szent atya előtte térdre borult, és (az évi könyvírok bizonyítása szerént) ő volt első, a' ki őt *adorálta*. Illyen volt epocája a' római birodalom megujulásának, melly Augustulusban végződött, és Nagy Károlyban kezdődött. E' pillantat óta Romában minden oklevelek Nagy Károly Császárságának, és Consulságának esztendeitől vették eredetöket, megtartván az első császároknak szokásait: a' pénzek az ő nevére verettettek, és Leo pápa nem volt egyéb, úgy szolván, az úgy bajokra nézve, mint Károlynak első ministere Romában. (*Lásd azon időkornak minden historicusát*).

VÉGE AZ ELSŐ ÉNEK JEGYZÉKEINEK.

II. ÉNEK.

Majd minden bajnoknak, kivel a' fransz nemzet diszesül,
Bátorságtól buzgó melje az újj harczra hevesül;
Munkálkodása férfias, beszéd-modja olly nemes,
Hogy a' hősi névre mind-ki, ha franszia érdemes.
De minekelőtte menne, tüze serkentésére,
Ura hívja, minő öröm! laventázás helyére.
Ez a' harcznak rajzolatja, bajnokok tudományja,
A' vitéznek ez mutatja mint terem borostyányja:
Valamint a' bőgő bika készül a' türközésre,
Lábaival földet kapar, szarva kanyúl küzdésre:
Igy halad a' viadalra Gallia hős magzatja;
Gondos baja gyönyörködve más munkára nógatja:
A' nyugalom eluntatja, a' dicsőség lobbantja:
Mármár győzedelmet hirdet innepre pendült lantja.

A' Szein partjaival szembe a' palota kapunál,
Egy tágas sík a' bajvívók számára keritve áll;
Itt gyűlt öszsze a' fiatal leventázó derék had,
Készségéből, 's erejéből fényes csuda probát ad.
Virággal himzett fedélről a' királyi erkélyen
Nimphák szemei legelnek a' bajvívó személyen,

Ezerféle kísértő tárgy, szerelmek gyulasztóji;
Gyönyörüség szülötjei, bájolásnak szóróji,
Mindent vonnak, és ragadnak a' birkózás pályára:
A' szeretet olajat önt buzgóságok lángjára.
Felülről lebegve csüngnek rósa bokrétákból font
Koszoruk, feslő bimbójok ékesítvén a' balkont.
Ennyi sok szépség körében szinök díszét kitárják,
Friss éltökkel a' hölgyeket mulni hasztlan akarják.
Csillagos menyezet alatt legelteti szemeit
Illy sok kellemen a' király, hordván szép fegyvereit.
A' győzedelmes bajvívó jutalmát elintézni,
Gűizenek, a' dámák közűl legszebbikét ki nézni,
A' monarcha parancsolja; ő nem bízik magába:
Gűize repűl, szólítatván az erkély magassába;
Csudálkozik, meghökken, és mint e' zephir szelleme
A' virágok közt csúsz, habzik, mellyiknek több kelleme.
Gűizenek parancsoltatott a' legszebbnél letenni
Egy sceptrumot. *Immát* látja, 's sebes lépésel menni
Akar hozzá; de *Alixot* pillantja, 's elváltozik
Szándéka, *Alzémir* bájlóbb, 's Alixtól is távozik.
Még senki sincs birtokában a' királyi pálczának;
Végre hódol, és azt nyujtja — a' szép *Leonorának*:
Ő maga borúl lábához; elpirúl Leonora
A' győző; 's a' jelen sereg taps közt fakad bravóra.

A' választott deli, 's büszkés indulattól gerjesztve,
Lát minden szemet magára, 's sceptrumára függesztve:

Győzedelme telyes, és a' becsüllés fény sugára
Ujjabb kellemeket hinte e' bájló gratiára.
Ennél szebbet a' föld eddig még soha sem láthata.
Esméretlen mint idegen ő Parisban mulata,
Roppant gazdagság tömjénzett tündöklő szépségének:
Nevét titkolva, nem tudták hirét születésének;
Büszke vonszó kellemekkel a' boldog Leonóra,
Még mind ekkorig nem talált titkait felnyitóra.
A' bájolás' szerelmei tavaszinak napjain:
Úgy tetszett őt ámor veszi körül arany szárnyain:
Kökény szeméből tűz villám lehelt gyönyörűséget:
Rozsa ajkai mosolygva szét szórtak édességet:
Fejérsége közé vegyűlt a' hajnal pirossága;
Ebenum szeműldökivel nőtt annak méltósága.
Minden lovag szíve buzdul, 's csudáját e' báj képnek
Közelebb láthatni nyomul. Vígyázz ne hidj e' lépnek!
Úgy jársz, mint az est' lepéje, melly a' tűz világ felé
Szálván világát keresni, halálát abban lelé.
Hiú hír terjed azonban Paris környékén régen,
Mi honjit, 's születést látnak az idegen szépségen:
Germaniának éjszaki része, mondják, hazája,
A' boszorkányságban jártas, gurusolás munkája.
Hitszeget egyszersmind: ezermester bájolásában,
Őrűl hogyha szeretőjét látja csalárd horgában.
De mit tesz a' szépség ellen a' rágalmazás mérge?
Az illy mende monda, tudják, az irigység bús férge.
A' fiatal bájmesterné lelke a' szerelmeknek
Mívészdarabja a' kecsnek, szépnek, és kellemeknek.

Leonorát szerelmének vadászi körül veszik,
Mindnyájan látni kívánván, hódolásokat teszik.
De az örömek kebelén, a' becsűllés árjában,
Leonora fajdalmakat fojtogat önmagában:
Károly hajthatlan, nem gondol a' szerelem lánczával,
Hallá dicsérni a' szépet a' többiek szájával:
Ha futó pillantatjával egyszer kétszer tekinté,
Vonásai nem mozdultak, szívét az nem érinté;
És, fájdalom! még is ő volt a' hősök közt, kiért élt,
Ki bájolta, kit legelől elcsábítani remélt.

Harsog a' trombita, hallik a' díjjért leventázók
Szava ekként: *Rajta ficzkók, becsületért csatázók!* *
Gűize legelől jelenik a' dicsőség homokán:
Pánczélja fekete, lecsüng sisak rostély homlokán.
Mellyik hős jön vele küzdni? . . Alver: ennek paizsán
Közből egy kevély oroszlány, karimájára irván
E' szokat: *Erőmbe bízok, viadalra kiállok.*
Alver felkiált: — „Akár mi erőd én szembe szállok
„Veled fedezett bajnok; ki laurusomat ásítja,
„A' bajvivás helyén halál cziprusit szaporítja."
De Gűize viszont: — „Tudod ez a' lovagi törvénység: (1)
„*Bajnok ne példázz, mindennek becsület, és szerénység!*
„*Ha tudsz jó magasan vágni, annál alantabb beszélj.*"
Mondván: Alverre csap, de a' lándsa hatása csekély;

* *Becsület a' bajnok fiknak! Szerelem a' dámáknak! Halál a' hősöknek.* Illyenek voltak kiáltásaik a' bajvívóknak.

Minden dobásra egy aczél paisokan, szerte-hul;
A' gyalog harcz majd rémítő borzadással megujjúl:
Erő, mesterség, iromság egyformán megelőző;
A' gyűlés kétes előre határozni ki győző.
A' meljvas ezer ütése a' léget hangoztatja;
Az ércz csapás káskétjokról a' tűz szikrát szóratja:
Tántorog Alver; Gűize, most, a' szerelmes a' deli
Szintén Leonora felé bátran szemét emeli.
Jaj, oda van Alver! 's a' mint karjának ina gyengűl,
A' Gűizéjé az imádott látására még feszűl;
Biztos erejében Alvér győzve lábaihoz hull:
A' gyűlés harsányon tapsol: Alver komoly, 's néz vadúl.
Felkel 's távoz. Gyermek-kora barátja boszszullásra,
Nyergét keményen szorítván, ott terem csatázásra
Gróf Thődrik: ez oriási bajvívó darabokra
Töri a' lándsát, 's réműlést szór az ellentállokra;
De egy döfés, mint amazt is szintén a' végczél felé
Lesodorván lova mellé, a' port terítve nyelé.
Hat bajvívó kiállt sorban a' győzettek helyére,
Más más fogással, de sorsok azon egy véget ére.
A' dicsőség csak Gűizéjé. Ugy, mint a' bátor kőszál
A' duzzadt folyó csapási előtt rendítlenűl áll
Az elementummal szembe, 's dühét nézi békével;
Ugy meredt Gűizé, 's nem hajól küzdvén ellenségével.

Semmi lovag nem jelenik a' fövény terítésen:
Gűize balkon alá vonúl lépdegelvén csendesen;

Leonora mosolyodik, egy édes pillantatot
Rá vet; abban Ámort hiszi Gűize, de megcsalatott.
Színte lábaihoz borúl imádott bálványjának:
Nem lát, nem néz, nem vár, kegyét csak egy Leonorának.
Akkor a' kűrt csattant hangja álmadott itasságát
Oszlatja, 's a' becskívánás lobbantja bátorságát.

Gűize bűszkén győzedelmet aratni viszont készűl
A' trombita harsogásra; de a' bíró székbe űl
Jelt adván a' táborkűrtnek harmadszori szólásra,
Akarja ki kiáltani, ki érdemes laurusra.
Leonora veszi, 's tartja kezében a' koszorut:
A' balkonhoz közel Gűize . . . kevély hősi tüze fut
Midőn a' trombita hangja a' levegőt hasítja,
És a' tapsoló közöröm dicsőségét nagyítja,
Becsültetését nem hallja, érzéketlen: a' vitéz
Szeméremmel az idegen széphez illy szókat intéz:
„— Ha némínémű szerencse magasztalja nevemet,
„Bájló szemidből merítém abbéli érdememet.“
Mondván: remeg, minő kemény lesz a' szép ítélete;
Jutalma telyes! mert égi pillantatot rá vete.

Hírtelen egy esméretlen a' sorompót felnyítja:
Titkos vitéz; ábrázatját ennek sisak borítja,
A' bajvívó helyre kiáll kemény léptetésekkel,
És hogy innepeljen Gűize győzedelmi jelekkel
Felfűggeszti, kiált harsány: „—Megállj, leventa, megállj!
„Hogy a' kitett laurust megnyerd, még egyet velem probálj,

„Rajtam végezd győzedelmed.“ Ezen bajnok mondásra
Gűize viszont: „—Fedőt húzni az arczulat vonásra
„Nem lőn szükség, de bár ki légy, kész vagyok bajvívásra.“

Az idegen szinte mint a' Had' Istene felséges,
Magas termetű, magában bízott, bátor, rémséges:
Tekíntete kétségessé teszi meggyőzhetését;
Leonora szemzi, 's érzi szíve kettős ütését.
Még eddig egy hallandó sem nyerhette hódolását:
Hökkenése most külsején mutatja vonszodását:
Valami titkos félelem zavarja vidámságát.
Ő, ki arra használgatta szépsége alakságát,
Hogy imádójának legyen veszély 's fenyíték bére,
Végre szeret: Ámor neki bűnért bűnhődést mére.

Viadalra már, a' díjjért buzgó két fél, iromlik.
A' futtatás versengésből a' bér kire háromlik? . .
Gűize meghaladva látja csak hamar ügyességét;
Lándsát bocsát a' futóra feltartni serénységét:
Azt megsujtván ütésével az idegent szédíti;
Ez a' ló serényt ragadja, derekát meggörbíti;
De mint Scythia szülötje, ki félelmet nem esmér
Vasívjét meghajtja, 's hitlen veszszeje jobban czélt ér:
Ugy Gűizenek versenytársa, ügyes és életerős,
Gyengűlését sejdíteti, csak hogy ő legyen a' hős.
A' két lovag most egyszerre veti magát a' porba:
Tüzökben vitézségökben még eddig semmi csorba.

A' küzdés áll mind két részről egyenlő bátorsággal;
Ütik, hajtják, szegik egymást vitézi csalfasággal.
Erejők, harcz ügyességök elannyira szertelen,
Hogy a' dicsőség küzködni látszik önmaga ellen.
Leonora remegve hűl... Pánczélja szét szakadva:
Az idegennek, sisakja több helyen behorpadva
Egy iszonyú paizs feljűl a' hős fejét fedőzve
Csupán hátrálja még, hogy ő nincs végképpen meggyőzve.
Gűize mostan kiált: — „Add-meg magad franszia vitéz!
„Másként e' jelen sokaság fedetlen szemedbe néz."
De a' derék hős nem gondol semmit a' gunyolással:
Készségét az ütközetre jelenti halgatással.
Lehelletők a' levegőt körültök szinte gyujtja:
A' szem lobbantva haragtól a' villámokat sujtja:
Birkóznak, egymást lövellik, futják, 's viszont keresik
Görbe hajlással, meredten a' test a' testnek esik;
És az udvar szemmel tartván e' veszélyes csatázást
Remeg értök, 's az egyiket úgy kedvelné mint a' mást. (2)
Azonban az esméretlen bátorságát kettőzi:
Egy perczenetig eszével élni Gűize mellőzi:
Azt hiszi, hogy ha még a' hőst egy kemény csapás éri,
Dicsőséges viadala most menten végét éri:
De bajtársa kikerülé; Gűize földre terüle
Meggyőzetve, 's hanyat homlok a' porhabba merüle.

Elragadtatva mind a' nép, mind a' hadsereg bámúl
A' győzőn, hogy vitézsége hatott a' reményen túl.

Triumphussal vezettetik Leonora lábához
A' hős, kinek még nem jutott senki neve titkához,
Hogy a' szépség kezeiből fogadja érdem jussát:
A' rettentő hős kevélyen görbül venni laurussát.
Még mind homályba burkolva; csak dicsfény környékezi:
Leonora lassú kézzel a' koronát felteszi:
A' bajvívás királynénak tartós tétovázása
Soká megy, hogy tovább nyuljon a' hős térden állása.
Kellemei, kegye, nemes módja, nagy bátorsága
Szemeit csudákkal töltik: tüzet kap kívánsága:
A' hős sisakját emeli . . . O szívmaró tünemény! . .
Károly, kinek győzedelmét szorta a' pályafövény... (3)
Lobbantván gőgjét, hogy csak ő nem gondol kellemivel:
O jaj! már is e' felségnek adózik könnyeivel.
Ezer kiáltás kettőzött hangot ad e' látásra,
Szólván, Károly csak a' vitéz, méltó újj imádásra.
Leonora mélyen sóhajt. O halálos gyötrelem!
Károly őt nem látja, bátor rajta legel minden szem.
Ő mély halgatásba merül, és lesütött szemei
Mohon nyelik a' becsdíjját: Ámornak érdemei
Azokban semmik. Felkelvén, utját Gűizének vevé
'S homlokára győzedelmi koronáját feltevé.
„— Derék bajnok! így szól hozzá, a' becsület jutalma
„Legyen tiéd, itt Károlynak nincs semmi diadalma;
„Ested okozta hogy győztem; a' történet játéka:
„Győzve téged illet győződ érdemlett ajándéka."
Minden szív megindul, 's ömled ezen nagylelkűségért:
Egyedűl csak Leonora, kit rettentő inség ért.

Hejában esdeklik szeme, szíve hasztlan szólítja;
Károly távoz, 's hozzá szólni méltatlannak állítja.
Hallatlan! Őt, kinek mind hol építnek oltárokat;
Kinek csupa jelensége szédít minden bajnokat,
Kit a' csoportos imádók hódolása untatá,
Leonorát a' gyalázat mai nap így buktatá.
Azt, kitől egyetlen egy szó rablotta a' szíveket,
Elhagyja hatalma, vesztik kellemi volt kecseket.
Iszonyú!!! kűl magán, érvén illyen megbántásokat,
Kikerűli imádóit, utálja látásokat.
A' bámész sok csudálóknak csoportján tör-át utat:
Egy megvető tekíntetet szeretőinek mutat.
Ő szalad! hasztalan, a' köz hódolás nem illeti,
Utjára szórt virágjait, 's koronájit megveti;
Hasztalan hírdeti a' lant, a' víg dal kellemeit,
A' bú hasztalan követi távozó lépéseit,
Az őt még látni kívánság hasztalan tolakodik;
Érzéketlen; a' becsület záportól undorodik.
Hánykodva bolyong, mit tegyen, nem tudja Leonóra
Siratja édes reményjét, átkot szór a' bántóra.
Távol az örömínneptől, mellynek ő vala éke,
Magától Paristól távol; nincs sehol menedéke,
Minden boszszantja: Gallia, Vitézi, 's Urok kivált
Gyűlöletes; ingerivel kit sikeretlen kinált.
Szekerét egy pár paripa sebess tüzzel repíté
E' csillagnak, melly fényével másokét kimeríté,
Más helyre; de Leonora, gyilkoló fájdalmában
Hiszi szerelemtől szalad, 's ámor repűl nyomában.

Szél-szárnyon kapják lovai. Silány gond, hiú remény!
A' hely változik, mind semmi, nem változik a' szívkény:
Különböző indulatok ütköznek meg lelkében,
Szerelem lágyítja, megint boszszu duzzad meljében.
Szíve dühödt érzelmekkel; nyájasságra változik;
Gyűlöl: — Ámórt?... Őt gyűlölvén neki jobban adózik.

Immár hazájának földjét iromlova tapossa;
Hol a' Vézer Germania vadon völgyeit mossa:
Egyszerre szemében ötlik a' szent erdő mélyében
Egy pogány templom: azonnal e' szentségnek helyében
Megállapodik, a' földre borúl. — Hazám szentjei,
„Irmensűl! * Teutates! ** így szól, ti berkek istenei
„Mentsétek meg a' világot egy dagályos undoktól,
„Ki oltártokat lerontni törekedik, átoktól
„Indítatván, ellenetek vezeti seregeit:
„Értem boszszulva védjétek Germania népeit!"

A' tenger nagy birodalmán alól büzhödt mélységben(4)
A' poklok chaossa rohan bömbölő dühösségben:
E' napot nem látott barlang, fájdalmak örök lakja
Nyítja kapuját a' bűnnek, a' halál azt becsapja.
Itt bálványi az Éjszaknak, isteni a' rémségnek
Halhatatlan áldozati a' borzasztó inségnek:

* *Irmensűl*: Lásd ezen Ének Jegyzéket.

** *Teutates*, vagy *Thor*, Odin fiai közűl az első; Lásd az ének Jegyzéket.

A' boszszú, furia, mérgét eresztgeti szivökre
Cseppenként; ennek forrása ki nem szárad örökre.
A' kétségben esés kiált: Hol vagy semmivé létel?
A' feneketlen örvényből a' végnélkültség felel.

Leonora szavaira pokol rajja felpezsdül,
Istensége a' vétkeknek levegői szárnyra űl,
Europa fagyosb részének a' vadon rengetegén
Tart, és nyilreptel szalad-át a' napnak életegén.

Egy szent erdő árnyék lombal áll a' Vézer partjain,
Id' a' nép gyűl agidóktől az áldozat napjain,
Itt az Irmensűl temploma: homályos emlék jele
A' szirtbe hat: tornácziban ennek füstött emele
Éjjel nappal a' megfojtott áldozatoknak vére
Probául ki ártatlan, kit méltán kárhozat ére.
Az égből lehánytak' feje, az utált istentelen
Irmensűl nem meszsze, kinek álnok tette végtelen:
Ki hajdan az angyali kart bűbájos beszédével
Ingerelte szembe szálni a' mennyek Felségével.
Irmensűl gaz főfejdelme a' pokol barlanginak (5),
Sergét öszszegyűjtvén így szól a' sátán magzatinak:
„— O ti! kik a' Magasságban lakozó koronáját
„Öszszetörni akartátok, 's kiragadni pálczáját!
„Győzve, de nem meghódítva, hányt, de mindég istenek,
„Boszszuállás! az egeket nyelje a' pokol fenek!
„Ragyogjanak ég kárpitján bár isteni csillagok,
„Mit én bánom! utálatos előttem szent világok.

„És ti gyáva rabszolgáji az örök despotának,
„Mi itt Urak; ti ott csúszó őrji menypitvarának!
„Támadván a' dörgés Urát, ez a' mi büszkeségünk;
„A' földnek régen parancsol mégis pokol mélységünk;
„De most szörnyűség! egy pártos hős hatalmunk rendíti,
„Károly, kinek hitszegését az Öröklény segíti,
„E' föld hajlatnak akarja pusztító léptét venni,
„Roskadozó oltárinkat végképp semmivé tenni.
„Pokol védd birodalmadat! Ragadj fegyvert ó mélység!
„Ha Károly meggyőzettetik, önként meghódol az Ég.
„E'nyomorúlt halandókban,—mind töredék sáredény!—
„Pokolnak boszszantásiért meglakol az Öröklény:
„Isten nekik teremtőjök; én vagyok hóhérlójok:
„Ő nekik támaszszok, és én örökös korbácslójok:
„Ő ha boldogokat alkat, mi jobban öldököljünk:
„Ő ha virtust önt, mi vétkek szórásához készüljünk:
„Ő választottinak Ura, én az elvettetteknek:
„Ő szabad; szabadságok szint a' pokolisteneknek.

Ezen szókra, mint a' homály' füstszinű csillagai,
Mellyek sötétséget hintnek — ezek vénkor szavai —
Teutates* elől feláll: — „Ezer helyen, leomlott (6)
„Oltárimon Károly emelt keresztet, a' káromlott!
„Igy szól: Irtsukki végképp a' kereszténység csordáját.
„Magadéról képzelheted buzdult dühöm dagályát:

* Bernardin: Természettudományja 1804.

„Igen, rontsunk; de hogy győzünk annál biztosabb legyen,
„Mind ki közűllünk tulajdon hatalmáról letegyen:
„Egyre ruházzuk. Irmensűl te légy boszszuk istene,
„Tiéd hatalmam ezentúl; szava kinek ellene? —
„Vedd ezt a' vaskesztyüt ennek tüstént gurusolása
„Az ellenséget megrontja, bizonyos bódulása.
„Veszszenek a' keresztények! hadat az Öröklénynek!
„Az ő sorsa martalékja legyen a' pokol kénynek.

„— Méltoztass há rfámat venni, egeknek, nemes fija
„Bragga felkiált*. Az ebből kizendűlt harmonia
„A' dicsőség választottit ütközetre ragadja,
„Győzedelem' koronáját a' hérosoknak adja.

Taranis** közbe szól, 's mondja: „— Hatalmas fejedelem!
„Engedd ajánlnom — részemről én legritkábbnak lelem —
„Ezt a' fekete bárdövet bömbölő: buzogányja
„Borzasztó menydörgést támaszt, a' villám szikrát hányja:
„A' zuzott elementumok remítik az ég' népét.“

De Odin hozzá fordulván, így szól „— Te pokol képét
„Viselő nagy felség! im' e' szembájló éjírások (runes);
„Kiknek esett a' boszorkány palotákban fajzások,
„Azokhoz intézve, kedved szerént dulnak gyilkolnak;
„Összse viszsza fonákoson guruzsolnak, bájolnak:

* *Bragga*: Harmonia istene. Lásd XIdik Ének 8. Jegyzékét.
** *Taranis*ról, Marchangy Gaul poetikájában, lehet olvasni bővebben.

„Ezeket Odin Friggisnek * méltó férje metszette
„Szkania gránit szirtjára, 's csudájit elrejtette.
„Egyedűl neked merészli felfedezni értelmét:
„Fuss, mentsd fel poklott, 's boszszuld meg istenei gyötrelmét.

Haéder szól. —„Szemeimben a' jövendő nyílton áll: (7)
„A' Gaulok' vitéz királya, ki egyedűl ellent-áll.
„Irmenszűl a' Franszok szenynyel a' porban hevernének,
„És a' Saxok országában gyáván mind elvesznének,
„Ha Károly nem volna védő paizs ütközetökben;
„Siess őt rontni, mert csak ő talismán inségökben.
„Fogd e' gyöngygalyt, nemes vezér, csak e' védte Haédert,
„Midőn hajdan áldozatra vonta Vingolfban Baldert **;
„Sujtsd ezt, 's ha ez a' gyilkos nyíl ellenségünkre talál'
„Utánna a' kérhetetlen Hela repűl, a' halál ***.

Szkandinaviai Freya, Astarte görög Venus (8),
Kinek örökségbe jutott minden szépi álnok jus,
Feláll: —„Ha csak Károlytól függ sorsok a' vitézeknek,
„Igy szól, pokol nyugtasd magad; mire az illy princzeknek
„Ellenökre ajándéktok? itt elég bájló képem,
„E' győz: laurusokat ezzel homlokokról letépem;
„A' Gaulok királyának én készítek egy kelepczét,
„Veszélye ön virtusiból merítse a' nagy leczkét.

* *Friggis* vagy *Frigga* Odin felesége. Lásd Xdik Ének 15. Jegyzékét.
** Lásd *Balder* haláláról XVdik Ének 5. Jegyzékét.
*** *Hela*, vagy halál: ezen Ének végen lehet látni mi volt.

„Irmensúl! engemet ragadj ellene fegyver gyanánt.
„Freya szépség királynéja hozzád csatlódni kész szánt.

„Halljad szándékom velejét: a' mívtelen partoknál,
„Eresburg várához közel, egy vadon erdőség áll;
„Ott egy fiatal druida, valóságos istenség,
„Kit természet felett nemzett a' kénszerített szépség,
„Az anyja egy bardus által Hellásból ellopatott,
„Hol egy szigetben Diána papnénak volt avatott:
„A' lány hivatala szint' ez. A' hős megrontására
„Ulnár isteni tárgy szolgál; szövetségünk hasznára
„Minden bájló ékességek díszesítik e' szűzet;
„Környékezvén, 's őt pillantván kap mindenki hév tüzet:
„Az érzékeket felgyujtja, a' szemeket vakítja;
„Az örökvégzés általa csudájit szaporítja.
„Ulnárt a' földkerekségén nem fogja semmi erő
„Bírni, hogy karja közt lássa egy keresztény vakmerő.
„Ha hogy a' bünhödés kínzó tüzével nem gondolna,
„'S Diánától elpártolván más istenhez hajólna,
„Hajdan a' bölcs királyokat szintén így tévesztettem.
„Midőn az őszintes lányka barlangjába vezetem
„Károlyt, csupa látására Ulnár tüstént tüzet kap,
„Elbódúl, és vágyodással ámor horgába harap.
„Indúlatok mézes mérge ömöly áldozatomra!
„Ámor tedd, hogy Károly a' bünt bünben rakja halomra!
„Bár tehetnéd, hogy a' pokol, és az ég őt átkozná,
„'S estével a' föld népét mind vas pálczánk alá hozná!

Freya mondván: Majd Irmensűl a' sereghez intézi
E' szókat: — „Mélység' választott fejedelmi vitézi;
„Ugyvan, hadat a' bajnoknak, veszszen el bilincsünkben,
„Igyuk vérét nektár gyanánt pokoli üregünkben!
„Iszonyú volta bűnöknek, az ördögök virtusa:
„Ajándéktikat elveszem, 's majd megjön pokol jussa."
Mondván; kárhoztatott sátán, ha valamin bánkódik,
Az, hogy gonoszságihoz mért több vétek nem csatlódik.
Az alvilág tanácsosi tapsolnak e' fenének:
Irmensűl utját veszi vad palotája mélyének
Őt Freya követi: e' két rémség, csudák csudája,
Együtt főzik miként legyen Károly dühök prédája.

VÉGE A' MÁSODIK ÉNEKNEK.

JEGYZÉKEK A' MÁSODIK ÉNEKRE.

(1) . . . . . Tudod ez a' lovagi törvénység.

A' lovagi törvényt maximumokba foglalva könyv nélkül megtanulták. Azokból valamellyiket nem tudni az udvaris bajnokhoz nem illett, és azokat mind meg — kellett — tartania.

Midőn egy leventát beavattak, míg még a' vitézi csapást (accolade) kapta volna, az ujjoncz az udvari tisztség, és dámák körébe vezettetett a' beavatás palotájába: ottan jegyző Uraimék (Sires Clercs) elhozták egy pulpituson azon becses könyvet, mellyben írva állott a' lovagi törvény; ő figyelemmel halgatta annak olvasását, és abból a' maximumokat megkellett tanulnia.

(2) Remeg értők, és egyiket ugy kedvelnék mint a' mást

A' bajvívások ezek a' katonai nézemények, mellyek a' pápák által mindég tilalmaztattak, az ott kiomolni szokott vér miatt, gyakran eltiltattak a' királyoktól is az azokra tenni szokott roppant költség tekintetéből. 1240ben hatvan lovag veszett el a' Nuysi bajvívásban Colonia mellett. Sz: Palaye mondja, ritkán végződött valamelly lovagharcz úgy, hogy egy vagy más nagy úr életét el nem vesztette volna ott; a' mi mindazáltal ezen örömek, és vídámságok ünnepét legkissebbet sem zavarta. Volt olly idő, mellyben a' bajvívó személyek excommunikáltattak, és azzal fenyegettettek, hogy halálok után az egyház szertartási szerént elnemtemettetnek. (*Lásd Sz: Palaye emlékeit a' hajdani lovagokról*).

(3) Károly kinek győzedelmét szórta a' pálya fövény.

A' franszia királyok nem tartották magokhoz méltatlannak lovagjaikkal összevegyűlni a' bajvívó játékokon: közűlök

sokan megsebesítettek, és II. Henriket, Montgomerynek egy lándsa dőfése a' szemébe, megölte. Marchangy *gaul poetikájában* az olympiai játékokhoz hasonlítja a' mi bajvívásainkat, és azt ítéli középszerű tehetsége szerént, hogy a' mieink amazokat meghaladták. „Az Olympusi játéknál, így szól „ő, kikiáltották a' királyokat, a' gazdag polgárokat mint „győzedelmeseket, a' kik még a' játékon sem jelentek meg, „és a' kiknek egyéb érdemök nem volt, mint az, hogy ne„vökben a' díjj felett vetélkedők állottak elő. Így koronáz„tattak meg Gelo, és Hyero Syrakusi királyok; Archelaus „és Philep Macedok királyai, sőtt még az egyszerü polgá„rok is, mint Alcibiades.

„A' mi bajvívásainkban ellenben a' fejedelmek, a' princzek, „a' királyok magok is, ha díjt nyertek, azt homlokok izad„ságával, porral lepett, és összse rongyollott fegyverzettel „szerzették: ezek a' hősök úgy öltözködtek mint egyszerü „kocsisok, a' lovagokat köröskörül földre terítették; a' kűz„dés végén magasra emelték sisakjaikat, és akkor esmertek „rá vagy a' Bourboni Lajosra, vagy Renére a' Siciliai ki„rályra". 's a' t. (*Gaul poetik.*)

Az itt érdeklett bajvívása Károlynak azonban nem pompás, nem világszerte kihírdettetett fényes összse csoportozás: ez csak egy familiai ünnep, egy kis diétalis gyülekezet volt, melly az ő kedveltjeiből, 's udvari lovagjaiból állott, a' kikkel ő szeretet lándsát törni, és kedvetelt vetélkedni az erő' és fürgeség díjja felett. Károly majd minden testi gyakorlásban meghaladott másokat; és szívének legnagyobb gyönyörüségére szolgált, ha a' bajnokoknak és leventáknak játékaiba vegyűlhetett. Leereszkedése olly nagy volt, hogy nem átallott tisztjeivel, katonáival együtt fördeni, minden állapoti, és rang tekíntet nélkül; együtt úszott velők, és itt is alkalmatos volt a' jutalomért vetekedni, és ebben is szintén úgy eljűl mult másokat, mint más egyebekben. (*Lásd minden historikust.*)

(4) A' tenger nagy birodalmán alól büzködt mélységben.

Itt nem probáltatott munkába vétetni a' pokol lefestése; eleget mondott arról *Milton* és *Tasso*. A' mélységek leírása,

és a' kárhoztattak büntetéseinek rajzolatja, olly táblákat tüntetnek elő, mellyek a' Tasso áhítatos századjában kedvességet találhattak, de már ma a' mienkben azoknak nints keletök. — „Mi nevetünk mondja *Voltaire*, ennek a' szónak, ördög, és „a' furia nevet tiszteljük; imé mit tett érdemekre szert tenni „a' régieknél; ott nem volt meg nem nyerhető, még a' po„kol sem.“

(5) Irmensűl főfejedelme a' pokol barlanginak

Irmensűl híres bálványja a' Saxoknak, sok ideig tiszteletben tartatott Éjszakon. Ő tetétől talpig fegyveresen ábrázoltatott; jobb kezében hordott egy zászlót, mellyen egy rózsa mutatkozott, baljában egy kompona (mérő serpenyő) lebegett: látni lehetett paizsán egy oroszlányt, meljén egy medvét. Leghíresebb temploma volt Eresburgban; ezt a' Szászok világ oszlopának (colonne de l' univers) nevezték (*Lásd Egin. Eszakait 's a' t.*)

(6) Teutates elől felál. . . . . .

Teutates, vagy Thor legidősebb fija Odinnak, legerősebb az Istenek között; a' kiket ő kesztyüivel illet, mind megbolondulnak. Nincs furcsább kicsapongás, mint az ő utazásai, mellyek *Eddaban* vannak érdekelve: lássunk csúpán csak egyet.

Egyszer Thor isten elmegy Lockal szekeren, mellyet két kecskebak vont: a' mint az este bekövetkezik, beszálnak egy parasztho z; Thor megöli a' két kecskét, azokat megnyúzza, és megfőzi. Thor azután vacsorálván együtt a' parasztnak gyermekeivel, meghagyja nekik, hogy a' csontokat rakják gondosan a' kecske bőrökre, mellyek az asztalra voltak terítve; de *Tialf* egy a' parasztok közűl egyik kecskének czombja csontját a' késével öszszetöri, hogy abból a' velőt kiszophassa. Thor más nap reggel felkel, felöltözik, emeli buzogányja markolatját, és azonnal viszsza kapja két kecskebakja előbbi formáját, de egyik a' hátúlsó lábára sántitott, az tudni illik, mellynek czombja öszszetöretett. Thor dühösségbe jő, agyon akarja verni buzogányjával a' parasztokat: ők térdre esnek előtte; Thor nekik megkegyelmez, és megelégszik azzal, hogy Tialfot elviszi magával. (*Lásd Eddaban a' 23dik mesét*).

(7) Haéder szól.....

Haédert is az istenek közé számlálják, ki remítő erővel bír, és nagyon tudományos. Haéder lakik a' poklokban; ő jósolja a' jövendőt, és világtalan. Ez a' Szászok Plutoja.

(8) Szkandinaviai Freya, Astarte görög Venus.

Freya, kit Odin feleségével *Friggis* vagy Friggával gyakran összezavarnak, a' legjelesebb istenaszszony, ez utólsón kívül. Ő királynéja a' gyönyöringereknek; őt nevezik arany könnyek királynéjának is. (*Lásd Eddát*).

Ez a' Szkandinavi Venus *Niord*nak a' tengerek, szelek, és viharok istenének leánya, Odert választotta férjének, egy vándor bajnokot. Neki van egy pompás palotája; ő ki megy abból szekeren, mellyet két macska húz. „Ő, a' mint egy „szkandinavi poëta mondja, rabja gyönyörködéseinek, de nem „édes érzelminek; színes ábrázatja alatt csalárd kegyetlen „szívet rejteget.“ Oder soha sincs othon; Freya mindég siratja elmentét, és örökké keresésében tölti idejét. Neki van tőle egy leánya, *Nossa*, olly gyönyörű, hogy annak szépsége példabeszéddé vált a' régieknél. (*Lásd Montbron jegyzékeit a' Szkandinavokról írt munkájában*).

VÉGE A' MÁSODIK ÉNEK JEGYZÉKEINEK.

III. ÉNEK.

Azonban had pesgésbe jön mindenhol éjszak tája:
Károly sietve rendeli induljon armadája.
E' boldog jeladás perczét minden hős mohon várta;
Szándékát, és eszefényét már előre kitárta.
Hizlalja a' jelenvaló jövendői reménynyel;
Hiszi minden lépte fogja körülvenni új fénynyel.
Vezérek, és közkatonák ellenség hadainak
Tartnak, 's sebbel hátat vetnek Paris kő-falainak:
Az ég magas tisztájából az éltet adó csillag
A' tündöklő fegyverzeten arany sugárral villag:
Sisakok és a' pánczélok villám borázdát vetnek:
Had muzsika conczertjei levegőt reszkettetnek:
A' dobok, vadászkűrt, és a' trombita harsogása
Nem a' harcz, hanem kezdődő ünnepök jeladása:
A' zsidák, lándsák, pallosok okádják a' szikrákat,
Képezvén fenyökkel ama tüzelő paripákat,
Mellyek láng nyergekkel jőnek a' vizek fenekéből
'S világ nappalt fujnak égő orrok lehelletéből.

Egy ag épűlet beljében a' virág partok mellett,
Hol a' Szein bús hogy Paristól eltávoznia kellett,

Midőn messze lobogtatja már zászlóját a' sereg,
Chatillon az ifjoncz, anyja lábainál hempereg.
„— O anyám! így szól, szégyellem önnön gyávaságomat;
„Nem magamért élek, érzem; követem királyomat:
„Hadd levetnem ezen puha gyermekori lepleket,
„'S öltöznöm vitéz sisakot, panczélt, 's más illy szereket.
„Hazám istenem! csak annak sugallását követem:
„Inkább haljak, mint homályban itt sorvadjon életem.
„Tartozás, becsület, virtus' szavai elragadnak,
„Bár a' természet nyög, mégis dicsőségre nógatnak.
„— Kegyetlen! felel az anya, Chatillon szive vesztett!
„Egyetlenegy, ki az égtől ajándékúl küldetett.
„Engem akarnál elhagyni? csak egyedül magamra
„E' földön?.. kétségbe esést hozni öröm napomra?"
Mondván könnyekbe merülve szavát félbe szakasztja.
Chatillon, eltávozásod őt napjaitól fosztja!
Rettentő képzet! ... engede, 's szeme vizzel eltele.
Éppen akkor őseinek egy győzedelmi jele
A' fegyvertárban földre hull. Szégyennel kezd reszketni,
'S fut az anyai karokból a' zsenge hős győzhetni.
Vas sisakkal befedezi arany szín hajfürtjeit;
Testére vonja csinoson a' harcz fényes szereit:
Paripája kantár szárát ragadja, 's bátorsággal
A' Rhenusnál összevegyűl a' fransz hadi sokasággal.
De az anyja szeretettől buzdítatván követi
Titkon nyomba merre Károly hadi népét vezeti;
És Chatillont, e' nyájas szív szándékát nem gyanítva,
Egy jóltévő angyal őrzi homálylyal elborítva.

Azonban az éjszak részen Eresburg egy rémítő
Kőszírton áll; a' hely szörnyü magassága szédítő.
A' Saxokat homlok gyanánt ez az erősség fedi;
'S a' franszoknak győzedelmes lépesők ellen védi:
Tornyaival büszkélkedő, fala szétbonthatatlan,
Kapuji győzhetetlenek, sáncza megmászhatatlan,
A' villámokkal megküzdik, a' hősnek haragjára
Nem hajt semmit, gúnyszemmel néz vakmerő szándékára.
Wortighin, kit születése a' thronusra ültete,
Kevély mint fényes ősöktől származott nagy csemete:
A' hadban mint közbajnok vívt; e' várat igazgatta,
Esztelen ezer planumit elméjében forgatta;
És Nagy Károlyt meggyőzhetni reményje kecsegtette:
Wortighin már mint ifiú nevét híressé tette;
Herman földjén elkövetett dolgait magasztalták,
Maga Károly, és bajnoki szép munkájit csudálták:
Ő, kit még semmi halandó vitéz meg nem győzhete
Vele birkozni, mint egyes lovag eltökéllette.
A' vezérek az ostromra jelt adatni sürgeték;
Veszélyt ohajtván, a' nyugtot éppen nem szenvedheték.

Összehajtogatta Kelten az éj homály fátyolát,
Viaskodván a' sötéttel, kitünteté hajnalát.
Még nyugszanak mind... Nagy Károly a' vitézeket költi,
Az ostromot parancsolja, 's vágyásokat így tölti:
Mint a' duzzadt folyó, midőn zápor hullám dagasztja,
Tajtékos árkát elhagyván ágait kiárasztja,

Hánykodással széljel terül, és pusztít szörnyüséggel.
Irtozást, kétségben esést, halált hord kevélységgel:
Igy a' franszia vitézek égő haraggal esnek
Eresburgnak, 's magasságán annak utat keresnek;
Ütközetet lehellenek, nyomokban iszonyodás:
Vetélkedve bajnok tettre ragadja a' jeladás;
A' levegő királyának dühödött szél szárnyait
Könnyebb csendesítni, mint a' gaulok ostrom hadait.
A' mesterség, mellyet pokol már ma jobban kitalált,
Kénkő saletrom golyobist száma nélkül fabrikált:
Azt Wortighin sorba rakta Eresburg falaira,
Mutatván a' franszok megmeg annyi bal csillagira.
Nem meszsze minden oldalról e' rémítő massákból
Tüzes villámokkal hulván alá a' magasságból
A' bizonyost halált szórták; a' hevített rudvasak
Forró olaj, 's méregben főtt veszőkkel a' nyilasak.
Azonban a' vitéz sereg a' lejtrázást probálja,
Egyiket a' másik után a' sánczra taszigálja,
Földet, követ, fagaradicst gyúr sebessen egymásra,
A' védtornyokat előre nyomván ellentállásra:
Mint hajdan az oriások midőn pártot ütöttek,
Ossát, Athost, és Peliont a' Pindusra gyűjtöttek
De Eresburg bástyáival fedezvén bajnokait,
Mint a' zápor ezerenként szórja mérges nyílait:
A' tüzben veresült homok az élet-eget gyújtja,
Égő hullámit gaulokra, 's vezéreikre sújtja,
Szemökbe húll, és csuszámlik a' felemelt karokba:
Szikrázva rohan lefelé a' kőszírt darabokba.

Itt a' buzgó olaj cserszeg; ott a' gerendák sulja
Vas, és réz orral a' hadi rendet szertelen dulja;
És a' sánczok tetejéről a' kohók hév tüzéből
Sűrű folyó lángosan foly a' fenyő fák enyvéből.
Ezen rémség theatrumát a' füst homályosítja;
A' nap attól szalad, 's magát fátyollal beborítja.
Az árkokban összeszorúlt ostromlóknak serege
Tornyai alá rejtezik, sütvén a' láng melege:
A' kosok hejában rázzák meg e' kemény sánczokat.
E' gyuladt halom földeken látni a' hős franszokat
Vérző testekkel, megcsonkúlt kezekkel és lábakkal
Ezerenként elterűlve, 's küzködni halálokkal.
Végre az éj ez iszonyu mészárlást be végezte,
Katonáit rendben Károly a' táborba vezette.
Csak ő víraszt: várakozván a' nappal világára,
Az éjszakát vonja dőlve panczélban paizsára:
De a' bús ütközet tüze nedvét felemésztette,
Égető szomjuság meljét rettentőn epesztette.
O kétségben esés! nincs víz, és e' pártos föld tájon
Lehetetlen hogy a' szomjas friss forrásra találjon. (1)
Szintén hajnalkor egy vitéz, ki serényen motoza
Rontsolt sisakjában holmi italt a' hősnek hoza.
E' vérrel kevert zagyvizet holt pocsványból meríté,
Mellynek undorító volta minden' szemét rémíté.
Nagy Károly mosolyog . . . és e' rettenthetetlen vitéz
Egy huzomba kiiszsza, 's illy szókat népéhez intéz:
„— Nagyszívű bajnokok! minden arra mutat, és meggyőz,
„Hogy a' ki szenvedni nem tud, az ellenséget nem győz.

„Mit tesz a' kalapács kemény kettőztetett ütése?
„Azt hogy az ezüstnek, ércznek, tisztább fénytüzelése:
„És a' kohó teszi, hol az üllő viszsza hangozik,
„Hogy az arany sceptrumnak nyúl, 's koronává változik:
„De a' nap világit, menjünk." E' szók, 's mord arczulata
A' körülti bajnokoknak szivökbe mélyen hata.
Békétlen győzhetni vágynak vezérek, 's katonái.
Mennek, 's ismét szembe velek Eresburgnak bástyái.
A' vas kohók bömbölése hallatszik a' tornyokban.
Elkezdődik az ütközet: körül a' harcz sorokbann.
Az életeget süvöltve hasítják a' szárnyas fák,
Folynak mint annyi fegyvertár a' tüzesült vas massák.
O gyalázat! a' gallusok félelemtől borzadva
Szaladnak; de Károly ottan terem, 's így szól riadva:
„— Mit látok! álljatok! ... Mi ez? a' gallusok szaladnak!
„Nyomorultak! gyalázatnak hát ők is helyet adnak?
„Mi lett belőlletek, egykor drága hazánk hősei!
„Az élet becsesb nektek mint a' dicsőség czimjei!
„Századokra terjedő nagy tetteiket szenynyel
„Egy napi szerencsétlenség örökre borítson el?
„Utánnam! a' halál pokol' alacson rabszolgája,
„Ki a' hőst kerüli, csak a' gyáva neki prédája."
A' táborból szaladókat feltartják e' mondások:
Károly a' sebhetlen, első hol a' vár sánczolások.
Mindenkinek feje felett paizsa felemelve
Az égzajt trutzólja mintha vassal volna fedelve.
Ekkor lett, hogy ezer tüzek közepében sértetlen,
Mint egy kevély hegy az éggel szembeszál renditetlen,

Károly mint közbajnok ragad egy lejtrát, 's azt állítja
A' sánczoknak: hág elől hová a' dicsőség szólítja.
A' nyilak, dárdák hejában záporoznak fejére;
Egy karja az ütést párza, más segít felléptére.
Azonnal minden oldalról követik, utánnozzák:
Magokat sűrű csapatban a' kőfalnak halmozzák:
Egyik felfordulva bukik, másik győzve halad fel;
Sorsok különb, de mindenkit egyforma bátorság tel.
A' vár fala már tüskézik a' mászó bajnokokkal,
Segítik egymást tüzesen grádics gyanánt vállokkal.
Az ellenség nyilai közt bátran csúsznak felfelé,
A' levegőt mint szárnyas had a' vitéz nép betelé.
Megmászván a' rettenetes kőfalaknak sánczait;
Már elérte Károly annak győzhetetlen tornyait.
Hasztalan környékzi halál... Borítva sugárokkal,
Győzvén harczol fent a' légben, mint a' sas tárt szárnyakkal.
Midőn a' fekete gőzköd a' vártetőt borítja;
Az égzajt neki dicsőség lámpássa világítja:
Egy mennyei láng tündöklő sugárt vet nézésére.
Felhat... Minden fut... Ő első, ki a' sánczokra ére.

A' vitézek bátorsága dühösségre változik:
Mindent tör, ront, hogy ott legyen, hol Károly mutatkozik.
A' győzettek lábaiknál, 's mellettek mindenfelől
Iszonyodás, és a' halál zászlója lobog elől.
A' triumphust kezdé Károly, egyedűl ő végezé:
Tekintete villám, menkő mi kardját bélyegezé:

Fegyverek, zászlók, harczolók, szét terűlve nyomain
Sorompóként halmosodnak, vagy húlnak vár ormain.
Elől hátúl az öldöklés: az életég tág tére
Nem elég szint' a' bajvívok kiáltozó nyelvére.
Mint a' villám, melly biborban az égzaj közt öltözött:
A' mészárlás vér világgal gyulad a' hadak között:
Károly a' bástyák tetején, nem mint halandó, vezet
Úgy tetszik egy serget, mit menny számára fegyverezett.
Odavan a' Szászság végképp: minden vesz, minden pusztúl,
Eresburg is velek együtt sirjok gödrébe behúll.
Az oriflamma hirtelen, melly aranytól szikrázik (2)
Mint győzedelem csillaga a' vár fokán hintázik.
A' zürzavar öszsze viszsza kever minden helyeket,
Eltemet a' sokság között számtalan nagy tetteket:
Az ellenség mindenhol fut. Ezen átkos falakon
Wortighin Károlynak szalad, 's szólítja illy szavakon:
„— Jőjj vakmerő gallus vezér! végre pályád itt akad!"
Károlyra rohan . . . a' sereg tüstént közikbe szalad
'S ovja... Wortighin kiáltja: — „Eresburg falain kül
„Győznöd, vagy veszned kell holnap, mig a' nap szekerén ül:
„Ha szívedben a' becsület érzése helyet talál,
„Esküdj hogy magad megjelensz ott hol a' szent berek áll;
„Én is ott leszek egyedül." Mondván: Károly értette,
'S a' nemes vakmerő győztét kétes probára tette.
A' szörnyeteg szásznak viszont ezt felette: — „Esküszöm!"
Gondolván, még e' hős tettet dicsőségemhez fűzöm.
Azonban Wortighin magát még mindég védelmezi:
Sok torony a' déli részen bajnokait fedezi

Magát átvágja férfias elszánt erőlködése:
Igérni látszik, hogy sokba kerül élte vesztése,
De az éj csendel léptetve közelget szekerében,
A' győzedelmesnek tiltja hatni szerencséjében:
A' váras megadta magát, és rettentő győzői
Lettek nagy munkájok után nyugalom üdvezlői.

Már a' hír ezer ajkakon sebes szárnyal repíti
Károlyt mindenfelé széljel, 's hős tettit dicsőíti.
Ezen fényuyel diszlett napos ütközet hallására
Chatillon anyjának ömlött mély bú szíve tájára.
Eresburgba szalad tüstént: gyászos előérzések
Rémítik, és marczangolják lelki epekedések.
Ott szerelmessét keresi, kérdezi, szólítgatja,
Kiáltja harsány, magán kül: — „Hol vagy lelkem magzatja?"
Minden tárgyban őt képzeli, minden hang őt hazudja:
A' várast, az egész tábort hasztalan összefutja.
Mintegy bódúlt a' szembe tünt katonáktól térdelve
Hasztalan kívánja fiját köny záporral eltelve;
Senki sem tud sorsa felől. O iszonyú gyötrelem!
Már már elfoglalta lelkét a' borzasztó félelem.
Rosz gyanuja jövendőnek a' jelen roszt elnyeli:
Vad szeme kiszárad, gyenge lábait erő teli.
Az esti szürkület végső halavány világánál
Repűl ész nélkűl, 's ott terem Eresburg várfalánál:
Magán, vég erőlködéssel, reszketve tagjaiban
Keresi fiját untalan a' holtak halmaiban.

Egyedűl az éjjeli láng a' földet világítá,
A' keserves anya ott, hol Eresburg felállíta
Sánczait, a' holt tetemek sárgás képit visgálja,
Remeg, hogy azokon fija vonásait találja,
Mint Paulus Emilius, győzedelmi remekét (3)
Átkozván hajdan; ragadja a' halál szövétnekét,
Keresi a' holtak között az éj szörnyetegében,
Nagy tetti' bére helyett, hol fetreng fija vérében.
Iszonyatos aggodalom! hallatlan szenvedések!
Füleibe minden felől a' rémítő nyöszörgések
Hatnak, suhogván a' mérges szellők bús lengzésében,
Mellyek zúgnak az elhagyott haldoklóknak meljében.
Borítva fekete vértől e' mészárlás mezején
Utat tör a' holt testekből rakott halmok tetején.
Egyszerre meghökken ... O jaj! mi érdekli szemeit!
Látja gyenge Chatillonnak vért csepegő fürtjeit...
Nem meszsze onnan a' porban egy bajnok nyugszik halva;
Arra rohan ... Hozzá görnyed ... Már nincs többé megcsalva...
Azt nézi ... azt megesmeri ... Szívszaggatolag kiált,
Lerogy fija oldalához, melly vér patakban uszkált:
Ki mint egy fénylő liliom az égzajnak dühében
Leroncsolva életének tavaszi kezdetében,
Ámornál szebb, nyájasb, és hős tettivel díszesítve
Most halavány sárgás meredt test a' vérbe terítve.
Az anya kétségben esve a' hűlt tetemre borúl;
Ez iszonyú látományra szeme homályba vonúl,
Fájdalma e' szívmarczangló szózatokat lehellé:
„— Te, kiben tizennyolcz évig csak boldogságát lelé

„Anyád, ki mindenem valál, imádott kedves lélek!
„Chatillon te nem vagy többé... 's o jaj én még is élek!
„Ajakidnak édes hangját már többé nem hallhatom,
„Égő meljedet keblemhez többé nem szoríthatom;
„Felelj kedves fijam! Nem hall... ő már boldogult lélek.
„Chatillon! hát többé nem vagy... o jaj én még is élek.
„Barbarusok, gyilkos hősök, pusztítás eszközei!
„Dühösségek dicsőségtök' tündöklő bélyegei!
„Pusztuljatok! veszszetek el csudák! kitől mit félek
„A' halál lebeg körültem ... o jaj én még is élek.
„Nem, nem él itt tovább anyád, ha tégedet nem talál:
„Utálom a' természetet: nekem minden csak halál.
„Életemet benned lelém, benned egész világom...
„Mire nekem az imádva dicsőített országom,
„Melly téged halálra hozott? Nagy Károly jöjj, ne késsél,
„Áldozatként ontsa vérem egy vérben fördött kardél!
„Csak érette nyúlt életem... Egek! hol van a' sírja?...
„Karjaid közt... oda vagyok... fijam! szívem nem bírja!"
Ezt mondván: nagy erőlködés, 's nagy lelki fájdalmai
Után aludni kezdnek már utólsó tűz nyomai;
Némelly fojtott hang hallatszik emelkedő meljéből:
Chattillonhoz hajtja magát, 's azt minden erejéből
Haldoklása közben huzza repedt szíve tájára,
Átöleli... megszorítja... 's igy lesz élte határa.

VÉGE A' HARMADIK ÉNEKNEK.

JEGYZÉKEK A' HARMADIK ÉNEKRE.

(1) Lehetetlen, hogy a' szomjas fris forrásra találjon.

Ezen időszakból az évkönyvek valami csudát emlegetnek. Abban a' perczben, midőn a' Franszok a' Szászokat megverték, a' szomjuság amazokat rettentően emésztvén, hirtelen valami friss víz folyam kezdett hömpölyögni, egy régi patáknak kiszáradott árkában. Ez az ütközet *pataki ütközetnek* neveztetett. E' tettnek örökösítésére emlékpénzek verettek illy czímirással: *Saxonibus ad torrentem devictis.*

(2) Az Oriflamma hirtelen, melly aranytól szikrázik,
Mint győzedelem csillaga a' vár fokán hintázik.

Az Oriflamma egy megaranyazott veres zászló volt, mellyet hajdan a' franszia királyok, nagy pompával vitettek a' nevezetes háboruk alkalmaival a' tábor közepén meszsze földekre. Azt tartják rólla, hogy egy angyal hozta Clovisnak a' Tolbiaki ütközet után. Ezen szent czímnek csudákat tulajdonitottak: ez volt a' haza symboluma.

(3) Mint Paulus Emilius győzedelmi remekét
Átkozván hajdan, ragadja a' halál szövetnekét, . . .

Paulus Emilius Leucus folyója mellett meg támadta a' Lacedémonoknak híres seregeit, és azoknak királyát Perseust; megölte húsz ezer emberét, és tizenegy ezeret elfogott: az ütközet bevégződött este 11 orákor. A' Romaiak kivilágították sátoraikat, azokat felkoszorúzták borostyán galyakkal, midőn hallják, hogy Paulus Emilius szerette kedves fiját az ifiu Scipiot elvesztette, mivel hogy sehol sem mutatkozik. Látván

vezérök kétségben estét, mind elhagyják sátoraikat, félbeszakasztják ünnepjöket, és gyujtott faklyák világánál mély csendel követik Paulus Emiliust az ütközet mezejére. Éjfel táján megjelen Scipio vérrel borítva: ő eltévedett volt, egyedül, a' szaladok üzésében.

VÉGE A' HARMADIK ÉNEK JEGYZÉKEINEK.

IV. ÉNEK.

A' tündöklő világoknak, 's tűz golyóknak közepén —
Mellyek szorva világítnak az egeknek telepén,
Mint a' légnek királyai — halhatatlan boltozás
Alatt a' Mindenhatónak leng örökös lakozás:
Ott a' mérhetetlenségben csak Ő, 's több tökéletes
Nem volt, nem lesz: Ő egyedűl a' jó, a' kellemetes:
Ott osztogatja főbb jussal választotti számára,
Azon boldogságot, mellynek Ő részese magára.
Isten kedveltji mit féltek! a' koporsó deszkája
Lett halhatatlanságtoknak rengető bőlcső fája.

Parancsolt az Ur: a' boldog angyalok fővezére,
Ki hajdan pokol fajjira villám büntetést mére,
Összegyüjti seregeit, 's így szól: —„Isten' zászlossi
„Az Úr akarja, hogy védjük Károlyt, 's legyünk sorsossi.
„Hasztalan fog fegyvert pokol: majd nem lesz Germania
„Irmensűl, 's Odin' fertelmes tiszteletjöknek rabja,
„Ledől templomjok; oltárik lerontatnak örökre.
„Maszlagot akart hinteni romlásul hős szívökre
„A' franszoknak, kigondálná! egy pogány fiatal lány;
„Igaz, ha keresztény volna, benne nem volna héjjány:

„A' pokoltól kiválasztva, különös megvakúlás!
„Becsület kísértésére: minő zavar bódúlás!
„Irmensűl használ eszközül egy szép ártatlanságot,
„Ki nem tudva, kellemivel győzhetné a' világot.
„Ulnár, eddig a' földszinén esméretlen csillagzat,
„Bájjai közt tiszta lelkü, mint egy angyali magzat
„A' természet kevélysége, kiválasztott csudája
„Irmensűl fertelmes! az Úr tette kezeit rája.
„Fegyvereid kezeidben im' ellend fordulnak;
„A' berkek' szűze vágyási csak kedvemtől mozdulnak: (1)
„Károlyt azok még nagyítják: vétkeid érdembére
„Lesz kétségbeesés, 's ragad a' pokol fenekére
„Gyalázatodat rejteni. Cherubok, hadainkat
„Vigyük: újj dísz sugározza isteni homlokinkat.
„Isten, ki örök törvényit általunk kimondotta,
„Alkattatásunkban magát magával csudáltatta."
Igy szólt, egyszerre tüzvilág sugárokkal villámlik
A' szentek szentéből, 's fénynyel körülötök csillámlik:
És valamint a' szikrázás táplálja a' lángokat:
Isten akaratja gyújtja önnön akaratjokat:
Már ezentúl ők nem az ég elvált archangyalai
Ők az oszlott Istenségnek isteni bajnokai.

De trutzolni az Öröklényt, 's annak égi seregét,
Irmensűl elhagyja homály fogta gyászos üregét,
Hallni akarván az Urnak főfő rendeléseit;
Büszke támadhatni majd az angyalok seregeit:

Utját veszi Eresburgnak a' kárhozott barbarus;
Fegyverzi magát mind azzal a' mit adott Tenarus:
Teutates vaskesztyüje, Odin' rünirásai
A' hadban mint hasznosb szerek lesznek főbb tartalmai;
És a' fekete buzgányőv, az orkán mellyre bődül.
Az erdőhöz igen közel egy magas hegyre felül
Ott, hol akarja Wortighin a' nappalt megelőzve,
Kívül Eresburg falain Nagy Károlyt látni győzve.

Már már vídámitni készen áll a' föld kül formáját
A' hajnal, 's menten elhagyja világos palotáját,
Vegyíti szemet vakító gazdag ajándékait,
Rózsa pirossága mellett aranyas sugárait:
A' madarkák gyenge hangja az életeget teli,
Sohajtásait a' zephir a' lombok közt leheli.
Első tüzi — bőlcsőjéből ki jövén a' nappalnak —
Oszlatják a' gőzt, 's az égre báj kellemeket csalnak.

Nagy Károly a' mult estével győzedelme körében
A' meghódolt sánczok felett győző részegségében,
Egy gondolatlan bátorság tüzétől felhevűlve,
Elragadtatván magán kül, semmitől nem réműlve,
Meglehet valami pártos isteni sugarlásra,
Wortighinnek megígére, hogy ő kész bajvívásra.
De Eresburgot megnyervén, Károly vitézi előtt
Gondolom elpalástolta fejében mi planum főtt.
Csak hárman követték: nem más, ezek csupán czéljában
Biztosok. Helytelenségét e' vitézek hejában

Szolták az illy igéretnek. „— Barátim, így beszélett,
„Bár nem okosság, hogy Károly illyen igéretet tett;
„Veszélye bizonyos vala, a' halál szembe vele!
„Csorbát szenvedni nem képes itt hite letétele.“
Körül fogva bajnokitól a' nappal kezdetével,
Repűl az erdőbe küzdni Wortighin erejével.
Ezer féle képzeletek támadnak bent lelkében,
'S gondjait halmozzák. Éppen akkor a' völgy mélyében
Egy fiatal pásztor szinte tárogatván dudáját,
Csendesen a' legelőre nógatá szelíd nyáját.
Megállapodik egy perczig, 's azt kedvelli hallgatni:
Ez az édes harmonia szívére látszik hatni.
„— Boldog pásztor! a' nagy vitéz elgondolá magában,
„Talán nekem is jobb volna egy liget árnyékában
„Nyugton az erdőnek fájit mulatni sipolással,
„Mint a' világot rémítni trombita harsogással.“
Azonban Wortighin neki szemeiben ütődik:
A' veszedelmes csatázás azonnal elkezdődik:
Egy széles vágás út mellett: a' kevély Szász felkiált:
„— Károly közelíts! te vagy én itt halálára talált
„A' harcznak semmi szünete: köztünk semmi egyesség!
„Jó hogy itt vagy! Boszszuállás, vagy halál, itt nincs más vég!“
Csattogása fegyveröknek a' tért meszsze hangozza,
Azt a' hegyek bömbölése sokszorosan echózza:
Sulyosb a' vágás, mint azon pőrölynek ütései,
Mellyen aetnában verettek Jupiter menykövei
Megrepedt sisakjok alól a' hős kiáltás dörög.
Elbuktatott paripájok hasztlan porba hömpörög;

A' neki dühödt két király talpon álva csatázik:
Lépésök egy forma meredt, szemök szembe szikrázik:
Egymást ellökni, taszítni, kipárzani próbálják;
A' gyakorlást gyakorlással, a' külszint szinnel csalják.
Ezen véres viadalnak látatlan bizonysága
Irmensűl a' hiteszegett, holmi boszorkánysága
Által elvonni törekszik a' franszia bajnoktól
Kísérőit; előveszi miket kapott pokloktól,
A' rünököt, mellynek titkát Odin neki megfejté: (2)
Nem csekély tévelyedésbe Károlyt ezekkel ejté:
A' báj betüket hol elő, hol hátra rakogatá;
Vékony gőzölgés — guruszló szavait hogy hallatá —
Támad hirtelen a' titkos földből Károlyhoz közel,
'S késérőit azonnal egy sűrű köd borítá el.
A' három vitézek ekként vesztvén szem világokat,
Sötétséggel beburkolva már nem látják Urokat:
Teutates kesztyüjivel Irmensűi meglegyinté
Őket, 's azzal elméjökbe kábultság magvát hinté,
Úgy tetszik őket szólítja távolról Urok' szája
Eresburgnak falainál. O csudáknak csudája!
Mennek vaktában a' merre hangját a' csalszózatnak
Hallják; a' királyt elhagyván a' hegyen leugratnak.
Már nagy idő köz haladt el a' hajnal piroslástól;
A' két ellen király még sem szünt meg a' harczolástól:
Károly minden pillantatban ujjabb erőlködéssel
Vetélkedőjét illeti halált hozó döféssel.
De erejét a' fürgeség majd majd megtévesztette:
Wortighin hirtelen kardját oldalának szegzette

'S azt kirántotta véresen: és győző tekintettel
Felkiált: — „Pustulj el végre, hogy illy hódló veszettel
„A' világ ne kínoztasson! végezzed itt pályádat!
„Wortighin, a' felmentett föld dicsőíti szablyádat!"
Dühében, mint a' vadonnak rémséges oroszlányja,
Károly szikrázó szemeit Wortighin felé hányja.
Egyszerre kardját Wortighin szívén keresztűl veré;
A' viadalt bevégezvén a' triumphust ő nyeré,
És ezt mondá: — „Érzéketlen, látod miként hibáztál.
„Imé mint szól a' győzőhöz a' győzött, kit gyaláztál."
Wortighin mélyen felsóhajt, a' halál hangja csendűl,
Szeme homályal záródik, tántorog, a' földre dűl.

Mintegy kőszirt az égizaj dühétől megindítva,
Az alpesek magassiról lehömpörög ordítva,
A' völgyekben hangoztatja esése zuhanását,
Dörgi az ég, szólja viszhang a' hegyek borzadását:
Szalad a' szörnyoldalokról a' pásztorok csordája
Halált képzelvén, 's gondolván az ég szakadt reája:
Igy vesze Wortighin, kinek hírdeté vitézségét
Minden, még haldoklása is rettenté ellenségét.

Igy kimulni látván a' hőst tőle kapott sebjében,
Károly haragja hűledez, szánás támad meljében:
Addig, mig Wortighin végső halál küzködésében,
Oldalát szaggatja, és a' földet falja mérgében,
Károly sebjét kötözgeti, 's megmenteni törekszik;
De boszszulni őt halva is a' haldokló igyekszik:
Lesi, maga mellé várja, 's gyilkos kezét emelvén,
Hirtelen rá csap, de nem nagy a' seb. Ekkor eltelvén

Méltó haragja Károlyt, így szól:—„Wortighin, fenevad!
„Nem bajnok, egy gyáva gyilkos; ki a' pokolnak át ad
„Egy illy gyalázatost, az az élet-eget tisztítja!"
Fejbe vágja, 's e' csudából a' párát kiszorítja.

A' sebhedt Károly övéit, nyughatatlan szólítja;
De minden eltünt. Bárdövét feje felett mozdítja
A' kereszténység ostora: sötét égi zaj vonúl
A' levegőben halmosan öszsze, 's déltájnak indúl.
A' sűrű felhők villámi földet, eget rémítnek:
E' borzasztó csend mélyéből égi dörgést sejdítnek
Pásztorok, csordák, 's reszketve futnak a' legelőről,
A' madarak idestova szálnak a' fatetőről:
Zeng, reng az ég, sűvölt a' szél, a' jég özön hullása
Által veszti volt reményjét a' föld igaz munkássa.
Menydörög, villog az orkán, a' gunyhók meggyuladnak:
A' vizek árjái gazdag mezőket elragadnak:
Fojtott bűz az életeget mérges gőzzel vegyíti:
Az orkán a' természetet pokollá sötétíti.
Igy oldotta meg lánczait a' dühödött Boreas, (3)
Igy rengett az ég, a' földel reszketett a' vén Atlas,
Midőn Trasiméne tava vizét vérrel keverte
Hannibal a' győzhetetlen, 's Róma sassát megverte.

Vérevesztése Nagy Károlyt erőtelenítette:
Az erdők sűrűje felé gyenge lépésit vette;
Nehéz fegyverinek sulyja terhelte tetemeit:
Történetre bízta Károly tévelygő lépéseit:

Semmi barátságos fedél nem ötlött szemeibe
Küzködvén a' jég záporral, az erdő sürűjibe
Hat bajjal: erejét vesztve hátát egy tölgynek veti;
Szemeit homály borítja, tagját nem emelheti:
Elhal lélekzete, sibbadt teste mozdithatása:
Lerogyó félben... környékzi élete kialvása.
Meszsze terjed még az ég zaj sötétes éjszakája:
Vére még mindég foly... midőn a' sürűség homálya
Hírtelen egy fénylő tüzzel titkos segitségére
Utat nyit előtte, 's mintegy bírja követésére.
Károly erejét azonnal érzi újjra születni:
Bár tévedjen, mégis elszánt vezetőjét követni
Egy sötét barlangig, mellyet árnyékoznak cziprusok...
Ott a' fényvezér kialszik... csendesen a' frankusok
Vezére halad lefelé a' kőszirt magányjába:
A' nappal lassanként tér ott derülő világába...
Egek! mi képrajz jelenik mozdulván szempillája!
Mi az, hiú káprázolat, vagy egy álom csudája?
Vagy érzékei csalódnak? Megáll, és azt szemeli.

A' föld alatt lent, ékesült templom nyomait leli
Egy kerekded oltárban, melly ezer virággal díszlett:
Az életég mindenfelől kedves illatot íhlett:
A' zephirek játszadoztak a' vadon barlang alatt,
Nevetkeztek enyelgettek egymás között, az alatt,
Míg kint az elementumok egymás ellen harczoltak,
Itt a' tavasz, a' vidámság kellemekkel tánczoltak.

Mezei oltáron díszlik egy ag szobor, virágból
Font boltozat alatt: e' még a' hajdani világból
Utánozott Diana; de ennek pogány pompája,
Hímzett ékessége, 's gyújtott napkeleti gyantája
A' királyt mind nem érdeklik: hanem a' szépség míve
Egy báj képben szemibe tűn, és zavarodik szíve:
Egy fiatal papné borúl az oltárnak lábához,
Panasz hangokkal felsóhajt szűz istenaszszonyához:
Károly e' mennyei szózat felé tartja füleit:
„— Te, ki sorsom igazgatod, 's látod lelkem belsejit,
„O halhatatlan Diana hallgasd meg felkentedet!
„Ha szent fogadásom kapcsol így szolgálnom tégedet,
„Ha élet virágom érted itt élni, 's elszánt halni,
„Ne engedd hogy egy halandó ide jutni, 's elcsalni
„Tölled képes legyen, inkább végezd éltem pályáját!
„Idegen, magános, kitől elragadták hazáját!
„Mit tegyek? Háznépem csak, 's te valál kedvelt istenem;
„Már háznépem többé nincs; csak te vagy nekem mindenem.
„Az anyámra szemeimet soha sem függeszthetém;
„Szemeimmel az övéit örök homályba vetém:
„Jusson hozzád sohajtásom, ne vesd meg tömjénemet!
„Az ártatlan' ajándéka nektek kedves; szívemet
„Te látod mi sebhedt; ne vond meg attól kegyeidet,
„Az tiszta: ösmérd meg abban tulajdon míveidet."
Ezt mondván: és az alatt, míg a' zavart ég lehellett
Tüzes villámokat kint a' kőszirt nyilása felett;
Ő csendes rejtett helyében buzgósággal meghajtja
Térdeit, 's mint békeangyal az égi zajt elhajtja.

O Károly minő veszélyek környékeznek tégedet!
Ide egy hitszegett isten vezette lépésedet.
Minő kísértet—! számodra fatumod mi gonoszt szült!
Ez a' szűz Ulnár, a' kiben minden szépség egyesült:
Bajló látásától szaladj; félj isteni hangjától;
Száját, mellyel szíved' hatja kölcsönözte Freyától.
Ulnár hangja, vonásai, és szerényes helyzete
Benne mutattak égszültre: az istenek követe
Iris nem fénylik annyira, nem diszlik olly pompában,
Bár homlokát fereszsze is arany nap sugárában.
Nehány könnyek gördülének Ulnárnak kék szeméből:
Ezek kellemit tetézték, 's sohajtási meljéből
Emelték: mint egy virág, melly a' hajnallal születe,
Azzal enyeleg a' Zephir gyengéded lehellete;
Félig kinyitja kebelét... 's még inkább kelleme gyűl,
Ha feslő bimbója közzé a' hajnal csepje vegyűl.
A' princz szemléli magán kül a' csoport ingereket:
Nem mer mozdulni, felejti a' halálos sebeket;
Ennyi sok szép tekintetét soha sem érdeklette.
Az esméretlen homlokát fejér fátyol leplette:
Fekete haja tincsei fürtökbe kanyarítva,
Tölgy koszoru fonadékkal körül voltak szorítva:
Egy arany öv tágon, fénylő színnel derekát fűzte,
'S ékes teste kerületét elevenen kitűzte.
Mint a' völgynek lilioma, melly a' szemet vakítja,
És vonsza: ugy Ulnár sebzi a' szívet és hódítja.
Égő gerjedelem terjed lángoló nyomdokain;
Hangjából szerelem támad, és sarjadzik ajkain.

Károly csendesen kimozdúl meredett állásából,
A' Druidát felrezzenti buzgó andalgásából;
Felkel, és a' hőst meglátja barlangja nyilásánál
Ki magánosan, tetétől talpig fegyverben, ott áll.
Ennek arczavonásai, 's mennyei ragyogással
Nőtt szépsége, Ulnár szívét telte zavarodással.
Istennek gondolja mit lát: elméje tébolyodik,
Könnyeit szárítja, nézi, bámulja, 's mosolyodik
Hozzá közelit csendesen, bátródik, és kérdezi:
„— Felséges Lélek! e' szirtben, melly magányom fedezi,
„Apollót látom te benned, vagy a' hadak Istenét
„Éu Diana papné vagyok, szolgálom az Istennét:
„Imádom az isteneket; csak Ámort egyedül nem.“
Bámul e' szókra, mellyeket ejtett a' tündér kellem.
A' hős andalog és tetszik annak megtévedése,
Nem tudja mit szóljon, 's nőtön nő szívének ütése.
„— Te halgatsz? ah beszélj kérlek, szavait így folytatja
„A' szűz, benned ifjuságom tán védőjét láthatja.
„Mennyei arczavonásod, bájoló tekínteted
„Mit mond egyebet, mint mellyel dicsőséged hirdeted?
„Ugy van, isteni lakóssa egek boltozatjának,
„Látogatásod e' helyen munkája Dianának
„Neki köszönöm védelmed; méltóztass azt tudatni
„Velem, Ulnár áldozatját kész neked bemutatni.“
Mondván: Nagy Károly e' ritka szépségnek rejtekében
Bámulásba merül, és mem mozdúl álló helyében.
Ezen fentséges discursus, a' tüz melly azt vezette,
Az öltözet, a' hely, a' hang, a' kegy mellyel ejtette.

Mind azt álmadni gondolta, 's elmebodultságából
Félt hogy ébred, és nem marad semmi kedvelt álmából.
Azonban pánczélját vére csurgása borította;
Édes fájdalmát mély sebje mind inkább nagyította:
Homályba kezdnek borulni lassan bádjat szemei:
Már alig hatnak fülibe Ulnár báj beszédjei.
Keze hasztalan keresi támaszszát a' falakban
Düledez, erő semmi nincs az ellankadt inakban:
Lerogy... és szemei titkos erőtől vezettetve,
Maradnak a' szép Druida kellemin legeltetve.

Barlangjában a' halállal küzködő bajnok felé
Indul a' ligetek szűze; minő rettegés telé
A' panczélba megütközött gyenge világ csermelye
Mellett a' vért látja, 's észre veszi hol van sebhelye.
Bús féltékeny ábrázattal a' haldoklóra borúl
Lélegzetét visgálgatja, sóhajt, melje megzúdúl:
Kioldozza kezeivel Nagy Károly fegyvereit;
Letépi fátyolát 's azzal bekötözi sebjeit.
Térdel a' gaul vezér mellett, 's gondosan ápolgatja:
Könyörög, 's érzi hogy szava az isteneket hatja:
Eddig nem táplált szerelem tüz keblét elfoglalja;
Egy kellem, több mint ő, e' bús szókat ajkin szóllaltja:
„— O te szerencsétlen bajnok! haláltól meglepetett!
„Te nem vagy hát isten? nem ki Diánától küldetett?
„Ki vagy tehát? egy halandó... O nem, meg nem foghatom:
„Az ember mind föld; de benned csak az istent láthatom:

„Tekinteted szelid, nyájas; amazé kérkedékeny:
„Az emberek kegyetlenek, a' te meljed érzékeny.
„Nem, szívem sugarlásának hiszek, nem föld magzatja
„Vagy: mint Apollót, az égből az Isteneknek atyja
„Kitiltott, és nem rég lakod földünk vadon erdeit!..
„De sebben... Tán egy mord isten emelte rád kezeit;
„Mert egy ember merészelne rajtad sebet ejteni?...
„De mi lelt, mi zúg meljemben, testemet mi isteni
„Tüz járja?.. Mit mondok!... Ugyé jösz az ég pitvaráról,
„Sértésemre költsönöztél egyet ámor nyiláról?
„Vagy magad vagy ő a' csuda?.. Nem, semmi se busítson:
„Csak Alcides, vagy Mars jelen illy bajnoki grádicson;
„Ámor csúszkál táskájával, nem férfias, nem erős;
„Egy gyáva gyermek, nem vitéz, nem mint te, valódi hős.
„O ne hadj el engem többé; ha közel nálam maradsz,
„Eged' palotáinál több díszt e' barlangomnak adsz;
„Már is mit tettél; bár sárgás halaványon gyengülve
„Jelentél meg; itten minden újjúl, 's van ékesülve.
Igy telve tüzzel beszélle, tartózkodni felejté
A' szűz magán kül, 's szívének gerjedelmit kiejté.
Inségi alatt görnyedve, szinte kimúló félben
Mi Károly körül van, 's hangzik, látja, hallja felében:
Még is meljéből egy édes sohajtását hallatá,
Akkor midőn Ulnár szavát már többé nem hallhatá.

Láthatatlanul az Ulnár barlangjának gyomrában,
Irmensül 's Freya, istenek a' pokol országában,

Szemmel tartják a' bajnokot. Freya beillatozta
Szerelem füstel a' helyet, 's más szerrel balzsamozta:
Önn övével a' Druida derekát övedzette:
„— Győzedelem! Irmensűl a' fertelmes, így ejtette
„Szavait, Károly szereti Ulnárt; ez oltár előtt
„Esküszöm, addig nem hagyom őt míg bűnössé nem lött.
Így beszélvén; lengedez a' gyönyörüség körülte,
A' barlangot, a' templomot szerelem bájjatelte.

Csuda cseppekkel, egyedűl, homályos üregében,
Ulnár a' bajnok sebjeit bezárja hevenyében:
Ereje már is nőtön nő, kínja csillapíttatik
Mozdult ajkiról e' csendes szózatja hallattatik:
„— O te berkek kegyes szűze! viszsza létem' te adád!..
„Ápoló gondosságoddal szívemet mélyen hatád:
„Fájdalmimnak ellenökre, megtartva, gyámolítva
„Általad; illy édes percz még nem volt számomra nyitva.
Mondá: 's a' mint ez aszszonyi nyájas szavakat ejté,
Csudálkozék, hogy ennyire mint hős magát felejté;
Ön magát feddi; ki hajdan az udvarok köréből
Szaladt a' szépségek előtt, 's Ámort űzte szívéből.
Így szólt magában: — „O csuda! minő bolondos fogság!
„Ulnár mellett a' legkínzóbb élet édes boldogság."
A' papné, hogy boldogságát még többekkel pótolja,
Ezen tettetést nem rejtő szívből vett szókat szólja:
„— Esméretlen! ki tán égből hozzám alá szállottál,
„Füleimnek valahára még is megszólamlottál:

„Legyél bár Apolló, Mars, vagy Hercules mit én bánom,
„Nevedet többé nem kérdem, azt tudni nem kívánom.
„Mi gondom rá, mi helyzeted: ah csupa jelenséged
„Egész valóm változtatván, kijelenti fentséged!
„E' vallomás, 's magamkültség látom bámulásba hoz:
„Ellenemre kirohanván bennem is csudát okoz.
„Tán vesztemet siettetem, szólván illy kinyílt szívvel
„Hozzád; de rajtad kül semmim, nem gondolok semmivel
„Zárj a' földbe: vonj magaddal, követem lépésedet
„Mindenhol... el ne hadd, kérlek, e' megsebhedt szűzedet!
„Fájdalmam szertelen, az ég hogyha tőled elválaszt:
„De ha téged látlak minden rám boldogságot áraszt."
A' druida reszketett, hogy e' szókat kiejtette,
Gondolja zavarodását a' bajnok észrevette;
Azt rejtni, sebes lépéssel az oltártól távozik;
De viszsza jön, 's több bátorság szemében mutatkozik
Károlynak lábaihoz tesz több virág kosarakot
Tejjel, 's frissítő gyümölcsel mellyeket tele rakott.

Inkább mint valaha zavart a' princz itasságában,
Elfogadja, és részesül a' szűz ajándékában;
De a' szerelmet utálja, szaladni kész e' helyről:
Elfordítja már szemeit Ulnár szemei elől,
Komor tekíntettel feláll, megy, és távozik tőle;
Az ész el — de megint Ámor viszsza-vonja, 's belőle
Csúfot üz: megáll, nem képes elméjét kormányozni
Kínzá vátig magát, 's inkább nem tudja határozni.

Igy kereng, így foly viszszáson Meander is árkában,
Lehat a' tengerig, 's megint ütközik forrásában.
Elbámul az erdők szűze a' hős zavarodásán;
Rettegése nevekedik annak mély halgatásán.
„— Ő szenved, így tanakodik, segítsünk a' szomorún.“
Hirtelen ragadja lantját, a' melly virágkoszorún
Az oltáron függött, 's abból a' bájoló kicsalja
Először a' panasz hangot; azután Károly hallja
A' levegőben megzendűlt varáslás énekeit:
Elragadtatva, magában, képzi meny' conczertjeit:

„Szív érdeklő bájolás' lágy hangjai! (4)
„Előtünnek az élet szép napjai!
„Múlt emléke istenek' vágyásain,
„Égből leszál az örömnek szárnyain.

„Ártatlanság segítője!
„Szerencsétlenek védője!
„Szűz Diana, éj csillaga!
„Ki hajdan a' vizen ringó Delosban pálmák ága
„Alatt a' napfényét látni szempilláját megnyitá:
„Hattyuk éneke anyádnak fájdalmait lágyítá:
„Azok hétszer a' szigeten fordultak énekelve.
„'S hogy énekök e' szép napnak örök jelül szentelve
„Lőn: Apollo hárfájára ott
„Fent az egekben hét hurt rakott. *

* Ez ének másolja Horácznak ama hymnussát: *Phoebe, sylvarumque potens Diana* etc. (Lásd Hor. Car. Secul.)

„Szív érdeklő bájolás lágy hangjai!
„Előtünnek az élet szép napjai!
„Múlt emléke istenek' vágyásain
„Égből leszál az örömek szárnyain!

„Magán üregében
„Láta Thetis egy bajnokot vakmerőn fegyverében
„Egykor állni: az istenné boszszankodva szalada;
„Változék, egy perezben ezer formát magának ada:
„Hasztalan erőlködése, győzöttnek kellett lenni.
„Ah, Thetisként, hogy nem tudok istenségre szert tenni!
„Hogy nem tudok száz szépséget adni
„Magamnak! én nem fognék szaladni
„Tőled nemes vitéz, 's tetszésedre
„Azokat magamra raknám rendre.

„Szív érdeklő bájolás lágy hangjai!
„Előtünnek az élet' szép napjai!
„Múlt emléke istenek vágyásain
„Égből leszál az örömek szárnyain!

Itt elhalgat az ujakkal illetett lyra, lengvén
Az életégben felfelé a' szent boltok közt, zengvén
Énekes harmoniáját ezen boszorkány laknak:
Ugy tetszett a' gyönyörüség 's ámorok mind ott laknak.

Mozdíthatatlan magán kül a' Druidát vizsgálja:
Ott lenni veszély; távozni durvaságnak találja:

Szemeinek minden kellem; belől csupa fájdalom;
Ámor szelleme szívében égzajos aggodalom.

Az erdők szűze halgatva, szemmel tartja nyugtalan
A' bajnokot; remegése szívének határtalan:
Látja távozni Nagy Károlyt onnan halklépésekkel;
Reménye dűl: Freya felsűl a' varásló szerekkel.
A' hálátlan halad tőlle; nem szól, Ulnárt nem nézi...
Már ez sok! zavarodása mértékét ez tetézi;
A' boldogtalan könnyek közt borúl Károly lábához,
És Freyától belé íhlett szókkal kezd újj próbához
„— Te szaladsz tőllem! érdemlem e' kegyetlenségedet?
„Nem bánod halálom... és én megmentém életedet!
„Háládatlan! mért mutatád magadat barlangomban!
„Szép napjaim tőlled távol folytak nyugodalomban!
„Megláttalak; már ezentűl nélküled nem élhetek:
„Tegyél Sklavoddá, nem bánom, ha melletted lehettek.
„Előttem semmi a' földnek fénylő pompája, rangja,
„Rajtad kül a' boldogságnak minden csak üres hangja.
„Ah szertelen kívánságát bús lelkemnek enyhíti
„Szájadból egyetlen egy szó, 's fájdalmimat könnyíti!
„Szívem szívedet, szemeim szemeidet ohajtják;
„De látom, mik tűzem gyujtják, azok tiedet oltják.
„Élnem többé már nem lehet!.. oda vagyok... ah barbar
„Te teheted, hogy itt legyen egyedűl, 's veszen Ulnár!"
Ezt mondván; feláll, bádjattan lép a' szent oltár felé,
Arra borul, 's bánatiban az égre felemelé

Bús szemeit, mellyek zápor könny cseppeket öntöztek,
És fájdalmi kelleminek még újj bájt kölcsönöztek.
A' szűz' nyájas test helyzete, érzékeny beszédei
A' fransz hőst átjárják, sárgúl, reszketnek lépései;
De tőké'vén onnan futni, e' szókban felel: —„Ulnár,
„Bájló tárgy, egy nagy hatalom minket egymástól elzár!
„Jótetted nem halálhatom: ah bocsánatot kérek!
„De most hadd mennem, nem soká reménlem viszszatérek.
„Hasztalan voltam Ámornak ekkorig ellensége;
„Érzem gyengém: mélyen hatott lelked, 's tested szépsége.
„Isten veled!" Mondván Károly e' szavakat tüzesen,
A' barlangból kitántorog, 's onnan szalad sebessen.
Futtában nincs akadéka, de kül a' szírt üregén
Gondolja követik, attól tart, és ohajtná megén:
Fejét nem meri fordítni; tébolyog a' fák között:
Úgy tetszik mindég Ulnártól, hogy valami szózat jött.
Azonban Károlyt fájdalma, 's fáradsága terhelé,
Pihen, és lassan mendegél Eresburg vára felé.
Bemegy a' városba szintén a' napnak leestével,
Ott erőtlen lerogy, 's Ámort szidja minden kecsével.

Illy kínzó állapotjában, illy lelki gyötrelmiben,
Sem ébredség, sem álom nem mutatkozik szemiben;
Igy fásulván, előtte tün atyja halál árnyéka,
És ezt mondja: —„Fiú! házam' méltatlan ivadéka!
„Hogyan! már is a' szerelem becstelenül erőt vett
„Rajtad, 's nyakadra egy veszett illy bádgyaztó igát tett?

„Te felejthetnéd híredet, szenyezhetnéd nevedet!!!
„Mocsok nélkül tartsd — örökre — fent emlékezetedet.
„Még egyszer, és utóljára halld atyád intéseit:
„Fuss Ámortól, nézd ő benne pokol gyáva tőreit.
„Ellened, magán lakjában nincs Ulnárnak segédje:
„Ha teszed, ártatlanságát hogy előtted ne védje,
„Napjait bevégzed: ez az egek határozása,
„Ulnár vesz, ha telik benne Károlynak bűn vágyása.
„Isten veled, kedves fijam! Tedd, a' föld kereksége
„Hirdesse dicsőségedet, 's légy atyád büszkesége!!!"
Akkor Károly az árnyékot képzelé ágya felé
Közelítni; ahoz hajla, 's úgy tetszék át ölelé;
De egy gyengén fejéres gőz hírtelen elborítja,
Mint mikor a' tüzcsillag a' hajnal kapuit nyitja;
Hasonlón vándor tüzhöz, mellyet a' tér föld elnyel:
Úgy tünik ez árnyék, 's helye ambrosiával eltel.

VÉGE A' NEGYEDIK ÉNEKNEK.

JEGYZÉKEK A' NEGYEDIK ÉNEKRE.

(1) A' berkek szűze vágyási csak kedvemtől mozdúlnak.

Ulnár eleintén a' pokloknak eszköze, azután csak bamar az égé, 's nem engedelmeskedik csak ennek, még akkor sem, midőn Freya ihlését látszatik követni; ennél fogva semmi sem természetesebb, mint az ő mindenholi megfoghatatlansága. Azért nem kell megütközni sem az ő különös nyelvén, sem a' csudákon, mellyeket mivel hol itt hol amott; olly csudákon, mellyek éppen nem boszorkányságok, minthogy az emberi elme azokat megfoghatja, és a' mellyeket ő maga is egyről egyig elő tüntethetett volna, minden Istenség segedelme nélkül is. Nagyon gazdálkodva kell bánni a' hősi-költeményben a' bűbájossággal és boszorkánysággal, azokban keves nagyság, nemesség találtatik, és a' mi meg nem fogható, az ritkán tetszik:

Le grand parleur Homére en vérité fertile
Fit parler et pleurer les deux chevaux d'Achille.
A' nagy szájú Homér, ki sok igazt mond 's lát
Szólni, sirni hagyja Achilles két lovát.

VOLTAIRE.

Szerencse, hogy a' hajdani nagy írók az ő fellengős magasságokból, mellyekbe olly gyakran felemelkednek, ollykor ollykor leszálnak; mert ezen gyengeségök nélkül az ő tökélletességök elvenné örökre bátorságokat mind azoknak, a' kik őket utánozni akarnák.

(2) . . . . . Odin rünírásai.

Odin volt feltalálója a' rünöknek, vagy azon bűbájos von á-soknak, mellyeknek sok tudósok (Manpertuis, Clairant, Le

Monier) Éjszakon maradványait látták a' kősziklákba metszve; a' Szkandinávok nagy erőt tulajdonítottak a' rünöknek, ők hitték, hogy azok mindenféle nyavalyákat meggyógyítnak, a' méreg erejét elveszik, a' sebeket összevonják, ifjitanak, a' személyt más formába általalváltoztatják, mint Odin, ki azoknak segítségével gyakran metamorphizálta magát. (Lásd *Edda* Rünikáját.)

(3) Így oldotta meg lánczait a' dühödött Boreás.

Midőn a' két ellen tábor összszecsapott a' Trasiméni ütközetben, olly rettentő földindulás támadt, hogy egész városok felfordultak; a' szelek lánczaikat szét tépték, csattogott a' menkő, folyok viszsza felé folytak, a' hegyek megnyiltak, gyomrokat kitárták, Caius Flaminius polgármester megöletett azon ütközetben a' hol tizenhárom ezer Romai esett el, Plutarch. Tit. Liv. Val. Maximus, 's más írók szerént.

(4) Szív érdeklő bájolás lágy hangjai!

Ha valaki fentalálna akadni a' rithmus változtatásában, ezt felelném neki: „A' poéta képzeltetni akar valakit, a' ki „énekel, és így mívészi kötelessége a' poétának által tenni „az olvasót valamelly helybe, neki fület kölcsönözni, és ha „lehetséges vele hallatni a' lyra hangját: ebből a' pontból „semmi sem lenne fonákosabb, mind az alexandrinus versek „egyformasága; illő tehát képzelődési csalodás tekintetéből „rithmussát változtatni, és annak majd dall, majd dithiramb „formát adni, melly mindenik maga magát énekli, és ők „magok az ihletések."

Mindenhol e' munka folytában láthatni ezen szabályt, mellynél fogva a' hajdani énekekről némelly képzetet fel lehet fogni, és meglehet találni a' nemzetek különböző szokásaikat, különb éghajlatjaikat, más forma isteni tiszteletjüket, és kiváltképpen az időszakoknak festékét.

VÉGE A' NEGYEDIK ÉNEK JEGYZÉKEINEK.

V. ÉNEK.

A' meggyőzött Eresburgnál laurussait lerakván
Károly vitéz bajnokiban újj tüzet gyújtni kiván.
Katonáit könnyű szerü munkákkal vidámítja,
A' rongált vár rémfalait azokkal felállítja
A' többieknek más részről az a' legszentebb gondja,
Hogy a' keresztény megcsonkult testeket földbe hordja.
Károly azokat siratja. Felsőbb parancsolatja
Szerént, pompás emlékjelit nekik e' tér mutatja:
Mondják kik e' nemes tettnek oszlopait láthatták,
Hogy a' győzés dicsőségét csak a' holtak aratták.

Galliának más hősei örőm részegségükben
Sergenként mondják Károlynak kiknek mi nagy tettökben;
És valamint a' tavasznak viszszatért szép napjain
Látni a' méhek csapatját kerekedve szárnyain
Viszszatérni zsakmányával vídult királynéjához,
Úgy todúl majd minden vitéz gaul' imádott Urához,
Bajnok tettét bemutatni, 's azt csinnyán magasztalni;
Figyelmet keres, és véli dicsérést fog hallani.

Az Udvar csabítási közt, a' had szörnyüségében
Gűize lepke, kevély, szerény, és érzékeny szívében,

A' boldogtalan Montfortot, legkedvesebb barátját
Az ütközetből kirántá, kit majd haldoklani lát.
Montfortnak, ki hires bajnok aggott a' harcz mezején,
Elhunyását sietteti halálos sebje fején:
Gondja nem egyébb e' szörnyü vég pereczben, csak az égre
Emeli kezét, 's Károlynak azt hívja segítségre.
Gűize szalada Montforthoz, 's karja közé szorítá:
Ő volt, ki fiatal korát nevelé, gyámolítá;
Ő fegyverzette lovagnak, és még gyenge korában
Tanította, miként vegyen részt a' had igájában.
Csudálta Montfortot, és őt mint nemzőjét szerette.
Fájdalmaira hirtelen segéd kezét vetette.
Beviszi őt a' városba e' háladatos nevelt,
Ápolja gonddal a' halót, 's im' ez újj életet lelt.
Az öreg Montfortnak lankadt ereje lassanként jő,
Nevekedik, fájdalma már annyira nem érdeklő.
„— Atyám, igy beszélle Gűize, hiszem már elég régen
„Hirdeti neved mit vihetsz véghez az ellenségen.
„Jeges csapjaival a' tél érdekli homlokodat;
„Már rajtam a' sor követni dicőült nyomdokodat;
„Rajtam a' sor hogy repüljek a' becsület szárnyain;
„Neked ezentúl nyogodnod kell laurusid ágain:
„Bizd reám hogy magam tegyem hazafi tartozásom:
„Élj béke nyugodalomban, úgy is öregséged nyom.
„Bátran nézem a' halálnak rám czélzott csapásait;
„De reszketek ha körülted látom annak nyílait.
„Itt lábaidnál esdeklek . . . Fijadnak e' kérelmét
„Ne vesd meg; hadd el a' harcznak terhét, és veszedelmét;

„Ne koczkáztasd életedet: elég a' diadalom,
„Számtalan hős tetteidnek bére legyen nyugalom."
De a' nemes ősz, kit ezen discursus megsebeze,
Közbe szól: —„Ki az, ki hozzám illy beszédet intéze?
„Gűize, szívem téged hogy ha most kevésbé szeretne,
„Montfort a' miatt örökre magától elkergetne.
„Mit? engem gyalázatosan a' puhaság rengessen,
„A' vénség békés nyugalma homályába temessen?
„Én szaladjak a' táborból? dob, trombita harsogást
„Montfort ne halljon, ne lásson fegyvertüzet, villogást?
„Montfort ne nyújtson segédet a' fransz diadémának?
„Ő bajnok volt, csak mint bajnok örülhet halálának.
„Nem, egyedül a' harczmezőn szép életet végezni:
„Fegyvert forgatok, valamig vérem fog csergedezni.
„De elég most ennyi feddés vakmerő beszédedért;
„Atyád meg enged nem másért csupán nyájas szivedért
„Gűize, fijam mindenkoron bátran menj a' csatára
„Legelől, Montfort utánnad ugrik paripájára!"
Mondván: Gűize illetődve halgatásba merüle,
Az érzékeny ősz sajdíta mi bánat szívén üle:
„— Ennyi dicsőség szomjúzás életemnek estején
„Látom, Gűize, bámulásba hoz; de a' harczmezején
„Folytak le szépen napjaim, csak a' tábor volt hazám;
„Attól ha válok, a' halál azonnal számot tart rám.
„Nagy Károly imádott Uram!,.. Hogy nem lehettél mint én
„Csatoltatva e' királyhoz az Ebró folyó mentén:
„Ott még jobban, mint itt ez a' győzedelmek szerzője
„Ittas lelkedbe lett volna dicsőség lehellője:

„O miért is nem láthattad, a' sok vitéz tetteket,
„Mellyekkel öszszetört számos nép — 's király bilincseket!
„Halgasd fijam, a' mit mondok, ne sajnáld figyelmedet
„Azért a' mit hallani fogsz: dicsőitsd Istenedet
„Hogy ő miénk." — Gűize hallgat... Az öreg így folytatá
„— A' Szászokon már háromszor győzedelmit aratá
„Károly; látá a' nemzetek békességes napjain
„Boldog csendet folydogálni azoknak határain.
„Majd azután Paderbornban a' fransziák királya,
„Reménlvén azzal a' békét, hogy jobban megfundálja,
„Öszszehívja Germania legjelesebb fejeit:
„Mozgásba hozza éjszaknak minden fejedelmeit;
„Ők Paderbornba szaladnak egyezett akarattal:
„Csak Witikind makacskodik dagályos indulattal.
„Egyedűl csak ő nem enged győző nagy királyunknak,
„A' győzött mint győzedelmes úgy válaszol urunknak.

„Szintén akkor Paderbornba jön, az Ebro partjain
„Saragossa fejedelme, ama hires Sarraczin (1)
„Ibinál, kérni segédet Károly erős karjától,
„Elüzetvén országinak egy bitangólójától.
„Nagy Károly a' mindenben nagy, nyomattaknak védelme,
„Igéri, hogy számára kész a' franszok segedelme.
„Több fontos ösztönök bírták Károlyt ezt ajánlani;
„Tudta, hogy a' Spanyol földön bilincseket hordani
„Sok keresztény méltatlanul kénytelen, 's e' kínzástól
„Őket akarta menteni, 's más csúfos zaklatástól:

„Bízván reménlte meggyőzi e' távól föld folyójit,
„'S az Úr' híveinek talán megoldhatja békójit:
„Megy, által szál a' Rhenuson, a' Seinen, a' Ligeren:
„Jöttén örülnek, 's ünneplik látását több ezeren
„A' Franszok hasztalan: ő mint a' sebess villám szalad,
„De még is áldás és jó tett nyomdoki után marad;
„A' nép tódúl minden felől öszsze láthatására,
„És boldog hogy ha csak szemét vetheti királyára.

„A' tenger és föld köztt ki nőtt kék hegyeket azonban
„Látjuk, 's hamar bent vagyunk e' nagy amphiteatromban.
„Szembe velünk nevekednek hatásunk akadéki,
„'S úgy tettszett itt füstbe mennek Károly dicső szándéki.
„Ti elaggott Pyrénéknek rémséges oszlopai!
„Szirtek! mellyeken lefolytak sok esztendők árjai
„Nyugton; szemeik hatását bátor korlátoltátok
„A' franszoknak, de meghágni őket nem gátoltátok.
„Fájdalmak közt emlegetvén Páris áldott partjait,
„Futjuk éjjel úgy mint nappal a' vadon homokjait,
„Távol a' hegyekhez, mikbe szemeink megakadnak,
„Mennél inkább közeledünk, annál inkább haladnak.

„Csak ugyan bemegyünk végre a' mély torkolatokba,
„Hol a' sebes folyók zugva rohannak a' szirtokba:
„Visga szemeink a' magas hegyeknek mély völgyéből,
„Alig láthatnak valamit az Úr boltos egéből.
„Híres hegyek! hol öltözik minden percz más formában:
„Most a' felleg zúzó csúcsok látsznak jég koronában:

„A' hegyek homlokit a' tél fedi; tavasz láboknál:
„Majd itt, meg ott a' felnyúlt szirt zordon darabokban áll.
„A' sima száraz jégtükrök a' felhőkön túl hatnak,
„Borzasztó látományt, 's szörnyű kopaszságot mutatnak
„Mesterséges hó hullámok itt árok hidat vetnek,
„Mellyet a' társzekerek, 's nyár heve kártlan illetnek.
„Odébb tüzkő kavicsok közt zöldellő lombok alatt
„Egy tekergős tiszta patak zaj csörgedezést hallatt.
„Néhól a' szirtok tetején parasztosan épűlve
„Szalmás kunyhót lát a' vándor meredt szeme réműlve.
„Itt a' természet játéka mindenben nagy 's otromba; (2)
„A' felséges megborzasztó, a' szépség vad goromba.

„O Alcides! e' környéken találhatád mátkádat! (3)
„Pyréné! itt tárád neki menyegzős nyoszolyádat:
„Ez érzéketlen vadonnak kellemeket szerzettél,
„Illy rémtájt édes nevedről örökre neveztettél!

„Áthaladunk bámészkodván a' félelmes szirtokon,
„Kárt és jajt utánnok hagyott árvizü patakokon:
„Ollyan a' természet mint a' földnek fejedelmei,
„Kikben a' nép nem esmeri meg jóságok' tetteit;
„De ha fénylő dühössége, 's iszonyatos dagálya
„Egynek, elragadtatással az illy fenét csudálja.

„Már is tapossák lábaink száraz kopár hantjait
„Navarrának, hol egy vad nép legelteti barmait.

„A' silány téren túl itt ott egy kopasz szirt emelé
„Fejét szomorún a' ködděl borúlt sötét ég felé.
„Károly Tolozához közel szinte minden véd sereg
„Nélkül midőn menne, nyilak zápora csak rá pereg:
„A' kecskés tolvaj banditák hátulról czélba vették,
„Kik a' patakok mentiben a' kőszirtba rejtették
„Magokat; és azon biztos zsivány ugrásaikat
„Úgy tették, hogy felyül mulni látsztak vén czápjaikat'
„A' barbarok elszaladnak . . . De még is lövelletök
„Által nehányan közűlünk elvesztették életök.
„Mi távozunk; mit is tennénk ezen silány partokon?
„Egy franszia a' kősziklák üregébe nyomokon
„Üzi a' hitszegetteket; 's azokból hamarjába
„Ötöt lesujt, kirabolja, 's viszont áll gledájába.
„Bátorságát, gyorsaságát a' Monarcha szemére
„Vévén e' bajnoknak, bámult, és menten hozzátére,
„Igy szólt: „Bajtárs! ezt szeretem: mit kivánsz, kérj, kegyelmem
„Tüstént megadja." A' vitéz szól: — „Uram, Fejedelmem
„Ha szabad kérnem valamit szerencse felkentjénél,
„Legyek én első Pamplona ostroma kezdeténél . . . (4)

„A' nap fel-kel, kihatólunk ez átkozom hegyekből
„Nagy bajjal. Egy tér jön szembe a' távol környékekből:
„Azonban Pamplonát látjuk tüskéző tornyaival,
„'S mosolyogva kevélykedni kies völgy-határival.
„Károly egyenesen oda veszi ostrom lépését,
„Éppen a' vár alá helyzi táborának fekvését.

„Fijam, kívánod hogy fessem ama híres ostromat
„A' Maurok ellen? ez rémit, haladja mondásomat.
„Erő, vitézség, mesterség annyira munkálodott,
„Hogy Károly 's bajnoki legszebb fényöket tán nyerték ott.
„A' kevély tornyok hogy undok düledékké váljanak,
„Rendeli Károly újj mozgó míveket csináljanak.
„Látni büszke bajnokinkat vetélkedve tüzesen
„Egymáshoz az erőt, fortélyt ragasztani eszesen.
„Az öldöklő nyilak ellen ön meljöket úgy védék,
„Hogy mindjárt a' sánczok mellett egy földfal emelkedék;
„És szerencsésen szert tévén e' biztos menedékre,
„Csapásik bátran repültek onnan az ellenségre;
„És nevetvén egymás között annak csudálkozását,
„A' vár alatt munkálák egy újj vár felállítását.
„Mindenki köztök kézmíves, mester, serény dolgozó
„Körében; az ellenséggel azért kész hadakozó
„Létrát vetnek a' tornyoknak, megrázzák a' falakat,
„'S úgy tetszik, hogy kiki köztök rendeli a' hadakat.
„És Károly velek ott a' mit parancsol ő probálja,
„Mint kézműs, találó, bajnok, és mint hősök királya.

„Az ostromlottak hirtelen bezárva várasukban
„Hasztalan biztak ellenünk szegzett bátorságukban:
„Meglepetve az éhségnek szomjuságnak dühétől,
„Engednek, megrettentetvén hatalom fegyverétől:
„Kegyelemért esdeklenek, és vitéz csapatinknak (5)
„Halálos rettegés között önmagok kaput nyítnak.

„Mindnyájan végórájokat ott vélték elérkezni;
„De ha Károly győzni tudott, tudott is kegyelmezni.

„Sok századok mulva, fijam, a' történtek írója
„Tudom lesz e' győzedelmi dicsőségnek szólója;
„De hogy? összeviszsza talán: igazsággal ő nem bír:
„Boldogtalan író a' ki mit nem látott ollyant ír.

„Majd elhagyjuk Pamplonának összerongált sánczait
„Mint győzedelmesek, 's menten tartjuk Ebro partjait:
„Tafella feladja magát: Tudéla védfalai
„Mind semmik; azok rakásra hulnak, és csak romjai
„Mutatják, hogy Tudéla ált! Az egeknek csudája
„Teszi, hogy Arragonban nincs Károlynak akadálja.
„Halad Saragossa felé . . . O rémidők viszszája!
„Szemeink előtt terem egy végnélkültség' pusztája (6):
„Élőfa semmi, pihenés helye sehol, nincs tört út:
„Itt ott tamariskus bokrok, vagy némely kopasz és rút
„Kősziklák tünnek előnkbe, 's e' bús tér homomokiban
„Homlokink izadva sülnek a' nap hév sugáriban:
„Erőnk elhagy, összerogyunk: e' kiaszott földtájon
„Nincs forrás, nincs barátságos fedéllel ki kináljon.
„Oh hazám! így kiálték fel, o bájolás országa!
„— Távol attól, tudom mi most mások felett jósága.
„A' szép mívek menedéke, lakja a' vitézségnek:
„Kebléből öröm nő, 's azon árja foly a' bőségnek.
„Bajnok gaul önszerencsédet, 's másét meszsze munkálod:
„Maradj hazádban, 's azt magad tüzhelyénél találod.

„O fijam, szerette Gűizem! a' szörnyü perczentésben
„Csak láttad volna fájdalmi haták minő kevésben
„Károlyt! egyedűli gondja serege nyugtatása,
„Önszenvedelme nem egyéb, csak mások ápolása:
„Egyedül ő valami nagy hatalomtól teheté,
„Hogy itt kínzó fájdalminkat, 's övéit enyhitheté.
„Bokros gyötrődésünk után csak ugyan valahára
„Szintén negyed nap reggelén, mint a' hajnal sugára
„Feltetszett, nehány kunyhocskák tüntek a' láthatárra:
„Erre mindenki közülünk frissen ugrik talpára:
„Ott terem, pihen, lakozik, 's dicsőség kívánása
„Az elmult roszszat neveti, 's újjúl harczra vágyása.

„Azonban Abderán látja Károly közeledését
„Iszonyodva, tudván a' hős győzedelmes lépését
„Mindenhol. Bajnokink felé hozza Sarraczinjeit
„Azért száma nélkűl; ezek' boszszulló fegyvereit
„Sajdítván Károly jelt adat a' véres ütközetre,
„'S a' harcz után csak kevesen kaphatának életre.
„Abderán rémülve szalad viszsza Saragossába:
„Vitéziből csak nehányan követhetik nyomába:
„Ott esküsznek egy csepp vérig védelmezni magokat,
„Megvetik a' fransziáknak békés ajánlásokat.

„Mirtusok, és borostyánok állandó virágjai —
„Örök tiszta levegőben az olajfák gallyai
„Közt felnyúlik Saragossa, nincs semmi erőssége;
„Tornyokkal védő bástyákkal nem küzdik ellensége:

„Az ostromló katonákat kül semmi sem hátrálja;
„Ön erejében véd falát az Arragon találja:
„Büszke nemességgel; és csak egyedül ez mi körzi,
„Fejedelminek parancsol, törvényt szab, sértlen őrzi (7)
„Thrónját; jobbágy Monárchái ama híres bajnokok,
„Elegek velek védetni, 's tudatni mi közjogok:
„És így maga Saragossa fellengős bátorsága,
„Több bajt ad a' hóditónak mint Navarra országa.
„A' támadás száma nélkül megújjúl gyümölcstelen
„Saragossában bent; a' düh mind két részről szertelen:
„Mi nyakrafőre rohanunk. O kevély vakmerőség!
„Itt mindenki egy armáda, minden lak egy erősség.
„A' városba rontunk huszszor rettentő dühösséggel,
„Az Arragonok most szembe, 's hasonló vitézséggel
„Minket a' győzőket huszszor a' síkra taszítanak:
„Hogy győzzenek, miket tesznek, miket ki nem állanak!
„Az éhségnek szomjuságnak kínjait ők megvetve,
„Ledöntött falaik alatt lettek vérbe temetve:
„Tébolyodott városukban egyedül a' halál dúl,
„Utszáikan a' csonkult test rémítő halomra húl.
„A' mészárlásnak madara fent e' romvázon kereng,
„A' haldoklók jaj hangjával együtt kiáltása cseng.
„Megzendül a' temetőnek boszszut szomjzó szózatja
„Átok, szitok, és káromlás dörgéseit hallatja:
„Az Úr szemét elfordítja: minő hely! O szörnyüség!
„Ember az embertől réműl, földtől elpártol az ég.
„De e' rémítő ostromnak minden ostori között
„Legiszonyatosbat pokol magától költsönözött:

„Megbüzhödt gőz emelkedik, 's terűl az életégben:
„E' semmi! a' falak körül a' düledő rémségben
„A' kevély Arragon mindég dühétől emésztetik,
„'S mint vándor csontváz ellenünk a'harczra serkentetik.
„O Saguntnak ostromlása! rémítő emlékezet! (8)
„Az évi könyv hasztalanul düledékidbe vezet:
„Veszéljed nem olly szörnyeteg, hamar érted végedet;
„Sagunta Saragossában elfelejted nevedet.

„A' megszállottak lassanként csak ugyan hanyatlának;
„Lakjok romja közt mindnyájon haldokolva hullának:
„A' szertelen betegségek, az élelem szűk volta
„Nem; a' mérges dűh volt mi ott sok életet kiólta.
„Mi bemegyünk a' városba! O borzasztó szörnyüség!
„Mi triumphalunk, de minő triumphus jóságos ég!
„Vérrel tajtékzó holt testek undorító képei
„Érdeklik csupán szemünket: a' városnak vénei,
„Aszszony, gyermek a' füstölgő földön várja halálát,
„Szomjuságtól aszott nyelvök hangot alig alig vát.
„Ezen roppant sírhalmokon, e' rémítő vadonban,
„Némelly kóborló vázlelkek csuszkálnak alattomban,
„És mozognak élet nélkül: o jaj a' tetemöket
„Belösztön rángatja, 's vonja mozgásra erejöket.
„Megindul a' Hősnek szíve, 's e' véres győzedelmét
„Utálja: majd az egekre veti ködösült szemét.
„Nem, a' történtek írója, azt soha sem írhatja
„Tökélyel mennyi segédet, az ügyefogytak atyja,

„Azonnal tamentalanul szór az Arragonokra:
„Falaikat felemeli, beszél nyugtatásokra:
„Ki ragad a' haldoklókból sokat halál torkából,
„Részelteti mindenikét atyai jóvoltából.
„Igy a' meggyözettetteknek szívöket lelánczolja;
„'S fondor gyűlölségök helyét szeretetök potolja.

„De hasztalan számitgatom Károlynak sok tetteit,
„Visélt dolgát, szerencséjét, számtalan kegyelmeit:
„Erőm elhagy, már nem bírom azok' előhordását:
„A' Spanyolnak ki nem tudja egész hódoltatását!
„Lerida, Gironna, Arnet, Urgel, és Barcellona
„Spanyolin diadalmat vett ez a' földi bellona.
„Az Ur' híveinek pogány jármait öszszetöré:
„Ibinal diademaját, 's országát viszszanyeré (9)
„Feloldá a' nemzeteknek bilincseit, 's hatalma,
„Mindenütt hirdeti mennyi felséges diadalma.
„O ki nyujt, mint ő sújtoló, 's barátságos kezeket,
„Thrónokat népeket nyerni, 's meghódítni szíveket!"

VÉGE AZ ÖTÖDIK ÉNEKNEK.

JEGYZÉKEK AZ ÖTÖDIK ÉNEKRE.

(1) Saragossa fejedelme ama híres Sarraczin Ibinal . . . . . .

Ibinal Saragossa királya Abderamtól, a' ki a' Spanyol földön Igazgató volt, országából kikergettetett. Ez az Ibinal a' Paderborni gyülésen megjelent, ottan Károlytól segedelmet kérni, éppen azon a' napon, midőn ő egyességre akart lépni a' Szászokkal, és Sarraczinusokkal. Sokan bizonyítják a' Spanyol historicusok közül azt is, hogy az Iberiában letelepedett, és a' Maurusok által alávaló rabszolgasággal csigáztatott keresztények esdeklettek Károlynak, hogy fordítná fegyvereit a' hitetlenek ellen: ezek, 's Ibinálnak más igéretei arra bírták Károlyt, hogy 778ban Spanyol ország meghódoltatására induljon (Lásd *Zuritanak* a' Sarragossai Inquisitio Secretariussának *Évkönyveit.)*

(2) Itt a' természet játéka mindenben nagy 's ostromba,
A' felséges megborzasztó, a' szépség vad goromba.

Én, így szól *D' Arlincourt*, összze-viszsza jártam minden tekíntetben ezeket az olly igen híres hegyeket: egy poeta bocsánatot nem érdemlene, ha szemlélésére nem menne, ezen minden tárgyban íhletést, és elragadtatást lehellő, bájoló helyekre.

(3) O Alcides e' környéken találhatád mátkádat!

Silius Italicus a' *Bellum punicumjának* IIIdik könyvében írja: hogy Hercules midőn Iberiából viszszatért, Pyrénet Bebrices király leányát megszerette, 's feleségűl vette, és a' szomszéd hegyeket nevéről elnevezte. Az bizonyos, hogy Spanyol országban sok emlékeket találnak, mellyek bizonyitják Herculesnek ott jártát; Sevilla kevélykedve dicsekszik Al-

sides fundálójával. A' Pyréné és Hercules házasságáról lehet olvasni Siciliai Diodorban (*V. Könyv*).

(4) Legyek én első Pamplona ostroma kezdeténél.

Itt a' Szerző a' hajdani vonásban egy mostani történetet kedvel emlékezetbe hozni, mellynek ő maga szemmel látott tanuja volt Tarragonánál 1811ben és így beszél:

Nem meszsze Tarragonától emelkedik egy erősség *Mont Olivo*; ezen a' Spanyolok három esztendeig dolgoztak, és az Anglusoknak nyolcz millio frankjokba kerűlt. Midőn a' generális vezér a' franszia armáda 3dik osztáljával oda közelített, ezt mondták a' Spanyok: — „*Mont Olivo* sánczai Su„chetnek minden emberit eltemetik, és Tarragona sánczai mín„den armadáját Bonaparténak." Ezen szép jövendölés után húsz nap mulva a' fransziak ostrommal beveszik az erősséget, tizennyolczszáz fogoly, nyolcz zászló, és negyvenöt ágyú esvén kezőkbe.

E' nevezetes napon a' Vezér generális elöltalál egy sebes katonát, kit saráglyán vittek, és a' ki így kiáltott hozzá: — „Győzedelem! Olivo be-van-véve." A' general megállapodik, 's szól hozzá: — Barátom, nehéz sebet kaptál?" — „Nem generális úr, igy felel, hanem a' mit fájlalok az, hogy „elkell hagynom az ütközet' helyét." A' feleleten nagyon gyönyörködvén a' generalis, így szóla tovább: — „Mit kíván„nál jutalomúl tett szolgálatodért? — „*Hogy első lehessek „Tarragona ostrománál.* . . . Megvallom ezen felelet hallására egész testemet valami hirtelen borzadás járta által, szívem keményen dobogott, szemeim könnyekbe borultak, és csudálkozásomban megmeredtem. „Ah felkiálték, *Atala* szerzőjével, „a' dicsőségnek csak ugyan valaminek, és valódi jónak kell „lenni, mivel még akkor is szívdobogást okoz az emberben, midőn annak csak tanúja."

(5) Kegyelemért esedeznek, és vitéz csapatinknak
Halálos rettegés között ön magok útat nyitnak.

Pamplona discretiora feladta magát; Károly megengedett a' lakosoknak, de esztendőnkénti adozásra kötelezte őket. Mikelyt Pamplona magára hagyatott, majd Maurusok, majd

kereszténynek foglalták el. Károly a' mint hazájába viszszatért, azon jövén keresztül, a' vár falait és erősségeit földig lerontotta.

(6) Szemeink előtt terem egy végnélküliség pusztája

Csupán az, a' ki Arragoniában *Jacá*ból *Saragossa*ba utaz, képzelheti az iszonyú kősziklákat, és száraz homok tért, mellynek végét a' szem hejában keresi.

(7) Fejedelminek parancsol, törvényt szab, 's sértlen őrzi Thrónját.

Tudva van közönségesen miként esküsznek az Arragonok királyoknak: „— Mi többiek, kik annyik vagyunk mint te, „és többet tehetünk mint te, királyunknak teszünk tégedet „olly feltétel alatt, hogy törvényes igazainkat által nem „hágod; ha nem, nem.“

(8) O Saguntnak ostromlása rémítő emlékezet!

Hannibal a' Sanguntumiakat ostromolván, 's ezek a' végperczen látván magokat, a' piatzon meggyujtottak egy rakás fát, és abba hányták magokat minden drágaságaikkal együtt el annyira, hogy Hannibal győzedelmesen bemenvén a' városba, nem talált a' lakosok, és kincsek helyett egyebet, mint egy iszonyatos hamú és holtszén halmot.

(9) Ibinál diademaját 's országát viszszanyeré

Nagy Károly viszszahelyheztette Ibinált thrónussába, Saragossa királyának koronázta, és minden birtokát viszszaadta, mellyeket tőle egybitangló elragadott volt.

VÉGE AZ ÖTÖDIK ÉNEK JEGYZÉKEINEK.

VI. ÉNEK.

Ámor, te szörnyeteg Ámor! halandók báj istene!
Ingereid mi édesek, jajod mi rágó fene!
Boldog, a' ki birtokodban csak kellemid kóstolja!
Mosolygás, enyelgés kívül belkönnyeid' titkolja:
Csalárd álnokság lappangva kiséri jótettedet;
Vas koszorú, 's mérges pohár czimerezi nevedet.
Áldozatod kínja könnyi téged meg nem indítnak;
A' fájdalmak feltüzelnek, újj bűnökre uszítnak:
Mást álnok módra rá szedni e' főbb gyönyörűséged,
Felforgatni a' világot játszi kegyetlenséged.
Ámor, hát ki nem esmeri kínzásod, ostorodat;
Ki, jármodba legörbülvén, nem átkozza lánczodat?
Keresnek, és utáltatól, lesik, futják hálódat,
Számtalan roszszak mellett is követik nyomdokodat;
A' boldog halandó gyakran, kit vas pálczád még nem ért,
Nyög titkoson önmagában hogy tégedet nem esmért

Elfoglalja kénytelenül az elmúltak emléke
Károlyt; Ulnár szakadatlan szívének vágy érzéke.
De szólt az ég, akaratja rendítlen: tőle futni
Kell, mert bírni őt annyi mint élte végére jutni.

Egyszerü vad Ulnár, imád alakos isteneket:
Hymen, hiú vagy! nem fűzi összse soha kezöket;
Még is kedvelt Druidáját elméjébe tünteti:
Kegyetlenségét eránta ön szemeire veti:
Ő van segéd, támasz nélkül egyedül erdejében,
Pedig Ulnár tette hogy zúg még az élet meljében.

Már hatodszor fénylett kelten a' hajnalpirossága,
Még mindég zavarja Károlyt Ámornak hiúsága;
Ő esküdött eltávozást ezen berkek szűzétől;
De nyugtot nem tagadhatott elbádjatt seregétől:
Ujjra vitézit bajt vívni még nem parancsolhatja;
'S ha béke van, tudjuk, Ámor a' hősököt altatja.
Valami pártos istenség bus szívébe szüntelen
Látszatott sugni e' szókat: — „Mit csinálsz érzéktelen?
„Mit tartasz a' szerelemtől: Ulnár pogány? .. de a' rény
„Nagyságát szép lelkén nézvén, ollyan mint más keresztény.
„Éj! a' külső tiszteletek az okosok szemében
„Külömböző utak, mellyek összejönek az égben:
„Nem az egyház törvényjei, nem annak szertartása
„Idvezítnek, azt teheti csak a' rény gyakorlása:
„Bár mit hidjen, bár mit valljon az embereknek szája:
„Csak az igaznak van égben igazság koronája.
„A' mi közted és Ulnár közt a' külömbséget nézi.
„Születésben, azt más részben a' kecs 's kellem tetézi.
„Éj, mit rang! Ő szeretettel, virtusokkal jelelt Ég
„Kiválasztotja bizonynyal: Ugyan Károly mi kell még?

„Becsesbek előtted némelly királyok leányai?
„Hány férjet nem nyomtak az illy gőgösök suly lánczai?
„Az illy hymen számtalanszor a' bánatok forrása:
„Bajba kever *hon* a' hideg szerelem felcsapása;
„Vagy félsz az egek átkától?.. Ulnárt világosítsad
„Tevelygésiben, 's azon légy, hogy hitedhez hódítsad;
„Szertartásos fogadása lesz így önellenére,
„És maga tenszereteted Isten dicsőségére."
Károly még is ellenkezik; de az isteni érzékeny
Szívét íhletvén majd majd győz, 's sugja: — „Te feledékeny
„Kemény ember! mit ígértél, hol Ulnárnak virtussa
„Tán eddig miattad sirját fedezi gyász cziprussa."
Ez utólsó gondolatra, mint egy álmában rémült,
Felugrik Károly, 's rettentő aggodalomba merült:
Ő nincs többé! Ezen szókra borzadás fut erébe
Mint a' villám sebessége, 's viszsza dördül szivébe.
Az isten, ki őt üldözi, sarkalja, és eszébe
Juttatja tett igéretét, ezt hangozza fülébe:
„Térj viszsza, vagy hitszegett vagy!" E'már sok! 's szív vágygyára
Ámornak hódol, fülelvén a' becsület szavára:
Elhalgat az ész egyszerre, csak szerelem izgatja,
'S a' barlang felé mint a' szél lábait iramtatja.

Éjjel úgy mint nappal szüntlen a' szűz könnyét ejtette
Az esméretlenért, 's hitte hogy őt már elvesztette:
Szintén ekkor magánjában térdeire borúla:
Szép szemeiből könyzápor bőséggel kicsordúla.

Hirtelen bemegy Nagy Károly; Ulnár hallja lépését,
Repül, nézi, 's karja közé szorítja szerelmessét:
Zavarodása bódultság, itasság örömtüze,
„—Háládatlan! viszont látlak, így szól a' berkek szűze,
„O mennyiszer nem szaggatta távolléted szívemet!
„Századnak tették fájdalmim egy napos éjjelemet:
„Réműlés, kétségben esés elfoglalta lelkemet:
„O! kegyetlen ha még elhagysz elmetszed életemet!"
Igy szólt: bádjatságtól lepve, Károly által karolta
Az erdők felszentelt szűzét, 's nyájas szavait szólta,
És engedett szabad folyást eddig kínzó tüzének
'S csokjával illette száját lankadt szerelmesének.
A' Druida csillapodni érzi gyötrődéseit;
Derül, 's fátyola végével törölgeti szemeit:
Ekként beszél: — „Olympusnak hallhatatlan lakossa!
„Te vagy ez általam épült oltár tulajdonossa:
„Hogy nem lehetek a' földön magamra csak te veled,
„'S valomban egyesülne csak egyedül önlételed!
„Egy istentől szerettetni, ollytól mint minő te vagy,
„Ez fő boldogság: ez, érzem számomra felette nagy.
„Mit mondok! Hát nem jön é le az isteneknek atyja
„Földünkre, 's a' nem méltókat szerelmére méltatja?
„Miért nem lehet e' kőszírt magán hasadékában
„Részem boldog Leda, Jo, vagy Semele sorsában!
„Nem bánnám, ezt érvén, ha bár éltem csak addig nyúlna,
„Legalább egynehány perczig lelkem menyben vidúlna."
E' szókra felejti Károly igéretét 's kínjait:
Minden ereit tüz futja, hatja minden csontjait:

Freya nevet... Ez istene a' gyönyörüségeknek
Italt nyujtogat szédítőt a' szerető szíveknek:
Az andalgókat környékzi az üreg néma csendje:
Ulnár gyengébb, hogy sem magát Károlynak ne engedje...
Homályos félvilág védi az óvkodó szemérmet:
Károly meljéhez szorítja az imádott szerelmet:
Magán kül van... De hirtelen bánatszülő szándéka
Gátlására ottan terem atyja mord váz árnyéka;
Eszébe juttatja az ég' fenyegető végzését,
Szemére hányja illy gyáva maga elfelejtését.
Mit tegyen: hánykodva habzik ide 's tova elméje:
Ott Ámor oltára füstöl, itt annak szenteltnéje
Karjain: remeg magától, tántorogva eszén kül
A' templomból ki törekszik... hol ide hol oda dül:
Megy; megint megfordúl; akar beszélni; de szavai
Függetlenek, az ajkaknak nem érthetők hangjai.
E' különös eszelősség a' szűzet rettegéssel
Tölti; őt meg nem foghatja, tartja meredt nézéssel.
Akkor neki megy: szemeit lángoló tüz borítván:
„—Ulnár! érzékeny teremtés, mondá, kezét szorítván
„Isten veled! Itt veszély ván!.. ártatlan bájló alak
„Ugy van tisztábban szeretlek, hogy sem itt ne hagyjalak.
„Ah! félj gondoskodni rólam elannyira jó lélek;
„Itt maradnék, hidjed, hogy ha kevésbé szeretnélek:
„Ne tedd azt hogy áldozatja légy nyájas szerelmednek:
„Tévelygésed nagy bünhödés, ne tarts véd istenednek;
„Károly halandó lakója számkivetett földednek!“

Így szólt, érezvén a' bánat marczangló döféseit:
Oda hagyván a' barlangot, és annak szent erdeit;

De Freya nyomba követi a' hitetlen, 's szívében
A' gyönyörvágyásnak lángját lobbantni hevenyében
Igyekszik, lelkét rezzentvén majd szívét ostromolja,
A' becsület elvét hiú phántomnak káromolja:
Ez a' beburkolt istenné szemeibe tünteti
Ulnár képét szakadatlan, 's hiszi hogy ölelgeti.
A' fransz hős utját elvéti, 's megtévelyedésében,
Véletlen, látja hogy bolyong viszont Ulnár berkében
Magán: enged, geniussa akár merre vezeti,
Nem bánja hogy a' barlanghoz léptét közel tételi;
De midőn szinte bemenne e' veszett szirt verembe,
Elszánva minden erejét Ámorral most áll szembe.
„— Nem, soha sem! szólt magában, én ismét lássam Ulnárt,
„Kit a' szertartás, születés 's az ég én tőlem elzárt?
„Mi érzéketlen vagyok én! Én mint gyáva csábító
„Halált szerző legyek; elébb becsület undokító;
„Mellette magam felejtsem, rontsam a' szeplőtelent?
„Nem, Ámor Károlyból nem tesz soha illy istentelent.
„Isten hozzád gyönyörű lak! 's hozzátok árnyékos fák!
„Hol éltemet viszszaadák, de nyugtom elragadák:
„Derítsétek Ulnár napját, védjétek kellemeit,
„Távoztassátok örökre kínzó ellenségeit!
„Ligetek, pásintos halmok, kőszirtek, o ti szintén
„Látszattok kínját érezni, 's tőle nem futtok mint én"

Igy szól: azonban szemeit a' barlangra függeszti;
De megpillantja galyait minő búson csüngeszti
Egy fekete gyászos cziprus magában: erre borzad,
'S kettőztetett lépésekkel az erdőből ki halad.
Akkor hirtelen egy dombon a' vastag sürűségben
Úgy tetszik Ulnár árnyékát látja kínos inségben;
Azt szemléli... Hatytyu fejér ruhája hajtásai
Áthatnak a' lombok nyiltán, 's lebegnek habzásai:
Közelít a' bajnok a'hoz, kit sulyos teher kinzott:
E' szókról bizonyos hogy az Diána papnéja ott:
„— O Diana, szűz Diana, hald meg kiáltásomat,
„Mig halmoznád gyülőlséged, 's meggyaláztatásomat!
„Károlyban, hittem, egy istent imádottaim közül
„Találok: bár szívem sugja most is hogy ő köztök ül,
„Még is szemembe csak ő tün; őt keresem untalan;
„Ez egy epesztő bóldultság, nem Ámor a' csintalan.
„Ulnár még őt nem esmerte, még is vakon szerette:
„Ugyvan; midőn Títan első sugárit kitüntette,
„Vagy mikor az éj sebessen megiramlott lovain,
„Bolyongván a' fák közt magam; a' folyónak partjain;
„Nem tudtam mért, kedvkénytelen könycsepjeim hullottak,
„Egy tündér esméretlen tárgy kellemi ott állottak
„Azonnal; és hangzván meljem iszonyu dobogással,
„Reszketve járultam a'hoz eltelve sohajtással.
„Szertelen kívánságaim, rémítő bódultságom
„Körül fogtak; nem esmertem többé önvalóságom:
„Nem tudtam szándékom, lestem őt, kértem az egeket:
„Károly ott termett, 's oszlatta a' homály fellegeket.

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

„Ha élet pislog még bennem, annak ő táplálója,
„Szívem temploma, kényének áldozó szolgálója
„Vagyok örökre; tántorgó hitemen erőt ma vett:
„Diána! ma oltáridon Ámor tömjénje égett!
„Károly a' hálátlan gyűlöl; még is nyájas vágyásom,
„Ha szobrodnál térdelek őt czélza, őt imádásom...
„Azonban hasztalan nevét nyelvem e' fáknak szólja;
„Ő tőlem szalad, füleit szavamra bekócsolja...
„Engem vár pokol, Diána nyisd fel annak mélységét!
„Őt imádván, mit imádok? bűnöm fertelmességét...
„Te minket elválasztottál; megvetem törvényedet;
„Ha Károlyt többé nem látom, utálom személyedet.
„Elégé már a' káromlás!.. Sujts villámot fejemre!
„Erőm elhagy: O jaj! készülsz látom büntetésemre:
„Nekem mind egy de ön az ég egy bús tömlöcz nélküle,
„A' pokol menny, ha Károly ott én velem egyesüle.“
Igy szólván, panaszos hangja lassanként elnémúla,
A' fajdalmak nagyságától ajaka megtompula:
Arczája rósavonási halavány szint váltának,
Szemei ködös árnyékba burkolva hunyódának:
Mint a' madár, mellyet a' nyíl véres veszszeje talált;
Ugy Ulnár földre lerogyva képzelteté a' halált.
Károly ott terem... Szép szemét Ulnár félig megnyítja
„—Itt vagy e' gyász' helyen Károly? ajakit így mozdítja,
„Kétség kül te szavaimat hallottad, 's jösz hallani?
„Bátran! esmered szívemet, 's nem fogod csudállani:
„Erőm újjra lelkesedik viszont láthatásodra:
„Volt sérelmim oszlanak... te méltóztatsz szánásodra

„Midőn istennek hittelek, vég nélkül szerettelek;
„Te csak halandó vagy a' kit, szintén mint azt, tisztelek.
„Ah legyél mindég istenem! Károly kérlek meg ne vess!
„Én egy thrónust ajánlhatok... Nem hiszed? Jer csak kövess.“

Aztán az erdő mélyébe, hol egy kőszirt labánál
Égi zivatartól ásott száraz patak árok áll,
Viszi Károlyt Ulnár... Ott van egy ag templom pusztulva,
Az időtől a' vadonban megrongálva, 's feldulva.
Itten rakott a' történet rég varásos boltokat
Gondolni: nehány árkusok kapcsolják a' szirtokat
Összze; 's illy alap köveken renditlen fel sem veszik
Az égi zajt, bátran állnak, 's a' vadon díszét teszik.
A' fület az erdők' szele e' partoknál hasgatja:
Ugy tetszik az idő szava a' hajdan kort siratja.
Károly bámulton lépdegél a' kevély fal romjában
Némán bolyong a' palota belelső pitvarában:
Egy, a' kőszirt csucsán álló gothus menyezett alatt
Nem meszsze az ó világból maradt throphéus akadt
Szemébe: ott felfüggesztve csüng kardja a' hősöknek:
„— Látod Károly e' kúp 's árkus czímje győzedelmeknek;
„Felkiált Ulnár, úgy van úgy, e' partok hódítója
„Césár éjszak királyinak itt volt megalázója: (1)
„Itt mint egy újj Zevsz hallotta nevét énekeltetni:
„Itt, mint világ ura, kardját rendelte helyheztetni
Ezt mondá; de Károly a' mint a' fegyvert megpillantja,
Annak látása meljében a' hős tüzet lobbantja:

„— Szíved dobog a' császárok kardja láthatására,
„Igy kezd beszélni a' papné: Te Bellona számára
„Felkenetett! a' vitézi czím alatt e' vonások
„Druida betükkel húzva jeles gurusolások!
„Jol van! mint újj Volla én ma felnyíthatom szemednek
„Azoknak értelme mi, és miféle titkot fednek: (2)
„Az orakulum ezt mondja: halljad minők szavai!
„*E' sceptrumhoz kötve vannak a' királyok jogjai,*
„*A' császári bibor palást egy franszia vitézé*
„*Ki győzni lett, 's egy nagy tettét mind nagyobbal tetézé:*
„*Ez a' pallos azé, 's veszi egy druida kezéből*
Akkor félénkség látszott ki, a' hős felé, szeméből
„— Tied ez a' kard... Ragadd azt! *Vidám* annak a' neve:
„Azt adja dicsőség, Ámor arra méltóva teve.
„Ah a' Szein szűzei hajdan egyszerü bajnokoknak
„Osztottak bibort, 's parancsot bátran a' királyoknak! (3)
„És a' szent szűz lábainál látta a' győzedelmest,
„Ő bírálta a' valódi dicsőségre érdemest.
„O Károly én származásom Velleda vérből vettem: (4)
„Eubagától arany sarló czímmel ékesíttetem. (5)
„Mint ők az erdők mélyében, e' vadon barlangjában
„Homlokomat bekerítem szapora fű pártában:
„Mint ők, a' kétes jövendő titkaiba behatok.
„Látod e' szent vasat; im' ez mit neked ajánlhatok.
„Ugy van! egy második Ulnár, egykor, egy ihletett szűz, (6)
„Ki téged a' fransz mezőben talál 's oldalához tűz,
„Győzni fog, 's mint Károly ő is, lesz hon' szabadítása."

Végezvén így: az orkánok tüzvészes mormogása
Szavait kiséri: az est' szele titkos kárpítja
Alól kiront; a' villámás távol az eget nyítja.
O fátumok leányzója, mi hatalom fog körül!
Neked az elementumok serege vadon örül.
A' zúgó patak, a' puszták, a' szelek, menydörgések
Isteni szódnak segédül ajánlják éneklésök.

Ulnár tovább szól... Át adván ez a' titkos szerelmes
Fiatal josló a' bájolt hősnek a' győzedelmes
César kardját. — „Midőn én ezt oldaladhoz csatolom,
„A' világnak minden részén nállad lesz a' hatalom:
„Bár Ulnár is szent kötéllel véled egyesítetett
„Lehetne, ki az égtől véd paizsodnak küldetett;
„Csupán csak éretted Károly. O esmerj meg engemet!
„Néked tetszni; 's nem egyébben találom fel létemet.
„Diana! mit gondolok én féltő dühösségeddel!
„Nemes vitéz, szólj, akarnál velem élni mint nőddel?"
E' szók után az egekre felemelvén kezeit,
Mitha hymennek akarná benyujtni szent eskeit
A' dicsőség templomába; de hasztalan vágyással:
A' fransziák monarchája mély komor halgatással
Félre fordítja szemeit... Ámornak esdekele
De csak távol mormogással az égi zaj felele.
„— Halgatásoddal szólottal mond Ulnár... Jól értelek!
„Szíved nem enyim: vallásod, melly miatt elvesztelek.
„Oda van! köztünk viszszonos vonszodás többé nincsen:
„Tartozásod, akarod, hogy engem enyimre intsen;

„Hát te tőlled tanuljam azt, te lehetsz olly kegyetlen?
„De sorsom elvan intézve... Én érántad hitetlen
„Nem lehetek; bár eddigi kínjaim megújjulnak:
„Majd megtudod mi szeretőt vesztettél; tán még húlnak
„Érte könnyid. De ne véld hogy az ég egymástól elzár,
„Ha jövendőben szemedbe soha nem ötlik Ulnár;
„Ő vígyáz szentül mindenhol, és mindenkor nyomodra,
„Mint védangyalod látatlan ügyel bal 's jobb sorsodra.
„Ha veszély környékez, hogy ha buksz vég veszedelembe
„Mint idegen bajnok érted szál a' halállal szembe.
„A' szeretet mindenre kész-vezet, mindent megtehet...
„Egy hatalmas isten belém, halljad csak mit lehellett.
„Halmos jótéteményimmel büntessem meg szívedet;
„Te hóhérom vagy, és bennem leljed üdvességedet:
„Hogy pharusod e' csuda szűz legyen tévelygésedben,
„Annál hívebb, mennél inkább fogysz hozzá hívségedben.
„Isten veled! emlékezz meg, kerülvén tekintetem,
„Én fogok éretted lenni, MINDENHOL ÉS SEHOL SEM.“(7)

A' csaszári bóltos íven szem vakító kellembe
Mint egy levegői tündér fényvillámokkal szembe
Ragyogtatva lebeg elő; vagy mint az ég angyala
Elváltozva, kit földünkre a' zivatar lecsala:
Végezvén szavát a' papné, illy formát vett magára:
Szét lövellett mindenfelé szemeinek sugára
Ennyi fénynyel eddig soha nem díszesült arczája
Egy szépnek: bájló thronussa a' César kősziklája.

Hatalmas ég! melly pillantat! Hogyan, hát te isteni
Lány, Károly éltiért akarsz mint áldozat vérzeni?
Kész vagy boldogtalan lenni? Ah, már e' sok! nem, az ég
Nem tilalmazza hyment ott, hol a' szív illy buzgón ég.
Most először a' papnénak lábaihoz lehányja
A' monarcha magát 's így szól: — „O bájolás leánya!
„Győzedelmet vettél rajtam: Megállj Ulnár enyim vagy;
„Az akadályok eltüntek, örökre velem maradj.
Freya a' lég magassából e' ritka jelenségre
Tervét látja felfordúlni, 's fakad szörnyü dühségre.
Azonnal Diána ékét ruházza önmagára,
'S égi szekeren alá száll a' templom pitvarára.
Ulnár látja csak maga őt; szavait ő érti csak.
„—Mit csinálsz, így szóllal, Ulnár, te szép érzékeny alak?
„Élve kívánod magadat taszítani poklokra?
„Szánlak; méltó te nem vagy illy keserves kínzásokra.
„Mit használ mostanság bolond szerelmed Diánának!
„Én feloldom esküvésed egy pogány leventának
„Kedviért: legy nő nem bánom; rátok boldogság árad,
„De Károly engem tiszteljen, 's áldozzon hol oltárad.

Azzal eltünt szekerében. A' franszia nagy vitéz
Látja, Ulnárt elsárgulva, halgatni, 's bámulton néz
Rá,'s majd így szól: —„Ulnár végre halljad esküvésemet:
„Napomot te adtad viszsza, tedd boldoggá éltemet.“
A' midőn e' nyájas szókra, O csudáknak csudája!
Illy kegyetlen parancsokat hangzat Ulnárnak szája:

„— Megállj! immár minden késő: megvan a' koczka vetve!
„Mi kötelességem, égtől mostan leve küldetve:
„Nagy szíved emelkedése késztet, nem vonszodásod;
„Bánat kísérné nem soká mostani ajánlásod.
„Ki Ámorral annyit küzde, azt ő gyengén érinté,
„Bennem hív szeretetemet semmi meg nem rendíté.
„Mennyit, 's miként szerettelek! szíved még sem hajula.
„Ezen erdőkben Diana sorsomon megindula.
„Most éppen, csupán csak nekem szemeimbe akada,
„Igy szólván: *Ulnár ti rátok nagy boldogság árada,*
„*Feltöröm esküvésedet egy pogány leventáért;*
„*De Istene tiszteletét hadja el Dianáért.*
„Sorsunk elhatározója most egyedül csak te vagy,
„Engedj az égi végzésnek, vagy engem örökre hagyj!
„Te reszketsz... jól értlek: Isten hozzád; ha vonszodása
„Szivednek helybehagyja, hogy oltárom lobogása
„Szent, *Vesd ez arany gyűrűt, 's én egyszerre megjelenek.*"(8)

Károly, e' kétségben ejtő szók mi reménytelenek!
Ő szalad, és már ezen vén rongyollott boltok alatt,
Semmi prophetai hangot a' Druida nem hallat:
Hasztalan kiséri, hívja... Ezen erdők csendében
Ő ra nézve a' szűz papné meg némúla nyelvében:
Habzó fejér tunikjának a' galylomb meghasada,
'S eltünt annak árnyékában... A' vész meszsze halada;
Károly magán áll a' patak parton: kezében
Az arany karika: Ott van a' hős kard hüvelyében
Előtte, bús tekintetét némán arra függeszti.

De az éj sötét kárpitját lassanként leereszti.
Károly vesd a' gyűrűt, Ulnár tiéd ... Borzasztó
Gondolat! mi zavarodást, mi réműlést támasztó
Szavak! ... Fut érette buzgó kedvesse lakja felé:
Az puszta, magára hagyva; ott újj borzadás telé:
Ulnárt vesztve, jaj! mit tegyen, szivének vágy kényére
Bűnhödjön; vagy mint nem boldog jusson élte végére?

VÉGE A' HATODIK ÉNEKNEK.

JEGYZÉKEK A' HATODIK ÉNEKRE.

(1) César éjszak királyinak itt volt megalázója.

Kristus születése előtt 55 esztendővel volt az, hogy César a' Rhenuson átment, és Germaniaba nyomult. Jelen voltak táborában éppen azok a' gaulok, kiket ő az előtt kevéssel meggyőzött. A' Germánok Cesár közelítésére hirtelen elszaladtak az erdőknek legtávolabb rengetegében, és César győzedelmesen tért viszsza Galliába (Lásd *Anquetil* Fransz Hist.) Két esztendővel azután César ismét viszsza fordult Germaniaba, és ott táborának dicsőségét még jobban elterjesztette. Lehet feitenni, hogy Károly idejében még állottak a' Rhenuson túl a' győzedelemnek némely triumphalis oszlopai, mellyeket vagy a' bámulás, vagy a' félelem emelhettek neki, mint mindenhol, a' hol csak megfordult ez a' Gallia hódoltatója.

(2) Jólvan, mint újj Volla én ma felnyíthatom szemednek
Azoknak értelme mi, és miféle titkot fednek.

Volla, vagy Vola Éjszaknak nevezetes jóslónéja; ez a' régi Sybilla jeles szerepet játszott: ő csinálta ama híres Szkandinavi hymnust, melly esméretes *Voluspa* név alatt; ez annyit tesz mint *Oraculum*, vagy *Vola jövendölése.*

(3) Ah! a' Szein szűzei hajdan egyszerü bajnokoknak
Osztottak bibort, 's parancsot bátran a' királyoknak.

Az *utazó Denys*, *Strabo*, és *Pomponius Mela* mind hárman tettek említést a' Szeinnek ama szigetéről, melly a' Bretagnei oldalon volt helyzetve. *Marchangy* Gaul Poetikájában illy módon adja elő vélekedését:

„A' fent említett írók szerént a' Gaulok a' Szeinnek szi-
„getében áldoztak egy Celta istenségnek : ennek papnéji örö-
„kös szűzességre kötelezték magokat, mint a' Vestalisok ;
„beléjek ihlettetett valami jövendölő lélek, mint a' Pitonis-
„sákba, és guruzsló italokat készítettek, mint a' Périme-
„desek, Medéa, és Circé. Kilenczen voltak szintén, mint a'
„Musak. Ők a' jövendőt jósolták, homlokaikat szapora fű-
„vel kerítették, mellyet az újj hold hetedik napján szedtek ;
„arany öv övedzte körül fejér tunikájokat ezeknek az ifju
„jóslónéknak, és hasonlítottak a' druidákhoz, vagy a' po-
„gányság nympháihoz. Hitték hogy ők tenger zugást tá-
„maszthattak, és azt lecsendesíthették, a' veszedelmes beteg-
„ségeket meggyógyíthatták, és a' tavaszt előre kicsalták
„titkos énekeik által : ezek azok, kik megjövendölték *Aurelia-*
„*nusnak* a' thrónust, és Alexander Severusnak a' pártütést."

(4) O Károly én származásom Velleda vérből vettem.

A' hajdankor több jóslónékről beszél, kiknek nevök *Velleda* volt; legnevezetesebb az, kiről Tacitus emlékezik, és a' ki Vespasianus idejében a' keresztény éra 69dik esztendejében élt. Germaniaban mindenek felett elterjedett híre egy Velledának; ez Romába vitetett, a' polgári háboruba belé keveredett : ebben az időben Bataviában egy magas toronyban lakott; őt majd soha sem lehetett látni : jövendöléseit szájról szájra bocsátották : ő több volt mint királyné, őt úgy tekintették, mint valami istenséget.

(5) Eubagától arany sarló czímmel ékesíttettem.

A' Druidáknak három neme volt, Bardok, Vacerrek, és Eubagek. Az Eubagek tanulták a' természetet, és annak titkait felfedezték ; jövendöltek az áldozatokból : azt tartják, ezek voltak, kiket Siciliai Diodorus Saronidék néven nevez.

Ullnár különös szolása módja, minthogy majd úgy beszél mint görög papné, majd mind gaul jóslóné, a' következen-
dőkből magyarázható.

(6) Ugy van, egy második Ulnár egykor, egy ihletett szűz . . .

Némelly írók azt állítják, hogy az Orleani szűz kardja, mellyet olly csudálatoson a' sz. Katalin templomában talált, nem más volt, mint ama híres *Vidám*, Nagy Károly kardja; meglehet hogy ez a' történet nem való, de legalább az igen poetai, és az itten elég.

(7) Én fogok éretted lenni MINDENHOL, ÉS SEHOL SEM.

Ulnár, a' kihez annyi tett, és historiai történet ragasztatik e' munkában, nem egészen, a' mint tán már mondatott is, képzelődésen épűlt valóság; egy régi külföldi kronika mondja: „Hogy Nagy Károly harczolván Germaniában, egy druida „jóslóné felette belé szeretett; hogy ez az erdők szűze neki „könnyítette varázs hatalmával és tanácscsával a' Szászok „meggyőzését, és más jeles szolgálatokat is tett neki."

(8) . . Vesd ez arany gyürüt 's én egyszerre megjelenek.

A' gaul jóslónékről beszélvén *Marchangy* igy kiált fel *Gaul Poetikájában*: „Ők fegyverkezve voltak boszorkány (necro-„mance) bottal, *csudatevő* gyürüvel, és gurus italos kehellyel," 's a' t.

Petrarka *rokoni* (familiéres) *Leveleiben*, és Pasquier *Franszia-ország visgálataiban* egy bűbájos gyürüről hoszszasan beszélnek, mellyet Károly egy szeretőjétől kapott, ki boszorkány volt.

VÉGE A' HATODIK ÉNEK JEGYZÉKEINEK.

VII. ÉNEK.

Freyának a' fertelmesnek öszszedült reménysége;
Ulnár fut, és Károlynak nem csökken kereszténysége.
Gyámoltalan alapokon épült terve szét omlik,
Gonoszságiból a' princzre még több virtus háromlik.
Ulnár pokolnak benne volt reményjét öszszezuzta,
A' két szerelmes, boszszuját annak magára huzta.

Azonban a' Gallusokat a' sok csata terhelé,
Mennél inkább táborukat mozdíták éjszak felé.
Már mindenütt halmosan áll dicsőségök mértéke,
Körül fogta napjaikat sok győzedelmek' éke:
De Károlynak köztök más gond, más baj terhelte fejét.
Halk lépéssel Eresburgnak át bolyongván erdejét,
Gondol csak imádottjára, kit a' fatum tőle zár:
Ajakain lebeg mindég ez a' kedves név-Ulnár.
Képe az ütközeteknek, a' bajnoki erőnek,
Tüze nagy szívében hamar hatalmas rúgók lönnek:
Ulnárról emlékezete lassanként lágy lelkében
Gyengült, mint a' váz, melly támad az álom nyughelyében.
Ah! de ha Eresburg nevét némellykor kiejtette.
Egy elszalasztott sóhajtás szerelmét jelentette:

Mint az Oczeánon, mellynek külszine az orkánok
Után kékes zöld, de még is reszketnek a' hullámok.

A' Saxok fejedelmének országit által járja,
Károly oda viszi hadát hol a' Vézernek árja.
Heristal erősségénél a' seregek megállnak,
Hol készséges fegyverikkel újj diadalt próbálnak.
Szembe velök a' Szászoknak tábora mutatkozik,
'S e' látományra mindenki csatára kívánkozik:
Igy állott pezsegve hajdan a' padua folyója
Mellett a' nagy Hannibálnak rettentő legiója;
Mint egy vakmerő homlokkal Scipiot fenyegetvén,
Rajta szerzendő triumphját már előre hirdetvén.

A' franszia seregeknek rémítő látására
Gyűlölséggel telve, tüstént azok boszszulására
Witikind készül serényen újjabb ütközetekre:
„— Éjszak népei, bajnokok! fakad illy beszédekre,
„A' tul partokon látjátok a' habzó por felleget,
„Mellyből észre lehet venni a' franszia sereget:
„Ezen kevély tyrannusok áthatván ligeteket,
„Folyót, patakot, mocsáros tavakat, és hegyeket,
„Mindég reánk agyarkodnak, ellepik határinkat,
„Mint győzedelmesek szerte pusztítják országinkat.
„Dögleletes lehelletök már rég életegünket
„Vesztegeti. Rajta, neki, markunkba fegyverünket!
„Szórjuk széljel, kergessük ki, szorítsuk országukba
„Igy osztozunk a' megboszszult nemzetek' áldásukba;

„És hogy ez a' dagályos nép, melly mindent nyom, és emészt,
„A' mit mi szenvedtünk eddig abban ő vegyen már részt.
„A' tyrannal szembeszálván, alázván dölfösségét,
„Bár haljunk, éltünk csak ugyan eléri boldog végét.
„A' győzőknek éléstár, kincs, nem fognak hibáznia,
„Ha vesztünk békokat hány ránk a' győzedelem fija.
„Nézzétek csak a' franszokat mi bódult tüzzel állnak:
„Már is gondolatjaikkal a' Szász vérben uszkálnak;
„De hiú remény! Itt nyílik temető boltjok szája:
„Mi harczolunk isteninkért, övék karunk munkája.
„Nem, a' tyrannusnak soha nem leszünk mi rabjai;
„Öljenek, fojtsanak bátor, még is szétszórt csontjai
„Bajnokinknak egyetértett akarattal felkelnek,
„Ellenségeinkre boszszut, meg meg boszszut lehelnek.
„Bajtársim, a' mult éjszaka, hol állnak ama szent fák,
„A' községnek hova menni isteneink rég tiltják,
„Járkáltam búson; a' midőn a' folyónak árkánál
„Egy oriás forma bajnok előttem véresen áll.
„Mord homlokát összefűzött borostyán galy fedezé,
„Sebbel tarta felém, 's ezen szavakat menyközé:
„*Vitikind, Germanianak nézd itt szabadítója*
„*Arminius*" *). *Italia méltó megboszszullója*
„*'S valódi követőm te légy: az ekevas, melly rontja*
„*Itt a' gyepet, megakad, hol a' romaiak' csontja;*
„*A' mellé rakd a' franszokét. Legyél újj Arminius,*
„*Engemet te benned élnem lásson egy másik Varus.*

*Lász Arminiusról a' 12. Ének első, és harmadik Jegyzékeiben.

„*Boszszúálld! Szabadság! ez legyen választott szavad.*
„Aztán mintegy bolygó felleg a' lengégbe felhalad
„Lassan, és szét oszlik ez a' tündéres vitéz árnyék.
„De az erdők fáji szintén e' szókat viszszabőgék:
„*Boszszuállás! Szabadság! ez legyen választott szavad!*
Harsog a' taps e' beszédre; villám szikrától gyulad
Katona, vezér; azonnal mindenhol kiabálák
A' választott szót hangosan, 's a' tábort szaladgálák:
Harsogó kiáltásikkal a' völgyek eltelének,
A' szél repíté, 's azoktól a' fák megfélemlének:
Sőtt szintén ezen szavakat az elbámult vadonság
Echoja viszszahangozza: *Boszszuállás! Szabadság!*

Meredten áll a' folyónál egy kőszirt ellenébe;
Lángoló bátorságot önt barbár népe szívébe
Vitikind e' szókkal: — „Herman fijai! táborunkban
„Ha zúg a' franszok lármája, halál legyen markunkban
„Csak a' viszhang: a' hatalom gyengébb ha meszsze kihat.
„Aranynyal, ezüstel tömve ők nyögnek teher alatt.
„A' történet mennyit ada nekik! de hát enyhíté
„Szomjokat? A' természet dús folyóját kimeríté
„Számukra hasztalan: gyomrok ki nem elegíthető,
„És bővségök kebelében a' sok inség rémítő.
„Mi nevét se halljuk az illy kevély gyáva butyornak!
„Az igazi fényűzése, csak erő, a' tábornak.
„Barátim, virtusainkra építsük dicsőségünk:
„Az olly hős, kit kivégezend a' harczban ellenségünk,

„Az istenekhez vitetik; 's kit sorsa ekként talált,
„Éppen nem éltét vesztette, ő vesztette a' halált."
Igy szólván: erre mindenik bajnok elragadtatik;
Eddig egy esméretlen tüz szívében gyulasztatik.
Zajesése a' folyónak, a' fellegeket sújtó
Kőszálon a' sas úgy tettszett ezen meljeket gyújtó
Szavakat fel-'s lehangozták: *Boszszuállás Szabadság!*

A' Vézer partjain már rég számtalan katonaság
Rettentőn hemseg: ezeknek Vitikind a' vezére,
Derék leventa, ki méltán győzedelmet igére:
Benne párosult a' virtus az istentelenséggel;
Az erő az igazsággal, a' bátorság rémséggel:
Jó, de boszszulló; kegyetlen, de még is nagy lelkében;
Bódult a' balesetekben, csendes a' szerencsében:
Minden ellenkező benne, virtus, bűn, vitézi tett
Valamint Egyptus földén az ember szemlélhetett
Egyszerre száraz pusztákat, és híves forráskákat, (1)
Méregrejtegető hitlen, és gyógyszeres plántákat.
A' Szászok Királyát az ég kemény igazságából
Rakta fénynyel, 's kostoltatta balesetek roszszából;
'S reá nézve volt a' hiú bizonytalan szerencse
Örömeknek, 's bánatoknak hoszszas kínzó bilincse:
Valamint az éj csillaga fokonként felvitetik,
Újjul, keveset tündöklik, enyész, 's viszont születik.

A' Bavar Tassillon kevély husz ezres ármádjával, (2)
Összecsatlódik mint segéd a' Szászok királyával;

Vitikindel tart; ámbátor őt gyomrából utálja:
Zászlójit a' gyaláztatott azéihoz számlálja.
A' szerencsétlen Didier az agságtól elnyellett, (3)
Hajdan Lombardnak királya; szint' azon folyó mellett
Hív fiától támogatva, sok inséget szenvedett;
Tíz ezer bajnokaival a' közös hadban részt vett.
Ez a' Lombardi princz, atyja' büszkélkedő reményje,
Érzékeny, kellemmel telyes vitéz; a' ki szép rényje
'S hadi tetti által méltó volt az érdem' dijjára:
A' szerencsétlenség szállott minden lépte nyomára;
Ez a' nemes Adalgize korának tavaszszában (4)
Érdemes tettiért nem nyert, csak bánatot honjában.
A' Bosphorus ömlésénél e' derék fejedelem
Mint bujdosó jelenik ott, 's nagy lelku segedelem
Nyújtatik a' Görögöktől: azokból válalkozik
Egy sereg, 's hogy ügyét védje hazájától távozik.
Irsele nyomba követi, bajnok szívét nagyítja
A' kecs, gőg; ezekhez erő, kény magát párosítja,
Inkább Ámor mint dicsőség a' harczra vezetője,
Táskája elefánttetem, ebenum nyilveszszője;
Ő titokban a' Lombardi fejedelmet szerette;
Mint szökevény a' háremből futott, hol kesergette
Szép napjait, a' Bizánczi fogságban így hervadni
Látván. A' jeges Albisnál mint vándort befogadni
Germania kívánt: bájló Helena Levant' szűze
Siratod szép egedet? Nem: a' sors tégedet űze
Kedvesed mellé; a' bánat itt a' harcznak mezején
Öröm boldogsággá vállott szerette princzed meljén.

Midőn Achäia mezején fekete dűh szaggatta * (5)
Diánát, egy pusztító vad' lánczait megoldatta,
A' téren öszszegyült hősök körében igy jelene
Méléagernek egy szép nő, kit kedvelt Hippomene.

A' Batavokot ** kísérték húszezeren Frizonok ***;
A' Szászokkal ezek szinte szövetséges rokonok:
Réámur az ag vezérők, jár hősök nyomdokain,
Tüzes bátorság jelenik hó fejéres ránczain;
Mint a' fenyő, melly lerázván magáról télgyapjait
Az időszakot kivívja, 's emeli zöld galyait.
Réámurnak három fija: egyforma tüzzel telve
Égtek fényleni akarván; azon dicsőség elve
Mellett, melly atyjoké, ugyan egy zászló alatt mennek:
Ő velök van Almanzina hugok, kit kegyetlennek
Tarthatni izléseiben, vadnak indulatjában:
Almanzina rettenetes bajnok a' harcz vitában;
A' nyugalom ellensége, Ámorra semmit sem hajt,
Egyedűl csak vitézség az, mit kevély szíve óhajt.

* A' Chalydoni vadkan, mellyet Meleager öltmeg. (Lásd Ovid. Mett. VIIIdik Könyv. 4. Mese)

** Batavia, vagy Hollandia déli része.

*** A' Frizonok: ezeknek földje az Oczeán felé a' Vézer és Rajna közt bekerítve egy felől a' Zuiderzé, más felől a' régi Vestphalia által.

Az Ister folyója mellől, Styria mezejiről
Száz harmincz ezer Hunnus * jön; 's Vestphalia földiről,
Mellyet Mondragánt jármába kedvkénytelen vettete.
Ősökkel nem díszlő király, óriási termete;
Önkényét követő; barbár gőgje zablát nem esmér,
Ő csak lándsájában bízik, égtől segédet nem kér.
Csak a' vakmerő Óriás-Capaneust ** követé,
Ki Thebe partjai körül Olympust kineveté;
Ki a' hamuvá vált mezők iszonyatos porában
Nem nézett mást, mintegy oszló felhőt a' menyzajjában.

A' Szmeldingek szövetséges társak a' Frisonokkal
Odéra partjiról, tartnak szint' ők is a' Szászokkal.
Meztelen testeköt ezek fényes szinre festették;
Hoszszú vasas karójokat véres kezökbe vették.

Harmincz ezer Scytha *** vérből eredt Tót **** szálla alá
A' hegyekből oda hol a' Vézer partjait nyalá:

* Pannonia, Hunnusok lakja magában foglalá Styriát, Carinthiát, Carnioliát, Austriának nagy részét, Croatiát, Slavoniat, Bosniat és egy részét Magyar országnak.

** Lásd Capaneust *Aeschiles Hétvezér* nevű tragédiájában.

*** A' Slavok, vagy Tótok a' Venedekkel Russia hajdani lakósi, Német országba telepedtek le az Albis és Vistula között.

**** Régenten az éjszak lakósit közönségesen mind Scythák-nak nevezték.

Szokásaik, arczvonásik vad kellemet ékeznek:
Dárdákkal, tegezzel, és nyíl-veszszőkkel fegyverkeznek:
Saskesely tollakkal fedik kereken homlokokat;
Egyre harsány pattogtatják tegzéken a' húrokat, (5)
Az úgy nevezett rettentő nagy Heidelberg vezeté,
Ki kezében iszonytató buzgánját billegteté.
Ez a' nyájas érzéseket mind bünhödésnek nézé:
Izmos inas testét tarka kígyó bőrrel fedezé:
Szinte mint egy újj Hercules a' szirtot megmozgatá,
Gyakran még az élőfákat tövökből ki rángatá;
És paizsának czimere két Ámort mutogata,
Mellyeket két sas egy kőszál tetején szét szaggata.

Ostphalia * erdejiből még huszon öt ezer jön;
A' vezérök Hesson, a' ki hazájáért fegyvert vön:
Testét állandoul medve, 's farkas bőrrel takarja,
Lecsüngő veres üstökét a' vállain szét szórja;
'S menvén billeg, mozog szüntlen elhíresült lándsája,
Mellyet framéusnak ** nevez egy római pennája.

A' Szászok vezére mellett Aldin a' gyalázatos
Alattomosan gyilkoló, csuda vad, utálatos,
Áll kegyetlen elveivel, 's hizelkedik urának:
Parancsa düh, határa nincs álnok gonoszságának:

* Ostphalia, Saxonia napkeleti része.
** A' frameusról lásd Tacitust: De moribus Germanorum.

Csak a' roszban töri fejét; mindenféle jót távúl
Kerűl; nem piriil semmitől, ront, tör, kegyetlenül dúl
Vérben fördik, és sokságát az istentelen tettnek
Káromló nyelvel kiáltja hazafi szeretetnek.
Jóval odébb álla Stablin Benevent fejedelme; *
Hitszegés és kegyetlenség ennek minden érzelme;
Megcsalván országát 's annak volt törvényes királyát,
Táplálja bűnnel, vétekkel, istentelen dagályát.
Oroszlány munkálkodásu, rókafogásu Nobál,
A' Lombárdi bajnok éppen azon zászló mellett áll.
Hív kedvesse Alzonda, kit Gratiak anyja szüle,
Utánna nyomdokin egész Eresburgig repüle.
Inkább fáradt, mint a' hőstől meszsze maradni kivánt;
Nyugalom helyet vele most a' halálra is elszánt.

Éjszak táborában, hol e' hősök egybegyülének,
Szkandinavia népei mint elsők tündöklének
Glámor partjairól **, 's onnan hol a' Dala folyóra ***
Találhatni: Vitikindel tartnak. O Hademora ****
Leányai! esdekletek bár Szlevisz templomában
Az arany könycseppű ***** bájos már nem tart gratiában.

* Ő megholt, Károly ellen harczolván.

** Glámor folyó, melly ered a' Norvégi helyekből, és a' Categetba ömlik.

*** Dala, más Szkandinavi folyó.

**** Váras a' Dala partján, ennek kertjei híresek voltak.

***** Freya pótlék neve.

O jaj, mi keves azokból, a' kiket nemzett Odin
Tiszteli azon mezőket, mellyeket kitárt Lochlin *!
Egy vad erdőben nem messze a' nagy Water tavától (6)
Zöldfogu Harald vezérök itt született anyjától.
Mondják, egyszer ez a' herczeg Szmaldantnak ** pusztájában
Látott egy égi jelenést a' tüzek világában
Szűrtűr kőszírtján; princze a' fekete angyaloknak (7)
Leszált szekerén a' tíz 's két Valkyrisz Leányoknak ***;
Egyik közülök a' szirtra hirtelenibe kiszál
'S kiált: — „Gyűjtsed bajnokidat, hol Aslega folydogál,
„Fegyverezd, 's vezesd a' Vézer felé azok' fejeit
„Hadestan fija! Tisztelik ők nagy tettid jeleit."
Ezen bajnokok közt itt ott gyérűlve némely Szkáldok
Csudáltatnak a' nagyoktól, 's a' községtől mint bárdok.
Odin hárfáján im' ezek harmoniát zengeni
Szoktak; ámort, virtust, hazát 's hősököt énekleni.

A' Sarmatákból is sokan végtére megjelennek, ****
Kikkel több szövetségesek zászlójik alatt mennek:
Mint a' tenger vize terjed kitörvén a' partokat,
A' habokat hab taszítja, hullám a' hullámokat;
Éjszak felől így tódulni számtalan nemzeteket
Láthatni, 's azokkal fedni a' Vézeri téreket.

* Szkandinavia másik neve.

** Szmaldant, vagy Szmaland, Sveczia provinczíája, melly Gothus országnak egy részét tette.

*** A' hadak Nymphai: Lásd X. Ének 3 Jegyzékét.

**** A' Sarmaták birták Lengyelországnak, és Russianak egy részét.

A' hír csattogó szárnyain mind ezt széljel szállítja:
Már is Károly Vitikindnek seregit megállítja.
Planumait hányja, veti, munkáját fontolgatja;
Katonája keves, de mi van a' mind hős magzatja;
Azoktól félnek, 's azoknak világszert dicsősége
Hirdeti korán hogy győzve lesz a' gaul ellensége.
A' nagy király a' sikságon foglala tábor helyet:
Ez komor gondal terheli az ellenséges meljet:
Herrman fijai bámulják fegyverök villogását
A' franszoknak, és zászlójok tündöklő lobogását:
Látják azok' sátorait szabad ég alatt verve,
Halják a' hadmuzsikákat víg dal közzé keverve.
Máris meljök belsejében félénkség mutatkozik.
A' vitézek táborában Oriflamma habozik:
Nehéz vas paizsok megvan vastagon aranyozva,
Fényes sisakjok árnyékot vető tollal tollazva:
Úgy tetszik már is sugárzik rajtok győzedelmi fény:
Fényűzésök iszontató, pompájok bajnoki kény.
Károly vezéreit hívja, 's im' így szól gyülésökben:
„— Barátim, hősök! látjátok ugyan azon mezőkben,
„Éppen azok ellenségink, 's ellenünk szövetkeztek,
„Kiknek minap a' gallusok szelíden kegyelmeztek.
„Itt, hol népem választotti * a' halhatatlanságra,
„És bajnoki tettek által érdem borostyán ágra

* Nagy Károly vezéreinek szolgálatjait háládatosan megesmervén, azoknak osztogatott Német- Spanyol, Olaszországokban herczegségeket, grófságokat, és kapitányságokat, és némelly még máig is fenálló Uralkodó Házak onnan vették származásukat.

„Szert tettek; itt hol királyi diplomákat osztattunk,
„'S győzedelmi szekerinkben triumphust muttogattunk.
„Vezérek! mindki köztetek héros, és bajnok tettre
„Képes: tekintsetek csak az ellenfelekezetre,
„Mennyi segítségre szorult! szint' egész Europára:
„Fordítsátok szemeteket a' hegyek oldalára;
„Hogy habzik a' szövetséges sátoroknak tömege;
„De bízik é fejeiben, hogy azok' vitézsége
„Minket győz? Nem, az Éjszaknak legbiztosb tartaléka
„Durva ege, és senkitől nem irígylett hajléka.
„Jégvizei, és sivatag puszták védő sánczai:
„Itt már szembe velünk remeg, és sibbadnak karjai.
„Barátim! a' mit még teszünk annak bizonyos zsoldja
„A' dicsőség; és örökre hír név lesz a' heroldja."
Ezt mondván: Őt elborítá ékesszollásnak lángja,
Lelki nagyságát hirdetvén szája felséges hangja.

Közel Károly táborához kelet felé terjedett
Megmérhetetlen erdőség, ennek árnyéka fedett
Éjszakról egy erősséget: Heristál annak neve;
A' nemes bátorság arra magas tornyokat teve.
Hajdan nagy vitézek voltak annak parancsolóji,
De az idő, 's nemgondolás lettek megrongálóji.
A' Saxok ott őrizeten holmi vén katonákat
Hagytak. Arra figyelmessé teszi a' fransziákat
Károly titkon, 's mondja nekik: — „Az elhagyott Heristál
„Barátim látjátok minő szegény állapotban áll!

„Még ezen éjjel halkcsendel az ellenség táborát
„Mellőzvén, foglaljátok el Heristál rongált várát.
„Azles vár, hív benneteket. Rajta! a' gaul fegyverre
„Ha kezd valamihez annak bizonyos a' sikere."
Igy szólt Károly, 's mind azok, kik eddig győzni tudának,
Ezen újj veszedelemre kevéljen gyuladának.
Huszat választni Károlynak közűlök kell; de a' hős
Akarja', hogy a' sors legyen választásokban bűnös,
Nem ő; hát a' jelesbeknek nevök egy sisakba gyül:
Mindenik e' becsületet reményli 's van magán kül.
Károly tartja a' sisakot... Abból húz, mosolyogván:
Előre nyomúl mindenki, fülel, szíve dobogván.
O boldog Bozon hérosok egy igazi mustrája!
Bozon az első kit kikúz, 's szólit Nagy Károly szája.
Lancelot jön ő utánna: bódult tüzének szomja
Nagyjában ragadja kardját, és azt szívéhez nyomja.
Eginhard nevét nevezik: édes részegségében
Eginhard kedv kéntelenül elbődül örömében.
A' princz tovább megy: nevezi Renodot, ő elő lép:
Renod a' te neved nem volt soha, de soha olly szép.
Salinus királyod szóllit: jaj ezt annyira hatá
Gyönyörüsége, hogy szeme köny csepjeit hullatá.
Sorsa szerencséjét áldja jutván szólítatásra
A' többi tizenöt lovag, 's fakad hálaadásra.

Mennyei lakja közepén örök béke csendében
Az archangyal, kinek franszok állnak védő kegyében,

E' pillantatban így szóla halhatatlan sergéhez:
„— Szentséges kar, melly buzgón hív mindenkor Istenéhez!
„Károly pokol kisértetét ezennel kikerülte,
„A' mélységnek fejedelme éppen maga csepülte
„Hálójában fogódik meg; már az erdők nymphája
„A' fransz hősnek lennie fog győzhetetlen bástyája;
„Ez a' nem természetes lény, e' bámulást gerjesztő
„Szűz, mint ég eszköze véd lesz, és ellenség ijesztő.
„Archangyalok kisérjétek Károlyt, és dicsőségét
„Hirdetvén, ő benne zengjük a' mennyei Felségét."
Igy szóllott a' halhatatlan: az egeknek boltjáról
Parancsolatjára mindjárt, egy angyal, ki sugáról
Fényt, indula menten, 's tüzes barázdát nyujta végig
A' föld mélységéről szinte fel lakjáig az égig.

Van egy puszta sziget; ennek elhagyatott partjain,
Téltől fedett csendes tél nyúl a' hegyek árnyékain:
A' kőszikla repedésben mélyen ott van elrejtve
Egy barlang, az emberektől örökösön felejtve.
A' szirtből összeviszásan hímezve tekeregnek
Több patakok, 's a' fövényben friss vizekkel cseregnek.
Kerületiben terjednek a' cziprusok lombjai:
Oda soha be nem hatnak a' napnak sugárai;
És a' halandóktól tilos mély barlang fenekében
Elnyúgodott a' néma csend örökös éjjelében
Két isteni származásu lélek ide rejtette
Sötét lakját: a' Halgatás; 's e' mellé helyheztette

Magát az Álom: itt semmi soha meg nem zavarja
Kényöket, 's szövetségöket felbontni nem akarja.
Egybe kapcsolva szorossan a' földet igazgatják
Ők, bár soha nyelvünk hangját egymással nem hallatják:
Barlangjokat védelmezi cherubimja békének;
Kapuján Feledés strásál; ez elfordult szemének
Zavarjában nem esmér meg senkit; az a' mély bámész,
Nem felelvén mindent meghall, és nem látván mindent néz.

A' fényt szóró archangyal szál ezen csendes hely felé;
Reptét fentséges méltóság inkább inkább nevelé:
Tündöklő útjából futnak az orkán fergetegek,
A' lég kitisztúl, az égről elbujnak a' fellegek:
Az egész természet sugár szinekkel kezd derülni,
Mintha az ég követ' jöttét akarná ünnepelni.
Azonnal hogy az archangyal a' barlangba beére,
A' homály sötét elölle sebességgel kitére.
Mozgó sereg látszott aztán, 's attól eredett sibaj
Hallatszott: nyüsgött, hemsegett a' csoport bókolás-raj
Az Álom körül; az alatt a' remény esdekele
A' Halgatásnak buzgón, és előtte térdepele.
„— Isteni lelkek, az angyal szól, ti nyájas barátok,
„Kik a' világot mindenha együtt igazgatjátok!
„Ez nap az egek' Ura, ki a' franszokat takarja
„Hatalmát segítségtekkel megjelelni akarja:
„Mind ketten utánnam jöttök a' Vézernek térére."
A' Feledés hall szót, de nem jut annak értelmére.

E' beszédtől zavart csenden egészen elrémüle
Az Álom, és merevedett restségéből felüle;
Terhelt szemeit hoszszason ollykor ollykor kitárja,
De a' nagy nappal világra megint tüstént bezárja.
Mélyen sohajtoz; egy intő jelt ad a' Halgatásnak;
Az angyalt kisérvén lassan fognak az utazásnak.
Az éj országol: nagy csendel már is Heristál felé
Burkolva sötétben a' fransz csapat lépdegél elé:
Vigyáz felettek az angyal. A' Halgatás elkezdett
Nekik nyujtni menés közben titkon békés segédet
Elől az álom haladja meszsze Károly' nagyjait:
Az ellenség táborába hinti mák záporait.

Nem szakasztja félbe semmi az éjnek édes csendét;
De meszsze nem kerülhetvén az ellenségnek rendét,
Közel a' szított tüzfénynél látja a' sátorokat
Bozon, látja mi roppant nép segíti a' Szászokat.
Előtte van egy vad csapat az erdőnél, utjában
Éppen, egy nagy tüzrakásnál sürüen karikában:
Ez a' vadonság fajzatja összeviszsza, danólván,
A' meleg földön elterült; medve bőrbe burkolván
Félig mezítelen testét; a' bornak özönében
Részesült, és zúgott búgott örömének dühében.
Ábrázatjok durva vólta, 's a' me'lett undoksága
Kitünt, ha hogy ollykor lobbant az erdő száraz ága:
Kövér cseppeket hullattak homlokok vér ránczai:
Szórva körültök hevertek dobzódások' romjai.

Éneklőji bajnokoknak, 's tudomány szellemének
A' Szkaldok *, ezek közt könyü hárfájokra dülének:
Őket háborgatni féltek isteni conczertjekkel,
Csak néznek, 's halgatnak. Azok zavar karénekekkel
Rázzák meg a' léget csupán, 's azzal elbolondítják
Önmagokat, és az éjjet álmából felordítják;
És hogy zagy hangjokat annál rekettebbé tehessék,
Igyekszenek paizsokat, kiáltván, hogy szöktessék.
Az áruló tüz fényének világától tartának
A' franszok, és valahányan a' földre lapulának:
Megtámadni helytelennek vélvén e' banditákat,
Kiknek lármája mozgásba hozna több katonákat;
Csititja lassan az álom azoknak részegségét,
Danulás helyett horkolás foglalja el a' gégét:
Lehulnak, mint a' meghóltak: azonnal ott termének
Loda ** Szkaldjai; ezek az ős elejök tettének
Éneklőji. Homlokokat fedik borostyán ággal:
Kik mint Oskár *** seregei bírván bűbájossággal
Megjelennek, szaparodnak, villámok közepében
Dérkardjokat szikráztatják fent az életegében.
Arany hárfájokból aztán, melly ujok alatt zereg,
Kemény, vagy panasz hang, zúgva vagy nyögéssel kipereg.
Im' e' Szkald éneket a' lég meszszire repítette:

„— Hét szava hadviadalnak táborunkat zengette (8)

* *Szkaldok*; híres dallosok, és poëták a' Szkandinavoknál. (Lásd a' 12dik ének jegyzékét.)

** Loda, Odin neve.

*** Oscar, Ossian Fija.

„Odin fijai fegyverre! sebes folyamok árja
„A' gyávának, hitszegőnek vérét habjába zárja.
„Menjünk! Vallahában *, meszsze a' fájdalmak völgyétől!
„Vitézek! az alabástrom lábu nymphák sergétől
„Királyok, istenek között, a' szép fiatalságnak
„Körén, itala nyujtatik a' halhatatlanságnak.

„Hét szava hadviadalnak táborunkat zengeti; (9)
„Könnyeit a' tavasz szűze, jaj, hasztalan pergeti!
„Báj éneki a' szerelmes nőnek
„A' hős előtt hallatlanok lőnek.
„Miis Ámor? egy kegyetlen orkán,
„Mellyet szétvág az égi szivárván. (10)

„Szava zengett táborunkban hétszer hadviadalnak.
„Keljfel o Szkald! te mestere hárfán a' vitéz dalnak. (11)
„Énekeld a' harczmezőket: istenek barátjai
„A' tudós költők; azoknak viszsza sugárzásai
„A' dicshelyen, hol nyílt sírok az elhunytakat lesik,
„Lát a' Szkald halált, mosolyog, előre hat 's beesik,
„Odin templomát kitárja
„Ott, 's halhatatlanság várja.

„A' viadalnak hét szava táborunkat zengette.
„Odin fija dörögj, mint Thor, ki az eget dörgette!

* Vallaha, Szkandinavi paradicsom.

„Nastrongnak * lángjai, ködjei Nilfheinnak ** (12)
„Elnyeldesik gyáva fijait Lochlinnak;
„De Asgardnak *** és Vingolfnak **** dicsőség ünnepei,
„A' győzőknek királyi fényjei.
„Ámort te, ki kikerűlöd, hol történik véres had,
„Freya, nyugtassad magadat, szeretőket ápoljad.
„Igér halhatatlan almát
„Idunál a' hősöknek: (13)
„Ámor látja diadalmát,
„'S vágyit telni szívöknek.

„A' viadalnak hét szava zengett a' vér nyomain!
„Sasok legelnek Odintól származtaknak tagjain.
„De mi csillag szikrák amott
„Gyujtják a' firmamentumot.
„Elhunyt Szkandinávi hősnek az egy tűz aureolja:
„Sirját Alfinlant ***** dozséja vonitás közt szagolja,
„A' pallos kemény birója midőn e' szokat tenné: (14)
„Ő hős volt; már lett istenné.
„Lochlint a' Szkald énekeli,
„Emlékét égig emeli.
„Boldog Szkaldok! ti conczertek királyi!
„Hármoniák isteneknek notáji. (15)

* Nastrong, Szkandinavi pokol. (Lásd a' jegyzéket.)
** Nilfhein, más része a' pokolnak. (Lásd *ugyan ott.*)
*** Asgard, az istenek palotája (tereme).
**** *Vingolf, vagy égi mulató lakja a' barátságnak*, ez palotája az isten aszszonyoknak.
***** Alfinlant, Novergia sivatag pusztája.

E' szók után a' hárfából kicsalt hangok oszlának
Fokonként, elhal zengése hősi melodiának;
Csak az életégben rezeg valami bájló harang,
Mint a' szívben a' multakról édes emlékü viszhang.
Az arany hárfa kezében: a' Szkaldnak szemhéjjai
Lelapulnak, a' hurokon tébolyogván ujai
Elszünt a' Bard; most a' homály szárnyait kiteríté,
A' halgatás birodalmát körüskörül építé.

Bozon, az okos, a' szemes vezér csendesen felkel,
És a' vad csapat közepén övéinek utat lel.
Mint győzők minden harcz nélkül akadályt nem találnak,
Míg egészszen falaihoz nem jutnak Heristálnak.

Egy ag sáncznak a' tövében, a' toronynál egy ajtót
Látnak; a' felett a' gothus ízlés egy boltot hajtott.
Annak tömeg vas sarkait rosdája az időnek
Befogta; nyitni azokat mind hasztalanok lőnek
Bozonnak próbatételi; de felkészült baltákkal
Serény vitézi betörik, 's döntik a' kapufákkal.
Úgy tetszett hogy egy védisten a' zuhanást némítá;
Az Álom az őrsereget mélyen elálmasítá.

A' veszélyek közepette jól előre haladnak
Egy sötét bolt alatt; majd egy alvó csőszre bukkannak,
Kit látnak egy halvány fénynél. Szegény álomtól kába!
Annak karjaiból menned kell a' halál torkába.

A' halgatás látatlanul bíztos jelenségére,
Halhatatlan védő paizst tart a' hősök mentére:
Előre hatnak... Mindenhol a' posztok pusztán állnak
Az őrök alszanak, semmi akadályt nem találnak,
És a' várnagy, az ember e' nagy zűrzavart szemére
Vévén, hitte, maga készült így el önnön vesztére.

Bozon, Eginard, Engverrand a' merre csak motoznak
Bent a' várban mindenfelől vér patakok haboznak;
És a' hol a' vasak éle néma zsákmányját lelte
Ott az árnyék halál zászlós lobogóját emelte.
Elric a' helynek várnagyja egyik magas tornyában
Álmát éppen most kóstolta legédesb divatjában:
Lankadt öreg, ő meggörbült az időnek terhétől,
Hitte bátorságban fejét az orkán szélveszétől:
Elvesz ő... De a' vas melly őt örök álomban ejti
Gyalázatját fedi, 's gyászos halálat neki rejti.
Közel hozzá négy fijai nyujtozván fegyverükön,
Kiknek oktalanul a' nyugt' bájja bókolt szemükön
Ugyan azon véget érék: egyik ki nem szundogált
Olly mélyen, Vershin, mint veszne, halálosan felkiált,
Felrezzen dühhel, 's ragadja hoszszu lándsája nyelét
'S azzal egy derék bajnoknak bevégezi lételét.
Vershin is elesik végre, nincs ő; de lármájára
Álmából a' maradt ellen-fél mind ugrik talpára:
A' fransz lovagok azokat leverik, szét terítik:
A' fegyvertelen Saxokat más világra repítik:

Valamint a' kaszás körül a' rétnek közepében
Elhúny a' pengő vas alatt a' virág önkeblében.
Az éj' sürüsége, 's itt ott halvány tüzcsillámlása,
Kiabálás, felfordult rend, az ontott vér' habzása,
Minden neveli a' zavart. A' hős düh lenyaggatja
Együtt fejével, a' Szászt mind, 's velök a' port nyalatja.
Vége szakadt a' csatának, már nincs semmi ellenség;
Bozon győzött, kezei közt van az egész erősség;
De követi az okosság szavait egyenesen,
És a' kezébe jött várba zárja magát csendesen.
Vitézeit ezen éjjel nyugvással nem kínálja:
'S zászlójokat az őrtorony csucsára kiplántálja.

Károlyt, a' nap' hasadtával minthogy még nem tudhatta
A' titkos ütközet folytát, felette háborgatta.
Visga pillantását veti majd Heristál várára...
Csudálatos nagy szerencse! Annak tornyára
Tüzve széltől lobogtatni látja franszok zászlóját,
Még míg a' nap a' föld felett lengetné tüz hintóját.

VÉGE A' HETEDIK ÉNEKNEK.

JEGYZÉKEK A' HETEDIK ÉNEKRE.

(1) Valamint Egyptus földjén az ember szemlélhetett
Egyszerre száraz pusztákat, és hives forrásokat.

Homerus mondja Egyptus' földjéről, ott talál az ember egyszerre puszta sívatagokat, és mosolygó völgyeket, gyógyszeres plántákat, és halált hozó mérgeket.

(2) A' Bavar Tassillon kevély húsz ezres ármádjával.

Tassillon Bavariának Herczege, Nagy Károlynak rokonságora, volt a' legelső, ki Károly ellen pártot ütött, ámbár őt jótettivel tetézte. Egy historikus azt állítja, hogy a' csata piaczon maradt; de más részről minden írók abban megegyeznek, hogy ő fogságba kerűlt, azután körülnyiratott, és barát ruhába öltöztetett, ő megholt monostorjában: itt a' költőhöz inkább illő vélekedés volt szem előtt.

(3) A' szerencsétlen Didiér az agságtól elnyellett.

Didiér meggyőzettetvén, minekutánna országát elvesztette, Károlyhoz ment minden feltétel nélkül; ez őt körülnyíratta, és egy klastromba zárta, a' hol meg is holt.

(4) Ez a' nemes Adalgize korának tavaszszában
Érdemes tettiért nem nyert, csak bánatot honjában.

Adalgize, Didiér fija, Lombard királya, Károlynak veje, elvesztette thrónusát pártot ütvén Nagy Károly ellen. Olasz országban eleinten meglehetősen voltak pártolóji, de serege széljel verettetvén, elfutott, és a' Bizánczi udvarnál talált menedéket, 's nyert *patriciusi* méltóságot: több Görög és Arab csapatokat gyűjtött, és az Éjszaki párlosokhoz csatolta magát. A' szerencsétlen Adalgize mindég megverve, mindég üldöztetve bal csillagától, fegyveres kézzel holt-meg

788ban kisérvén őt barátjainak bánkodása, ellenségeinek bámulása, és minektől közbecsültetése.

(5) Egyre harsány pattogatják tegzökön a' húrokat.

A' Scythák, így szól, Plutarchus, dobzódván, és megrészegedvén, tegzök' hurját pattogtatták a' végből, hogy eszökbe juttassák, felébreszszék bátorságukat, és csillapitsák részegségöket. Herodotus, Tacitus, Strabo., Diodorus, Titus Livius, és Justinus szerént a' Scythák az ütközet helyéről meggyőzött ellenségöknek fejét elvitték, 's az illy iszonyu tropheusokat hajoknál fogva vagy Derekgyűszűjökre, vagy nyergök kápájára akasztották; a' Törökök is ezt tették.

(6) Egy vad erdőben nem meszsze a' nagy Water tavától.

A' Water Sveczianak Gothland tartományjában olly szörnyü tó, mellynek, a' mint mondják, feneke mérhetetlen, és a' melly az égiháborúkat megelőző napon, prophétai mormogással zörög mint a' menydörgés.

(7) Sűrtűr kőszirtjén . . . . . .

Sűrtűr a' *Muspelheim* képzelt országa' fekete lelkeinek feje volt, melly tartománynak más neve Island, ezt a' Commentatorok különbözőképp magyarázzák (*Lásd Marchangy Gaul Poet.*)

„Midőn a' világ végórája megkondúl, a' fekete Sűrtűr, egy „lebegő naptól lángoló kardot tartván kezében, elfog jönni; „őt megelőzi tüzözön, melly az embereket, és isteneket mind „felemészti.“ (*Lásd Montbront.*)

(8) Hét szava hadviadalnak tábornnkat zengette.

A' Germanoknak vannak daljaik, mellyeket ők *barditnak* neveznek; ezekkel bátrítják magokat a' harczra, mert úgy ítélnek, hogy kiáltásaiktól függ a' harcz kimenetele, és a' mint azok vagy keményebbek, vagy gyengébbek, úgy ők megrettennek, vagy másokat rettentenek. Különösen kevélykednek abban, mennél durvább és keményebb hangjok, melyet még szörnyübbé tesznek tartván paizsukat szájokhoz,

hogy szavok visszaa rezzenése azt annál keményebbé tegye. (*Lásd Tacit. de Mor. Germ.*)

Éjszak népei a' részegséget egész a' bolondulásig űzték: ők aldomásaik után más nap reggel nem voltak képesek helyökből megmozdulni. Ha a' Görögök képzeltetni akarták a' dobzódást, így szóltak: *Úgy ittak mint a' Scythák.* A' Gaulok egy rabszolgát adtak egy korsó borért.

(9) Hét szava hadviadalnak táborunkat zengeti.

A' Szkandinavi vezéreknek paizsokon hét pup emelkedett, mellyeket ők hadszavainak neveztek, minden pupnak különböző hangja volt, és más más parancsot jelentett. Midőn a' vezér egyszerre mind a' hét pupra rácsapott, végképp pusztító hadat parancsolt. Szintén ez a' szokás volt a' Caledonoknál: tudva van *Tremnornak* Ossian ősatyjának híres paizsa. Illyen volt Cathmoré, melly a' *Temora*-i ütközet VIIdik énekében le-van-írva: Minden pup egy egy éjjeli csillagot jelentett.

(10) Mi is Ámor? egy kegyetlen orkán,
Mellyet szét vág az égi szívárván.

Ez a' gondolat *Saga*-ból, vagy a' Szkandinavi poesisból van merítve, a' hol Ámor szívárványtól szétmetszett orkánnak neveztetik.

(11) Keljfel o Szkald! te mestere hárfán a' vitéz dalnak.

A' Szkaldok ama híres éneklők kísérték a' hősöket az ütközetekre, és pedig azért, hogy tulajdon szemeikkel lássák, mit rólok beszélni fognak; ők adták által a' maradékoknak a' tündöklő tetteket, és Norvegiának, Sved, és Dán-országoknak nem volt más kronikájok, csak a' Szkáld dallok. A' Szkaldok neveztettek *dicsőség birájinak*: Szavaik lelkesítették a' bajnokokat az ütközet napjain, és örömre ragadták őket vendégségök termeiben. Beavatva lévén a' vallás titkaiba, ők tanították az ifjuságot, és ünnepen énekeltették. A' Szkaldok néha prophetai lélekkel teltek el; egy közülök énekelvén egy fejércsiga király előtt megjövendölte, hol van

a' nagy Arthur sírja, mellyet eddig soha ki nem tudtak találni.

A' Szkaldokat elanyira kedvelték, és bámulták magok a' királyok is, hogy nem csak asztalaikhoz méltatták, kincsekkel halmozták, hanem még leányaikat is nekik adták feleségül; sőt halálos bűneiket is elengedtek: így mentetett fel gyilkos vétsége alól *Egill* egy dalja által.

Innen kilehet húzni világosan, mennyire kedvelték Éjszak népei a' Költeményt (poësis). Lássuk ezen isteni művészségnek elég bolondos származását *Eddából* kivonva.

„Az istenek hajdan fajját az embereknek méltatlannak ta„lálván nemes eredetére, egy embert alkattak isteni lehelle„tökből, kit is minden nemzetekhez elküldöttek, hogy a' „bölcseségnek lángját elterjeszsze. Porból származott csuda „az irígység, melly magát felemeli a' dicsőség nyomai alatt, „*Weiser*, (legbölcsebb) vesztére esküdött: ezt csalárd módon „két puja meggyilkolta, és véréből, mellyet mézzel összze„kevertek, amaz isteni italt, a' versezésnek forrását készí„tették: *Scioldár* az oriás, ezt a' mennyei italt elragadta, „és azt egy hozzá járulhatatlan barlangba zárta.

„Minden istenek kívántak ezen kincsnek birtokába jutni. „Odin elhagyja Ida gyönyörü völgyét, 's egyszerü ember„testet vévén magára, elmegy az oriások országába: minek„utánna magát sokféle képpen elváltoztatta, 's sokféle for„télyt elkövetett volna, kigyó formában becsúsz a' Scioldár „barlangjába; ott magára veszi isteni szépségét, elcsábítja „az oriás leányát, ki a' drága edényt őrözte, és megiszsza „az isteni italt: mindjárt azután sassá változtatja magát, és „repül Asgard felé. Megtudván Scioldár csak hamar veszte„ségét ő is szinte sas formát vesz magára, és szárnyait ter„jesztve Odint kergeti. Éppen Asgard kapujánál a' két sas „összze akar csapni. Az istenek előre látván, hogy a' ragadó „sas az ütközet alatt nem tudhatja prédáját magában tar„tani, frissen kirakják palotájiknak minden edényjeit, hogy „befoghassák a' drága nedvet: gondosságukat a' mi történt „igazolta, és úgy lett a' mint előre gyanították, de nagy „része az italnak tisztátlan forrásból ömlött ki, és zavaros „lett mint a' kútfő; és így, midőn az egyik csak kevés

„privilegiált halandóknak esik birtokába, akkor a' mást isz-
„sza a' homályos csapat sergenként. Innen olly ritkák az
„isteni poeták, és olly nagy száma az egyenetlen éneklőnek."

(12) Nastrongnak lángjai, ködjei Niflheimnak.

Nastrong vagy *holt testek partja* a' Szkandinávi pokol, ott emelkedik egy ház, mellynek falai kigyó fonadékból vannak; ezek lángoló nyilveszszőket sziszegnek, és szájokból mérget fecskendeznek, melly egy égő zöldsárgás tóba foly, a' hová gyilkosok, hitszegők 's a' t. vettetnek, kik abban elevenen majd elnyeletnek, majd fellöketnek (*Lásd Voluspa Edda*) Nastrongtól nem meszsze van Niflhein, a' *Ködtartományja*, más része a' pokolnak, számokra rendelve a' gyáváknak: ott lakik *Hela* vagy a' halál.

(13) Igér. halhatatlan almát
Idunal a' hősöknek.

Idunal felesége Bragának, az ékes szólásnak, ő egy skatuljában ollyan almákat tart a' hősök számára, mellyek halhatatlanságot adnak, és a' mellyet az istenek is megkostolnak, érezvén magokat a' vénség felé közelíteni, hogy megifjodjanak.

(14) A' pallos kemény birója midőn e' szókat tenné;

Más szó a' *Saga*-ból véve, a' Szkaldok a' viadalt *pallos ítéletnek* nevezték.

(15) Hármoniák isteneknek notáji.

A' Szkandinavok a' poesist Odin nektárjának nevezik: ők azt állítják, hogy ez a' halhatatlan olly édes dalokat danol, mellyeknek jobb halhatására a' hegyek megrepesztik magokat, és a' halottak árnyékai kiszálnak sírjokból.

VÉGE A' HETEDIK ÉNEK JEGYZÉKEINEK.

VIII. ÉNEK.

De a' franszia tábornak éppen e' perczeneten
Tart egy jeles követ, kinek ura Király keleten,
Száz bajnoktól kísértetve: Euphrates-partjairól
Idejövén, küldötsége nagy 's fontos okairól
Kételkedni nem lehet, 's mint arra Károly szemeit
Fordítja, felkialt:— „Hogyan Gyáfár te vagy itt?"
„— Ugyvan, viszszonoz a' követ, nagylelkü Fejedelem,
„Barmecidát labaidnál látnod legyen kegyelem!
„Mint Harounnak követjétől, a' szépajándékokat (1)
„Minap midőn kegyeiddel fogadtad, és azokat
„Udvarod pompában látni körülted' öszszegyüle,
„Bámultam nagyvoltod, 's azon szemem, szájam elhüle
„Probáltalak rajzolgatni tündöklő beszédekkel,
„És Károly udvarunknál van feste méltó színekkel.
„Haroun ez időtől fogva hív frigyesed 's vasallod *
„És szinte minden tettében önmagadét találod:
„És Uram, rajtad kül első ember a' földkereken
„Barátjának vall tégedet, ki a' fejedelmeken
„Uralkodsz; most azért küldött Germania földjére,
„Hogy átnyujtsam azt, mi méltó Károly dicsőségére."

* Lásd Iső Ének I. Jegyzékét.

Ezzel a' földre leborul mélyen Haroun követje
'S három arany kulcsot ajánl: — „Im' Istenség kedveltje,
„A' szent temető kultsai! Az én Uram a' szultán (2)
„Ezen írásánál fogva nevez, 's esmerni kiván
„Jerusalem királyának. Ah bár gátot ne vetne
„Olly távol föld; hogy te veled szemtől szembe lehetne!
„Fájdalom, a' nagy Istennek kemény rendelésére,
„Két egy szívnek esni kellett a' föld' két kül végére!"
Felemelvén Gyáfárt Károly, e' beszéd megindítá.
'S Alrazsid nemes barátját lágy szívéhez szorítá. (3).
Barmecid tovább folytatja:— „Károly hidjél szavamnak,
„A' vézert ha meghódítod, kivánsága uramnak
„Volna, hadnád el e' durva népek bús országjokat:
„Roma nyugottal egy szívvel benned újj Césárjokat
„Ohajtják látni, Alrazsid segit, 's a' Bosphorus hív:
„Az egész föld birtokára számot tarthat illy nagy szív."
„— De ha távozok Éjszaktól a' Szászok viszont készek
„Pártütésre..." — „Plántáld át, hogy üresüljön e' fészek(4)
„Tőlök: őket pálczád alá hajtni lehetetlenség:
„Irtsd ki honjából, így pusztúl, másként nem ez ellenség.
„Azután Bizantzot venni méltóztass figyelmedre;
„Napkelet az elnyomatott szorult segedelmedre,
„Ott szükséges egy fejdelem, egy bajnok." — „De Irene
„Nekem ajánlja kezét" — „Hát a' keletnek Syrene,
„Ez a' másik Semmiramis, akár mi színnel írja
„A' hizelkedés, érdemli hogy Károly szívet bírja?
„Soha sem. A dicsőség a' bűnnel nem párosodik:
„Halljad történetét, 's tőle lelked eliszonyodik

PAP KÁROLY dr.
EGYET. TANÁRI KÖNYVTÁRA

„Bizánczban a' trónra lépvén a' gyalázatos Cházar,
„Egyszer Athéne környékén szét tébolyog mint császár;
„Egy templomban talál kemény törvényi ellenére
„Valami ritka szépséget, ki a' Szűz ünnepére
„Annak személyét viselé. Ez az iconoclasta (5),
„Ki a' képek imadójit megbüntette, gyalázta,
„E' távol partokon önnön maga bolondul belé
„Szerete az élő képbe, és azt vakon tisztelé.
„A' hogy a' császárral öszszekelt Hellásnak e' szűze,
„Szakadatlan istentelen tettiből lánczot fűze.
„Első szerelmesse, kinek hajdan minden ő vala,
„Szeme láttára tulajdon parancsára meghala.
„Pirulás nélkül elhagyja elébbösi vallását,
„Atyját megöli, 's eszközli férjének megfojtását:
„Még a' mi több önfiának ez a' dühödött fene.
„Szemeit kitolatja... ki ez a vad csuda? .... Irene."

Mi fertelmes rajzolat ez a' Nagy Károly lelkének!
Hogy borzad, hogy iszonyodik tettein Irenének!
Nagy ajándékokkal a' bölcs Gyáfárt megtiszteltette:
Politikai szándékát, 's elveit mi illette
A' Szultánnak, azokat még ma fontolóra venni
Károly eltökéllett, 's vele értekezését tenni.

Eresburg erősségébe még az nap menni hagyja
A' nemes követnek, 's hogy e' pártos földet elhagyja;
Kivül a' veszedelmeken gondolatit kitárja,
Fentséges küldötségére válaszát ottan várja.

Azonban a' Szászok észre veszik a' nap jöttével
Mi rémtettet követet el Bozon nehány hősével;
És már a' téren bajnokit mindenünnen gyüjteti
Vitikind dühödve, 's őket a' harczra késziteti.
De a' szászok táborában Aldin, egy gyalázatos
Oroz gyilkos bünhödésben fertelmes, utálatos:
Titkos szándékát Urának vélvén végre hajthatni,
Kezd egy gyáva gyilkosságot elméjében forgatni:
Homályos magányban Károlyt ha hogy ő feláldozza,
Békéjét hiszi Éjszaknak, 's a' szásznak viszsza hozza.
Aldin illy tündáklő bünös istentelen tettére
Háládatos királytól számol méltó bérére;
De az orozgyilkost minden fejedelem utálja:
'S mint rosz eszközt öszszetöri, ha már egyszer használja.

Nobal egy fiatal héros Vitikind táborában
Rettentőjen epekedett busongó bánatjában
Nobal királyét kisérvén Germania földjére
Már nem talál Eresburgban hátra hagyott hölgyére.
Alzondot elszakasztotta tőlle az ég örökre
Talán, a' ki mostanában jött franszia kezekre.
Szívében azonban pislog szikrája reményjének;
Nobal takarja jeleit titkos szenvedelmének;
Valamint a' rágó féreg a' gyümölcs belsejében
Rejtve: úgy fájdalmi mélyen ásva vannak szívében.
De zavárván lelkét, 's nyájas érzését tévedésbe
Akarván Aldin ejteni, plántál a' szerelmesbe

Olly gyanut, hogy Alzond jutott egy szép hősnek kezére:
Ki környékzette, 's maszlagot hintet nyájas szívére.
Ugy hogy minap, büszke magán hatalmának truttzára,
Vonakodásának menten kissebbedik határa.
Erre dühödik, 's elveszti Nobál esze világát;
Hiszi távolról, sajdítja egy másnak boldogságát
Hiszi, hogy a' fransz monarcha triumphja szekerében
Szerelmessével osztozik győzedelmi jelében.
Bús szerelem féltés anyja gyülölség szokott lenni:
Dühösségén, boszszuságán már nem tud erőt venni:
Mint a' buzgó viz a' forró kemencze közepében
Habját nem tartoztathatja edényjének körében.

Nobal kétségbenesés közt szinte csupán magában
Volt, midőn a' kétszin Aldin ott termett sátorában.
„— Érzéketlen ifju, így szólt, tudom bud' forrásait,
„De boszszulnod, nem hullatnod kell könnyid' záporait.
„Megsebhedt lelkedet, kedves szerencsétlen Nobálom,
„Most micsoda kcserű csep' poharával kínálom!
„Vonszódva, vagy erőltetve, Alzond kivánságára
„Hajlik a' királynak... Ő már megholt Nobal számára:
„Károly kedvesed' ártatlan virágit elhervasztá,
„Csak boszszuállásban minden reményedet marasztá."
E' csalárd beszédben semmi kelepezét nem gyanítva
A' szegény Nobál fájdalmi közt állott elfásítva:
Vérző szivében találta marczangló nehézségét:
Kétségbenesése szülte most szörnyű csendességét.

„— Nobál! Aldin kezd beszélni, te látom halálodat
Kívánod; így megcsalodván!... de halljad barátodat:
„Ne halj gyáván, hanem boszszuld a' csábító vérében
„Egyszerre a' hazát, királyt, 's cupidót hevenyjében.
„Ugyvan, Károly haldokolva zuhanjon lábaidhoz:
„Gyilkosságod dicsőséget, számodra vétked rényt hoz.
„Midőn az éjnek szekere lassan lassan felvonul,
„Hass a' franszia táborba magad láthatatlanul;
„Károly csapásodra lelkét sátorában adja-ki!...
„— De gyilkosnak lenni?" „— Hogyne! hát ugyan közöttünk ki
„A' gyilkos? Jobbadán egy hős a' dicsőség szárnyain,
„Kinek rém-tettiért laurus űl homloka ránczain.
„A' mint jön, a' királyoknál, a' hadban a' vitézség
„Most szép, majd bűn, majd hősi tett, holnap iszonyu rémség
„A' mi egyet aláz, éppen az a' mást magasztalja;
„Van a' hérosnak botlása, a' bűnnek apostolja:
„A' becsület nem volt soha más, csak szó, kongó harang,
„Országok, 's törvények, idők, 's módik szerént más más hang.
„Mit árt a' szabad embernek rólla bal gondolatunk.
„Az ég' jóvolta csak az, ha kényünknek áldozhatunk.
„Boszszuállás azért!" E' szók egy vakmerő fenétől
Kezdik téveszteni Nobált a' virtus ösvényétől.
„— Nobál! még nem elég, hogy csak egy hitetlen sátora
„Alatt veszszen: pusztuljon-el vele minden tábora.
„Éjfélkor midőn már Károly vérében fog fördeni:
„Azt megtudván, bajnokinknak azonnal ott termeni,
„'S rá ütni az ellenségre parancsolat adatik,
„Ki álomtól nyomva, mertlen, gyalázva szét szóratik.

„Vezéreik e' gyilkolást hallván jég borzadásba
„Esnek, 's repülnek sergestől a' királyi lakásba:
„Mi látomány! már nincs többé Károly a' győzhetetlen:
„Éppen ott, hol a' fájdalom olly nagy, olly enyhítetlen,
„Mi is a' fészeknél termünk, őket megkaparítjuk,
„'S elhúnyt királyokkal együtt pokolban párosítjuk.
„Éléstárjaik, zsákmányjok, kincseik a' gauloknak
„Elfoglaltatnak, 's kezökre jutnak a' hős Szászoknak.
„Tied lesz ott a' dicsőség: a' világ örömétől —
„Menekedvén egy elutált tyrannus bilincsétől —
„Ragadtatik, az egész föld üdvességét találja
„Csak te benned, 's halhatatlan nevedet predikálja."
Igy beszél a' cseltkoholó istenség szószólója.
O jaj! Alzond' szerelmesse annak helybehagyója.
Dühödve rakja magára Nobál had fegyvereit.
Lángoló tüz elfoglalja szemeinek ékeit;
Aldintól megvesztegetve Nobál már nem a' nemes
Büszke bajnok. Ő gyilkos, ő utálatra érdemes:
Egy veszetnek tanácscsai lőnek kalauzzai
Iszonyatos politikák! képzelet alakjai! (6)
Ti vagytok, kik egy római lelkét elcsábítátok,
'S atyjoktól önnön fijait vadon konczoltattátok *:
Ti unszoltátok, hogy Brutus ** emelvén gyilkos kezet,
Atyja, fejdelme, barátja bárdja alatt vérezett.

* Junius Brutus, ki a' Tarquiniusokat Romából kiküszöbölte.
** Marcus Brutus, ugyan azon Juniusnak ivadékja.

Alzond azonban maradván a' franszok birtokában,
Csak Nobálhoz hű, 's átkozza szépségét önmagában.
A' derék Izambard, a' kit érdeklett kellemivel,
Titkon sátorában tartja, nem gondolván könnyivel,
Fogva, és azt eszközöli kegyetlen ápolása,
Hogy hozzá ne járulhasson halandók' pillantása.
Alzondnak ketségbenesés szorúlt szívét szagatja:
Bánattal táplálja magát, könnyel szomját altatja:
Csak a' Nobál képe titkon keserve csititója:
A' remény, hogy őt látja még, élete fentartója.

Az eget lassanként az éj borítá fátyolával,
Fébus néha néha pislog halvány tüzvilágával,
Szaladván a' felhők között a' kékes hegyek közé
Kristály tányéra hullámit folyóknak ezüstözé;
És az égnek királynéja mozditlan futásában,
Fél nappallal tündöklött az egek tágas boltjában.
A' napnak vetélkedő társa, te hajnal ellensége,
A' titkos szerelmeseknek megbizott istensége!
Szűz világoddal a' léget fényesre kitisztítod,
Elringatod a' világot, de Ámort felsipítod.

Alszik mindenki csendesen a' franszok táborában:
Kisuhan Alzond nyugtalan, már nincsen sátorában:
Félénken veti szemeit hol ide hol amoda:
A' csend, a' boldogság képe mindenhol uralkoda.
Hoszszu fátyollal fedezve... majd majd félelme szünik:
Mint egy vázárnyék a' hősök közt tébolyogva tünik.

Megy lárma nélkül egyedül, reményli hogy elszalad;
De fehér ruhája talán hol létéről majd jelt ad.
„— Hatalmas Ég! így szólt térden, reszketve lassan Alzond,
„Ments meg engem, ments meg engem!“. Fojtódván többet nem mond. —
Végre felugrik 's szól „— Isten, te meghallál engemet;
„Jött el viszont felgyulasztni elepedett lelkemet.
„Itt magamra ruházhatok egy bajnok öltözetet:
„Szép gondolat! O ég segítsd ezen igyekezetet!
„Te éjnek édes csillaga rejtsd fellegbe magadat;
„Áldom csendes homályodat, rettegem világodat.
Egy vén czyprus fa nem meszsze szárnyától e' szellőnek
Lebegvén ott áll bal jelül a' hoszszasan nyögőnek:
Mint a' rémárnyékok által könnyeded illetéssel
Pendült Ossián hárfáji viszszonoznak nyögéssel. *
Erőt vévén remegésén szerelmesse Nobálnak,
Fel kell: Sátora jobb felöl ütve van a' királynak;
Abba könnyü jutni: Alzond beinegyen és körül néz:
Károly egyedül aluszik nincs semmi strásavitéz;
Csak hív fegyverit rendelte maga mellé tétetni:
A' lány nem meri szemeit az alvó princzre vetni.
Hevenyjében a' balgatag felőlti fegyvereit,
Annak súlyos sisakjával eltakarja kecseit;
De deli nyaka meggörbül az alatt. O insége!
Erejét haladja feljűl a' meljvas nehézsége.

* Tudva van, hogy midőn a' bárdok hárfájit a' szél illette, a' bolyongó árnyékok könnyü tapintása azokból hangot adott, melly Ossian' valamellyik fijának halálát jövendölte.

A' köpenyegét ragadja, paízsát, és lándsáját.
Ámor mosolyog magában, hogy illy fegyveres hőst lát:
Igy mosolygott, esmerkedvén hajdan a' szép fonóval
Hercules, 's általöltözve bibelődött orsóval.
Alzond' kezei közt vannak napjai Nagy Károlynak:
A' vér cseppek ereiben már tüzesebben folynak:
El-gondolja mit szenvedett kegyetlen fogságában;
Mennyit epekedett érte kedvesse bánatjában:
Elnyomattatott hazája boszszuállásért kiált:
Megöldösött honosiért Károly érdemel halált.
Oda közelit a' hol van a' királyi nyugvó hely
Onnan nem meszsze pisloga valami lámpa csermely.
Nobál hőlgye vakmerően Károly felett emele
Egy markában szorult gyilkot. De mi csudáknak jele!...
Azonnal egy fény menyezett tüzes boltozatjával,
A' király sátort elönti mennyei világával.
Egy esméretlen szép, szebb mint az első szerelmeknek
Szűze, kit szép napja bokol a' fiatal szíveknek
A' tüzes elementumban sugárok közt jelene.
Nagy Károly erre felébred... O hatalom' Istene!
Micsoda kezek segítik elfordítni a' gyilkot?
Mért nem láthatja, ki vérét ontani készen állott?
Károly mereszti szemeit az ifju istenségre:
Ennek köszöni életét: Szíve dobog... Elvégre
Közte 's a' bájló kép között egy arany gőz támada
Bibor festékkel, 's az égszin annak árnyékot ada:
Mint egy vékony fátyol, mint egy boszorkányzot fal állott:
Károly menni akar öszszetépni a' varázs hálót;

De valami titkos erő, vagy hatalom zibbasztja,
'S szándékát végre hajthatni látatlan hátráltatja.
„— Bajnokok nemes királya, így szól őrző angyala,
„Eltitkolád hajdan nekem ki vagy, 's nemződ ki vala;
„Semmi; bátor látásodat kerülöm szerelmesem,
„Éretted mindenütt leszek, MINDENHOL ÉS SEHOL SEM.
Mindjárt aztán vonul csendel fel az égi bolt felé:
A' ragyogó fényességet a' sötétség elnyelé;
Illatozó ambrozia, 's tömjén felhő támada;
Az életég elragadó harmoniákat ada.
Károly önnön ellenére viszont álomba merül;
De felébredtekor minő zavar körülte terül!
O isteni meteorok! ... O angyali jelenet!..
Csak annyit mutattak? e' csak bűbáj perczenet?
Egy csalárd alom? .. Hát mért van szívednek hánykodása
Majd meglátod holnap mi leszsz annak valósulása.

Éppen ugyan ezen éjjel égvén nyugtalanságtól,
Általhat, vezéreltetve a' boszszukívánságtól,
Vitikind táborán Nobál. Pompás sátorát látja
A' Lombardi princznek, 's azon szemeit mulatgatja:
Közelebb megy... Édes szózat, az Irzele szózatja
A' boldog szerelem, 's hűség énekeit hallatja.
O jaj! Nobál a' rettentő kínzásoknak prédája,
Hallja mi éneket danol a' szép Odaliszk szája:

„Hellespontnak kikötői, románi szép ligetek!
„Innepei Bairannak Sestosnak édes lege!

„Ti partjai Propontisnak kik engemet szültetek,
„Boldogság! áldás örökre! hol bánatja fellege
„Oszlott, 's feltünt örömege
„Kedves ifju Adalgiznak! ah, valahol csak te vagy,
„Újjul a' természet, veled egész világ ékesül;
„Sugárzik a' rény körülted, lelki bátorságod nagy
„Ajakaidon ambra ül:
„Testednek deli termete,
„Mint a' lotosz, mellyet mozgat a' zephir lehellete
„A' vadon forrás körül;

„Mint az özecske reszketek,
„A' midőn mellettem vagy;
„Még is csak veled élhetek,
„Benned boldogságom nagy.
„Allah legyen bizonyságom! ha estel a' térnezőn
„Lehelleted felém jőn
„Az édesb mint Hedzsah dombján feslett virág illatja:
„Veled élek olly boldogságomban,
„Mint a' Hurik a' paradicsomban,
„Hol a' Sidrah * galjait mozgatja.

„Bús bazárdok, komor moskék
„Örökre futok tőlletek.

* A' Sidrah egy csudálatos élőfa, mellyet Mahumed a' paradicsomába helyheztetett, 's a' melly alatt a' szép Hurikot pihenteti, nyugtatja.

„Hárem galambji veletek mi kínzások közt valék!
„O jaj, ti nem szerethettek.
„Bár hasonlíthatnék Alzur mezejében
„Termett virág koszorúhoz,
„Mellyet a' friss táncz mentében
„A' dervis kar a' víg pásztorok körében
„Mosolyogva számokra hoz!"

Islambal * szűzét egy tompa kiáltás megakasztja:
„— Napkelet' leánya! Nobál szovát ekként hallatja:
„Adalgiz kedvesed itt van! semmi barbar ellenség
„Nem bántja szerelmeteket, nem választ; de reménység
„Hol van számomra!"..'S azonnal felforrott boszszujától
Szólítatván, tüzzel repül Irzele sátorától.

Éjnek homálya fedezi, mint menne dühösséggel
A' franszoknak táborába rémítő sebességgel;
Botlék nélkül hat addig, hol a' királyi sátor áll,
A' hold borult, meg megújjult pislogó világánál:
Ez fénylő sugárit néha bús felleggel takará;
Mert az iszonyu látományt mutatni nem akará.
Károly sátorából éppen e' vihar perczenetben
Kilopószkodik egy bajnok fegyveres öltözetben:
Lépései tántorognak, kétséges ábrázatja;
De egy világító sugár a' felleget áthatja,

* *Islambal*, az az: boldogságnak *tellyessége*, ezt a' nevet többek között adják a' Törökök Konstantinápoljnak.

'S szintén a' sisakra esik. O gyászos megpillantás!
Nobál rá esmér, 's hiszi, hogy az alatt Károly nem más:
Merre megy?.. A' dühös Nobál benne vetélkedőjét
Gyanítván, a' sötétségben követi szeretőjét:
Ez kihatol a' táborból: Ej mit! Károly őr nélkül
Eltávozik övéitől, szép! majd jó kézbe kerül!
Minő váratlan szerencse!.. A' Lombard kiabálja,
'S hogy előtte szalad ezt a' gyávaságát csudálja.
Károlyt gondolván üldözni; meztelen kard kezében,
Mindjárt beéri 's az fördik ellensége vérében.
De valóban Károly é ez?.. Reszkető futásában
Öv-pántlikáját elejti, és ennek birtokában
Nobál esmér Alzondéra... O jaj, rettentő idő!
Semmi nem kétséges, ez ő, a' boldog vetélkedő:
A' Lombard kétségben esve mint a' bőgő fene vad
Pokolnak mély fenekében, illy dühödt hangokat ad:
„— Gyáva! kiáltoz utánna Nobál tévedésében,
„Hát ez a' nagy király, ez a' híres győzedelmében!
„Megállj, te félénk szaladó, kegyetlenség csudája,
„Itt legyen egy mocskos halál életednek prédája!
Igy szólt, de fenyegetése a' futónak fülébe
Nem hata, mert annak a' szél fujt éppen ellenébe:
Nobál iromlik, kezében tartván a' halál mívét,
Az ellenséget beéri... 's annak átdöfi szívét.
De egy siralmas kiáltás a' győzőt elrémíti,
A' gyengén nyögő szavakat asszonyinak sejdíti;
A' hangtól lelkének belső részei megrázkodnak,
Haja szálai tüskésen az ég felé vonódnak:

Remegve felemelínti sisakjának rostélját;
Szemeit oda fordítja... Jaj mi rettenest lát!
O kétségbenesés!.. Nobál Alzondnak a' gyilkossa.

Szaladása megvan fejtve... Kezeit harapdossa
Nobál dühében, 's iszonyun magát a' földre sujtja;
Alzond nagy bajjal hidegült kezeit neki nyujtja:
Gyenge isten hozzádot mond, imádott Nobáljának;
De már szép szemei szinte félig behúzódának,
Szavának hangja kialszik kék ajakai között,
Mint az est' sugára midőn a' lomb megé költözött.
Nobál térdre áll: — „Szemedet nyisd fel én serelmesem!
„Alzond halljad panaszimat, nézd szörnyü bűntetésem!
„Te repültél Nobálodhoz, 's ő téged meggyikola.
„Nagy Isten! látom ezt tevé boszszulásod angyala!
„Ide fegyveremet imé bűntől vakítva hoztam,
„Alzondot azzal gyilkoltam, 's magamat feláldoztam:
„Az oltár vár vala minket... O pokoli gyötrelem!
„Menyegzős nyoszolyám itten vérhabok között lelem.
„Halál jőjj segítségemre! már éltem elég nap fényt!
„E' vas bűnteti a' vétket, öszszerontotta a' rényt."
Ezt mondván, kardját dühössen verte önnön meljébe:
Még ezt Alzond látja, sóhajt, borzadás fut testébe:
Nobál ölébe hull neki, 's így elérvén végöket.
Lelkök azon perczenetben elhagyá hült testöket.
Bűnöd Nobál felette nagy, és te érzékeny Alzond! (7)
Ah valamig e' világot őrzi az Isteni gond,
Valamig a' tél multával a' tavaszt elő hozza,

Valamig a' rétek térét flora bevirágozza,
Valamig a' hegyek csucsán a' menydörgés háborog,
Valamig egy epedő szív e' földszinén szomorog;
E' szerelmeseknek hallván szerencsétlen esteket,
A' szánakodó kegyesség hullat értök könnyeket.

Az éjjelek' égcsillaga éppen e' pontban hunyt el.
Irmensül egy pogány papnak ruháját öltötte fel:
Repül Aldinhoz azonnal, 's intéz hozzá illy szókat:
„— Aldin, derék vitéz! tudom gyűlölöd a' franszokat;
„Itt van a' percz, hogy hazádat ez ellenségtől mentsed,
„'S Urad eránt hivségedet méltóképp kijelentsed.
„A' Gaulok mind, elmerűlve mély álomban, alszanak,
„Most teheted, hogy ők soha fel se is víradjanak:
„Nobál, a' mint okosságod neki tegnap meghagyta,
„Károlyt sátorában éppen most végképp elaltatta.
„Aldin már rajtad van a' sor hazádért boszszut állni,
„Még míg fejedelmed tudná a' Gaullal szembe szálni:
„Mennj, vess tüzet táborokba, gyujtsad a' sátorokat:
„Repülj, lángoló kezedben találják ők poklokat!
„Ah mi dicsőséget te rád ez olcsó győzedelem
„Örökösön fog halmozni!.. kedves Aldin jöjj velem!"
Azonnal mennek mind ketten le sebessen a' síkra,
Előttök ugrál, vezetvén őket, egy tüzes szikra.
Megesmeri ekkor Aldin a' pokoli követet:
A' tüzvezér egyszer megáll; Aldin szövétnekeket
Tart kezeiben... Irmensül onnan szeme láttára,
Mint fekete szárnyas kígyó repül egy száraz fára.

Emelkedik egy forgó szél a' Vézer bal partjától:
Aldin már a' tábornál van kergettetve poklától:
Annak mind a' négy kül végén hirtelen tüzek gyulnak;
Fegyver, sátor, zászlók égnek, az állatok ben fulnak:
Hömpölyögnek golyókban a' mindent emésztő lángok;
A' léget távol csapkodják jajok, rémítő hangok;
Nevekedik a' zűrzavar az égés közepében,
Egy füstölgő sírnak látszik a' nagy tábor fektében:
Elevenszén, parázs hamu, szikrázó üszkök között,
A' tüz vérben fördik, és a' halál láng szint öltözött.

Nem tudván az Aldin 's Nobál istentelen terveit,
Látja Vitikind a' tábor felemésztő tüzeit:
„—Barátim, így szólt, nézzétek csak a' Károly táborát,
„A' boszszuállás hogy önti arra lángos záporát!
„Nem hiszitek, hogy istenink itt vannak segítségre?
„Rajta! tüzek világánál szaladjunk a' térségre
„Bátorságunktól gyuladván, az ég segedelmével
„Veszszen végképp ellenségünk hátra maradt részével!
„Barátim! számunkra megnyílt a' pálya sorompója,
„Ez nap lesz, ösmerlek, örök dicsőségünk szólója."
Ezt mondván vezeti tüstént a' térre katonájit,
Menteknek az égő tábor kölcsönözte lámpájit,
Ők repülnek... kegyetlen éj! O fransziák Istene!
Eddig kedvelt seregednek, mellynek te vagy mindene,
Irmensül, Vitikind, 's vele még száz dühödött fene
Nép, az elementumokkal, 's a' pokol jön ellene.

VÉGE A' NYOLCZADIK ÉNEKNEK.

JEGYZÉKEK A' NYOLCZADIK ÉNEKRE.

(1) Mint Harunnak követjétől a' szép ajándékokat
Minap midőn kegyeiddel fogadtat . . . .

A' nagy becsü ajándékok között, mellyeket Harun Alrazsid Nagy Károlynak küldött, voltak pallosok és kardok, mellyeknek markolatjok a' legdrágább kövekkel kivoltak rakva, és azoknak Bagdadban készült vasuk a' legkeményebb érczeket is ketté vágták. — Egy szörnyű tömeg mozogván Károly felé, a' bámész nézőknek a' legelső elephantot mutatta franszia országban, ennek neve volt *Abulába*. A' szomszéd térségen kiterült a' legvékonyabb lenből készült sátor: ezen csudálatos sátornak annyi szobáji voltak, mint a' legnagyobb kastélynak, és magassáig a' legvaskosabb nyilas veszszeje sem tudott hatni. De mindenek felett bámnlásra méltó volt egy Clepsydra (óramutató): ennek karimája körül tizenkét kapu volt, ezek tizenkét órát jelentettek, minden kapu felnyilt abban az orában, mellyet jelentett; abból kis gombocskák ugrottak ki, egy réz dobra: a' szem a' kapuk nyilásiról szemlélte az orát, a' fül a' gombok pattanásiról. Tizenkét orákor kiállott tizenkét kis lovag, és egyszerre elindulván, a' kapukat magok után mind betették, mig az óra karimáját megkerülték. (Lásd *Eginhard*, *Mezerai*, *Daniel.*)

(2) . . . . . Im' Istenség, kedveltje
A' szent temető kultsai! . . . . . .

Harun-Alrazsid Asiának hőse, Károly felől olly fenten gondolkodott, hogy barátsága megnyerése tekíntetéből, neki ajánlotta Jerusálem fejedelemségét, és a' Krisztus temetőjének kulcsait neki küldötte. (*Eginhard Vit. Car. Mag.*)

(3) Alrazsid nemes barátját lágy szívéhez szorítá.

Gyafar Barmecida' felesége volt, Alrazsid testvére: Ez amannak familiáját a' legmagassabb polczra emelte; de az ő kegyelem elvesztése a' legszörnyübb azok között miket a' fejedelmi udvarok mutathatnak. (Lásd *D'Herbelot Bibl. Orient.*)

(4) . . . . . Plántált át, hogy üresüljön e' fészek.

Tudva van az, hogy Károlynak viselt hadai a' Szászok ellen nem végződhettek másként, mint átplántálásával ezen népnek Helvetiába Flandriába; országukat a' hős ajándékozta az Abodritáknak, kik neki mindég hív alattavalói voltak.

(5) . . . . . Ez az iconoclasta.

Chazar Copronymus fija, és unokája Leo császárnak, igen tűzes üldözője a' képek imádójinak. Minekutánna vér patakokat árasztott, alattomosan meggyilkoltatott feleségétől Irenétől, kit ő emelt a' tronusra. Ez az iconoclasta (képrontó) felekezet, nem az oskolai porból, mint más secták közönségesen, eredett, hanem a' tronuson, éppen azon a' napon, midőn Leo arra fellépett Bizánczban. Ő származását a' legalyasabb nép osztályból vévén, felmagasztaltatásának jövendölését egy Israelita szájából hallotta, kijutalomul a' képek imádásának eltörlését kérte, melly képimádás a' 'Sidók előtt szörnyűség volt; és Leo nem gondolván őseinek ezen vallásbeli szertartásával, ezt a' tisztelet módját száműzette még Romában, Italiában is. De mind Roma, mind Italia ezen rendelést felette méltatlanul vette, és a' Leo császár képeit összerontotta. Hogy ezt megboszszulja, egy hajós sereget küldött ellenök, de azt az Adriaticum tenger elnyelte, és Leo csak keleten folytathatta üldözését. Halála után Copronymus ült a' thronusra: ez az újj Nero istentelenségeivel rémítette Napkeletet; Chazar őt felváltotta, és igy Bizánczlátott egymásután három fenevadat uralkodni. Azonban a' vetélkedés a' képek tisztelete tekíntetéből felette nagy divatba jött Délen is: az újj secta megtámadtatott, és pártoltatott nagy tudományu férfiak által. Irene elébb az iconoclastákhoz

szított, azután ellenök volt. A' Nicéai gyűlés szentnek kiáltotta a' képek tiszteletét, és ezen dogma ellenzőjinek irományjait a' lángokra kárhoztatta. (Lásd *Maimbourg Hist. de Iconocl.*)

(6) Iszonyatos politikák! képzelet alakjai!

Meg nem foghatom, hogyan tudták, kivált hajdan, az ifjakat úgy nevelni, hogy bámulva csudálják mint a' felséges tetteket, a' római nagy emberek kegyetlenségeit. Millyen különös módja a' fiatalság oktatásánál példáúl elejökbe terjeszteni a' virtus gyakorlására, hogy az atyák tulajdon gyermekeiket hugaikat, a' bölcsek egymást megfojtották, az alattavalók fejedelmöket meggyilkolták, és ezt mind azért, hogy a' képzelt szabadságot *libertast* a' római szabadságot fentartsák, kik magokat előljároiknál nagyobbaknak tartották, és nem egyebek voltak, mint bérlett szolgai eszközök. Kételkedem, hogy a' jelenkori emberi nemzet, tanúja a' franszia Brutusok iszonyatosságinak, kik a' Romaiak példájok szerént, a' szabadságot kikiáltották, lelkesítetve valaha az elhunyt ivadéknak hajdani hazafi tüzétől.

(7) Ah valamig e' világot őrzi az isteni gond.

Ezekben a' versekben igyekezett a' szerző Virgiliusnak ama szép mozgását, a' melly Nisus és Eurialus episodájának végén találtatik, követni:

Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt,
Nulla dies unquam memori vos eximet aevo; etc. etc.

VÉGE A' NYOLCZADIK ÉNEK JEGYZÉKEINEK.

IX. ÉNEK.

Segítetvén a' szelektől a' tüzes szikrázatok,
Hömpölyögtek a' Vézernél mint gyuladott habzatok,
Midőn az ellenség ráront a' hősök táborára.
Mint Hyrkánia tigrisse éhen a' nagy csordára
Szokott ütni: szemeiből lövel tüzvillámokat,
Fogai közt öszszegyurja husokkal a' gyapjokat
A' bőgő rémült nyájaknak: így a' Szászok királya
Üti, veri, leöldösi a' merre csak találja
Ellenségét: egymásra hull vezér a' katonával,
Mint a' menykő, a' mit talál lesújtja villámával.
Felbomlott a' rend telyesen... A' tüzek világánál
Az éjjeli ütközetnek csattogása szörnyen áll
Szinte hajnal hasadtáig. O! chaos sötétsége
Mit mutatsz! azt, mi marczanglás borzasztó jelensége.
A' nappal végre feltetszik: Montfort te szerencsétlen!
Vitikindnek szaladsz, 's szaladsz halálodnak véletlen.
Nanterr elesik... Utánna Targüt, ki leejtette
Mindég a' légből a' Solymot, ha nyílát lövellette:
Gyáva tudomány! Vitikind őt a' földre teríté;
Blanir éppen akkor bátyját hasztalanúl segíté,
Mert egy dárda szegény Blanir torkát által szegezte,
'S meljéből az életeget végképp kirekesztette.

Hív pár Odoard Angelin egymás mellett harczola
Szembe Vitikindel; öket állandóul csatola
Szikámbri törvény egymáshoz szentül válhatatlanul (1);
Szolgált egyik a' másiknak védő palládiumul.
„ — Barátom, így szólt Odoard, minket a' hadi sibaj
„Füzött összze, győzni fogunk: a' dicsőség és a' baj
„Köztünk közös. Ha csakugyan itt, hol a' halál terme
„Vesznünk kell, veszszünk egy napon, s' egy legyen sírunk verme."
Vitikind, ki mindenfelé győzedelmit aratja,
A' két barátra ront: O jaj! Odoárdot áthatja
Egy halálos lándsa döfés; de mégis viaskodik
Tántorogván; Angelin hív társához támaszkodik,
Egyik kezét annak vére bugyogására teszi
'S azt bedugja; másikával barátját védelmezi;
De ereje majd elhagyá: nem sokára elesék,
És így e' pár nemes barát ugyan egy sírba esék:
Károly erre tart mutatván győzedelmi jeleit:
Fénylő tettekkel jelelte mindenütt lépéseit;
És e' rémítő héroshoz senki sem mer járulni,
Távoz minden, kardja alatt ha nem akar kimúlni:
Csak az él a' ki szaladhat. Réamurt fagy vénsége
Nem gátlá mutatni mi volt hajdani vitézsége;
De mint a' kivájt alapu falt a' szél felforgatja:
Úgy ő Károly csapásait kevés perczig álhatja,
Elesik. Azonnal, hogy e' tisztes öreg hanyatlott
Tüzesen egy bátor vitéz mint a' villám termett ott,
Ez leánya volt, Almanzin; szemeit könynyű telte:
Szembe szál a' veszélyekkel, boszszuállás tüzelte:

Rá csapkod, gúny szókkal Károlyt illeti, fenyegeti;
De ez midőn megesméri bátorságát neveti;
Benne nemét kímélgetvén, haragját csillapítja,
Csak párolja, de landsáját ő reá nem hajítja;
A' bajnok nő hitte, Károly őt talán méltatlannak
Tartja fegyverére. Tüzes indúlati lobbannak,
Tárja meljét csak nem húszszor a' Károly fegyverének:
Iparkodási, haragja hasztalanok levének.
Reményet vesztve dicsően ott tovább harczolhatni,
Odébb megy, és gyözedelmet másutt kíván aratni.
Azonban három testvéri segítségre szaladnak,
De Károly által mind hárman azon helyen maradnak:
Vérben fördenek az atyjok testénél sebesülve:
Almanzin viszsza jön, 's őket látja földön terülve.
„— Ah barbar! illy szókat intéz a' fransziák fejéhez,
„Rajtam kül már nem tartozik senki házunk népéhez.
„Vérengező kezeidtől azok mind elesének;
„Engedj részessévé lennem enyimek balesténck.
„Minden dühösséged szolgál kívánt boldogságomra.“
Így szólván, Károly megindúl e' kínzó fájdalomra:
Onnan távozik „nem felel, nem hajt e' szavaira:
„—Fenevad engem élni hagysz, tovább akarsz kínzani?
„Hasztalan kémélgetésed: lásd, hogy tudok meghalni!“
Ezen szomorú szavakat alig hogy bevégezé
A' bajnok nő, fegyverével ön meljét átszegezé.
Félig bezárt szemeinek elvesze tüzvilága,
Haldoklása közt kialszik arczája pirossága:

Reszket, tántorog, nem bírja magát, a' földre ledül
Testvéri mellé, atyjának neve csak ajkán zendül.
Mint a' tavasznak ró'sája az orkánok dühétől
Szárától leszakítatik, 's tébolyog szél kényétől,
Örökre számkivettetve, hagyja szülötte helyét,
'S a' meszsze vándor tapossa illatozó kehelyét.

A' Bizanczi szűz Irzele a' bajnokok sorába
Adalgizt követi: bajló szemét ég magossába
Emelvén, egy nyílat bocsát, bízván 'a történetre:
Így szól: — „Nagy Mahumed kérlek figyelmezz Irzeledre!
„Ápoljad ütközetünket!“ O mostoha bal eset
Gverinen * a' nagy vitézen egy pallos oly vágást tett,
Hogy egyszerre ketté reped, 's lova mellett elterül.
A' győzedelem siratja, 's sírján az bánatban ül.

Azonban Nagy Károly maga vitézit lelkesíti:
Már halomra gyűjtött laurus homlokát díszesíti:
Jósló pallossa Császárok legelső Császárjának,
Titkot rejtő ajándéka egy angyali lánykának,
Szikrákat szór kezeiben, könyen triumphust talál:
Maga Nagy Károly a' menykő, markában *Vidám* halál.
Három vezér üt rá, mind a' hárman élteket veszték:
Több csapatok hasztalanúl lándsájokat mereszték:
Iszonyatos! egyedül ő több Svadronnal szembe szál:
Valamint a' hegyek csucsán, egy fa, melly meredten ál,

* Monglavi Guerin; a' fransziai románokban elhíresítetett akkori leventa.

Nyugton szemléli galyait midőn a' szél lengeti,
'S mozdíthatatlan törsökén az égi vészt neveti.
Nyomdokain Nagy Károlynak egy szép fiatal Svalir,
Fényes ősöktől származott derék bajnok, Olivir
A' franszíáknál hívsége nevét kedvessé tette;
De Ámor az istentelen most horgába ejtette.
Még nem öldöste volt Károly Réamurt 's gyermekeit,
Mikor meglátta Olivir Almanzin' báj kecseit,
'S azok lángba borították. Nagy Károly szemnéztére
Az öreget fijaival majd hányván kardélére:
Iszonytató jelenet! a' szép érzékeny bajnok nő
Atyját így feláldoztatni látván, megint viszsza jő,
Feltárja Ámor alkatta meljét 's azt át szegezi:
Tündöklő szemét már szinte félig homály fedezi:
Elfelejtvén a' bajnoki becset, és dicsőséget,
Olivir a' háldoklóban majd nem lát ellenséget;
Leszál lováról, 's szerelmes karjával át öleli:
Ez édes, e' drága terhet onnan odébb emeli.
Elhagyja Károlyt, 's zászlójit, távoz volt helyzetétől,
Almazint félhólton viszi meszsze tábor körétől.
Tündöklik a' láthatáron már rég a' nap súgára:
Egy virággal gazdag liget zöldellő pásintjára
Vivé a' nyájas Olivir szerelmessét, 's helyhezé.
Közel oda kavicsok közt egy patak csergedezé
Édes vizét, melly eredvén egy kőszírt nyílásából,
Ezüst habok vonulának összve butyborékjából:
Olivir enyhítő vizét sisakjába ugratá,
'S azt az ifju bajnok nőnek homlokára csurgatá.

Sebhelyét beköti, vérét letörli, felszárítja.
„— Ő él? "..Almanzin kezeit gyengédeden mozdítja,
A' bajnok lelkében gyulad a' reménység sugára:
Lesi nyugtalan talál e benne élet szikrára.
O szerencse!.. Úgy tetszik, hogy Almanzin megrázkodik,
Szíve verni kezd, egy hoszszu sohajtás hallatszodik:
Lassan felemeli fejét" — „Atyám!" rebegé szája,
Első lehellet vonásra: remegő szempillája
Záródván, nyájas hangzatu szava csak atyja vala,
Melly mint Zephir a' szép napnak tűntén ajkin elhala
Örömétől ragadtatva, ott hol a' patak partja,
Olivir a' bajnok leányt karjai között tartja.
„— Almanzin! Almanzin! én ki szerelmem nagy voltától
„Buzdítatva megmentélek halál kinyílt torkától!
„Im lássad szabadítodat, tekíntsd szerelmesedet,
„Kinek csüngsz karján: ő téged kér, 's nevezi nevedet;
„Élte kezed közt van annak, ki megmente tégedet:
„A' szerető védelemnek mutasd szeretetedet."
A' mint Olivir őt illyen nyájas szókkal szólítja,
Nagy bajjal szeme pilláját félignyire kinyitja,
Ereje nőtönnő 's így szól: — „Nagylelkü esméretlen
„Mi a' neved? ezen helyen én micsoda véletlen
„Segedelemnek köszönöm napot látni?" E' szókra
Szemeit fordítja halkal az őt tartó bajnokra.
Olivir fegyverben szintén Károlyhoz hasonlított:
Almanzin feláll, elréműl, 's hiszi hogy Károly áll ott,
Hiszi Olivirt ősz atyja gyilkolójának lenni,
'S így szól: —„Hord el magad csuda! mit akarsz velem tenni?

„Familiámnak hóhérja, utálatos gyilkoló!
„Fuss, én iszonyodom tőled!“ Ah minő marczangoló
Szavak Olivirnek! 's illyen felelettel nyugtatja:
„Én gyilkossa tieidnek, 's imádottomnak atyja
„Fegyverem alatt esett el? Nem, vess rám egy pillantást
„Nyájason, bennem életed mentőjét látod nem mást,
„Szívemnek más ohajtása nincs, csak hozzád lehetni
„Érdemes; ezt ha nem nyerem, éltem megfogom vetni.“
A' bajnok nőt ez érzékeny szavak csendesítették
„— Akarom hinni fegyverid talán megkíméllették
„Az atyámat, így viszszonoz, semmi; te franszia vagy;
„Bár bolondúl szeretsz; még is utálságom ollyan nagy
„Erántatok, hogy esküdtem örökös gyűlölséget.“
Igy szólott, és tagjaiban érzett újj keménységet:
Vetni nem mervén szemeit élte megmentőjére,
Titkos sohajtásit viszsza nyomja terhelt szívére.
„— Olivir utánnam ne jöjj, szavait így folytatja,
„Rettegj haragomtól!“ Semmi más hangját nem hallatja:
Olivirtől eltávozik a' kegyetlen szerelmes.
Olivir magára hagyva, gondolja mi fertelmes
Gyáva tettre vetemedett, elhagyván harczmezejét
Táboruknak, és a' mi több önnönállása helyét
Egy leányért: vigasztalást már nem talál lelkében
Szégyen, bubánat, fájdalom áll szerelme helyében.

A' vérrel öntözött téren romjain táborának,
Hol a' tüz közt bajnokiból sokat felkonczolának,

A' lángba borított égnek homály szörnyetegében,
Még ma ha valaha Károly dicsőült meg nevében.
Gyuladt házfedelek alatt, a' vér dagadt árjában,
Tüzek világánál Dion hajdan Syrakusában (2)
Mészárlás közben, szintén így szikrát szórt üszkök között
A' tyrannokat megverte, 's megint laurust kötözött.

Kettőztetik a' viadal, összezavarodának
Halál repked közepén a' fegyverek záporának:
Mondragant, a' Hunnus király óriás termetével,
Mint barbarus kevélykedik oroszlány erejével:
Tekintete reszkettető, bődül mint a' vad ökör
Meljét fedi pánczél gyanánt egy fertelmes sárkány bőr:
Tündöklő tollas sisakja szórt veres hajat nyomja.
Foga csikorgása szólja mi nagy gyilkoló szomja.
A' hányat vág annyi bajnok számára nyit sírvermet:
Hol legsürübb az ellenség mint a' villám ott termett,
Az oczeánhoz hasonló, melly, ha ég zaj rendíti,
Bömbölve zugó habjait odébb odébb gördíti.

Egbert * az anglus thrónusnak köszöni származását:
Számüzetve hazájából szíves elfogadását
Tapasztalván a' franszoknak, a' bajnok hősök között
Ezen napon a' többekkel méltán dicsőséges lött.
Rohan egy szörnyü csudára, ki gyilkoló kezében
Irmensül zászlóját tartja, lobogtatván a' légben. (3)

* Lásd Egbertről a' XI. Ének 1sö 2dik jegyzékeit.

A' zavarban úgy tetszett a' föld megindult, és béres
Pokol parancsára lehell tüzzel vegyült és véres
Gőzt a' viaskodók közé. Az oriás felnyítja
Gúnyszáját, és Egberthez vág; de ő kettéhasítja
Úgy, hogy testének félfele a' homokba sodróda,
A' másikkal paripája a' téren elkotróda * (4).
E' vezérnek ezeredje Egbertnek utat nyita,
'S kevés bajnokival, kiket övéihez számíta
Engedi menni: már itt is hirdeti vitézsége
Előre mi felséges lesz jövendő dicsősége.
Egbert az ellenségtábor külömbkülömb helyein
Mutatja zászlóját, mellyet nyert becsület mezejin.

Távol e' halálpartoktól, hol fénylenek a' hősök
Egy hegy repedésnél vannak a' Svédi üstökösök:
Haráld hadi trombitája talpokra felállítja;
A' vezér fegyveres sergét a' harczra így uszítja:
„— Odin derék ivadéki! fegyverre! le a' síkra
„Hol a' lárma, hol a' tüzek tengeréből a' szikra
„Csapkodja az élet-eget! Imé mi szint lövelnek
„Az egek boltjai. Asgard palotáji most telnek
„Fényvilággal: bizonyosan Thor a' hadleánykáknak
„Szekerében felment, 's jelt ad a' Svédi leventáknak;
„Mennjünk!" Szavait végezvén bátorságát tüzelé
Seregének, 's azt repíté a' harcz mezeje felé.

* Lásd az Ének végén a' jegyzéket.

A' szent *Fialár*, a' derék vitézek bátrítója (5)
Elől megy; ezt nyomon tartja Szkandinavok zászlója:
A' közepen felemelve *Scrimner* aranyas fája
Vadkannal; ez az Istenek ünnepének királya * (6).
Aslér, a' *fejér fegyverü*, Harald kissebb testvére (7)
Mostanában ment először a' harcznak mezejére:
Felserdült ifjú hős Aslér. Őt Glamornak partjain
Hazerlé anyja siratja éjjelin, nappalain.
O jaj! midőn gyermekkori földjét elhagyná szintén,
Aslér az előtti estén a' Dahla folyó mentén
Hazerlét még egyszer látni kíváná a' tul parton.
De Herkál szirt mellett kellett átmenni egy jég hidon,
Aslér dérfürtökkel rakva havazás tengerében,
Vezér segéd nélkül megyen az éjnek közepében.
Az *éjféli nap* homályos világánál csak halad **:
Hazerle' magán tornyán egy pislogó lámpás jelt ad,
Mellyet az anya kitűzött: jaj szerencsétlen esett!
Herkál magassából egy szirt szint' a' folyóra esett,
'S a' jég hídat összezuzta ... O jaj Herman földjére
A' becsület mint szóllítja, utoljára meljére
Anyjának nem borulhata, 's nem veheté nyelvére:
Isten hozzád édes anyám! tőlled örökre válok
Talán, 's Germania földjén meszsze majd sírt találok.
Aslér bánatba merűlve némán követi bátyját,
„— Ej mit! így szól hozzá Harald, a' trombita szozatját

* Lásd az Ének végén a' jegyzéket.

** *Éjféli nap*, vagy *éjszaki hajnal* (aurora borealis). Ezen égi tünemények igen gyakoriak Szkandinaviában.

„Nem hallod? mi szépen harsog! miért csüggedez véred
„Mi restül csüng oldaladon erő nélkül fegyvered!
„Aslér mi gyáva szeretet környékezi szívedet!
„Nézd e' vasat! ez ajándék tisztelte testvéredet
„Szintén élte hajnalában: én ezen véres fegyvert
„Odin ősatyánktól kaptam, mit ő Mithridattól nyert (8)
„Mimer által. O dicsőség varásló talismányja!
„Miolta karom e' vasat az ellenségre hányja,
„Győz; 's a' szeretet kellemi, a' gyönyörüség kecse
„Nem szennyezte soha bennem azt mi a' hősnek becse.
„Aslér kövessed bátyádat! tudod hogy egy vitéznek
„Fegyverei én általam tegnap ota fedeznek.
„A' szeretet világ illat, mellyet a' hős titkosan
„Szagolgat részegség nélkül, 's aztán eldob okosan.
„Mi ne felejtsük el soha, hogy a' földnek éjszakja
„A' mi hazánk, egyedül csak a' férjfiaknak lakja."(9)
Aslér felel, bár arczáját a' szemérem pirítja;
„Nem, a' szeretet ingere soha el nem rútítja,
„Harald, öcsédet: egészszen, egészszen más bánatja
„Szívemnek zavart meg. Ott, hol a' szél dühe szaggatja
„A' felhőket, az imént egy kasza a' fejem felett
„Leszálni látszott. O Harald! Hela ma nekem intett.
„Semmi kétség! éltem után Valkyri leselkedik;
„E' távol partokon Aslér talán míg estéledik
„Élni megszünt... és testemnek megfagyott maradványja
„Idestova hányatva lesz e' vad folyó zsákmányja:
„Hamvaimnak semmi veder itten, és nem keresnek
„Soha könnyező szemei egy nyájas szerelmesnek.

„— Hadd el öcsém! legalább majd a' bajnokok birája
„A' Szkald hárfáján pengeti mi volt a' hős munkája;
„Énekli majd mikor üli Helzingi * ünnepeit,
„Éltem' legelső tündöklő, 's legutólsó tetteit."
Igy szól hírtelen; azonban sebességgel rendelé
Harald bajnokit a' harczra; 's az égő tábor felé
Hogy mehessen alig várja. A' lángok nagy világa
A' téren Heristál rosdás tornyaira felhága;
A' holt testek a' folyónak vizeit feldagasztják,
'S azok' fáklyás hullámikat a' síkra kiáraszták:
Addig míg a' vizek felett a' lég nagy árkussai
Úgy látszottak meggyuladva mint a' pokol boltjai.
Hol legsürűbb Aslér rohan az ellenség sergébe,
Hiszi veszte már írva van a' történet könyvébe;
És megy a' veszedelemnek bízván a' szererencsére
Életét: Károly őt látja; fiatal szépségére
'S vitézségére tekintvén, indúl szánakodásra,
Méltatlannak tartja szintén a' halálos csapásra.
„— Ne kimély! e' gyaláztatás én hozzám soha sem fér!"
Ekként kiált fel mérgében a' szép fiatal Aslér.
'S inkább mint valaha látszik benne vitéz hánykodás;
De egy döfés átszegezé... Gúnyoló mosolyodás
Leng haldoklása közt száján, és gyenge ajkainak
Hangja zenge gyász búcsúzót az élet napjainak. **

* Több *Saga* vagy Szkald énekek emlékeznek e' helyről, 's ünnepeiről.

** Odinnak valódi ivadékja haldoklása közt mosolygott, és énekelt ha gyáva módra nem akart meghalni.

De míg Harald', az éjszaki bajnokoknak vezére'
Kardjától ömlik mindenhol az ellenségnek vére,
Milész a' tábor baljánál Mondragánt megtámadja
Bátran: őt illy csufolódó szókkal a' Hun fogadja:
„— Mit mívelsz te szerencsétlen! Hát méltó haragomnak
„Hevében hogy légy akarod áldozatja kardomnak?
„Élni rest a' ki Mondragánt szembe támadni meri."
Neki fordul, 's egy perczenet alatt szívét átveri.
Milész elhal: Ottan terem Faber Tőderik fija.
„— Előttem, gúnyolódva szól Mondragánt, ugyan ki a'?
„Lásd már e' ki nincs itt többé, Acheron fertőjénél
„Rád vár, hogy együtt pokolba vele mint pajtás mennél;
„Mennj hát, 's árnyékát vigasztald a' mélység fenekében,
„Nem bánom, de híven eljárj küldöttséged tisztjében."
Alig hogy ezeket mondá: vérbe fulva kiadá
Lelkét. Amalvin jobfelől, Marzsé balról támadá
A' Hunt mint lelki barátji Milésznek, de fájdalom!
Mind ketten mennek oda, hol a' gyászos birodalom.
Semmi fegyver ellent nem áll a' Mondragánt vasának,
Mennél többen megtámadák, gúny szavai hangzának
Annál inkább Mondragántnak, 's dicsőségét tetézték.
A' Szászok a' győzedelmet már magokénak nézték.
A' tüzeknek vérvilága, melly a' léget borítá,
A' Hunba mint megütközött pokol szinnel rutítá:
Elhullottak a' franszoknak díszesebb vitézei
Kardja alatt... Úgy tetszett a' pusztítás istenei
Támadták meg minden felől: nincs hova szaladjanak;
Itt a' győzők, ott a' lángok, amott vizek rohannak:

Az öldöklés háromszere leverte dicsőségök
O jaj! a' szám nagyságának meghajól vitézségök.
Károly még áll; de kétfelé szakadott armadája;
Zavar mindenütt, jelen van a' szaladás órája;
Semmi remény többé nincsen... O csudálatos egek!
Heristál felől lárma közt látszatnak por fellegek.
Istenem e' Bozon! a' ki iromlik a' térségen,
És mint győzedelmes átront a' bámész ellenségen.
Úgy tetszik hogy Bozon körül tüzes felhők lángolnak;
A' Szászok utánna jönni egy nagy tábort gondolnak:
Rést tör bajnokinak hamar a' zavart csapatokon;
Majd majd győzedelmet ígér a' megrémült Saxokon.
A' térségen halom támad a' vas aratásától;
Nyögnek paizsok a' buzgány kétszeres csapásától:
Ezer dárda emelkedik egyszerre fel a' légbe,
Szaladó boltot von, 's hoszszú villámmal csap az egbe.
A' szerencsés Bozon győzvén, Károlynak reménysége
Éled, hogy rajta már erőt nem vehet ellensége.
Nem volt illy nagy győzedelmes Ilion dült falánál
Achill; Hector volna Bozon ha lett volna Trojánál.

A' mészárlás közepében győzedelem magzatja,
Károly mint egyszerü vitéz dicsőségét aratja:
Előtte Herman fijai mindenüt elszóratva,
Viszsza folynak Vitikindnek táborába nyomatva.
Triumphusit Nagy Károlynak több bajnok utánnozza:
Ezerenként körülötte magát öszszehalmozza:

Benne már nem egy halandót nem princzet találának;
Őt hősi tetti jelelék a' halál angyalának;
De mint az Oczeán, mellybe ezer folyók szaladnak
Még is kevély habok duzzadt meljéből nem áradnak:
Úgy Károly egyszerü, szerény, szerencsés lépésében,
Nem dagad a' kevélységtől szíve, hősi tettében.

Heidelberg Tótság királya, kinek szörnyü ereje
Mozdíthatatlan kősziklát helyéből kiemele,
A' szaladó katonákat hasztalan tartóztatja;
A' többieknek folyama kénytelen hátráltatja.
De vágván az ellenségre, melly nyomába kergette.
Futását legalább ezer tette dicsőítette.
Vitikind a' szaladóknak gyávaságán pirula:
Összeszedvén seregeit táborába indula:
Jó rendben vonulnak viszsza; látja nagy örömére,
Hogy legjelesb bajnokit még halálcsapás nem ére.
Midőn sok derék fransziák elvesztvén életüket
Drágán vásárolták ma meggyászos győzedelmüket.

VÉGE A' KILENCZEDIK ÉNEKNEK.

JEGYZÉKEK A' KILENCZEDIK ÉNEKRE.

(1) . . . . . Őket állandóúl csatolá.
Sicambri törvény egymáshoz szentül válhatatlanul.

Ez a' hajdani szokás sokáig divatba volt a' hadi pajtások között. Az ifju bajnok barátok felcserélték egymással fegyvereiket, összevegyítették vérőket egy kupában, és az ütközet napján magokat lánczal egymáshoz csatolván, együtt mentek a' triumphusra, vagy halálra. (Lásd *Chatob. Mart. Hős Enek.*)

(2) Tüzek világánál Dion hajdan Syrakusában.

Dion lekergetvén thronjáról Dénes tyranust, jutalom helyett számkivetésbe küldetett; de megint azon perczben látván magokat Syrakusa lakossai, hogy viszont a' tyrannus hatalmába jutnak, egy követett küldöttek, ki őt segítségökre hírná. A' mindég nagy, és lelkében felemelkedett Dion repűl házáját segíteni; de az ellenség megtudván viszszajöttét, a' városnak mind a' négy szegletét meggyujtotta, kidulta, és mészárolta az utszákon a' szerencsétlen lakosokat, kik az önkény uralkodást Syrakusa romjai alá akarták temetni. Dion keresztül a' lángokon behatott a' városba öröm kiáltásai között azon kevéseknek, kik a' halált kikerűlték, és ott a' tüzes üszkök, és düledezett falak között a' győzedelmes Dion a' tyranusnak gyáva csoportját kiírtotta.

(3) Irmensűl zászlóját tartja, lobogtatván a' légben.

Ezen a' zászlón képezve állt Irmensűl mindenféle fegyverekkel felruházva, kezében tartott egy mérő serpenyőt, paizsán látszott egy oroszlány, meljén pedig egy medve rajzolva. (Lásd *Eginhard.*)

(4) A' másikkal paripája a' téren elkotróda.

Ez az eset, ámbár felette hihetetlennek látszik, még is megtörtént a' keresztes had alkalmával, ha hitelt adhatunk azon időbeli íróknak. Bouilloni Gotfréd volt az, ki egy Oriás musulmant kardjával egyszerre ketté hasított; az ostrom alá vett Antiochia látta miként jött bé a' várba egy ketté metszett katona, kinek félfele még egyenesen tartotta magát szaladó lován. (Lásd *Tudebod. Robert Monach.*)

(5) A' szent Fialar a' derék vitézek bátritója Előlmegy.

Asgard palotájában a' *Fialar* vagy a' veres kakas, egy arany pálma galyra repülve, szólta reggeli notáját, ez a' bajnoki játéknak czímje. Ezt meghalván Odin fijai, felkeltek, felöltöztek, kijöttek sátoraikból, és bejárván száz negyvennégy tündöklő kapujit Vallahának, kiáltak a' bajvívó helyre, ott egymást megtámadták, nagyon megsebezték, megölték, és azután feltámadtak Braga harmonias hárfájának hangjára. Innen szokások volt a' Szkandinavi bajnokoknak az ütközetben elől vitetni a' szent *fialart*, vagy veres kakas képét, melly minden reggel Asgard lakosit az ütközetre szólította.

(6) A' közepén felemelve Scrimner aranyas fája, Vadkannal . . . . . .

Midőn Braga hárfájának hangja az Asgard isteneit felébresztette, a' vendég szálába mentek: ott nekik szolgáltak a' Valkyrik Scrimner vadkannak sustorgó husával paizstányérokon; de akarmennyit lemetszettek abból, szintén viszont annyi nőt a' metsző kés alatt. Ez a' lakomás Odin fijainak ünnepe az ütközet után, és innen származott a' Szkandinavi bajnokoknál az a' szokás, hogy a' táborok után vitették a' vaddisznót, az ugy nevezett *Scrimnert*, melly őket az ütközet végén tartandó vendégségi vigságra emlékeztette. (Lásd *Edda.*)

(7) Aslér, a' fejér fegyverü Haráld kissebb testvére.

A' Szkandinavi ifju ütközetre menvén legelőször, csupa fehér fegyvert hordott; feher paizsa *várakozás paizsának* ne-

veztetett. Midőn magát derekasan viselte, azt a' megkülönböztetést nyerte, hogy vitézségének jeleit arra felmetszhette. Igy volt ez a' Gothusoknál, Cimbereknél is (Lásd *Pomponius Mela de Statu Orbis*). A' Szkandináviának legédesebb foglalatossága befesteni paizsát, 's arra metszeni vitéz tetteit.

(8) Odin ősatyánktól kaptam, mit ő Mitridattól nyert.

Igájában az egész világ Rómának, előtte elhalgatott: Mitridates még egyedül küzdött vele. Midőn ő is hanyatlani kezdett, szemeit vetette a' jégtenger polussa felé, hogy ott támaszszon ellenséget a' Romaiak ellen. Mimer tanácsossa, és barátja Odinnak utazván a' Scytha Zamolxis és Anarcharsis példájaként, Bizánczba jutott; ő beszélget Mitridatessel Odin királyáról, és annak szép felesége Frigga királynéjáról. Mitridates kéri Mimert birná a' Szkandinávokat vele egyesülni a' Bosphorus partjainál.

Mimer viszszamegy Asgardba Ases tartományja fővárossába. A' bajnok Odin szemei előtt látja a' véghetetlen dicsőségnek pályáját, a' győzedelmet, és a' vándor szerencse vadászatot; összegyűjti seregeit 's megy, de a' Tanais kiömlésénél hallja, hogy Mitridates megverettetve, és megcsalattatva, önmaga életének végét szakította.

Mimer előre megy Midridatesnek hírül vinni, hogy a' segítő sereg utba van: de majd viszsza jön, hozván magával egy véres kardot, mellyet a' mint mondja, a' haldokló Mitridates bizott rá, hogy azt Odinnak adja, 's azzal, az istenek akaratját tellyesítvén, büntesse meg a' Romaiakat, és a' világot ragadja ki körmeik közűl. (March. Gaul poëtic.)

(9) A' mi hazánk egyedül csak a' férfiaknak lakja.

A' mint a' Szkandinávok Éjszakról eljöttek, így szólottak büszkén: Mi jövünk az *emberek hazájából*: hajdankori neve Szkandinávnak volt *Mannaheim*, az az: emberek hazája.

VÉGE A' KILENCZEDIK ÉNEK JEGYZÉKEINEK.

X. ÉNEK.

Nagy szíveknek, mellyek dícsvágy szeretettől tüzelnek,
Mi édes a' nyert viadal után csendje éjjelnek!
Laurusain a' bajnoknak mi édes nyugodalma!
Ágyát vetvén azon földre, hol történt diadalma.

Első tüzi a' nappalnak golyónkra sugárzának,
A' vizek kebléből a' nap lovai kihágának,
Elkergetvén magok elől a' hajnal csillagait,
Aranynyal festék a' tiszta kékes égnek boltjait.
Hol a' híres csata piacz a' Vézer partjainál.
Károly az elhult hősöknek halotti pompát csinál.
„Látod! így szólott Gűizehez Angilbert sóhajtozva:
„Földünkön az ember sorsa miként van határozva!
„Nemzeti a' századoknak mint a' vizek folyója
„Úgy lefolynak, és elrepül éltünk sebess hajója.
„Alig pillantja meg ember futva e' szép világot:
„Már hervasztja, mint a' meleg szél a' gyenge virágot;
„'S azt mi benne ma tündöklő volt, holnap elragadja...
„Életét a' dicsőségért veszélyeknek átadja.
„De mind egy, bár békés csendben éljük számos napunkat,
„A' jelen, melly szalad, meszsze hátra hagyta honjunkat.

„Minden léptünk közelebb vonsz vég menedékünk felé
„Csak az idő áll; mindenünk bár elragadá 's nyelé:
„A' csecsemő, mint az, mikor a' világot pillantja,
„Halált lát szegény, 's a' halál a' sírokon ringatja.
„Minden elmúlik ide le, nép, ország, fejedelem:
„Én minden por szemben egy egy ember romjait lelem;
„És az egész világ, mellyet igazgatunk kevélyén,
„Egy nagy kőzsírt tátott szájjal, hogy bennünket elnyelje
„O kínzó sors! az ember, ki mindentől részegede.
„Éppen halál perczentése hol ő tanulni kezde.
„És létele sebességgel a' mint perge lefelé,
„Esze nyarának napjain a' komor telét lelé.
„Gűize boldog, kit mindenütt a' szép virtus követe,
„Ő meghal dicsőítve, hogy szebben follyon élete!
„Kövessük a' nappal szemét, melly az égről tüntével,
„Még azután mutatkozik büszkélkedő tüzével."

Odoard, Angelin, vérrel sebekkel elborítva,
Összeviszszáson a' földön hevernek megcsonkítva.
Károly őket megpillantja, parancsolja vitetni,
Az erdőség sürüjébe 's ott eltemettettetni.
Kíséri a' tetemeket ő is könyező szemmel.
Paizsukat betakarván fekete gyász selyemmel.
Mennek... aztán az elesett hősök tiszteletére,
Egy szájjal kezdének Roland hallottas énekére. (1)

„Ő elesett, győzvén, a' hol Agramand;
„De csak Istentől győzettetett Roland:

„Ő elesett mint honja büszkesége,
„De nem metszte napjait ellensége.

„Ha Roland az ellenségére vágott,
„Az elszaladt, kiáltozván, ő van ott!
„Ha egy vitézt hívnek, jónak mondának,
„— Oh az ő! szólt szája a' szép lánykának.
„— Csak Roland, csak Roland nyájas és nemes,
„Tetteiben dicséretes, érdemes.

„Roland már Iberiától távozik;
„Mint győzedelmes honjában lakozik.
„Midőn egeket csapkodó két hegy közt
„Menne, a' Szaraczenokkal jön szem közt.
„Erre szemöldökök tüskésülének;
„A' kősziklák, fenyvesek rendülének:
„Kiüríti ott a' lator tanyákat,
„Összezuzza a' vén fákat, sziklákat.
„Hallja völgyek' mélye a' hó zuhanást,
„A' viz bőgve tévelyegvén hány habzást,
„Sebess folyók sötétes örvényiből
„Nyílnak a' habok, azoknak tüziből
„Halál süvölt: dörögvén egy istenség,
„Uralkodik iszonyu rendetlenség.
„A' természet majd egészen felbomlik,
„Ezért Rolandra dicsőség háromlik.

„Társainak a' mélység elnyelője:
„Maga Roland a' bűnök rettentője.

„Omlik a' szírt, hőseit eltemeti,
„Annak romján utját ő egyengeti,
„Csak maga: törvén a' hitetlenekre,
„Nem hajt semmit halál veszedelmekre:
„A' ledült száz évi fák omlásai,
„A' lezuzott kőszírtek darabjai
„Grádicsok a' járhatatlan tetőre,
„Mellyeken mász Roland bátran előre.

„Roland a' mint a' csucsra felhalada,
„Az elrémült Sarraczin megszalada.
„O gyászos nap! a' kőszál megmozdula,
„Mellyen jött, és bömbölve leindula.
„Izmos karja hasztalan kapaszkodik.
„Haja, kétségben esvén, ágaskodik:
„Már a' czélnál: O büntetés nagysága!
„Lesodorja a' szírt' rohanó ága.

„Itt kitudná Roland dühét festeni!
„Kardot ránt a' szírtot megrettenteni:
„Rá csap, 's a' két felé hasadott kőszál
„Bőgve rohan, 's lezuzza mi fát talál.
„A' vizomlás a' folyónak közepén
„Harsányon zúg: Roland neki dühödvén,

* A' Pyrénei hegyeken ma is mutogatnak egy rémítő kősziklát, kétfelé hasadva, mellyet Roland szírtjának nevezenek: ezt a' lovag, a' mint mondják, egy kard csapással hasította ketté.

„Ugrik oda, 's a' vizesést taszítja
„Viszsza, honnan árjait az indítja...
„Meljére lecsüngő kürtjét ragadja
„Belé fúj, és gördült hangja hasgatja
„A' levegőt, 's mint a' menykő csapásra,
„Reszket föld, lég zúg a' nagy harsogásra.
„A' bérczeknek vadjai elnémulnak
„Remegve vér barlangjokba vonulnak.
„Magán völgyében a' pásztor gondolja,
„Hogy az utólsó trombita szót hallja.

„Táborunkig hatott e' varázsos hang,
„*Ronszevónál* *, hol van a' pokol barlang,
„Károly annak tart; de mint csudálkoza,
„Odébb a' kűrt alig alig hangoza.
„O jaj! mi történt aztán a' folyónál!
„A' hang elmult. Roland halál révén áll:
„Ő elesett mint honja büszkesége,
„De nem metszte napjait ellensége:
„Ő elesett, győzvén, a' hol Agramand;
„De csak Istentől győzettetett Roland."

Odoardnak Angelinnel tömpe emlékjeleik
Emelkednek: ottan csüngnek kardjok, 's más fegyvereik
Díszesen. Károly tisztelni méltán a' bajnokokat
Akarván, a' márvány szobra maga írt illyen szókat:

* Károly a' Ronszevói ispotályt arra a' helyre építette, a' hol Roland, Lovagainak egy virága, elveszett.

„— Itt az igaz barátságnak áldozati nyugszanak;
„De felséges tetteikben élnek, 's viszszahangzanak.
„Ott fent az örök jutalom mostanság szált reátok,
„Itt a' feledékenységnek tengerét átusztátok."

Mint látszik a' tenger parton a' szírtok füzetege,
Úgy nyúlt hoszszan el a' síkon a' franszoknak serege:
Károly most rendbeszedetni táborát parancsolá;
De jaj a' tüz közben a' Szász mindenét elhurczolá,
Ki rablá; katonájinak semmijek sints: hol vegyen
E' kopár földön eledelt bár; nem tudja mit tegyen.

Egyedül, bús aggodalmi terhelvén sátorában,
„— O jaj! felkiált a' Gaulok hőse önnön magában,
„Eunulph drága barát látom igazát mondásodnak,
„Bal estét megjövendöléd szerette királyodnak."
Alig hogy ezt mondá: szinte sátora közepében
Terem az öreg, a' kinek vígasztaló nyelvében
Olly sok enyhítőt találtak királyának gondjai.
„— Honnan, merről hoznak hozzám az egek angyalai,
„Szól a' princz, csupa látásod szolgál enyhitésemre:
„Figyelmeztél, mint igérted, úgy ë nagy inségemre?
„Eunulph isteni barátom, váratlan segedelem,
„Távol szerencsémben, közel ha környékez gyötrelem."
„Kevély bajnok, viszszonoz az öreg érzékeny szóval,
„Látod a' hódolás szomja fizet illyen adóval!
„Országodnak választotti áldozat ként elhultak,
„Minden oda van, de az Úr szemei megindultak

„Rajtunk; 's büszkeséged miatt nem akarja, hogy veszszen
„Egy hős nép meggyaláztatva sírja felett egészszen.
„Csak nem minden lehetséges a' vakmerő bajnoknak:
„Szavuk békesség mindenhol a' földet pusztítóknak:
„Ez a' hódító külczímje!.. magának oltárt épít.
„Hiszi hogy léte nem földi, már ő halhatatlan itt
„És ha lábaival tiprott népeknek hangját hallja,
„Az dühét áldja, 's vétkeit véli, hogy magasztalja.
„De tán meszsze ragad méltó haragom' tüzelése:
„Szerencsédre tégedet véd az egek kedvezése
„Szent hited tekintetéből: Uram midőn pihenék
„Az éj közepén mellettem egy angyal megjelenék,
„Szálván a' boldog lakhelyből az Urnak parancsára,
„Illy követséget bízott rám méltatlan szolgájára:
„— A' vitézek taborába Eunulphus hevenyjében
„Menj, és jelentsd meg Károlynak mint áll az Úr kegyében:
„Bátor mindenét elhordá zsákmányúl ellensége,
„Semmit sem tesz: ő vele van az égnek segítsége.
„Menjen nyugotnak, ott talál egy szörnyü kősziklára,
„Ez alatt nyúlik egy barlang isteneik számára
„A' Szászoknak: ez itt Odin, 's többeknek kápolnája:
„Itt gyalázza menyjek Urát a' pogány papság szája.
„Itt a' fekete Vahalla, Vingolf a' gyönyörü lak, (2)
„Hol Thor, Vidar', Lock', 's Friggisnek szolgálnak a' Valkyrak:
„Ezen üreg újj Asgardban, hol mindég isteneknek
„Lochlini szertartásokkal tömjének füstölögnek. (3)
„Akaratom ez; hogy Károly ragadván hős fegyverét
„Rontsa szélyel oltarukat, boszszulja meg Istenét.

„A' kincs e' helyen gyűjtve van száma nélkül halmokban.
„Mellyet Odinnak papjai rejtegetnek titokban,
„Ezek Károly tulajdoni." — Ezt mondván egy fellegbe
„Magát az angyal burkolta, 's felszállott az egekbe.
„Ah bár mindenkor, a' midőn napjai búson folynak,
„Az Úr szavára lehetnék, segítsége Károlynak!"
Ezen szavait végezvén, Eunulph hátra vonula,
A' hősnek szomoru szíve valamit felvidula.
Tizenöt vitéz melléje tüstént kiválasztatik,
'S a' rém kőszírt felé menni parancsolat adatik.

A' nappali csillag eltünt; Károly 's bajnok társai
Elérnek a' kősziklához; de mi gyásznak hangjai
Csapják abból a' halgató figyelmező füleket,
Mi fájdalmakkal megterhelt siketes nyögéseket
Hallnak jönni e' magányon álló szírt oldalából!
Mellé hatnak; a' zúgózaj még rémítőbb gyomrából.
Károly háromszor kerüli köröskörül e' sziklát;
De hasztalan, semmi kaput vagy nyílást azon nem lát:
Bejuthatni nincs semmi mód a' titkos morgó helybe:
Szinte csüggedés csuszamlik az eddig bátor meljbe.
Midőn egy kövön hirtelen szemeibe ötlenek
Némelly vonások, előtte éppen esméretlenek.
Közelebb megy, visgáltatja... 's kezével támaszkodik
Egy szírt ormához; a' kőszál azonnal megrázkódik,
'S nyílik: sötét üreg terül a' föld gyomrában belől.
A' barlangból rémítő váz jelenik minden felől:

Homályos garádics vezet lefelé tekervénynyel:
Károly nem gondol a' veszélyt sokszorozó örvénynyel.
Megy.. .„—Vakmerő, illyen szavak halatszanak alólról,
„—Ide ha belépsz gondolkodj iszonyatos halálról.'
Övéivel Károly mégis a' rémítő bolt alatt
Szintén a' garádics végső lépcsőjére lehaladt:
Valami sárgás halvány fény pislog a' sötétségből:
Károly semmitől sem remeg, segítetvén az égből,
Tart a' világnak; körülte lát egy nagy kerületet,
Mellyet az ezüst lámpáknál félig látni lehetett:
Itt mind azon istenségek rém szobra csoportosan,
Kiken Odin uralkodik: egy gyilkos kard lángoson
Kezeikben mint a' villám; itt áll *Idrasil* fája. (4)
Tövén rágodik egy kígyó: *Balder* béke szolgája,
A' Czelták istene mellett első: *Thor* a' pusztító (5)
Utánna; majd *Thir* a' hősök vezére (6); világító
Szűrtűr menten jön: követi istene a' szeleknek
Őt *Niord* (7): a' halhatatlan *Brága* a' hőséneknek, (8)
'S ékes szóllásnak istene: és kilencz szűz annyával
Kevély *Heimdall* arany foggal, és nagy származásával (9).
Asgard várának kapussa három szinü hidján áll
Odébb *Vidar*, ő hallja mint nő a' fü, és rátalál (10)
A' sötétben akar mire; végsők a' híres csudák,
Bor gyermeki, 's külön külön mindeniknek oltárkák.
Károly a' helyet visgálja; midőn egy pompás ének —
Kart muzsika szerszámok közt a' szent nymphák zengének:
Az Szkandinávnak hymnussa, foglalva illyen szókban: (11)

„— Hallgatás, embernek fija! csillagok futástokban
„Megálljatok!.. én éneklem az istenek titkait.

„Chaossiban a' természet hüzta nyögve álmait;
„Midőn hirtelen születtek a' törpék, 's oriások;
„Aztán a' had vérrel szinlett; és a' bajnok munkások
„Bor fijai mélység felett vonták áldozatjokat (12),
„*Ymert*: ennek koponyája formált égi boltokat:
„Verejtékiből lett tenger, füvek hajszálaiból,
„Fellegek agyvelejéből; kőszírtok fogaiból:
„Csontjai hegyekké váltak, és szőrös husaiból
„A' föld erdőkkel ált elő; 's Midgard vár inaiból.

„*Asgard* isten-királyai a' léget vékonyíták;
„Két úszó fából a' férfit, 's aszszonyt előállíták:
„Im' az *Aska*, im' ez *Emla*; de vizár emelkede
„Szörnyen: Bergelmer egyedül csak abból menekede:
„Világ viszont népesedik; a' földön önkényére
„Odin békés uralkodó; de majd ő is végére
„Ért az Alfheim princzek miatt: Lock Angerbothot vette;
„Ettől *Helát* a' bánat 's bűn királynéját nemzette (13):
„De zúgván az istenségek illyen ellenségökre,
„Locknak, 's két fijának hánytak lábokra, és kezökre
„Vas bilincset. Ez utolsó öntestvérét megette:
„A' boszszú Lockot egy magán kősziklára köttette
„A' sasoknak; és meggyilkolt fija tüzes bélei
„Vérrel tele, voltak neki dereka kötelei;

„Fejénél a' pusztaságnak kigyója emelkedett,
„Méreg cseppekkel kínálván ha szomja nevekedett.
„A' mint erre Lock küszködik, és iszonyun hánykódik
„Megrémülve felel a' föld akkor, 's hoszszan rázkódik *.

„Hela győz: támad a' szörnyü pusztításoknak napja
„Az években a' földhajó ** ide hol oda csapja,
„'S rázza magát... duzzad tenger... a' nagy kigyó megfordúl,
„A' vizek alatt dühösen; a' hab rettentően dúl:
„Tüzbe borúlt szekerében hág Oriens felfelé;
„Rymer, Fenris farkas és Lock seregestől állelé.
„Hela siró gigásoknak üldözi lépésöket,
„Ember keresi bódultan a' halál ösvényeket.
„Odin Fenrissel birkódzik, *** Freya lelkek királya
„A' harczmezőn a' Valkyrik prédáját felszámlálja.
„Elesik, jaj, Frigga férje: a' boszszuállás Vidárt
„Ösztönözvén, a' csudának szívét átveri mindjárt.
„A' csillagoknak tündöklő világa ki aluszik:
„A' nap megfeketül a' föld a' tengerekbe csúszik.
„A' trombita harsog, egész természet tüzbe borúl,
„'S megemésztve végnélkülség torkába örökre fúl.

„Majd azután a' habokból egy újj föld emelkedik;
„Szalad a' víz, alszik a' tüz, egy teremékeskedik

* Igy magyarázzák a' Szkandinávok a' földindulást.
** A' földet nevezik illy névvel a' Szkandinávok.
*** (Lásd a' világ végének leirását *Eddában*. Mith. *Mallet* után 32 Mese; az *Istenek szürkületjéről*).

„Fényvilággal az újj földön: majd tündöklik egy újj ég:
„Ez *Gimmel*, a' mit megigért a' végetlen Bíró rég (14).
„Itt van, a' hol Alfadernek hatalmát magasztalja
„A' virtus, és érdem bérét örökre feltalálja.
„O tanuljátok esmerni Odin ifjoncz népei,
„Mint legyetek a' dicsőség, 's boldogság részessei!"

Az éneklés elhalgata; Károly a' franszia hős
Odin oltárához rohan tüzesen, és azt erős
Karjaival öszszezuzza... A' föld alól hirtelen
Egy szárnyakkal tűzött sárkány Károlyra ront véltelen.
Magát rendbe szedni tudó, rémülést nem esmerő
Lovag ő, fegyvereiben bízott, de nem vakmerő:
Kiugrik a' csuda elől, 's azt oldalfélt támadja:
De hasztalan tusakodás: *Vidám* át nem hathatja
Annak pánczélos halbőrét: a' sok kardél csapásra
A' tajtékzó sárkány gerjed iszonyu hánykodásra;
Szikrázó torkából lehel megbüzhödött lángokat,
Csikorított fogai közt szór sziszegő hangokat:
Villám sebességgel Károlyt egyenesen támadja,
'S hiszi mint prédát azonnal vas körmibe ragadja;
De Károly tüzes torkába kardját végig taszítja,
Az felfordul, bőg, és végre páráját kiásítja.
E' bajnok tett után beljebb a' barlang mélyébe ment;
De lépését odébb tenni egy rézkapu ált-ellent
Szűzek hangjával vegyített énekes kar hallatott
Vingolf papnéitól; az az isteneknek fuvatott:

„Aratásinknak istene Friggis 's a' t. *

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

„Hadak nymphái, a' mezőn, hol halált lehellenek
„Védelem a' tiszta szívnek, veszély istentelennek!“

E' szókra félbeszakasztja Károly a' szűzéneket;
Bajnoki keményen rázzák a' réz ajtó feleket:
Azok nem soká felnyílnak: O látvány! O tündérség!
Tiz papné könybe borulva... ez pokoli mesterség —
A' király lábához lehúll: báj kellemök sibbasztja
Karjait a' fransz hősöknek: a' bájt tovább árasztja
Félig meztelen melljökön szemeiknek csurgása,
Vékony leplök alól ki tün deli testök állása.
Kinek ne hevitné szívét az illy szűzek rajzképe!
Odin minden nymphájának itt áll egy külön szépe;
Még bádjadt pillantásuk is gyönyöringer szózatja:
Minő felséges boldogság a' ki őket bírhatja!
Szinök mint az alabástrom: hoszszu haj fürtjeikben
Szép homlokuk körül lakik egy Ámor mindenikben.
„— Leventák álljatok! egytől hallatsznak illy szózatok,
„Im itt Friggisnek tétetnek hívséges szolgálatok;

* Gondoltam: ez a' földalatti ének nem nagy részvételt talál a' földszini tisztább lakosoknál; azért annak magyarosítását elmellőztem; de különben is az egész, és a' dolog érdeme a' miatt semmi csonkulást nem szenved.

„Az aratás istennéje Friggis a' halhatatlan (15);
„Ennek kedves oltárain áldozunk szakadatlan:
„Mi vagyunk, kik körül veszszük, ha könyü szekerében
„Utaz látatlanul, hoszszu fátyol csüngvén szemében.
Ő befutja sebességgel a' nagy föld-kerekséget,
„'S mindenhol bővség váltja fel a' terméketlenséget.
„O ha virtustól gyuladoz még valamit meljetek,
„Ne fordúljon e' szent helyen ellenünk fegyveretek;
„Minket semmi sem védelmez: mi kegyetlenség volna,
„Ha fegyveres kezek által oltárunk le omolna!
„Ugyan mit is nyerhetnétek? Ez istenek mustrája
„Azt nem gazdagítja soha, ki neki hív szolgája
„Ő nyájas szelíd egyszerü, nem vad mint más istenek.
„Az elhagyatott szegényen a' Franszok segítenek.
A' fiatal bájoló nő végezvén beszédeit,
Károlyra fordítja csalárd könynyekkel telt szemeit.
A' bajnokok munkája kezd lassanként állapodni,
'S dühök a' szépség könynyire látszatik csillapodni:
Gyávasággal igérgetik a' szép ifjú szűzeknek,
Hogy háborgató vendégi nem lesznek ünnepöknek.
Károly, kit hősi lelkében semmi sem zavarhata,
Bajnoki közt illy menydörgő szózatokat hallata:
„—Vitézek, hát mit akartok? az ég ellen pártolni!
„E' templomot megkimélni, hol bűnöket koholni
„Szoktak! Viszsza kergessétek e' vakme rő szűzeket!
„Ezek fűznek álkecsökhöz hitszegő beszédeket.
„Itt a' veszélyek, úgy mondák, szörnyü rettenetesek,
„Az igaz; im' előttetek ezek a' fekélyesek.

„Pokol szolgáji nem tudtak e' homály' országában
„Minket rémítni; illyekkel probál tartni jármában.
„De ne, soha se zavarjon ezeknek bájolása:
„Az ég akarja hogy legyen pokolnak végromlása."
Igy szólt; 's nyomta viszsza csóré vassal a' druidákat:
Azok futnak; már betörték a' templomi portákat...
De mi csuda boszorkányság rémítő káprázatja!
Egy égő szélvész előttök tüzeit szikráztatja:
„— Barátim, egy haszontalan szemfényvesztés fog körül!
„Kövessen, ki velem az Ur akaratjának örül:"
Mondá Károly, 's erre magát a' lángok közé veté,
'S azonnal a' tüz guruslást a' sötétbe kergeté.
Majd egy pompásb templom belje szemök elébe tünik,
Ezer lámpával: vert arany szénedény ott nem szünik
Tömjén füstjét az ég felé isteneknek emelni.
Az Isteni *Upsált* lehet ezen szent helyen lelni. (16)
Mi gazdag lámpák, mi képek, mi tündöklő márványok!
Tömve mind azzal mit adnak a' fényüzés, 's ásványok.
Minő sorsa, O isteni végzet, a' nemzeteknek!
Elhunyt ma, ki tegnap örült dicső győzedelmeknek.
Halhatatlan örökség ez. Égyptus, Assiria,
És Carthago, és Grécia, és Tyrus, 's Italia,
Összeviszsza voltak hajdan e' kincsek bitanglóji;
És most imé hol azoknak tömeges rézajtóji!
Balzsammal öntözött édes honjokat elfelejték,
'S éjszakon egy istentelen üregbe fényök rejték. (17)
E' triposok, arany vásák földnek mellyik gyomrából
Valók? talán Ephesusból, vagy Isis kriptájából:

Czifrázták tán Delphos régi sötét oraculumát?
Vagy Salamon David fija dicsőséges templomát?
A' Vestáli szent tüz körül hajdan ezek csillogtak;
Vagy Ammonban ha Sándornak áldozatok lobogtak.
Tündöklöttek tán Elidben Olympus ünnepein?
Sugároztak Amathonta illatozó erkein.
Vagy Memphisben a' princzeknek takarták sírboltjait:
Kísérték lehet Césárnak pompás triumphusait?
Igaznak estek birtokul, vagy egy gaz kirabolta?
Érdem díjjak, vagy zsákmányja, ki istent káromolta?

E' csuda terem belsejét köröskörül visgálja
Károly halgatva, 's azt igen különösnek találja.
Egy drága metszésü szobor fátyolos ábrázolat
Ott áll Friggisnek oltárán pompás menyezet alatt.
Közelebb mennek a' franszok ahoz, és egyszeriben
Meggyőzödnek, hogy az Isten hív igéreteiben.
Tíz arany vedret találnak teméntelen kincsekkel:
Azokat tüstént ragadják, 's viszik markos kezekkel
A' bajnokok ki... Mindenki Károlyt legelől menni
Látja; de a' gonosz lelkek egy szemfényvesztést tenni
Akartak: Ő bent maradott a' barlangban magára;
És mint kiérnek látják, hogy vezérök csak váz pára.
Utánnok mindjárt záródik a' kapu, 's bent marada
Maga Károly ott, hol nyüsög pokolnak béres hada.
Minden felől körül fogják a' sátán fegyveressi:
Egyedül van, menedékét már hasztalan keresi:

Itt csak egy bajnokhoz illő halál végső reményje,
Elszánt halni, de csonkulást nem szenved hősi fényje.
Szintén mikor pokol rajja ellene tusakodik,
Úgy tetszik, hogy Friggis szobra csendesen megrázkódik.
A' sürü fátyol, melly hoszszan a' képet eltakarta,
Félig felnyilott, 's kezében Friggis illy irást tarta:
„— E' bajnok nem szentség törő Friggis szent helyeiben:
„Távozzatok papok! Ő áll Alfader * kegyeiben."
Szaladnak minden oldalra Friggisnek szent papjai,
Reszketö kezökből hulnak a' halálnak vasai.
Egyedül maga van... Károly a' statuát szemléli,
Éltét hogy annak köszöni csudálatosnak véli.
A' fátyol, melly azt fedezte gyengédeden mozdula,
'S a' hősnek szemei előtt végképp hátra vonula.
Egek, mit lát! szemei tán vannak tündér hálóban:
A' szobornak élete van... Friggis Ulnár valóban.
Magán kívül ragadtatva repül az oltár felé
Károly, 's háladó szemeit az egekre emelé.
Ulnárt és csak Ulnárt szóla szája: — „Maradj helyedben,
„Ulnár mondja, mit bizakodsz annyit vitézségedben!
„Esmerem szívednek titkát: itt létem nem guruzslás,
„Bízván hidjed, hogy itt Ulnár jelent meg, és senki más.
„E' templom mindenkor állott a' druidáknak nyitva:
„Általam vannak Friggisnek papjai megvakítva,
„Szaladj; 's emlékezz meg, midőn látásod kerülgetem,
„Én boldogságodért leszek, MINDENHOL, ÉS SEHOL SEM"

* Alfader, minden Szkandinávi isteneknek atyja.

Így szólván, ő Károly elől hirtelen elrepüle,
Friggis márván szobra menten helyére viszsza üle.

A' templomnak ajtajánál, hova Károly záratott,
Kivülről valami zsibaj, majd nagy lárma hallatott.
Vitézei a' boszorkány vezető eltüntével,
Viszszarontnak, 's egyesülnek a' franszok vezérével.
Megvan mentve Fejedelmök, oszlik volt tünödésök;
De az utált templom ellen rémítő dühödésök.
Porrá törik balványjait, lerontják oltárait,
Leszaggatják, összezuzzák szőnyegit, ércz szobrait:
A' mit a' vas megkiméllett, az a' lángok prédája.
Nincs más az undok aduban, csak vén füstölgő fája.

Tündöklő gazdagságokkal terhelve, a' leventák
A' kőszírton kül magokat pihenésre lehányták.
Viszont újj rémítő tárgyak: szemeikbe akadnak
Iszonyu zavaros felhők, mellyek délről támadnak.
Eltünt a' nappalnak szeme: az ég villámlik, dörög,
Homályos vihar borulat szélvészek közt hömpörög.
A' levegőt felforgatja, megrázza az egeket,
Húz végig a' láthatáron sötét fátyol lepleket.
Villám tátog a' felleg közt! O mennyei hatások!
Recsegve hulnak a' szírtre menykővel csatanások.
Azt összezúzni akarják, 's döntni a' semmiségbe.
A' föld megindul, megnyílik, 's feneketlen mélységbe
Sodorni készen van Odin, menykőt tartván kezében,
Besüljed a' szírt reszketve, 's büzhödt tó van helyében.

A' Fransziák monarchája e' szörnyü jelenésre
Fügesztvén szemeit, indul melje bánat érzésre.
Ulnár már nincs! áldozatja tiszta szeretetének!..
Mért részesse az ártatlan a' bűn büntetésének!
Kétségbenesés közt Károly a' tónak partján megáll,
Ulnárt hívja: hasztalan; csak egy bús viszhangra talál.
Elhalgatott a' természet, de az undok fertőből
Párolgó gőz készit mérget az életlevegőből:
Halált sipító madarak repkednek a' tó felett,
Körül minden zöldség, planta, bokor, fa hamuvá lett.
Távozik a' tótól odébb a' gaulok nagy heróssa,
De reményje-vesztett meljét szörnyü bánat mardossa;
Csak Ulnárt, 's segéd védelmét látja szakadatlanúl:
Nemes bajnoki fájdalmit oszlatni hasztalanúl
Igyekszének; Ulnár csupán mi lelkét elfoglalja:
A' bús echótól hangzani csak Ulnár nevét hallja.

VÉGE A' TIZEDIK ÉNEKNEK.

JEGYZÉKEK A' TIZEDIK ÉNEKRE.

(1) Egy szájjal kezdének Roland halottas énekére.

Roland énekét olly sokáig énekelték mindenek és mindenhol franszia országban, hogy abból a' tudományos történet írók valamit fellelhetni igen is hitték. Azonban az végképp elveszett, és annak csak utánnozása szemlélhető. A' hajdankori bajnokok indulván az ütközetre, énekelték Roland hymnussát, valamint a' Saxok az Arminiusét. Egyszer a' Poitiersi ütközet alkalmával, hallván János Király énekelni katonáitól Roland énekét, így szólt hozzájok komor ábrázattal: „Rég az ideje, hogy a' fransziák közt nem lehet látni egy „Rolandot.“ — Egy öreg katona megilletődvén a' szemrehányás miatt, így felelt büszkén, mert nincs többé Nagy Károly a' ki azt vezérelje.

(2) Itt a' fekete Vahalla; Vingolf a' gyönyörü lak, 's a' t.

Vahalla Szkandinávok paradicsoma, Vingolf, barátság és szeretet mulató helye, az istenaszszonyok palotája; az épült egy téren, mellynek neve *Ida*; a' Valkyrik, összesen tizenkettő, az ütközetek nymphái. Ezek a' Vahalla szűzei sert töltenek a' hősök számára ellenségök koponyájiba; azon kívül a' viadalban kijelelik kit érdekeljen a' halál, és kedvenczeiknek győzedelmet osztogatnak... Ők dolgozzák a' hősök fatumit (történet) négy vaspléh közé font mühelyen: szövő székök (osztováta) készült vonagló belekből, minden lábítón csüng egy ember fej, és még verő szívek. (*Lásd Edda? Marchangy Gaul poet*).

(3) Itt gyaláza mennyek urát a' pogány papság szája
Lochlini szertartások köztt . . . . .

Lochlin régi neve Szkandinávnak: Szkandináv magában foglalta Szuiń (Sved), és Sziton (Norvegia) országait; az-

után Alfred király alatt Dániát, Gothiát, Biarmiát, Queenlandot és Finlandot.

Nem volt a' hajdan kornak egy nemzete is annyira eltelve a' dicsőségre vágyástól, mint a' Szkandinávi: vallása szerkeztetve volt egyenesen természeti bátorságának serkentésére, buzdítására. „Ennek szép Mythologiája, így szól egy író, „rendesen összeférczeltetnek látszik; a' világnak intellectua„lis, és materialis változása úgy követi abban egymást, mint „az egyes esetek (epizodák) a' nagy hősi költeményben, „melly a' világ alkottatásával kezdődik, és annak összse„omlásával végződik. Tetemes hiba volna ebben a' vallás„ban egyebet nem nézni csupán egy vad képzelődésnek füg„getlen, és nem használható álmodozásait. Örökös küzdése „a' világosság isteneinek a' sötétség isteneivel felségesen ki„tünteti a' jónak és rosznak ellenkezését, mellyet igen gyak„ran észre lehet venni a' természetben. Ott látja az ember „a' vakoskodó tunya természetet munkás valamivé válni, „formáltatni az értelem által: hogy zavarja meg a' fösvény„ség a' világot; az égi laknak harmoniáját összszerontatni a' „békeség istene halálával, az erkölcsi rendetlenség miként „hoz véget a' századoknak; a' jótévő istenségek hogy lesz„nek a' megkérhetetlen végzet áldozatjai, mellyet ők esmer„nek, azért még is vele szembe szálnak: hogy ül a' halál „a' mindenség felett gyászban, hogy születnek újra a' legna„gyobb istenségek, ennek a' megégett mindenségnek hamvaiból."

A' Szkandianávok, (mondja Marchangy a' Gaul poeti.) vetették meg az Orosz birodalom fundamentumát; mint győzedelmesek, hatottak Skotziába, Irlandba, az Orkadákig, és Hebridákig: a' 9dik században meglátogatták hajóssaik Islandot, feltalálták Grönlandot, és végre a' 10dik században Amerikára akadtak.

(4) ..... Itt áll Idrasil fája.

Idrasil tölgyfája, a' hol az istenek minden nap összszegyülnek, és igazságot szolgáltatnak... Ez a' tölgyfa legnagyobb, és legjobb minden élő-fák között: ágai az egész világra széllyel terjednek, és az egeken fellül emelkednek; annak három gyökere van felette távol egymástól; egyik az isteneknél, másik az óriásoknál, harmadik a' poklot takarja, és ezen

gyökér alatt van a' pokoli vizeknek forrása. Ezt a' gyökeret alól felől egy kígyó rágja. (*Lásd Mallet. Edda Myth. Fab. VIII.*)

(5) . . . . . Balder béke szolgája
A' Czelták istene mellett első . . . . .

Thor Odinnak idősb fija, legerősebb, és legjelesebb az istenek közt; ő egy pompás palotában lakik; ezen palotának, Grimmis szerént, van öt száz negyven tekervényes tereme; ez a' legnagyobb lakhely a' világon. Thor szekerét vonja két bakkecske, midőn az oriások országába megy. Utazásai, a' mint Eddában elő vannak adva, példa nélkül való kicsapongó kalandozások. Ő bír három csuda portékát, egy buzogányt, rettentőjét a' *zuzmara, vagy dér oriássainak*; egy balta övet, mellyet ha derekára köt, erejét kettőzteti; és vaskestyűt, melly nélkül el nem lehet, ha buzogányja nyelét ragadni akarja. A' mi Baldert illeti, ez második fija Odinnak, a' Szkandinávok Apollója; ő olly szép, mint a' hajnal csillaga; az ő szemfényvesztő tekíntete sugárokat lövell, és jóságához semmi sem hasonlít. Oszlopaira palotájának, a' hova semmi fertőztetett be nem mehet, *rünek* vannak metszve, mellyek képesek a' holtokat előidézni. Hogy haja fejérségét képzelni lehessen (*Eddában van mondva*): „Tudnod kell, hogy a' leg„fejérebb virágot minden virágok között *Balder szemöldökének* „nevezik." Ezen kívül ez az isten igen ékesen szólló, szereti a' becsületet, kívánja a' békességet, itéletei viszszahuzatlanok. Baldert megölte a' vak *Haéder*, kezében vévén egy gyöngy galyt, a' mint említve van a' XVdik Ének 3dik jegyzékében. (*Lásd Edda Myth.*) Az istenek, kivált Odin, vigasztalhatatlanok voltak elvesztése miatt; hajójára, melly a' világon a' legszebb hajó, egy rakásfát raktak, és *Nanna* az ő felesége, ki utánna bánatjában megholt, vele együtt azon megégettetett, valamint lova, és törpéje is.

(6) Majd Thir a' hősök vezére . . . .

Thir a' vakmerő bátorságnak istene, a' Szkandinávok Marsa. A' kiről azt mondják, *derék mint Thir*, minden embert fellül múl bátorságával. „Egyszer az istenek arra akarták „bírni ellenségöket Fenris farkast, hogy engedné magát meg„kötöztetni, de ez attól tartott, hogy majd aztán nem fog-

„nák eloldani, és semmiként sem engedte magát lánczra té-
„tetni, mig Thir fogadásból kezét a' szájába nem dugta ezen
„csudának; az istenek nem tartván tanácsosnak fogadásukat
„visszsza vonni, a' farkas elszalad a' kézzel, ketté harapván
„azt ott, a' hol az úgy nevezett *farkascsukló* van. Azóta en-
„nek az istennek csak egy keze van. Az ő nagy okossága
„adott alkalmatosságot az illy szóllás formájára: *Ő olly okos*
„*mint Thir*; de azt éppen nem hiszik, hogy ez az isten azt
„kedvelné, ha az emberek békességben élnének.“ (*Mallet. Edda Myth.*)

(7) . . . . követi istene a' szeleknek
Őt Niord . . . . . .

Niord Szkandinávi Neptun, ura a' szeleknek, tüzeknek, vizeknek: ő *Szkadának* Thiass oriás leányának férje. Az ő szerelmeik, és énekeik valóban igen különösek. Ők a' tenger partján *Noathum* helyen együtt laknak. Niord teméntelen kincsel bír; ő a' vadászatnak, halászatnak, hajózásnak istene; ő Freynek, és Freyának atyja, thrónussa egy roppant tündöklő tengeri csiga.

(8) . . . . a' halhatatlan Brága, hős énekeknek
'S ékes szóllásnak istene. . . . . .

A' híres Brága bölcsessége, és ékes szóllása által istene a' poésisnek. A' felesége Iduna egy skatulyában tartja a' halhatatlanság almáját, mellyből esznek az istenek, hogy megifijodjanak. (*L. Edda. Mallet.*)

(9) . . . . . és kilencz szűz anyjával
Kevély Heimdell . . . . . .

A' kilencz testvér szűzek közül egynek fija *Heimdell az arany fogú*, mert fogai ezen érczből valók. Ő lakik a' szivárvány végén a' *három szinü hidon*, vagy Bifrost hidján egy kastélyban, mellynek neve *égi erősség* (fort). Ennek az istenek kapussának parancsolat adatott az ég bejárásánál tartózkodni, hogy akadályoztassa az oriásokat a' hid utján erőszakoskodni: van egy trombitája, melly az egész világon széthallatszik (*Lásd Edda*). Ez a' Szkandinávi Mercur tartja zászlóját az isteneknek: ő néha birálja a' viaskodást; jelelik taréjjal, néha pedig kakas fejjel.

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

(10) Odébb Vidár . . . . . .

A' szótalan Vidár olly tömött, olly csudálatos bocskort hord, hogy annak segítségével repül a' légben, és szalad a' vizek színén.

(11) A' Szkandinávnak hymnussa foglalva illyen szókban:

Itt a' Szkandinávi ének nem egyéb, mint összevont által tétele, vagy követése a' híres *Voluspának* a' szent Szkandinávi költeménynek; ez ollyan mint az Apocalypsis (menyei jelenet), mellynek Edda csupán magyarázója. Voluspa annyit tesz, mint *oraculum* vagy Vola jövendölése. E' költemény az éjszaki Sybillának tulajdonítatik; van benne két vagy három száz vers; tartalma azoknak Szkandinávi Mythologia: azokat a' rövid szóllásmód, és nyelv régiség végnélkül érthetetlenné teszik. Illyenek e' következendő ki-ejtések: „Hal„gatás! Szent értelmek! nagyok és kicsinyek! békesség em„bereknek fija! én Heimdall leánya vagyok, és akarom éne„kelni a' hajdani jövendöléseket.“ Ezen beszéd után, mint valami íhletett, a' propheta aszszony elmondja teremtetését az embernek, az özönvizet, hitszegését Locknak az ég, és emberek ellenségének; a' világvégét, és az utólsó ítéletet. Itt híven követve van a' Voluspa kicsapongó előszámlálása, mellynek stylussa, nagy rajzolatjai, az egybeköttetés héjjánossága, ereje, és rendetlensége jelentik annak felette régiségét. Könnyen észre veheti az olvasó, és kétségen kül bámulja azt a' hasonlatosságot, melly van a' kereszténységben, és Odinismusban. A' főbb esetek abban éppen ugyan azok, illyen a' chaos, a' teremtés, az özönviz, az életfája, a' kígyó, istenek és emberek ellensége; a' föld megégésének megjövendölése, és az újj Jerusálemnek égből földre szállása; és így minden vallásban fellelhetni az Irásnak igazságát, a' szent Historiának rajzolatjait jobban, vagy kevésbé elfordítva; még az Indusoknál is a' bibliai főbb esetek hitöknek ágazatja, és fabellájok nem egyébbel esmertetnek meg minket más nevek alatt, mint a' vizből kivergődött Noëval, a' folyóból ki fogott Mojsessel, Jóbbal, Sámsonnal, Abrahámmal, Sárával, az élet fájával, a' nagy kigyóval, és végre a' világ megváltójával. (*Lásd Büchet Pater leveleit az Avranchi Püspökhöz ezen szertartásairól az Indusoknak.*)

(12) Bór fijai mélység felett vonták áldozatjokat.

Midőn a' chaos közepében, a' tüzek és jegek ragadtatván az égi háborutól együtt hömpölyögtek az ég térén, éjszak felé valami melegszellő terjedett hirtelen a' deres gőzökre, mellyek cseppekbe olvadtak, és ezen cseppekből alkatott az ember, a' mindenség atyjának akaratjára; ezt az embert *Ymernek* nevezték. A' mint ő egyszer elaludt, megizadt, két lába nemzett együtt egy fijat, a' minden oriások atyját, kik azután dér oriásoknak hívattak.

Ugyan azon cseppek, mellyek Ymert nemzették, formáltak egy tehenet is; ennek csecseiből négy folyók eredtek, 's táplálták Ymert; a' tehen ellenben táplálta magát nyalván a' sóval és fejér dérrel bevont köveket. Első nap, midőn a' köveket nyalta, származott tőle az embernek haja, más nap a' feje, harmadik nap egy egész ember, kit Bürnek neveztek, és a' ki Bórnak atyja volt. Bór elvette Beyzlát Baldorn oriásnak leányát, és ezen házasságból származott Odin, az istenek királya; innen van az, hogy Odin gyermekei Bór fijainak neveztetnek. (*Lásd Voluspa Edda, Mallet.*)

(13) . . . . . Lock Angerbothot vette,
Ettől Helát a' bánat, 's bűn királynéját nemzette.

Lock *Farbant* oriásnak és *Laufeyanak* fija, a' Szkandinávi sátán, férje Angerbothnak (fájdalom követje); ő atyja Fenris farkasnak, Midgard kigyónak, és Helának (halál), kik a' világot felemésztik. A' megharagudott istenek őt megragadták, összekötözték, ezer kinzásokkal körülvéve, meg nem oldják köteleit, csak a' világ végén. Lock egy tökélletes szépség; azért mondja Montborn: „A' Szkandinávoknak több „eszök volt mint nekünk, mert mi a' kísértőnek fertelmes „ábrázatot, majom formát, és szarvakat 's t. tulajdonítunk.“ Lekötözve a' kősziklára véres bélhurjaival egyik fijának, ez a' Szkandinávi Promethéus el-annyira hánykodik, hogy attól a' föld megrázkodik, és innen van, a' mint Edda mondja az, *a' mit az emberek földindulásnak neveznek.*

(14) Ez Gimmel, a' mit meg igért a' végetlen Bíró rég.

Gimmel, vagy az ég magába fogadja mind az igazakat, és ott mindenki virtussa szerént jutalmat nyer. Odin, Thor,

és minden Szkandinávi istenségek elvesznek a' világ megégésekor, valamint a' halandók is: Alfader, a' mindenség atyja, azokat mind megitéli. Ennek a' hatalmas istennek tizenkét neve van, az Alfader legesméretesebb.

(15) Az aratás istennéje Friggis a' halhatatlan.

Friggis, vagy Frigga (föld), Fiorgűn oriásnak leánya Odin felesége volt; ez éppen az, a' kit Germanok *Herta* név alatt tiszteltek, és a' kiről Tacitus emlékezik. Friggis anyja Thornak. Odin, Frigga, és Thor együtt tiszteltetve a' Szkandinávokra nézve, mint egy neme volt a' háromságnak.

(16) Az isteni Upsált lehet ezen szent helyen lelni.

Upsal a' Szkandinávi tartományban leghíresebb és gazdagabb templom volt. Ennek körében lakott Odinnak főpapja; itt minden kilenczedik esztendőben összegyültek a' Szkandinávi népek pompás áldozat-tételekre.

(17) Éjszakon egy istentelen üregbe fényők rejték.

Minden írók beszélnek azon tamentalan zsákmányról, mellyet a' Hunok rakásra halmoztak rejték helyökben, és a' mellynek Nagy Károly birtokába jutott. Egy közülök így beszél: „A' barbarus Scythák barlangjokba rejtették azon „országok' maradványit, mellyeket ők megemésztettek; ide „rakták le Görög országnak, Romának azon kincseit, mel„lyektől ez utólsók az egész világot megfosztották." — Mezerai Nagy Károlyról szólván, mondja, „hogy ő lett ura azon számtalan kincseknek, mellyeket ezek a' zsiványok halomra gyűjtöttek." Ezen hajdani drágaságnak nagyobb részét a' franszia királyok a' Clerusnak ajándékozták. (*Lásd Eginhar. In Annal. Fuld. Poetae Saxon. etc. etc.*)

VÉGE A' TIZEDIK ÉNEK JEGYZÉKEINEK.

XI. ÉNEK.

Gyönyör inger, átkozott te! világ csalárd balványja,
Ámor hiteszegett huga, puhaságnak leánya!
Elveszett még éltében az gyáván, és nem tér viszsza
Becse, ki hoszszu huzással zagyvalt italod iszsza:
Veled, melletted mulatni ma édes gerjedelme
Az érzékeny szívnek, de lesz a' jövendő gyötrelme.
Boldog ki esmer, hogy tudjon tőled meszsze szaladni.

De az üregből, hol néha jósolásokat adni
Szokott a' pokol, íhletvén *Haédert* * biztossai,
A' jóslót, ki ront: mind eddig dühös indulatjai
Károly ellen a' pokolnak semmit sem használának:
Irmensűltől jön, 's komolyon így beszélget Freyának:
„— Halljad, iszonyu istenség! az örök végzeteket,
„Egy hős, ki tettiben halad minden kereszténeket,
„Tőrben akadva magára, jó távol övéitől
„Fogva tartatik Irmensűl hatalmas kezeitől.
„Arany-könnyű istenaszszony, ha ő vesz, oda lesznek
„A' franszok, 's a' keresztények nélküle mind elvesznek.

* Lásd Haédert, IIdik Ének 8dik Jegyz. XV. Én. 5. Jegyz.

„Te tudod, nincs több csak egy hős a' franszok táborában,
„Kinek karjaiban, 's kemény rábeszéllő szavában
„Van még reményje a' fogoly király armadájának,
„Összeszedvén vezéreit: Őt egyedül Freyának
„Hatalmas bájkecsi győzik! O Freya sújttsd ellene
„Győzedelmes nyíl vesződet! Gűize még csak a' fene
„Maga Gűize." Hogy e' szókat hallja a' szép istennő,
Bájoló szája hangjának édessége nőtön nő;
Felel mosolygva: „— Haéder, ha csekélyke szépségem
„A' halandókra lehathat, az legfőbb nyereségem.
„Elhagyja Gűize imádott Urát majd nem sokára,
„Gondolom, és dühösséggel ront a' gaul' táborára.
„Van egy ifju szépség, tudom, ez bálványja szívének:
„Ez esküdött hívségére a' pokol fegyverének.
„A' keresztények utolsó reményjét elcsábítja."
Így szól, 's azután egy arany vás fedelét felnyitja;
Ebből a' gyönyör ingerek tüze nagy lobbot vete;
'S ő az erdőn át a' Vézer partjára repíttete.

Magát viszszavonva Bozon Heristál tornyai közt,
Kevélyen és nyugton állott a' Szász királyal szemközt;
És vigyázván szakadatlan a' franszok táborára,
Készen tartja magát annak szükséges oltalmára.
Harun követjét is, szinte, mint igéretét tette,
Ma fontos irományokkal Károly eleresztette.

Roppant tervét sátorában Károly már fontolgatja
Csak magán. Egbert az anglus herczeg, kimutogatja (1)

Irmensűl hitlen zászlóját; a' kit számkivettete
Egy tyrann; de kit a' fransz hős keblében melengete;
Ki jótévőjét mindenhól követte hadaiban,
És lelkesítetett annak tüzelő sugáriban:
Egbert Károlynál egy percznyi kihalgatást instála:
Azonnal kész barátságos elfogadást talála.
„— Felséges hős! a' számüzött ekként szól, te vezetéd
„A' hadban karomat, 's ifju botlásom egyengetéd.
„Rám esett az égnek végre egy kedvező sugára:
„Tíz követ jelent, hogy számot tarthatok Angliára;
„A' Tamesis partjairól ma nekem ide hozta.
„A' sceptrumot, mellytől Wessex engem' hajdan megfoszta.
„De a' legszebb napoknak is látni bús fellegeit:
„Im' e' parton, kiállván az orkán dühös vészeit
„Elkell hagynom Királyomat!... Bár példámmal tehetném!
„Hogy népemmel a' franszokat méltóképp becsültetném:
„Hiszem azonban vihetem honosimat annyira,
„Hogy ez újj Egberben lelnek Károlynak nyomdokira.
„— Menj, uralkodj, felel Károly, bár népeink tehetnék,
„Hogy egymást, mint királyaik ezentúl szerethetnék!
„Éjszakon, 's a' tengereken, tudom én, nem sokára
„Találunk egy újj Carthágó széles birodalmára.
„Általad; és ha népeink, 's maradékink szeretik
„Egymást, 's örökös barátság egymás között köttetik,
„Elmondhatják viszszonosan önnön becsületökre:
„A' nagy Egbert Károly alatt jutott illy erkölcsökre,
„Annak barátja, ki volt a' fransz birtok fundálója
„Volt a' hét Anglus statusnak első király-bírója.

„Veled együtt uralkodjon békesség a' thronuson!
„Nagy nép az, a' melly nagyságát építette virtuson:
„Emlékezz arra mindenkor, ha törvényidet veszi,
„A' nagy királyokat nem a' roppant hatalom teszi.
„Isten veled!.. Nemes Alcuin *, szülötte Angliának!
„Benned egy bölcs, 's kettőtökben két barátim valának
„Boldog honjotokból!.. „— Honjom neked köszöni
„Királyát; 's ő boldog úgy, ha Károly nemes ösztöni
„Őt követésére bírják, 's méltóvá teszik hozzá."
Károly Egberthez fordula, 's aztán kardját kihúzá
Beszédét félbeszakasztván ezzel: „— Nemes barátom!
„Vedd e' fegyvert addig is, míg indulásodat látom **; (2)
„Ez ellenségünk vérében igen gyakran mártatott:
„Ez hüvelyéből hasztalan soha ki nem rántatott.
„— O jaj! felel Egbert, de az karját megváltoztatta!"
E' szókra magát Károlynak ölébe szorítatta:
Végső isten hozzád nem jött immár néma szájából,
'S könnyes szemekkel kirohant a' király sátorából.

Azonban a' fransz táborban az Odini kincsekkel
Bővség gazdagság áll helyre minden éles szerekkel
Gőize éppen a' tábori munkákat igazgatá,
A' mint egy levéllel magát egy idegen mutatá
Gőize előtt titkolódva esti szürkület felé.
Feltörvén azt, olvassa, 's hogy e' szókat abban lelé,

* Láss Alkuinról Iső Ének. 4. Jegyz.
** Ez nem *Vidám* volt.

Nagyon bámulja: „— O minden bajnokoknak csillaga!
„Egy fontos titkom részesse lehet csak Gűize maga
„Követem kész lakásomig ezennel elvezetni.
„Ez nap fogja szerencsédet méltóképp kitüntetni.“
Elolvasván a' hős Gűize e' különös billétet,
Abban semmi tőrt nem vélve jóízűen nevetett.
Ez a' boloudos történet tetszik léhaságának:
„— No csak rajta, menjünk! így szól a' levélhordójának.“
Csak hamar nagy sebbellobbal a' tábortól távoznak,
Egy rengeteg erdőségen keresztül száguldoznak,
Mind a' ketten egy mély völgynek torkába behaladnak:
Itt szemökbe mi gyönyörü pompás helyek akadnak!
Oldalfélt látszik egy kastély felséges épülete:
Ez a' művész kevélysége, természet szeretete:
Annak tövénél szét terjed egy folyó kanálissa,
Mellynek Kristály csörgő vize a' virág rétet mossa:
Néhol megoszlik, és néhol viszont öszszömledezi
Habjait; majd barna szinnel terebély fa fedezi.
Egy szomszéd hogy magassából egy friss patakocskának,
Esméretlen forrásokból, vizei leugrának;
Hullám habjai ezeknek a' kőszírt csucsaiban
Ide 's tova hányattatnak, 's zúgnak fúrt lyukaiban:
Odébb folyván a' zöldellő pásiton csendesednek,
'S kanyargásaikkal a' völgy kellemi nevekednek.
Kevély zöld lombu fák állnak a' sikságon sorokban,
Arnyékaik játszadoznak tövöknél forrásokban;
A' nappal pompás; a' pásztorháztetők füstölögnek
Könnyü gőzzel, és a' füstjök a' légben hömpölyögnek.

Túl a' csendes kunyhókon, és keresztül a' lombokon,
A' szemek meszsze legelnek a' termékeny halmokon:
Majd isteni conczertjeket zengik a' fülemülék,
A' reggelt köszöntvén: a' sík levegő gyönyörü kék:
Zephirek a' patakoknak csermelyin enyelegnek,
Hajtogatják a' csemeték gallyát, midőn lebegnek;
És a' mint zöldellő lombjok körös körül terülnek
A' nedves földön arany szin, 's Záphir harmatok ülnek.
Viskojokból a' rétre le pásztorok bolondoznak,
A' mezőkben, kalibákban, mindenhol játszodoznak.
Akarmerre e' bájoló bűbájos környékekben,
Élet-légével az öröm fészket vert a' szívekben
Piros bársonyba öltözött keleten Auróra;
Mosolyog a' virágoknak, mellyeket nemzett Flóra.
Tavasz hömpölyög a' légben újj teremtő tüzével;
A' rét kinálkozik felső virágos kebelével:
Piperés tányéra napnak: a' természet csudálja
Hogy földben, érczben, 's plántákban az életet találja.
Édes ellágyulást érzett a' halom bájjaitól
Gőize: már nincsenek meszsze a' kastély kapujitól,
Majd csak hamar bevezetik. O csudáknak csudája!
A' természetet felmulta ott a' művész munkája.
Ezüst, alabástrom, arany tündöklik minden szegben,
Tüzelő fényök káprázást szül a' néző szemekben:
Márvány oszlopok nevelik azoknak méltóságát:
Egy menyezet rajztáblákkal kitárja gazdagságát;
Indulatok lobbantója minden: és kétségen kül,
Fényüzés a' puhaságnak készité ezt lakhelyül.

Most Gőize csak egyedül van. Édes gondolatokban
Ittason bolyong merülve e' boszorkány templomban.
A' szőnyegek balsamokkal, 's virágokkal hintettek,
A' légben gyönyör-ingerek tüzei kerengettek:
Paphosokat oda hagyván ott a' szárnyas Ámorkák
A' vékony fellegek alatt csüngöttek mint madarkák.
Záphirok a' rubinokkal bokrétákba kötözve
Mesterséggel voltak Flóra koszoruihoz tűzve.
Végre légyen álom, hiba, vagy csalárdság fogása,
Önmaga — a' titokbais hat e' hely bájolása.
E' csudálatos palota gyémántos kárpitjain
Felülről a' szem andalgott rajzképek vonásain
Itt Omphale lábainál Ámor a' vak vezető
Meri tenni, hogy Alczides legyen, orsó pergető:
Ott Diánát sürü felhő szemek elől elzárja,
És egy boldog szerelmestől ömlik rá csókok árja:
Ottan Cephalét ragadja sugári közt Auróra,
Látni mi tüz pillantatot kedvelt tárgyára szóra:
Amott fedezi Iupitert egy hősnek arczulatja;
Hogy tovább Alcmennel legyen, az éjt nagyra szabatja.
Odébb megy egy szük barlangban az égi vihar között
Aeneas a' Carthagói özvegygyel ölelkezött; (3)
És egy virág ágyon Ámor nevetésre fakada,
Hogy a' gyönyör-inger győze, 's a' szégyen elszalada.

Elfoglalván minden felől gyönyörüség érzési
Gőizénket, a' palotának királynéját keresi...

Azonban távol valami elragadó menyei
Ének zengedezéseit hallják bámész fülei:
Egy elefánt tetem ajtó szárnyai nyílnak csendel,
Mellyeken állanak festve paphos nymphái rendel;
De mi tünemény ragadja érzékény bámulásra,
Mint Leonórát szúnyodni látja, rósa rakásra
Dülve vékony leplek alatt... Ő szempilláját nyítja,
És arczáját a' tettetés szeméremmel pirítja.
Az ifju Gűize szemei szikráznak szerelemtől,
Térdre esik... Illy szókat hall a' negédes kellemtől:
„— O jaj Gűize, ugyan te vagy! kit szíve gyötrelmére
„Minap a' bajvivás helyre Léonóra kísére?
„Kitől elszaladtam, kinek jelenlététől félek;
„Még is kinek birtokában boldogságot reméllek:
„Kitől futnom akkoriban az okosság kivánta,
„De Ámornak az ész magát már ma megadni szánta."
O édes vallomás! Gűize hallja e' csalárd szókat,
De nem hiszi e' számára szánt nagy boldogságokat.
A' völgy fejedelemnéje kérkedve hatalmával,
Rá sugároz reményeket szeme fordításával.
„— Vesd fel magadat, így beszél bódult szerelmesének,
„Majd megtudod mi rangom, és engemet kik nemzének:
„Az megeshet, kedves Gűize, hogy hymen öszszeszentel;
„De azért hymennek szintén áldozatot tennünk kell.
„— Tőled feltételek, így szólt a' megbőszült szerető,
„Ah! szabj törvényt, legyen bár az önvéremet öntető!
„Ezerekkel száljak szembe, felforgassam a' földet?
„A' szeretet mindenre kész, az erő mindent tehet.

„Parancsolj bátran, nem bánom, a' legszörnyübb munkára,
„Minden kiált viszontagság sem méltó illy díjjára.
„— Ah Gűize! viszszonoz ismét a' ravasz Leonóra,
„Attól nem vártam kevesbet, ki bennem imádóra
„Talált. De szóljak é nyíltan! .. nyájasság érzékei
„Hátrálnak, hogy nem kapcsolnak hymennek kötelei ...
„Kedves Gűize! érzem én azt: egy igazi szerelmes
„Szívnek szerető tárgyára nézve minden félelmes."
Igy csúszkál a' mérges kígyó a' rét virági között,
Igy kandikál a' kétszinség midőn fátyolt kötözött.
„— Gűize, hogy te Leonórát megesmerd, már ideje:
„Engem Vitikindel táplált azon egy anya teje.
„Herczegné; de jobb szeretem nevedet mint egy thronust:
„A' hős koronára méltó, érdemel királyi just.
„Gűize, behatván szemeim a' jövendő titkába,
„Látom miként imádtatik csemetéd önhonjába. *
„Mit bámulsz, mit hunnyászkodol? tedd le félénkségedet!
„Félre a' tisztelkedéssel, én kívánom szívedet.
„Én rajzoltam Vitikindnek nyájas vonszódásunkat;
„Ő nem bánja, sőt megáldja menyegzős koszorunkat;
„És hogy méltóképpen ő ma téged hozzám emeljen,
„Szándéka, mint öcscsét Wulzsban ** hogy királynak rendeljen..
„Csak ez legyen e' tettiért háladásod adója:
„Hadd el Károlyt, 's többé ne légy a' franszok bajvívója.
„Ha illetett Gűize méltán a' szerető nevezet,
„A' boldogság ma tégedet karjaim közé vezet.

* A' híres Gűize herczeg a' 16dik században.
** Wulzs, vagy Wulzes vagy Wilzs skláv nép, az Oderán túl.

„Felelj, elszántadé magad egy népen uralkodni
„Dicsőséggel, és szívemmel egyszerre párosodni?“
Gűize hallván ezen szókat, szemét földre szegzette
Tüze kialszik, a' bájkecs kellemét elvesztette:
Gyalázatosan elhagyja királyát és hazáját,
A' veszélyek közepette csalja meg armadáját?
E' gondolat iszonytató, reszket minden teteme;
Feláll sötét komolysággal, és vadon fordul szeme.
Akar futni: Leonóra haragját csendesítni
Igyekezvén tartóztatja, 's illy panaszszal szédítni
Törekszik: „— Im' ez jutalma nyájas szeretetemnek!
„Én kész áldozója valék éretted mindenemnek.
„Megtagadásod, hálátlan, engemet hogy alázott!
„Érzéketlen lelked minő halálosan gyalázott!
„Azt feljül élni nem fogom, és nyugovó síromra
„Metszesd: *Ez hív szerelmiért talált illy jutalomra.*“
Igy szólván: könnyei zápor bővséggel csordulának,
Látá Gűize ajakai miképpen sárgulának:
Megállapodik, hasztalan, becsület-érzés huzza:
A' haldokló Leonóra azt majd majd összezúzza.
Ennek kecseiben tetszett formálója magának:
Általtündöklöttek azok félig nyílt fátyolának
Ritka szövésén; 's a' vágyás szemeit legelteték:
Gűize már az indulatok egeibe viteték;
Érzékei zavarodtak, 's félig bódultságában
Szemeit fordítván, ezen szókat hordá szájában:
„—Mit kivánsz még, hisz imádlak, kegyetlen Leonóra!
„Ah! és még is talál benned szívem illy marczanglóra!

„Ugyan, ha becsületemet, és kötelességemet
„Szemem előtt nem tartanám, szerethetnél engemet?
„Kész vagyok érted ontani véremet, és meghalni;
„De hazámat akár hogy 's mint soha nem fogom csalni."
Félbe szakasztván szovait, távozni szándékozik,
Borzadván önnön magától; de a' min csudálkozik
A' második kapunál egy rajzképezet táblája
Utját elzárja. Gőizét ott a' művésznek munkája
Egy thronusba helyheztette, győzedelmit végezvén:
Fejét a' nyert diadalom koronája fedezvén;
'S Leonóra boldogsága poharát kiüríti,
Midőn annak karjai közt nyájasan hevét hűti.
Ezen újj hálóban viszont érzékeny hiedelme
Tántorog a' leventának, 's gerjedez hűlt szerelme:
Mozdítlán áll, nem tud többé már magán erőt venni;
Illy habozó szándékában, hogy még inkább mit tenni
Ne tudjon, egy virág guirland ereszkedik fejére:
E' mesterség használtatik Ámor csalárd kényjére:
Gőize földre szegzi szemét... Mi perczenet szívének!
Leonóra lábainál, áldozatja tüzének,
Egyik kezében gyilkot tart, másban Wulzs koronáját;
Ezt ha megveti, amazzal oltja élet lámpáját.
Már e' sok! Gőize kéntelen enged; meggyőzettetett;
De szíve hirtelen holmi gondolattól lepetett:
„Leonóra, imé halld, 's lásd, előtted térden állok,
„Nincs rosz, nincs veszély, a' mellyel érted szembe nem szállok;
„Lelkem szerelmesse! menjünk ha bár világ végére,
„Repülök veled, esküszöm e' dicső tőr élére.

„Benned, a' te hív szívedben lelem idvességemet;
„De kérlek oszlasd elnyílton ebbéli kétségemet:
„Akarja Vitikind, hogy most, elhagyván királyomat,
„Együtt vele fegyveresen támadjam meg hazámat?"
„— Úgy van," felel Leonóra. E' szó testét átjárja,
'S szívébe szerelem helyet ömlik borzadás árja.
„— Ti mertek nekem ajánlni illy bűn elkövetését!
„Felkiált a' hős érezvén újjra lelkesedését,
„Ki engemet erre bírni kíván, gyalázatomra
„Törekszik, és pellengéri bélyget süt homlokomra.
„Szereteted tettetés volt; esmerlek már hogy ki vagy.
„Engem hitszegőve tenni? Gyűlöllek, magad maradj!
„Nem hajtok igéretidre, mesterségtök megvetem:
„Én franszia vagyok, 's leszek a' míg tart lehelletem."
Mondván Leonórát viszsza, megvetéssel taszítja,
Virágait homlokáról tépi 's összeaprítja:
Távoz sebbel ezen helynek hitszegő fekélyétől,
Körül fogva a' becsület 's virtus tapstetszésétől.

VÉGE A' TIZENEGYEDIK ÉNEKNEK.

JEGYZÉKEK A' TIZENEGYEDIK ÉNEKRE.

(1) Egbert az Anglus herczeg . . . . . .

Nagy Károly egész Europán uralkodván, az ő udvara minden szerencsétlen princzeknek menedéke, és minden elnyomattak' gyülekezete' helye volt, valakik csak hozzá folyamodtak segedelemért. 804ben Egbert Brithrictól a' Vessexi herczegtől országából kiüzettetvén, számkivettetésének köszönhette nagyságát; mert a' mint Nagy Károly mellett élt, és táborában bajnokoskodott, megtanulta tőle azon módot, mint kell az embernek magát valamire bölcsen elszánni, és azt nyomosan végrehajtani.

Viszszaszólítatván 828ban őseinek thronussába honosinak közkívánságára Egbert, mint Anglia' Nagy Károlya, a' heptarchiát, vagy hét országot egy Dynastiává olvasztotta okossága, és vitézsége által; és ő volt első király Angliában. Mint nemes követője, és hív barátja a' franszbirodalom fundálójának, ő vetette meg szinte azon országnak alapját, melly idővel a' világ tengereinek parancsolt: Anglia neki köszöni dicsősége hajnalát: vagy is inkább Nagy Károlynak, a' ki annak első királyt készített, kivel évkönyve büszkélkedik; a' ki azt szintén a' semmiségből kirántván, az Europai nemzetek sorába tudta helyheztetni. (Lásd *Biblioth. Britt. tom XXXVIII. pag.* 12. *Eginh. Vit. Car. M.*)

(2) . . . . . nemes barátom
Vedd e' fegyvert . . . . . .

Midőn Egbert hazájába viszszatért, a' hol neki a' királyi pálcza ajánltatott, búcsút vévén nagylelkü jótévőjétől, Nagy Károly egy kardot ajándékozott, illy szavakkal: „Ez meg„győzte ellenségimet, reménylem a' tieidet is megfogja győz„ni.“ — „De már nincs többé ugyan azon kezekben felelt

„a' mérséklett Egbert; azonban igyekezni fog tanitványod „hasznára fordítani azon nagy és szükséges tanulmányokat, „mellyeket eddig tőled nyert." (*Gaillard Histoir de Charlm. és mások.*)

(3) Aeneas a' Carthágoi özvegygyel ölelkezött.

A' Dido episodája Aeneisben kétségen kül a' legszebb darab: még is Voltaire, a' ki mindég irigylette a' régiek dicsőségét, felkiált Aeneásról beszélvén:

„Mais il s' epuise Didon,
„Et rate à la fin Lavinie."
„De összze kell Didojával
„Nem gondol Laviniával."

Hát ő, a' ki olly jól tud csufolódni a' régi Epopéjakkal, tudott e valaha egyet, jót csinálni.

VÉGE A' TIZENEGYEDIK ÉNEK JEGYZÉKEINEK.

XII. ÉNEK.

Píros bársony bölcsőjéből már jó magasra hága
Tündökölve fent a' légben az egyetem világa,
A' mint a' trombita szava őrjöktől a' franszoknak
Hírül adja, hogy megjelent egy tisztjök a' Szászoknak:
Ez mint herold az ellenség táborából küldetett,
'S engedelmével Károlynak tüstént bevezettetett.
A' leventa mindenképpen magát bátorságosnak
Tudván, illyen szavakat mond a' franszia hérósnak:
„— Nem kételkedvén semmit is becsületes voltodban,
„Értekezni veled Károly kívántam sátorodban:
„Minden tartozkodás nélkül bizom magam kezedre;
„Építek, mert hős vagy tudom, becsület érzésedre:
„Én is becsüllek, utállak, csudállak, és átkozlak:
„A' nevem Vitikind; úgy e nagy bámulásba hozlak?"
Károly minden tisztelettel fogadja, bátor ádász
Szaván felindul a' többi: majd tovább beszél a' Szász:
„— Károly, ugyan mért pusztítod éjszaknak környékeit?
„Mit üldözöd királyait, mit bántod isteneit?
„Vagy azt vetheti biztodban nagy kevélységed okul,
„Hogy az Ég a' földet csupán neked szánta birtokul:
„Hogy az istenek megoszták veled birodalmokat,
„Tiéd a' föld, 's ők az égbe viszszavonták magokat;

„És hogy csak te vagy koronás bálvány, és tiszteletünk
„Tárgya, 's önhatalmadban áll jó vagy bal történetünk.
„Felfuvalkodott hős! rakd le biztató reményedet;
„Szándékaid feljülmulják jóval tehetségedet;
„De ha gőgöddel hatalmad egyarány sulyban állna,
„És az egész föld benned csak parancsolót találna,
„Valljon mind az elég lenne durva kevélységednek?
„Nem: a' jólakás ösztöne lenne újj éhségednek.
„Nézd ama tölgyfát, melly ollyan büszke birodalmában,
„Századok alatt nőtt, 's egy percz ledönti haragjában.
„Erőd, hatalmad, úgy tartod az enyimet haladja;
„De az oroszlány is magát férgek étkéül adja.
„Minden oldalon, merre csak terjednek birtokaid,
„Már is dicsőséged terhét nem birják jobbágyaid.
„Károly mi nagy legyen bátor fegyverednek hatalma
„Még sem lesz, a' Szászon soha a' Fransznak uradalma.
„Klovis, és nemes őseid mennyit nem pusztítának,
„Öltenek itt; még is eddig szabadok maradának
„A' Szászok: fák, kunyhok, szírtok, szint'annyi erősségök,
„Mindeniket, csak ostrommal bírhatja ellenségök.
„A' míg egy Szász él mind addig élted nem bátorságos:
„Ez az érzés mindnyájunknál honjunkban szent, 's világos:
„Szabadnak lenni, vagy halni: büszke nép ez, független,
„Előtte másoknak járma utálatos, kegyetlen:
„Vagyonunk zsákmányod lehet, győzheted vezérinket,
„Vérünkben fördhetsz, és pusztán hagyhatod ligetinket;
„Ártatlan gyermekeinket kardélire hányhatod;
„Faluinkat, várasinkat bátor rendre gyujtatod;

„Holttetemeink maradván fegyverednek azonban
„Csupán, kin fogsz uralkodni?.. a' holtakon, 's vadonban.
„De mi hiú előképzet! önoltalmazásában
„Buzgó népem szintén mint te bízhat vitéz karjában;
„Táborunk olly jó mint tiéd: emlékezz ki volt Várus,
„Még a' Saxok közt is válhat egy másik Arminius. (1)
„Reszkess valaha egy ember ellen újj Atillákat
„Fegyverben látni, kik tüzbe borítnak újj Romákat.
„A' fuvalkodott despota, vakmerő hódoltató,
„Éjszakon tanulja hol áll délnek az útmutató.
„Kegyetlen ostora van a' csapodár szerencsének
„Lábadnál mász, de vígyázz hogy szárnyai ne szegnének.
„Gyakran mint egy gaz szerelmes tüzének kiáltával,
„Karjain nyájassági közt megfojt puha párnával.
„Károly, én egyenes vagyok, esmerem lelked ékét
„Ide jöttem most ajánlni neked egy dicső békét.
„Pálczád, 's törvényed alatt áll Lombardal Carinthia,
„Királyának tudjon mántul Bavar, és Italia;
„Uraljon a' Szaraczénus, nem bánom; de ezekre
„Nézve legalább ne vágyjál a' jeges tengerekre:
„Hadj meg minket hajlékinkban élni csendes békével
„Méltóztass megelégedni, világ fele részével.
„Ez az miért jöttem. Legyél barátjok a' Szászoknak;
„Csak ne kívánd hogy tudjanak tégedet királyoknak:
„Ne fitogasd nekik szüntlen hiú vitézségedet,
„Ne hallják magasztaltatni nagy híredet nevedet:
„Kevélységednek szabj határt. 's győződj meg valahára,
„Hogy Vitikind a' hős méltó Károly barátságára.

Mondván kevély tekíntettel várja a' feleletet.
Károly szól: „— Vitikind ugyan kérlek hova vezetet
„Nagylelked megtévedése! Te panaszkodsz ellenem?
„'S mondod hogy kegyetlen vagyok? hát mért kell annak lennem?
„Ki lobogtatta legelőbb a' hadaknak zászlóját (2)?
„Ellenünk ki fegyverzette a' föld egész golyóját?
„Éjszak népének nyugalmát valjon ki háborgatá?
„Nem én! Ugyan vérengező nyelved ezt hogy mondhatá!
„Te voltál pártos támadó mindég. Hadat kezdeni
„Ha tudsz hitszegően, már most tudjad magad véddeni.
„Háromszor voltál megverve, 's vesztetted országodat:
„Én nem bántlak, csak te tedd le mázas csalárdságodat.

„Mit ajánlgatsz nekem olly nagy gőggel holmi népeket,
„Kik hatalmamtól függenek, lerakván fegyvereket.
„Én győzedelmes, nem tudnék azoknak parancsolni,
„Ha Vitikind mint bíráló az ellen fogna szólni?
„Te nekem egyezést ajánlsz: az rám nézve mi lenne?
„Semmi; téged pedig viszont újj hitszegővé tenne.

„Szép örökösse vagy látom a' hős Arminiusnak:
„Ki meggyőzője volt ugyan a' nagyszívü Várusnak (3);
„De hogy?.. Mint egyenes lelkü barátja a' Saxoknak
„Várus prédája lett szinte hitszegő vérszomjoknak.
„Egyenesen ez a' példa szolgál oktatásomra,
„Ki méltó, vagy ki nem méltó bajnoki oltalomra.
„Kövesd bátran Arminius dühét, és vitézségét,
„De jusson eszedben e' vad hős minő nyereségét

„Szedte Herman fijaitól!.. gyáva meggyilkoltatást;
„E' hálátlan nép benned is mit lát?.. tyrannust, nem mást.
„Mégegyszer, és utóljára, ha meg adod magadat
„Vitikind, és tieiddel bennem parancsolódat
„Tekinted; rátok terjesztem dicsőségem sugárát,
„Áldásokkal gazdagítom a' Szászok vad határát:
„Mint király országaikat enyimekhez kapcsolom:
„Fényem fényedhez, vagyonom vagyonodhoz csatolom.“
Ekként szólván: őt Vitikind körül nézi mérgesen,
'S mondja: „— E' nem várt gyalázat engem sebzett véresen.
„Károly, hogy ha nem hajtanék becsület törvényjére,
„Eddig itten tűztem volna szíved lándsám élére.
„Te becsűlsz, azt mondád ugyé?.. véled esmérsz engemet,
„És azt akarod hogy neked áruljam-el népemet!
„Én boruljak lábaidhoz szégyennel elborítva!
„Nem, Vitikind soha nem lesz így megalacsonítva!
„Hittem életem pályája szívemet kitüntette
„Eléggé: Károly, nálunk is van virtusnak kelete.
„Esmerjük mi a' becsület törvényjét szinte mint te,
„Valjon arról mellyikünknek helyesebb itélete?
„Elég eddig. Isten veled! készülj büntetésedre:
„Kevély laurusod lekanyúl, azt adom-értésedre.
„Oltárainkat lerontni, újj vallást tanítani?
„Jó; mert a' világ nagyjai szoktak vallást tartani!
„Mi egyéb, mint a' szerencse hív ápoló istened:
„'S éppen ő, kevélységedért, várj majd támad ellened.“
Mondá, 's távozék, szemébe rostélyát sisakjának
Keményen nyomván rejteni tüzét indulatjának.

Viszszafordul táborába, mindjárt bajnoki elött
Beszélli Nagy Károly neki mi kevély ajánlást tött;
És e' derek generális népének despotája
Éjszak fijaihoz így szól tajtékot turván szája:
„— Katonák! derék vitézek! a' fransziák királya
„Béke ajánlásomat ma helytelennek találja;
„Sőt gúnyszavakkal illetett engemet, 's táborunkat,
„Pedig, tudjátok meg mi nép marczangolja honjunkat:
„Egy alávaló hangyaboj, piperés zsiványokkal,
„Ütközni rest; gazdagodni idegen vagyonokkal
„Minden óhajtása; rabja a' csalárd dicsőségnek.
„Ellene szegezve boszszú villámai az égnek.
„Nem — ezekkel ha akarnám bátorságtok nevelni,
„Megbántnálak: Germánokat ellenségre tüzelni
„Felesleges; ők mindenkor a' harczra készen voltak
„Ha trombiták, és a' kűrtök táboraikban szóltak.
„Bajnokok! ha van köztetek egy nyúlszívü fegyveres,
„Nem bánom, ha dicsőséget az ellenséggel keres;
„Menjen bátran, álljon azon nagy vitézek sorába;
„Legyen hitszegő, 's fogassa magát Károly jármába.
„Itt létele fertőztette Károlynak e' helyeket;
„Nincs törvényünk, becsünk, már nem esmerünk isteneket:
„A' haza sír; megnyitotta számunkra sírvermeit.
„De nem; itt a' boszszuállás öszszetöri népeit;
„Majd aztán törvényink, hazánk, istenink viszszatérnek,
„'S meghódolt földünkön újjra boldogságot ígérnek."

E' férfias beszédekre, hoszszan a' folyó mentén,
Ezer örömtaps hallatszik a' bódultságig szintén.
Ki volna képes a' vadnép neki dühödésének
Árját festeni, 's lármáját szólni rög gégéjének!
Az elhallatszott egészen a' franszia táborig;
Nem tapasztalván illy sibajt Nagy Károly mind ekkorig,
Gondolta talán valami helytelen megtámadás
Bajnokaitól okozta, hogy lett illy nagy riadás...
Odébb a' király sátortól csak egynehány lépéssel
Egy hegy áll: Károly arra hág, visgáló füleléssel
A' térre függesztvén szemét, nézi az ellenséget;
De a' Vézer mocsáriból lát nagy köd sötétséget
Emelkedni minden felől, melly a' látkört borítja
És a' szem meszsze hatását a' térben elszorítja.
Bámulja másik oldalon Vézer gazdag rétjeit:
Indítja búson a' hegyről lefelé lépéseit:
Édes csend szállott a' földre az egek sík tervéből:
Az éj, chaosnak leánya, fekete szekeréből
Az egyetem mindenségre nyújtá hosszú fátyolát,
'S fedezte sürü homállyal a' vad erdők oldalát.
Vidám az ég boltja; semmi Zephirek nem lengének
Lecsüngő galyai között az ifju csemetének:
Némelly éjjeli virágok megnyitván tölcséröket
Ki lehelték a' szép estén illatozó szeröket.
Meszsze hallatszott a' völgyben egy patak zuhanása,
Ennek nevelte lármáját a' part viszszacsapása:
E' távol zúgás azonban nem egyéb csak élete
A' természetnek, és csendes pihenő lehellete.

A' lombok közt fészkeikben a' madarkák pihegtek;
Olykor olykor még egymással szendereděve csevegtek:
Szerelem sóhajtásikat barátjok kebelébe
Kiöntötték... a' szív merült andalgás tengerébe.
Ulnár varázsló gyürüjét Károly ujján forgatja:
Azonnal annak tündöklő világa szemét hatja:
Sóhajt, minden érzései lelkének felbuzdúlnak,
'S eszébe tüntetik Ulnárt... A' mint néha mozdulnak
A' zöld galyak, fejéreslik azok közt egy csemete,
Úgy tetszik távolról az egy druida leplezete.
O Károly! így jelent hajdan fátyollal bepólálva
Előtted Ulnár egy halmon a' fák közt térden álva.
Egy magán kőszikla körül kerítve czyprusokkal
Keblét nyítja, 's bibelődnek ott egy lankadt bajnokkal.
Midőn Eresburg kegyetlen királyát földre veréd,
Károly Ulnár barlangjában illy ápolásod nyeréd.
Szemei legelnek holmi emlékeknek romjain,
Ulnár úgy tünt el előle hajdan César boltjain.
Ha hogy szemeit fordítja halhatatlan vasára;
Ah jaj! e' tündöklő fegyvert Ulnár tartá számára.
„— Ulnár te már nem vagy többé, magában így szomorog
„A' hős: szívem ah! mi bánat 's fájdalmak közt háborog!
„Erdők öltözzetek gyászba, folyók hömpölyögjetek
„Éjjeltekén zavart vizben, 's velem együtt nyögjetek.
„Madarkák zengjétek Ámort; ragyogjatok csillagok!
„Hasztlan terültök előmbe ti dicső menyvilágok;
„A' léleknek, mellyet a' bú komor serge elfoglalt,
„Az éj szépsége nem bájló, és a' természet kihalt.

Így beszélt a' princz bolyongván az erdőben egyedül,
Azonban a' nappal végképp a' sötétségbe merül;
De az ég homály fátyolit az éjnek világítá
Pompásan, midőn önmagát csillagokkal borítá,
Mellyek mint tündöklő napok forogván köreikben
Gyémánt sugárok közt mennek külön szekereikben.
A' Teremtő mestermíve! ezek a' világ golyók,
Az ég kárpitjáról földre hatnak mint tüzes folyók,
Hirdetik a' Mindenható véghetetlen hatalmát,
Tüzeikben uszván zengik körülte diadalmát.

A' bajnokok sírja felé, kik fiatalságának
Barátjai voltak, Károly lépési haladának:
Közel a' temető bolthoz térdeire borula,
'S nyelve ottan illy érzékeny panaszokra indula:
„— Mint irigylem boldogságtok, ha kriptátokat látom,
„Odoard Angelin két hős, szerette két barátom!
„Titeket a' Végetlennél körül fog örök béke.
„Itt lent mi az élet? hoszszas fájdalmaknak rejtéke.
„Nemes bajnokok Károlyra vigyázzatok az égből!
„Ha ő a' becsület szavát áthágná gyengeségből,
„Első bűnét előzze meg éltének vég órája!
„És te, kiért nagyon is gyúlt bennem Ámor szikrája,
„O ligetek druidája, mért nem hallsz most engemet!
„Barbárnak látsztam, pedig jaj! mint sebhedted szívemet."
Illy szavakat mély fájdalma belőle kiszóllala
Panasz hangal: sohajtással erre felelni halla:

Valami édes nyögés jött a' sírboltnak mélyjéből:
Károly reszket, fülel, halgat, 's nem mozdul ki helyéből:
Hasztalan vár, nincsen semmi, csak a' rém-csendet leli.
„— Nagy Isten! szól a' hős, kezét az egekre emeli,
„Háborgó lelkem terhéhez hát még az is csatlódik,
„Hogy e' néma sírveremből panasz hang hallatódik!
„Ah! kétség kül Odoardó árnyékának nyögése,
„Hogy hajdani barátjának illy nagy kínszenvedése.
„Odoardo! te, kit az ég egyedül csak számomra
„Teremtett, nem felelsz, de tán figyelmezel szavamra?"

Igy szólt: azután kezeit a' kedves sírra tenni
Kivánta mozdítlan, 's tetszett mint egy semmivé lenni.
Tíz Sax a' pokoli sátán védelmezése mellett,
Hirtelen e' bal orában Nagy Károlyra lövellett.
A' princz feláll, és azokat erőtelt karjaival
Vágja, 's egyedül küzködik az éjszak' zsiványival.
De o düh! azoknak testök sebhetlenek valának,
Azokról Károly csapási mind viszszapattanának:
Gyáva bátorságok nagy e' fertelmes gyilkosoknak,
Oltalmában bizakodván pokolban vert vasoknak:
Gúnyhahotával csúfolják védetlen prédájokat:
Károly minden siker nélkül támadja meg azokat.
A' tíz útilator immár öszszetörte fegyverét;
Mély sebjéből patak módra látja csurogni vérét:
Hátát vetvén egy tölgyfához, mindjárt oda lesz eldül:
Szintén éppen akkor a' sír félig szétnyílik felül,

Abból lassan emelkedik, halotti lepedővel,
'S elszórt hajjal egy váz árnyék, fedve fátyol kendővel.
Így szól: „—Szaladjatok csudák, vadonnak zsiványjai,
„Tüstént; vagy ezennel rátok hulnak ég villámai!"
A' gonosztévők e' szókra 's tekintetre rémülnek,
Félelmökben homlokikon hajaik tüskésülnek:
Mind szaladnak; és úgy tetszik hátulról a' fúriák
Üzik kezökben lobogván sustorgó tüzes fáklyák.
Illy csudálatosan mentve halál veszedelméből,
A' váz árnyék ki nem esik sehogy bámész szeméből:
Egészen kiemelkedik az a' sírnak kebléből,
'S égre függesztett szemekkel leszál gyászos helyéből.
Kétségeskedő lépéssel a' sírtól odébb halad,
A' csillagok nagyobb tüze az éjnek nagyobb fényt ad;
A' váz, úgy tetszik, magára vonja a' sugárokat;
Károly kíséri szemével: az arczavonásokat
Tömött fátyol fedezte bé. Bizonytalan lépése
Merre tart a' király lesi: egyszer hallik nyögése
Hoszszan:.. éppen illy sohajtás jött elébb a' kriptából...
A' fátyol lehull. Jaj! mi lesz a' lélek árnyékából!
Az erdők szép Druidája, Károly védő angyala:
Erre a' király sárgula, gyengüle, 's szint elhala.
Felkiált: „—Mennyei lélek! árnyéka kedvesemnek!
„O ne fuss, megállj, vagy menten vége lesz életemnek.
„— Tudod mit esküdtem neked, a' Druida így szólott;
„A' hol halál veszedelem környékez engem lelsz ott.
„Egy hatalmas istenségnek karjai megtartának;
„Ulnár él, hogy segíthessen imádott Károlyának:

„De bár volnék holt, éretted kérném az isteneket,
„Síromból kiszálnom, hagynák, megszegvén törvényöket.
„Mint Velledáknak leánya homályos rejtekemből,
„A' fatum, 's természet törvényt fogadnak el kezemből.
„Isten veled! 's tudjad midőn látásod kerülgetem,
„Én boldogságodért leszek, MINDENHOL ÉS SEHOL SEM.

Hallván ajkiról illy édes, illy báj szókat hangzani,
Károly a' szűzet szivéhez akarja szorítani;
De a' Druida azonnal karjai közül kicsúsz,
A' levegőben mint árnyék hömpölygvén odébb úsz.
Ulnárt háromszor képzeli szorítni kebelében,
Mind háromszor csupán üres helyét tartja kezében.
Igy Aeneas hitte, midőn poklokból ki emelé
Anchisest, hogy őt öleli, 's im' csak a' léget lelé.

Azonban a' franszia hős erejében lankadott;
A' véres földön végképpen elméjétől fosztatott.
Ulnár őt ápolja maga... Ah! ez nap bizonyosan
A' mord halál elrejtezik Ámor elől nyájasan!

Viszsza nyervén érzékeit, o csudáknak csudája!
Károly fekvő helye Gűize sátori nyoszolyája:
Keresi minden oldalon Odoard temetőjét,
A' fákat, Ulnárt, a' sírból kiszált kedves védőjét.
Már azok többé nincsenek... megesmeri sebeit;
Nem lát, csak egy ágyat, sátort, és önnön fegyvereit.

Hallja, hogy Angilbert, Gűize, 's egy nehány katonából
Alló csapat mentette meg őt a' halál torkából
Egy pásztortól vezettetvén... Ők bár a' sír sombékát,
A' sürü fákat látták, de semmi lélek árnyékát.
Sóhajt fájdalommal a' princz hallván e' beszédeket:
Búson képzi hol megnyilva lelte a' sírvermeket.
Abban szíve még is édes örömeit találja,
Hogy Ulnár még eddig nem lett tán a' halál prédája.
Ulnárt viszont feltalálni reményje kecsegteti:
Ugy tetszik, hogy majd majd hallja, 's szemeit rá vetheti:
Hiszi, még tartóztathatja magánál az égi fényt;
Ulnár eltünt, de hát hagyta emlékét, és a' reményt.
Ez az édes, és egyszersmind fájdalmas emlékezet,
Búval, örömmel, bánattal, 's vidámsággal fog kezet.

VÉGE A' TIZENKETTŐDIK ÉNEKNEK.

JEGYZÉKEK A' TIZENKETTŐDIK ÉNEKRE.

(1) Még a' Saxokból is válhat egy másik Arminius.

Egész világ előtt tudva van, midőn győzedelmeskedett Arminius a' romai legiokon. Tiberius elment Romából megboszszulni a' Váruson elkövetett gyalázatot. Utját a' Rhenuson vette lefelé; de belyebb hatni nem bátorkodott, elégnek tartván bajvívásra szólítni Arminiust; a' nélkül hogy megverte volna; 's azzal viszszatért Romába.

Germanicus szerencsésebb mint ő, Germaniaba berontott, nagy győzedelemre tett szert, Arminiust sebbe ejtette, és megszalasztotta, annak leányát, és fijait több foglyokkal együtt haza hurczolta. Arminius azután övéi, 's atyafijai által meggyilkoltatott életének harminczhetedik évében, hatalmának tizenkét esztendőji dicsősége után. Valamint minden nagy emberben, úgy Arminiusban is az irígységnek, és fondorkodásnak minden csapásai megütköztek: oltárok, és szobrok számára csak halála után emelkedtek. (Lásd Tacit. ann. és másokat.)

(2) Ki lobogtatta legelőbb a' hadaknak zászlóját?

Tudva van, hogy Nagy Károly a' Szászok ellen viselt hadaiban soha sem volt megtámadó: a' Szászoknak szakadatlan becsapása a' franszia határ szélekre, a' hol Vitikind mindeneket tüzbe, és vérbe borított, kénszerítette Károlyt mindenkor Ejszakra rohanni. Ez a' háború szinte húsz esztendeig tartott. Alig ment Károly mint győzedelmes a' Rajnán viszsza; azonnal újj pártütés támadott, újj egyesület szerkeződött a' Vitikind szavára: Károly viszszafordult Saxoniába, győzött, meg meg hazatért, és a' Szászok újjra fegyvert ragadtak. Ez a' makacs tusakodás másként végét nem érhette, hanem csak

Károlynak azon kemény rendszabása által, hogy a' Szászokat honjokból elhurczolta, 's más földtájékokon szétszorta. Ez az elplántálás történt 793dikban, a' puszta Saxoniát az Abroditák népesítették.

(3) Mint egyenes lelkü barátja a' Saxoknak,
Várus prédája lett szintén hitszegő vérszomjoknak.

Várus Quintilius Saxonia meggyőzője, és ura, bizodalmának, 's ezen nép eránt viseltető kedvezésének áldozatja lett. Ő úgy nézte Arminiust, mint barátját. Augustus Arminiust romai polgárnak tette, és még lovagi méltóságra is emelte. Várus nem akarta hinni az ellene alattomosan koholt tőrt, és minden kemény bánás, melly a' Szászok ellen használtatott, szívét felette érdekelte; és midőn az égiháború kiütött, midőn látta, melly pontban csalták meg azok, kiket ő leghívebb barátinak tartott, önmagát kétségben esve megölte. A' győzedelmesek mindenféle gyalázatot elkövettek foglyaikon, sőt még a' holtakon is. Azokkal a' romaiakkal, kik a' Várus által behozott módszerént ítéletet szoktak volt tenni a' vétkes Szászok felett, legundokabbúl bántak. Azokat *advocatusoknak* nevezték; egy barbarus illyen advocatusnak nyelvét kiszakítván, felkiáltott: *Szünj meg szisszegni valahára, vipera fajzat!* (Lásd *Tacitust.* 's a' t.)

VÉGE A' TIZENKETTŐDIK ÉNEK JEGYZÉKEINEK,
ÉS AZ ELSŐ KÖTETNEK.

MAGYAR KIRÁLYI TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM KÖNYVTÁRA
DEBRECEN

Mindenhol, és sehol sem.

NAGY KÁROLY

HŐS KÖLTEMÉNY

HUSZONNÉGY ÉNEKBEN.

SZERZETTE

D'ARLINCOURT VICTOR,

A' KÖNYÖRGŐLEVELEK MESTERE, A' BECSÜLET RENDNEK VITÉZE.

FRANCZIÁBÓL MAGYARÁZTA

BENKE JÓZSEF,

PROFESSOR.

MÁSODIK KÖTET.

PESTEN,

TRATTNER-KÁROLYI NYOMTATÁSA

ÚRI UTSZA 612dik SZÁM.

1834.

MAGYAR KIRÁLYI TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM KÖNYVTÁRA
DEBRECEN

NAGY KÁROLY.

XIII. ÉNEK.

Nyolczszor a' nappal csillaga a' földnek felvirula,
Rémsége a' viadalnak eddig megnem ujula:
Halgat a' tábori munka, 's úgy tetszik ért végére;
Békés csend áll, az ellenség nem hajt ellen felére.
E' hoszszas halgatás Károlyt boszszuságra indítja;
Sebje gyógyulván, övéit sátorába szólítja,
'S így beszél nekik: „ — Leventák! Segédi fegyveremnek!
„Huzomos nyugtunk forrása újjabb veszedelemnek:
„Hogy minket csaljon Vitikind fetteti félénkségét;
„Nem háborgat, hogy hálóba kerítse ellenségét.
„Készüljünk újj ütközetre. Olivir tiszted legyen (1),
„Ma este, a' nélkül, hogy az ellenség észrevegyen,
„A' Bozon által elfoglalt erősségbe juthatnod,
„Királyától kezeibe ezen levelet adnod;

„Mond meg neki, a' harmadik napnak feltetszésével,
„Száljon a' síkra, 's támadja az ellen-félt népével;
„Ő kezdjen vívni; táborunk a' többit bevégezi,
„Hogy ezt tette Heristálban a' zászlót ki szegezi.
„Ti rettenthetetlen hősök, pajtásim vigyázzatok,
„Hogy a' Szász áltettetésben meg-ne-csalatkozzatok!
„És ne felejtsétek soha, ti becsület fijai!
„Hogy a' halhatatlanságnak vagytok választotjai."

Büszke tisztjében Olivir szint' az est' eljöttével
Megy Heristál felé; vele diadem mint ékével
Kevély; a' táborban vitéz tettei tündöklenek
Mint Hektornak; vonásiban Paris' kecsi diszlenek:
De gyakorta nagyon szeles, és hebeburgyasága
Elrontja gyümölcsét annak, a' mit szült bátorsága.
A' jelen az, mi elteli, nem hajt a' jövendőre,
Mi lesz ez, vagy az, fontolni ő nem szokta előre;
Indulatja mint vezeti megy vakon intésére;
Hogy észszel nem élt botlása hányja gyakran szemére.
Olivir csak maga lassan, a' mint az éj fátyolát
Felvette, mellőzi titkon az ellenség táborát:
Megy egy esméretlen útnak tekervényes hoszszában,
És szemei megütköznek majd Heristál tornyában
Reménynyel telve folytatja veszéljes menetelét,
Lépésit szorítja, szinte már az erdőnek felét
Át-haladta; midőn egy vad halomról, — mi tünemény!
Bájló hang hat füleibe, 's környékzi éjjeli fény.

Szalad sebessen a' helyre, a' melly a' hangot adja;
Mit lát . . . Almanzint hinteni atyjának sírdombjánál
Virágokat, hol egy magán oltár a' pásiton áll (2).
E' jelenség érzékeit egészen elragadja:
Azt körül kerülvén; Szívet érdeklő énekének
Hangzási az erdő fáji között meszsze zengének,
„Imádott atyám árnyéka!
„Im' e' földön leányodnak nincsen sehol hajléka
„Ah még is, kedves Réamur rád nézve halál vala,
„Egy szebb nappalnak hajnala.
„Lelkem bánatba merülvén,
„Lemond végképp a' világról, e' gonoszak lakjáról:
„Az inségek árja bennem egyesülvén,
„Nem álmadok többé napom viradtáról

„Lelked a' test fogházából
„Dicsőn kihata, mint vidám vendég a' palotából,
„Hol a' hősök piperézve lakomokat tartának.
„Mint a' fáklyák végképp ellobbanának.
„Nem kell vagyonod, nem kell örökséged!
„Hasztalanok reám nézve, szívem semmit sem ohajt,
„Csupán virtusod; e' volt minden éked;
„Hamvaid teremnek számomra csak jajt."

Almanziné fájdalmait énekben így hallatta;
Mély csendel őt a' természet figyelmezve halgatta;
A' vizek a' völgy fenekén félénkebben zúgának,
Bámultokban a' zephirek a' téren mulatának.

Halavány bus királynéja a' lankadt éjjeleknek,
Almánzinéra hajolva forrása lett könnyeknek;
Gyenge sugárok közt hozzá szálván vele mulatoz,
Mint Diana a' lómbok közt vonúlt Endymionhoz.
A' sír felett emelkedett zöldellő hantok között
Egy vén gyászfűz, ennek galja a' sírboltba ütközött,
Levelein a' tündöklő harmatok e' magányban
Könnyezni látsztak a' drága hamvakat a' márványban.
„ — O felkiált Almanzine szent, és kedves élő-fa!
„Hullasd könnyidet; itt nyugszik egy tisztelt öreg hamva;
„De mit mondok, tán árnyéka mint láthatatlan pára
„Leszált hajlékony ágadnak valamellyik galyára,
„A' zephirek lombjaid közt bús hangját lebegtetik
„Tán, és nyögő sohajtásit majd velem is értetik.
„Im' atyám, lányod lábadnál könnyeknek özönében:
„Áld meg, o áldmég őt!" .. Akkor kétségbenesésében
Almanziné megöleli a' gyászfűznek galjait,
Mint a' Nátsé, a' ki drága csecsemős halotjait (3)
A' vadonság erejiben a' galakra temeti,
'S fájdalminak enyhültére halotját ott rengeti

Bájkecsei Almanzinnak Olivirt meghatották.
Éneke, megpillantása ereit át-futották:
Szalad feléje, már többé maga magával nem bír,
Felejti Károlyt, Heristált, Bozont a' vak Olivir:
A' dicsőség átkot szorván felbuzdult szerelmére,
Sohajtások közt hirtelen a' hős elől kitére.

Az előtte térdepelő Olivir látására
A' fegyveres Almanzine dühvel ugrik talpára.
'S így kiált fel:„ — Te szemtelen vakmerő magad ójjad!
„Jöttél úgy e, hogy hamvait atyámnak kigúnyoljad.
„Bolond szerelmed, és utált tekínteted látása
„Atyám árnyékának mocska, az egek' megbántása.
„Hogy napjaimat viszszadád, te szörnyeteg ellenség!
„Tőled számomra készült csak kínzó szerencsétlenség.
„Minden iszonytató benned. . . De magad az esténck
„Homályában! .. Mi fortélyok e' helyre vezetének?
„Ah! kétségen kül királyod, ez pokol csudája,
„Akarja gyalázatjának te légy egy gaz szolgája.
„De ketté metszem a' csomót: ezennel egy rettentő
„Halál, vagy csúfság lesz béred, vagy talán mind a' kettő"
Ekkor jön eszébe tisztje, jut eszébe hazája
Olivirnek, de már késő, 's illy szókra fakad szája:
„ — Kegyetlen im' lábaidnál esküszöm mindenekre,
„Olivir csak téged szeret, nem képes más vétekre:
„Meg kell azt bennem büntedned? O szörnyeteg ellenség!
„Több a' halálnál mit kívánsz, hogy érjen egy undok vég.
„Ugyan az ég hogy tehette, hogy iszonyu szépséged
„Bájjaival párosodjon annyi kegyetlenséged!"
Így szólt, de fájdalmas szava halgatóra nem talált,
'S a' szerencsétlen szerelmes kedv kénytelen ellent ált.
Harczol azzal, a' kit imád; és szivének ütése
Szólja, ne lenne karjának bár halálos döfése.
De a' viadal sibajja, fegyverek csattogása
Meszsze hallatszik: azonnal az őrök lármázása

A' katonákat az elő posztokon felébreszti,
És már Olivir bizonyos, hogy életét ott veszti.
Midőn magát körül fogva látja egy vad csordától,
Illy szám ellen mit reménlhet szíve bátorságától:
A' leventát magánosan tizenketten támadák!
Már is négyen lábainál lelkeiket kiadák.
De vére folyam modjára duzzadt-ki mély sebjéből,
Fegyvereire fecskendez mindenhol: erejéből
Végkép kifogy, eldűl, 's így szól nyájas bús tekintettel:
„— O Almanzine! csapásod érdemtelen vesztett el:
„Ez iszonyatos jutalma leg forróbb szerelmemnek!
„Bár ne kínzaná lelked', hogy véget vetsz életemnek!
„Isten hozzád Almanzine! boldogságom rontója!
„Meg bocsátok, 's meg halok, mint szépséged imádója."
Igy szólván, nehány könycseppek szem héjját nedvesíték,
'S az élet szikráji meljét gyengédeden feszíték.

Némán áll 's bámul Almanzin Olivir beszédjére,
Szépségét, és vitézségét látván, hüledez vére:
Könnyei, megbocsátása, és nemes indulatja
Kinza, 's lelkében szerelem gerjedelmit lobbantja:
A' Szászok szinte e' perczben csak bosszut lehellének,
'S a' halál révén állt hősre vér kardott emelének.
Elejekbe lép hirtelen a' bajnok nő, 's e' szóval
Feltartóztatja.., — Bánjatok másként a' haldoklóval.
„Tudjátok mi jutalom van az ollyannak ígérve,
„Ki egy ellenséges vezért táborunkba visz élve:

„Ha uratokhoz e' nemes hőst fogva hurczoljátok,
„Mennyi kincs, mennyi dicséret halmoztatik reátok!"

Helybe hagyják, és Olivir saroglyára tétetik
Azonnal, és a' Szászoktól táborukba vitetik.
Almanzinét most fekete bánatja marczangolja:
Tartja szemmel a' hőst, 's magát búson mellé csatolja.
Fájdalmi határtalanok, szívét szertlen epeszti,
Hogy bolond kevélységiért szerelmessét elveszti.

Olivir ritka szépsége, és szörnyü szenvedése
Miatt még a' vad szívnek is fellázadhat érzése:
Igy Philopoemon, ki vitéz nagy volt, de nem okosan (4)
A' Messénektől el fogva, 's sebezve halálosan,
Látván ellenségit maga mellett búsan könnyezni,
Szalmájára kiterítve, fegyverivel fedezni
Testét; nem haldokló gyenge fogolynak képzelteti
Magát; hanem hősnek, a' ki triumphját hírdetteti

Csendesen halad a' téren Olivir saroglyája:
Elméje megjött, hogy tudja, mint kínza nyavalyája;
De sebjének, és helyzete szörnyének ellenére,
Még a' halálnak parancsol buzgó fiatal vére.

Majd azután bemutatják 's leteszik sátorában
Vitikindnek; e' derék hős vala csak ön magában:
„—Beszélj, igy szól a' Szász vezér Olivirhez, hogy hívnak,
„Ki az Urad? — Uram Károly, 's neveznek Olivirnak. —

„Valamelly fortélyos szándék ez éjjel, kétségen kül ,
„Birt rá, hogy jönnél e' helyre vakmerően egyedül.
„Felelj tüstént! táborunkhoz illy közel miért valál!"
„Szólj, vagy haljmeg! — Mit ajánlasz nekem kétszeres halál;
„A' ki hazáját megcsalja, az meg holt nemzetének.
„Herczeg! végem kettős, és én csupán a' szebbikének
„Örülök: a' vesztő helyre vitess! — Olivir mi ez!
„ — Kötelesség. — De halálad? — A' réngnek visza szerez.
„Szevtelen tévedésekkel éltem bemocskosodott:
„Hazám megbocsát ha látom fejemnél pallosodot:
„Mennél nagyobb lesz kínzásom, annál inkább lakolok.
„ — Véled, hogy bodúlt tüzeddel én valamit gondolok?
„—Ugy van; a' nem győzöt engem kinek szót nemfogadok:
„Mint fogoly veled mérkőzök, 's magam ura maradok.
„Ah, mi nem esmért örömet e' helyzetemben lelek:
„Szűnjél kérdezni; hasztalan; én többé nem felelek.
Igy szólván: vadsággal vegyült halgatásba merüle
Büszke csendel; ajakiból már hang ki nem repüle.
A' Szász király hasztalanul csikorgatja fogait,
Nem rezzenti meg az a' hős nagy szívének hurjait.
Értvén Vitikindtől szabott halál sententiáját,
Megvető mosolygás lepi feleletül arczáját.

A' Szászoknak táborában ott, hol a' nap felkele
Közel az erdőhöz állt egy régiség' emlék-jele:
Itten hajdan egy csatorna szárazan a' föld alatt
Ásva mélyen bevolt, erre vontak vastag kófalat.
Midőn éjszaknak népei e' helyet pusztították,

E' csatornát egy rémítő tömlöczczé változtatták:
Borzadással emlegették ez iszonyu mélységet,
Melly többssör büntetett virtust mint istentelenséget.
Mint Aristoménes hajdan a' rettentő Spártában (5)
Volt letaszítva Ceada halált hozó gyomrában
Igy Olivir szinte minden élet nélkül vettetett
A' mélységbe, hol csak hoszszas haldoklástól reszkedett.
Ah éjfedett temetőnek boldogtalan lakója!
Olivir, véged; már kinyílt neked halál ollója!
Im' ez rettentő gyümölcse számos tévedésednek:
Hiuság, gyengéded érzés mocskai nagy nevednek.
Szerető szíved megcsalá fejedelmed reményét,
Tisztedről megfelejtkezél követvén Ámor kényét.
Sirasd fiatal Olivir rabságod gyalázatját,
Ez ön munkád, 's hóhérodnak nézd szerelem magzatját.

De míg a' szegény Olivir, kit e' baleset talált,
Segítségére szólítja a' kérhetetlen halált:
Belsátorában Vitikind bajnakihoz így beszél:
„ — Barátim! esmerem Károlyt, tudom mi fortéllyal él;
„Ez alatt valami fekszik, én tudom bizonyosan,
„Hogy Olivir sánczainkhoz jött illy alattomosan:
„Fogásaik a' franszoknak jó segédi dühöknek:
„Erőnk van, de himpelléri vagyunk mesterségüknek.
„Utánozzuk őket: vessünk csalárd tört elejekbe
„Ne ereszkedjünk, hogy jobban győzzünk ütközetekbe
„Tettessük előttök, mintha félnénk, szaladásunkat;
„Ők tudom mindjárt ellepik tábori állásunkat:

„Hebehurgyák ők, nem sokat néznek a' jövendőre
„Még nem győznek, 's már is hiszik győzve vagyunk előre.
„Mi foglaljuk el a' szomszéd hegyeknek szorossait;
„Azoknak tudjuk utjait, esmerjük mély árkait:
„Úgy van, szaladjunk, hogy győzzünk lepjük, midőn mellőzük
„Őket, bátor kergessenek, mi jóval megelőzzük."
Illyen szavakba burkolja veszélyt szülő fortélyát;
Igy csalta meg Fabius is Hannibált, 's érte czélját.
De Mondragant a' szemtelen, a' neki püffeszkedett
Közbe szól:„ — Mi beszéd módja mocskosítja nyelvedet!
„Engemet lásson szaladni gyáva kereszténységed!
„Gyalázat! nem, én harczolva támadom ellenséged.
„Volt Argosban is egy király kit a' költő hárfája
„Halhatatlanná tett mondják, ennek te vagy mintája
„Szintén; Simois környékén a' legiokhoz nem más
„Beszédje volt a' trojai ostromkor, csak szaladás.
„Birodalmimnak kebléből védelmedre repültem,
„Igértem győznöd, 's éretted boszszúra tüzesültem:
„Hogy adhat nemes szíved helyt a' gyáva félelemnek,
„Mitől tarthatsz, ha én érted harczolok, és népemnek
„Parancsolsz? vagy terhedre van vezéri méltóságod?
„Ha futsz; veszel, ha félsz akkor bizonyos szolgaságod.
„Ah, midőn Fintál hegyénél győzedelmet arattál,
„Azért voltál szerenssés, hogy Geilon előtt szaladtál (6)?
„Azt mondja Károly: *a' franszok Istene csupán igaz*
„*Az ég csakő érte ragad fegyvert, 's harczol*; de hogy az
„Ugy van, mivel mutatja meg: azzal hogy megfojtani
„Akar mindnyájunkat? valljon miért jobb a' mostani

„Tudományja mint a' mijénk; azért tán, hogy harczolnak
„Bajnoki kegyesség szine alatt, 's mást felkonczolnak?
„Pusztuljanak e' vak buzgó halandók szentségükkel,
„Kik a' földet felemelni akarják hévérökkel.

„Hát ama romai pápa, kit a' franszok mondának
„Csupán szentnek, 's prédikállák Isten-helytartójának
„Mit tett? azt hogy a' bitanglót bűnétől feloldozá *)
„Azt felkente, 's koronával végre felkoszoruzá.
„Ej ide lent az emberre mi gondjok az egeknek!
„Hát mi mivel mutatjuk meg létét az isteneknek?.
„Miért nem tudják magokat jobban megesmertetni,
„Ha szeretnek igazságban, 's valóban tiszteltetni!
„Ha szaladsz, engemet többé nem találsz táborodban:
„Tévelyegj bátran miattam hegyközi magányodban;
„Senki sem ért ahhoz jobban mint te, hogy kell szaladni."

A' Szász királyt ez utólszó látszik mint egy ragadni
Magán kűl, fel áll dühössen: „Szemtelen szövetkezett!
„Igy szól, ezért fogtam veled én barátságos kezet!
„Már e' hallatlan! e' parton ezentúl reám nézve
„Karoddal, segítségeddel gyaláz'tom van tetézve:
„Nem koldulom jóvoltodat, azt akarom mellőzni:
„Térj országodba, tudunk mi nálad nélkül is győzni.

---

* 752ben IIIdik István Pápa Franszia országba ment felkente, és koronázta Pepint Nagy Károly atyját, mondja az Egyházi évkönyv; ő volt feje a' második dynastiának, derék hős, nagy fejedelem, de nem törvényes örökösse a' Királyi-széknek.

„A' ki nem fél az egektől, az honja gyalázója,
„Istentelen, 's becsületnek szíve helyt nem adója:
„Virtus nélkül a' bátorság előttem semmit sem ér:
„Vége becsednek... már maradj magadnak nagy Hunvezér!"
E' szép beszédekre tapsol az egész gyülekezet,
Még Mondragánt is lelkében erre zavart érezett;
Menni akar; de Didier Lombardnak monarchája
Őt tartóztatja:„ — Vitikind, így szól az öreg szája,
„E' derék hőst ugyan miért, kívánnád veszíteni!
„Ő fényes istápod, és ha kevélysége véteni
„Talált ellened; meg enged lelked egyenessége,
„Minthogy nélküle csökkenne mindnyájunk reménysége.
„Mondragánt' dagályosságát minden ki kárhoztatja;
„De hibáját vitézsége, gondolnám lemoshatja.
„Emlékezz bajnok tettire, engeddmeg kevélységét;
„Dicsősége mentegeti hibás vakmerőségét."
Az egész tanács így érez: majd azután Harald intéz
Vitikindhez illyen szókat:„ — Rettenthetetlen vitéz!
„E' győzhetetlen partokon, erőt, és bátorságot
„Mutatnak jeles tetteid, és tündöklő világot
„Szórnak napjaidra, 's azok nyúlnak örök évekre;
„De megengedj, ha nem hajlunk az előbbi tervekre.
„Soha sem fognak frígyesid a' Franszok előtt futni
„Ha bár nagyobb dicsőségre tudnának is így jutni...
„Éljenek a' gyávák magok illy fortélyos fogással,
„Csak a' gyenge ravaszkodik, a' bátor harczol nem csal,
„Istenеink közt is tudjuk egyedül csak átkozott
„Lock a' ravasz, a' Halálnak ki életet okozott.

„Gyűlöletes, megvettetett fortélyi áldozatja;
„Gyalázatját, mélység felett függvén, egy szírton látja.
„Eltávozni ha engeded egy derék frigyesünknek,
„Kit mi tisztelünk, fájdalmát látni fogod szívünknek.
„Hidjed Király, szóm viszhangja az egész armadának.
„Inkább mint valaha, ha most jobban összeszítnának
„Vitikind és a' Hunvezér, válna ditsőségökre
„Sergeinknek: szükség lévén most illy bajnok hősökre.
„Méltóztasd barátságodra kérünk: a' harcz mezején
„A' zavar ront, 's a' gyalázat áll a' szerencse helyén.
Igy beszél Harald boszszúság és színeskedés nélkül;
Ezereknek kivánsága az övével egyesül.
Belső öröm foglalja el a' Hunnus büszke vezért,
Hogy szívének vágyására ennyi dicséretet ért.
Vitikind magában sohajt most; de ő érdemes
Vitéz, nagy lelkü mindenhol, 's tettiben kivált nemes.
Igy szól: — „Barátim legyen úgy, hajlok kívánságtokra;
„Enyimmel felhagyok, 's bizom magamat plánotokra,
„Bár azt szerencse követné! Én repülök, csatára
„Vezetlek, és elől hágok az ellenség sánczára.
„De ne felejtsétek soha tervetek ellenére,
„Vitikind mit tanácsola; 's mi jó véget igére.
„A' volt sorsa a' királyok frigyes barátságának,
„Hogy az egyesség' lánczai hamar elpattanának:
„Öszsz'omlának elébb utóbb e' felséges oszlopok,
„'S hogy leromlanak nem másban, önnön magokbanazok.
„Mondragant legyünk barátok, azt kívánják; nembánom,

„Felejtem beszéded, 's sértő szód' szemedre nem hányom.
„Kimutatott vitézséged előttem teszem jóvá.
„Hiredben büszke! o tegyed arra magad méltóvá!
„Ha az istenekben hitök botlás az emberekben;
„Egy nemes hiba, melly igér részt venni az egekben;
„Mi szánjuk titkon azt; 's érte nem tudunk mást mit tenni,
„Ki remény nélkül hal; 's hiszi magát semmivé lenni.
„Én egy kevély megbocsátást nem fogok ajánlani,
„Bár mi szép az; még is neve mást megszokott bántani:
„Ajánlom barátságomat!... Szabadítsuk hazámat
„'S azért ha kell neked adom éltemet, koronámat.

Mondván: nagy herosi lelke lágyít minden szíveket:
Láthatni vad bajnokinál hömpölyögni könnyeket.
Az a' virtusnak bélyeges esmertető hatása,
Vad, idomos, szelíd, bűnös legyen bátor fogása
Akár kinek; még is szíve rejtékében csudálja
Kinél az isteni nagyság' pecsétjét feltalálja.

A' mint a' Szászok körében komor csend uralkódék,
Mondragándnak vad dagálya kénytelen csillapodék.
Az alatt a' lombard, a' hun, és szász felekezetek
Áldják a' ket nagy hőst, hogy így történt egyesületek.
De a' becsféltő Hun Király prédája lön dühének,
Édes örömét tettetvén vetéikedő felének
Ölében, és mig esküszik annak örökös békét,
Arczáján látni a' csípős gúnyolásnak festékét.

Harald Didiér, ti a' kik bátran felszollamlátok
A' vezérek tanácscsában, 's a' Hun' pártját fogátok,
Talán majd még ezt halljátok: átkozott legyen szájok
Azoknak, kik érte szóltak. Hősök, birák, királyok!
Semmi kegyelem a' bűnnek; békót a' kegyetlennek!
Magát veszti, ki sajnálja vesztét istentelennek.

VÉGE A' TIZENHARMADIK ÉNEKNEK.

JEGYZÉKEK A' TIZENHARMADIK ÉNEKRE.

(1) ..... Olivir tiszted legyen.

A' régi évkönyvek eleget beszélnek Olivirról, mint a hires Rodland legmeghittebb barátjáról.

(2) .. Almanzint hinteni az atyja sírdombjánál
Virágokat, hol egy magány oltár a' pásiton áll.

Az éjszaki népek temetőjökbe semmi pompás czímeket nem helyheztettek: sírboltjok a' hantban volt; azt semmi czifraság nem piperézte; ők azt utálták, és mind az élőknek mind a' holtaknak terhökre képzelték. A' gyászt hamar elhányták, de emlékezetükben a' holtak örökké fenmaradtak (Tacit. de mor. Germ.)

(3) Mint a' Nátsé, a' ki drága csecsemős halotjait
A' Vadonság erdejiben a' galakra temeti.

Ez a' gyönyörü festés Atalában esméretes, miként a' Natsei (Natche) anyák csecsemőjöket a' szomszéd fára függesztik, azokat ott ringatják, és énekelnek. Midőn csecsemőjik közül valamellyik korán elhal, a' szerencsétlen anya fijának maradványit azon galyakra bízza, mellyeken ringatta annak előtte az élőt, és egészségest, minden nap eljön a' fához a' testet lebegtetni fájdalmának enyhítésére, képzelvén magának, hogy még meg van szerelmes magzatja.

A' Belnai posoni kiadása szerént én Atalát ez előtt 12 esztendővel szinte magyaráztam, de annak már más magyar fordìtását látván, közre bocáttatását nem sürgettem. Ez Chateaubriandtnak legszebb és szívre hatóbb minden munkáji között, és lehetetlen, hogy azt valaki csudálva és részvétellel ne olvassa, ha szívének érzése egészen nincs megtompulva.

(4) Így Philopoemen ki vitéz nagy volt, de nem okosan,

A' hires Philopoemen a' Messeni Democrates ellen hadakozván, kitért az útból nem okosan félre néhány katonáival, kik szintén olly vakmerők voltak, valamint ő: Philopoemen az ellenségtől űzőbe vétetvén, hogy társainak viszsza vonulását fedezze, több ízben hátra fordult, viaskodott; és magának végét érte, midőn egy csoport katonaság őt egyedül körűl fogta: azonban senki sem merte kezeit reá tenni, hanem nyilakkal terhelvén őt, a' kősziklára viszsza nyomták, a' hol lova elbukott. és ő vérben feredve azon helyen elterűlt. Ellenségei azonnal megkötözték, és Messenébe vitték egy saroglyán. Ezen város lakosi, a' kiknek ő nagy szolgálatokat tett hajdan, hallván történetét, mindnyájan elébe szaladtak, vérét csurogni, 's vasakkal terhelve látván a' nagy férfiút, szerencsétlen sorsán siránkoztak (Lásd Tit. Liv: és Plutarch).

(5) Mint Aristoménes hajdan a' rettentő Spártában,
E' történet csudálatos voltát lehetetlen elmellőzni, kivált az ollyan olvasók kedviért, a' kik meglehet azt nem esmerik.

Aristoménes megsebesítetvén elfogattatott; a' Lacedemonok őt, és társait a' Ceadába taszították, mellybe másként vetni szokták a' gonosztévőket. Aristoménes társai esésközben mind összezuzatak, és meghaltak: egyedűl Aristoménes álhatott lábra sértés nélkül egy holt testből formált halmon: innen azt is keletkeztették némelly historikusok, hogy egy sas repűlvén a' mélység fenekéből fel a' hős felé, őt esése közben feltartoztatta. Aristoménes tetétől talpig fegyverben két egész nap volt ott eledel nélkül, várván halálát; harmad nap mulva valami gyenge világ csermelynél észre vesz egy szörnyű nagy rókát, melly becsúszott a' sötétségbe, hogy a' rothadásnak indult testekből jól lakjon; ő azonnal megragadja a' rokát farkánál fogva, annak marásától magát védi, kezéből ki nem bocsátja, követi hol széles, hol szűk, és szinte járatlan utakon, huzatja magát szabadítója által és ezer sötétes gödrökön lyukakon keresztűl végre elérnek egy nyiláshoz, a' hol már világ sugárok látsztak; akkor elbocsátván a' rókát, Aristoménes mindenejét összeszedte, hogy ki mászhasson a' lyukból, végre a' föld alól egészen kihatolt, 's magát táborával egyesítette.

(6) Azért voltál szerencsés, hogy Geilon előtt szaladtál.

Az alatt, míg Nagy Károly Itáliában hodolásokat fogadottel népeitől, Vitikind pártotütött, véletlen megtámadta a' franszok táborát, mellynek Geilon volt a' vezére, és a' Sintál hegyének tövében győzedelmet vett rajtok. Erejének nagyobbsága, és a' nem várt megtámadás gyászos volt a' franszokra nézve; de ezt az ütközetet drágán fizették meg a' Szászok, mert az annyira felboszszantotta Nagy Károlyt, hogy azért azután ötezer ötszáz Szásznak fejét az Alar vize mellett lemetszette, melly iszonyú boszszuállását Károly végre csak ugyan megbánta.

VÉGE A' TIZENHARMADIK ÉNEK JEGYZÉKINEK.

XIV. ÉNEK.

Azonban szemeit vetvén Heristalnak tornyára,
Károly néz, és várakozik Bozon jeladására.
Hasztalan reménység! O jaj! iszonyú lánczaiban
Átkot szór önnön magára Olivir fájdalmiban.
Megcsalta Károly reményjét: éjjel nappal siratja
Tettét, baját, éltét, 's hogy így lett Ámor áldozatja.
„— Utólsó pillantatimra vess gyász fátyolt o halál!
„Felkiált ő, árnyékálom éltem e' földön valál.
„Holnap midőn leszál testem örökös sírvermébe,
„Hogy Olivir élt, kinek jut majd azután észébe!"

Két nap mult el; földet az éj burkolá homályába,
A' fogoly szemét függesztvén a' boltnak magassába,
Lát egy halavány világot, melly halkal közeledik,
'S inkább inkább tömlöczében nagyobbra nevekedik.
Ki jön ott? Egy bajnok, fedvén vasrostélyal arczáját,
Lánczait oldja, 's a' nélkül hogy felnyitaná száját,
Jelt ad, hogy utánna menjen: Olivir őt követi
Néma csendel, de lépésit alig alig teheti.
A' homályos csatornából ők titkon kihatának,
Szótlan; onnan egyenesen az erdőnek tartának.

Ott az esméretlen megáll. — „Szabadságod megadni
„Tudám ifju hős, így szóla.“ Azzal akkar szaladni;
A' leventa tartóztatja: — „Boldogság pillantatja
„Almanzina! te bájoló hangod az a' mihatja
„Füleimet? Almanzine, te vagy, vagy tán csalodtam?
„O szólj! szólj! — „Ugyvan igenis, ki lánczaidat oldtam;
„De szaladni siess; gondold az idő serkentését:
„Vagy akarod vak tüzeddel mégis élted vesztését?
„Minap nem engedé veszt'nem gondod életnapomat;
„Most én tettem azt, 's leróttam azzal tartozásomat
„Isten hozzád! — „Almanzine szerelmes imádottam!
„Nem, ne hagyjel kérlek a' mig viszhangod nem hallottam
„Ugye szerelmem nagyvolta illette meg szívedet?
„— Hadd el a' szerelmet; becsüld bajnoki szép nevedet.
„Igy felel a' fegyveres nő, Olivir, érzéketlen
„Szívem vágyjaidra; lángod' a'hoz éppen illetlen.
„Menj tenni kötelességed, menj viszsza királyodhoz,
„Igy teszed magad méltóvá hozzám, 's önnön magadhoz..
„Oh jaj, ha szívem ámornak teremtettetett volna,
„Olivir tán te vagy csupán, a' kinek az hódolna!“

E' szavakat ejtvén, szalad az erdő közepében.
Olivirnek most öröm majd bánat csatáz-melyében,
A' mint egyedül maradott: a' kiért epekedik
Reményli, hogy az szereti, 's viszont azon kétkedik.
Felejtsd, o leventa, bajod, felejtsed szerelmedet!
Légy hős, nem szerelmes, becsüld híredet, nemzetedet,

Heristal tornyai felé mint Olivir indula
Almanzina képe benne szüntelen megújúla;
Csak lassan ballag-előre: ábrándoz, hiú, bámész;
Elkövetni bolondokat minden pillantatban kész.
Megy vaktában egy töretlen úton erdő mentében;
De mi vér patak folydogál a' tölgy fának tövében!
Csudálkozik a' leventa: borzadva hüledeze,
Megállapodék . . . az minden fát vérrel fecskendeze.
E' különös látományra függeszti szemét száját:
Gondalati megtévednek, veszti lelke munkáját;
Elfelejti viszont Károlyt, Bozont, 's Heristal várát.
Roppant emlékjelek hatják szemeinek sugárát.
Újra keresztül az erdőn; egy folyosó mélyében
Látszik egy bús tömlöcz, ennek czyprusok környékében.
Mi titok? . . minő kastély ez? . . Balgatag, érzéktelen,
Arra tart, ugyan mi lehet, kívansága szertelen.
De mint a' fák között menne, a' gyilkos falak mellől
Húsz pap, és annyi Druida ki ugrik hátul elől;
Fegyveresen rárohannak: Ő semmi vassal nem bír,
Mit tehet ellenök már most a' hős bátor Olivir!
A' mint azokkal küzködik ki újjulnak sebjei:
Vonják az erőtlent, 's nyilnak bent egy bolt üregei:
'S ő, kit a' Szász király vasa ma megnem gyilkolhatott,
Egyik tömlöczből, nyomorult, másikba hurczoltatott.

De Károlytól Heristalban Bozon sem egy követet
Nem látott, parancsolatot sem vett, vagy üzenetet;

És mig Olivir egy pokol tömlöcznek fenekébe
Sülyeztetik, ő is rohan önnön veszedelmébe.

Éjszakra Heristaltól van egy kőszikla csúcsokkal
Tornyos kopár hegynek láncza; ennek hó torlatokkal
És dér prémekkel fedezet hátát örök tél lakja,
Bár változik minden, neki nem változik alakja:
Rémítő vázzává lett ez a' pór hiedelmének:
Szirtjei elneveztettek: *átkozott lég hegyének*
Egy hajdankori krónika, 's világ mendemondája
Azt teszik, hogy félelemmel pillant a' nép reája.
Bozon semmire nem hajtván, a' napnak viradtával
E' hegy tövénél összejön a' liget pasztorával.
A' mint az öreg őt látja megállítja 's így beszél:
„Mit csinálsz itt bajnok? Ugyan szíved e' hegytől nem fél?
„Üljünk ide, kérlek szépen e' tölgynek árnyékába,
„És halgasd mit plántált által ősatyám a' fijába
„Ezen rettentő hegyfelől; tudom véred hüledez,
„Ha majd, Uram, e' szírt felől, nyelvem mindent felfedez,
„És ha az e' hegyre mászni nem fog elrettenteni,
„Utherbal nem tud tégedet a' haláltól menteni."
Bozon bámúl, 's állapodik: hajol kívánságára
Utherbalnak, leül, 's fülel a' mese tartalmára.
„—E' hegy, melly a' csalhatatlan halálnak már ma verme,
„Volt régenten, mond az öreg öröm, 's játékok terme.
„Ezen hajdan egy morvéni dallos * Ullin zengette

* Morvén, annyit is tesz mint Scótzia; annyit is mint magas hegyek láncza.

„Fingálnak daljait, 's magát halhatatlanná tette (1).
„A' mint hajdan a' Lochlini folyókon átevedzett
„Fingál, Szkandinav' hősein pompás győzedelmet vett:
„Ullin a' dallok királya, e' vitéznek barátja
„Sztarnónak palotájában hogy Agandekkát látja (2),
„Fingal hölgyét, a' hárfáját ragadja 's őt danulja.
„Ez éppen az az Ullin volt, kinek asztán bámulja (3)
„Az Inisztor * szűzeinek serge kobza zengését,
„Midőn Fingálnak a' hősnek minden nyomon lépését
„Követi Ictur falánál, úgy Gormal tornyainál (4).
„És midőn Szelmának ** ura Érin ivadékinál,
„Egy törvényes fejedelmet népének viszszaszerze
„Ez az Ullin volt, Temora, ki téged zengedeze (5).
„Átszaladván tájékinkon ez az isteni dallos,
„Megáll, bámulja e' sziklát; melly mint egy fénylő pallos
„A' felhőkig hat: 's kedvelli; azonnal bárdjaival,
„A' hadak, a' hősök, 's minden istenek dallosival
„Ullin e' szirton magának, úgy éneklő Sergének
„Lakhelyt fundál, és nevezi azt *Ossian* *** *hegyének.*
„Egy széles tiszta vizü tó állt annak tetejében;
„Ez *a' csuda szerelmeknek tava* volt a' nevében:
„Közepén felemelkedett ennek egy híres sziget;
„Abban egy kert, és balsammal illatozó szép liget:
„A' csucs' legmagassabikán állt Ullin palotája.

* A' czethalak szigete: Ossianban gyakran előfordúl.
** Szelma, Fingálnak Morvén királyának palotája.
*** Ossian, Fingálnak fija.

„Tiszta szívűeknek, 's bátor lelkeknek kalibája:
„Ottan beburkolva félig ámbrát szóró ködökben
„Gyönyörködtek az istenek mennyei Conczertjökben.
„Örökös tavasz a' boldog szigetben uralkodott:
„Zengő pengő Bárd chorusnak éneke hallatszott ott:
„Ez édes hang meszsze hatott, hol termök a' szellőknek
„Hol nemes Őseik laknak e' derék éneklőknek
„A' légnek princzei, a' kik az orkánt igazgatják,
„Ottan néma hullámokon Tremnor *, mint mondogatják
„A' szirtra szált, az éjjelek csillaga' sugárain,
„Gőz ködökbe suhanván le kölcsön fellegszárnyain.
„Majd ártatlan ünnepöket titokban szemlélgette
„Fejök felett bolygott, 's magát csendesen lebegtette.
„Egy ag éneköket mostis illy formán utánozzák
„Szájról szájra; de az idők formájából kihozák:

„Derék fijai Szelmának, a' hirttenyésztő lantunk
„Zengje a' hős halál dalját, a' kit az égnek szántunk (6)
„Kinek lelke sugárok közt a' dér palotájába
„Felment, egeket megnyító égi harmoniába.

„Ott az elementumokban távol a' büszhödt tájtól
„Hol a' gonoszak árnyéka bolyong, 's remeg a' zajtól:
„Nemes fijai Fingálnak mint lég' urai lengnek,
„'S a' csillagok körüllöttök harmoniákat zengnek.

* Tremnor, Ósatyja Fingálnak.

„Bolyongjatok istenősök ünnepek teremében (7);
„De ne jőjjetek le soha villámok szekerében
„Menydörögve fenyegető ránczba szedett homlokkal,
„Hol a' folyó vérbe borul kerítve vad szirtokkal.

„Halálhangot, o bárd édes panaszolkodó lantja,
„Ne adj többé, ha hurodat ujaival pattantja!
„A' hős nem hal soha; bátor te bárd rettentő valál!
„Mennyek lakjában a' bajnok örökre helyet talál.

„A' jelen Szelma tornyai, oszlopos tornáczczai
„Körűl csapkodtak a' tónak szertelen hullámai.
„Ezek ugró habjaikkal a' levegőt tisztíták.

„De a' boldog parton mi szók, mi conczertek zúdíták
„A' léget, távolról zúg egy mennyei harmonia,
„Királyokat zeng ott Ullin, kikkel Caledonia
„Dicsekszett, Morvén termeit, barlangjait Lorának *
„És különösen Ossiant a' nagy bárdját Szelmának.
„Kinek bajnok vitéz tettin, valamint hős daljain,
„A' chaos némult, 's áthatott a' kor rágó fogain
„Csillag ez, mellynek meszszebről sugári szebbek lőnek
„Hős, a' kivel adóssa volt a' mult a' jövendőnek.

„Hallják Heristal leányi a' hárfa bájzengzetit,
„Jőnek sokan a' völgyből fel, meg tudni mi lehet itt.

* Lora kis patak, melly körűl folyja Szelmát.

„Az arany koboz lágy hangja kül magokon ragadja:
„Ullin bárdosinak serge az égi kart mutatja.
„A' kősziklának szűzei Ossian hegy' tetején
„Körül fogják a' szigetet, és e' varáslás helyén,
„A' szerelem tónak partján erőszakkal mulatnak,
„'S készek halni hallásáért a' mennyei hangzatnak.
„A' víz szélén térdeikre lehulnak, és a' szelek
„Édes hangjokat átvitték oda, hol a' bárd felek:
„— Szent dallosok! így zengének, Caledon istenei!
„Engedjétek a' szigetbe evezhetnünk: mennyei
„Chorustokat ott hallhatnunk: ezennel mi magunkat
„Heristal leányi nektek ajánljuk, 's oltárunkat."

„A' bárdok bámulnak: menten elhányják hárfájokat;
„És most először mint látják a' szerelmes bájokat,
„Fiatal szépeket, oda vonsza szívök kéntelen,
„Ámbár Ullin törvényjei kemények, és bűntelen
„Nem lehet egy halandónak e' helyhez közelítni;
„De ámor egy pillantatban szokott magán segítni.
„Könyű ladikokon hamar a' szerelmes lantosok
„Repűlnek a' más oldalra, mint tapasztalt hajósok;
„Ullin is velök evedzik. Öröm pohara teli!
„Mindenik bárd karjaival egy szép hölgyét öleli.
„És terhelvén a' ladikját imádott bálványjával
„Tér a' túlpartra tetézett boldogsága halmával.

„O érzéki bódúltságok! mennyei gyönyörűség!
„Bár bájló tüzidnek végén ne volna keserűség!

„Tíz egész nap az örömek, vigságok a' játékok
„Közt e' partok úgy tetszettek mint isteni hajlékok.
„Mi gyönyör ingertek, boldog gyermekei Fingálnak,
„'S hányszor, midőn ölelgették leányit Heristálnak!
„Szebben zengitek már Ámort, 's annak bódult erejét:
„Őt nem festi, csak az, kinek tüze sebhedte melyét.

„De a' tónak leányiban a' hévtűz majd csökkene:
„Már csak álom. Ullin terme' védelmező istene
„Eltünt onnan: bárdossai lettek közhalandókká:
„Csudálkozás önmagokban tette szintén undokká.
„Sebess fellobbanásukban a' szeretet nem vegyűl,
„Helyében egy pillantatni részegség, 's bódultság űl
„Az énekek varáslása, a' hárfa bájolása,
„Lett szívöknek, 's érzéköknek egyedűl vonzódása,
„O jaj! már mindenik lányzó gyűlöli volt kedvessét
„Bár hallják az arany hárfát, 's annak édes zengését:
„Az szívöket nem lobbantja, csak szerelem féltésre:
„Száz nap mulván, a' szigetből vágynak elevedzésre.
„De még ennél gyalázatosb szándékokat forralnak
„Magokban:—Ha hogy szaladunk e' szigetből nem hallnak
„Füleink illy kellemetes énekeket, így beszélt
„Egyik közűllök, ki hárfa zengzetiért halt és élt;
„A' lant csupán, mi a' bárdot annyira magasztalja,
„Hogy az égnek lakosait földre magához csalja
„Az ő neki minden éke, az bájoló mívszere;
„Ha azt veszti nincsen többé vonszó kellem ingere.
„Tudjátoké mit gondoltam? Lopjuk el e' kincsöket.

„'S ez égi talismanokkal hadjuk el szigetjöket,
„Ezt ha teszszük, úgy a' földet mi csupán ékesítjük'
„'S annak távol lakosait magunkhoz édesítjük;
„Sergenként jönek, számunkra építnek oltárokat,
„Ugy tisztelnek minket szintén mint halhatatlanokat."

„Igy szólván, a' többi leány mind e' pokol tervére,
„Tapsol és azt helybe hagyja; csak egyhez az nem fére.
„Ullint, 's seregét álom-por altatta: még ez éjjel
„Tehát szándékuk végbe megy, nincsen dolgok veszéjjel.
„És így közmegegyezésből, mindenki csonakjával
„Halad a' boldog szigetből lopott arany hárfával.

„De mint Ullin ébred: mi ez? árulás! rettenetes!
„Nincs ének, nincs hárfa sehol; eltünt a' kellemetes!
„Ullin térdre hull, 's dühének iszonyatos hevében,
„— *Fingál, Ossian, kik laktok az egeknek termében!*
„Igy kiált: *e' gaz hitszegést rettentőn boszszuljátok!*
„Alig hogy ezt szollá, tüstént munkálkodott az átok.
„Heristálnak leányait egy forgó szél mentekben,
„Keverve villám tüzekkel, 's zúgó menydörgésekben,
„A' tópartra viszszaveri: bömböl a' hegy ijedve . . .
„A' balgatag lánykák előtt a' föld látszik repedve . . .
„Testük majd majd vékonyodik, gyökeret vernek lábok
„Homlokik összevonulnak, és a' hol tiszta habok
„Csapkodták hajdan a' partot, a' haragra gerjedt ég
„Parancsára gőzöl a' tó, 's jön belölle büzhödt lég.

„O bolond eset! a' lányok nádakká változának,
„Hogy fejökkel mindég e' tó felé hajólgálnának.

„Egy szépség csak ki ártatlan, 's félénk volt, de szökésre
„Mégis kész léhaságából, de nem a' hitszegésre;
„Nem lopta meg a' fiatal Elma hív szeretőjét,
„Azért még sem kerülte ki a' büntetés veszszőjét.
„Bátor Ámor megbocsátott, 's formája megmaradott
„Csupán csak egyedül neki: de panaszra fakadott,
„Tebolygott a' nád közt, járta széljel a' tó partjait,
„'S látta végre büntetésül elmetszetni napjait.
„Hogy vigasztalhassa ifju bárdja kedvelt Elmáját,
„A' szigetből menvén, neki hagyta arany hárfáját.
„A' szirtot átkozván Ullin: Ossian kőszáláról
„Eltávoztak az éneklők mindjárt, és más hazáról
„Gondolkodtak, kétségenkül telepedtek Morvenben.
„Itt bőzgőz támadt a' tóban, mint a' pokol örvényben
„A' barlangok, a' paloták, kertek elpusztulának,
„Mivel az égből azokra tüzes menykők hullának.
„Neve változott azonnal a' szigetnek, 's lett *barbar*:
„A' tó, melly Ámor tava volt, azóta kénkős *Tenar*.

„Hajtogattatva szüntelen a' haragos szelektől
„A' nádszálak ide 's tova; gyászos süvöltésektől
„Buson hangzanak a' partok. O Heristal szüzei!
„Mik lettetek énekesek, halandók örömei?
„Hol vannak az arany hárfák, óltáritok, nemzetek?
„Mind eltüntek, csak a' habok morognak ellenetek.

„Uram azon naptól fogva, hogy Ullin eltávozott
„Ott a' vad sziget környékén egy gyilkolt elkárhozott
„Lelke kószál fagyos ködbe burkolva szakadatlan
„Kiáltozván.“ — Elég öreg, nem leszek háládatlan,
Mondja Bozon: és helyéből sebessen felpattana.
Távozik . . . Uturbald meredt szemekkel néz utánna:
„— Merre teszed lépésedet? — E' rém hegy tetejére.
„— Mit hallok! Uram hát járni akarsz élted végére?
„— Mi gondod rá! — Hát nem hallád szörnyű rajzolatomat
„E' helyről? — Igen, és éppen az kiváncsiságomat
„Ingerli ezen környéknek rémítő története
„Szájadból, öreg, szívembe még nagyobb lángott vete.
„—Uram de.. Hajd békét.. Kérlek halgass meg.. Fogdbe szádot
„Vén csősz! „Haragtól gyuladott szeme szikrákot adott.
„Az ősz kéri, de beszédje még jobban haragítja,
Esdeklő száját be fogja, 's magától ellódítja.
Azután megyen a' hegyre fel önmaga kedvére
Félelem, akadék nélkül, 's már a' csucscsáig ére.

A' hegy tetőn terjed egy sik, annak hoszszu mentébe
Náddal tüskézett büdös tó tüstént ötlik szemébe. *
Az éjnek mord fagyos szele sűvölt panasz hangokkal,
Valamint a' Legó tava rémítő hullámokkal (8);
Hol a' becsvesztett bárd magát legutólszor mutatá
És fájdalmas panaszszait susogva hangoztatá.

* Illyen a' Barége, és Banier közi kőszikla tetején a' tó' nád, és a' tóban a' sziget. Erdélyben is vannak a' kőszirtek magassain számos tavak.

Ott mint Oscar ** szintén, a' ki ura a' fellegeknek,
Bozon figyelmez hangyjára a' hó fergetegeknek:
Körös körűl a' hegyeken, a' légnek tyrannjai
Uralkodnak, most dér, majd fagy, hó menykő villámjai:
A' kénkős posványból a' mint a' vizek bugygyanának,
Most hideg szelet, majd égő párákat okádának;
És a' villám a' mint kitört ollykor a' ködös zajból
Keresztűl a' jégcsapokon tűzet csinált a' tajból.

Bozon gázol, felsem veszi a' büszhödt párázatot,
Közeledik a' szigethez; hall egy vonzó szózatot.
Ennek panaszos hangjai itt a' vadont mulatják:
Bozon szalad arra, honnan a' conczertet hallatják.
O csudák csudája! mit lát ott? egy égi szépséget
Magát: pongyolán, görnyedve, ama bokor inséget
Termő parton, hárfájára: villámok sugárának
Pillanati, úgy tetszék, rá bárdtűzövet hányának.
A' tónak szűze fiatal, szép, élte' virágjában:
Ossian lányi közűl, egy Bozon hiszi magában.
Könnyekkel telyes szemeit emelinti az égre
A' vadon lánya, 's énekli hogy jutott illy inségre.
Bozon megáll, hallgatódzik, 's bámulás közt lelkében
Megindul ő, kinek aszszony még nem fészkelt szívében.

„Morvén hőse, o bárdja Szelmának!
„Ki uralkodsz az orkányon,

** Több nevezetes Oscár volt a' bárdok között: Oscar, Ossian fija leghíresebb.

„Palotád áll felleg szárnyon ;
„Halld meg szavát epedő Elmának !

„O Heristal lánya, Ősöd mit véthetett
„Kinek nevét hordod !.. A' föld álom hantja
„Tégcd betakart, de vétked büntettetett,
„'S elnyelt sír, mig szemed az eget pillantja.
„Az orkány sceptrumát Ossian ragadtad :
„Hullott a' bús parton átok zivatara :
„A' nappal csillagát onnan kitagadtad,
„Semmi világ égből nem tündöklik arra.
„Iszonyodva szalad e' bűnös termekből.
„Azonban én lelkem vétket nem esmére ;
„Mégis semmi csillag nem süt le az egekből,
„Csak bájló hárfám van szívemnek enyhére.

„Hajdan dicsőn zengél hírt és boldogságot,
„De nyögő Elma nem ért vidámságot.
„En csak fájdalmimat tudom itt rebegni.
„Ha hogy esméretlen siromnak dombjánál,
„O hárfám ! hurjaid fognak leperegni,
„És egy éltevedett vadász rád nem tanál ;
„Nem akadnak éltem - napjának nyomára,
„'S Nem tart senki számot hárfájára.

„Bájló helyek, hajdan ünnepek temploma !
„Fingál' 's Ossiánnak nincs már semmi nyoma.
„Mit láttok itt ! vihart, mellyet szült az átok :

„Hol van a' rémítő pompás palotátok?
„Romjain mohotkás penészek termenek,
„'S körülte az orkány' szeli süvöltenek.

„Esméretlen, mint az idegen csemete,
„Mellyet a' vész távolföldre lebegtete;
„Elma, nyilt rósája e' vad kősziklának,
„Tárgya balesetek üldöző nyilának,
„Nem esmert világot csupán csak nevéről,
„Meghalt, és lemondott éltében éltéről.

E' szívet érdeklő hangra Bozon odébb megy elé,
Lassanként szűnvén az ének, a' tó bús szűze felé.
A' fijatal bájoló lány bámúl tekíntetére,
Felkiált, és viszszarezzen, de majd magához téve.
Bozonhoz szalad azután, 's így szól: — „Nemes idegen
„Ugyé sugára vagy a' nagy csillagnak a' szép egen?
„O felelj!.. Jöttél, hogy engem e' villámok terméből,
„Viharból ragadj, 's részeltess az istenek kegyéből?
„Kérlek szólj Ossian fija!" E' különös szavakra
Bozon kérdi: „Ugyan mond meg, illy nem képzelt alakra
„Hogy találok itten? neved mi? — Elma. — És kik voltak
„Szülőid, élnek? — O nem, ők mind a' ketten megholtak,
„Még mig pillám felnyítottam: gondolom ősik körül
„Mindenik oldalát fedő gőz ruhájának örül (9).
„— Hát mi történt rajtad? — Ah egy szörnyű légi háború
„Fiatalságom lezuzta, 's eltünt a' szűz koszorú,
„Süvöltvén az éjszak szele fejem felett. — De hát itt

„E' rém tájon ki vigyáz rád? — Athmerson az ki rémít
„Mindent, mint egy csuda: e' vad helynek parancsolója
„Ő, ez ártatlan könnyeknek még nem volt szárítója
„Soha: mint zúgó habjai a' vadon folyójinak
„Dörögnek szavai, tetsznek villám csattanásinak;
„És nincsen szívemnek annyi vidámító reménye,
„Mint a' bujdosó árnyékon áthatott szikra fénye.
„ — Hol lakik ez az Athmerson? — A' Szigetben: lakása
„Magasan fent: ott mellette van három csuda strása.
„Uram, hogy ha bátorkodnál egy lépést ellenére
„E' partoktól odébb tenni, halál lenne a' bére.
„Athmerson szüntelen vigyáz, nincs odébb engedelem
„Csak e' tón átjönöm; a' hol kínoz bánat, 's gyötrelem.
„ — Tüstént futok a' szigetbe, szép szerencsétlen Elma!
„E' boszszuálló pallostól veszszen Athmerson még ma.
„Reszkessen a' tyrann, ki az ártatlant így utálja,
„ — Ekként beszéllett Fingál is a' meteor királya:
„Így e' szerelmes princz hajdan bízván erős karjában
„Megigérte kedvesének Szwarant palotájában
„Minden ellenségi ellen segítségére lenni;
„Azonban gyilkos kezeit Agandeccára tenni
„Atyja tudta Fingál előtt. 's így elvesztette hölgyét.*
„De mennyei esmeretlen e' sziklás átok völgyét
„Mit járod, mit remélsz? vagy mit akarsz tenni Elmával?
„ — Ölöm a' tyrant, ki veled úgy bánik mint rabjával
„Aztán . . . fogsz é velem jönni, e' szigetből szaladni?

* Lásd ezen Ének 2 Jegyzékét.

„ — Jaj a' kegyetlen Athmerson téged fel fog haladni.
„Szelmának örege neki testálta bátorságát:
„Halálos lándsája szórja pusztító tűz világát.
„ — Semmit sem tesz, ő veszni fog; de nem lesz ellenedre,
„Ha sorsod én határzom el? — O nem! öntetszésedre
„Örömmel bizom magamat; de tudjad, egy aranyág
„Az, mitől rendeltetésem függ: egy hősben bátorság
„Ha van annyi, hogy birhassa azt, parancsolhat velem:
„Ez Fingál törvénye. — Én azt majd izekre tördelem!
„Éretted. Hol van az a' galy? — Bűbájos üregében
„Az iszonyatos szigetnek; szint' a' kert közepében.
„ — Repülök oda. — Megállj csak, mit akarsz te vakmerő?
„Szörnyű veszélybe rohanni? — Van még karomban erő:
„Bocsáss." .. Azzal mindjárt rohan a' bőgő taj vizének.

Elma is megy elsárgulva, lábai remegének.
Bozon ugrik egy ladikba maga, nem hajt Elmára
Nincs más ladik e' partoknál szegény Elma számára:
Mit tesz? gyalyakból hirtelen egy csónak formát készít,
'S abban Bozon után indúl, megvetvén halál vészit.
A' zúdult vizek közt lebeg; kiáltozza barátját,
Bozonig hallatja szintén e' nyájasság szózatját:
„Te, ki szemeimbe szebben tündöklesz mint aurora
„Bennem nagy lelküségedhez im' találtál méltóra:
„Menj, fuss tőlem, mit én bánom, nincsen anya magzatja,
„Kinek hozzád az enyimnél tüzesebb indulatja.
„Nyájas szellők lebegjetek e' viharos vizeken (10)
„Mellyek hajdan a' szökevény Fajnát a' tengereken

„Könyű ladikján taszíták a' habok közt Szelmához,
„Vezéreljétek most Elmát e' bajnok újj Fingálhoz!

Bozon majd ki száll: a' sziget mérhetetlen terveit
Látja, 's veszi a' bübájos barlangnak lépéseit;
Távólról szemében akad Athmerson palotája:
Ott egy fekete romtorony hajdan kornak munkája.
Innen lesik, hogy mit akar: Ő azt észre sem veszi,
Csak a' barlang felé minden erőből utját teszi.

Látja: külsője nem mutat semmi ollyas rémítőt:
Csikos homok út vezeti egy dombocska mellé őt.
Mellynek belrésze tág barlang csiga haj boltozattal;
A' nap azt világosítja félhomály sugárzattal,
Nádkákából összefonott paraszt székek ott álnak,
És elbádjat utazókat pihenéssel kínálnak.
Azonnal berohan Bozon e' boszorkány barlangba
Háromszor azt körül futja, 's háromszor tűzbe langba
Borúl, hogy nem tűnik semmi galy szikrázó szemébe.

Egy csillámló világocska lábának ellenébe
Támad azonban: itt a' galy: Bozon nem kételkedve,
Hogy annak már birtokossa, letörni azt epedve
Kívánja: lehajtja bátor homlokát a' föld felé;
De szintén e' pillanatban a' boltot homály telé . . .
Inai lankadnak . . . földre roskad . . . O csalszinesség!
Bozon nem mozdúl, 's benne hűlt, úgy tetszett az életlég.

VÉGE A' TIZENNEGYEDIK ÉNEKNEK.

JEGYZÉKEK A' TIZENNEGYEDIK ÉNEKRE.

(1) Ezen hajdan egy morveni dallos, Ullin, zengette
Fingálnak daljait . . . . . .

Ullin hív barátja Fingálnak, minden jártában követte ezt a' halhatatlan hőst, vele viaskodott mindenütt, és énekelte vitéz tetteiket Caledon gyermekeinek. Minden énekeiben Ossiánnak emlékezett van róla. A' IV-dik Énekben, a' mint Ossian látja szinte futásnak eredni vitézeit: — „Menj Ullin, „kedves öreg bárdom, így szól, menj, ébrezd fel énekeiddel „bátorságukat hanyatló bajnokimnak."

(2) Sztarnónak palotájában hogy Agandeccat látja
Fingál hőlgyét. . . . . .

Fingál győzedelmeskedvén Sztarnon, a' Szkandinavok királyán, ez utólso, leányát, Agandeccat a' Szkott vezérnek feleségűl ajánlja, és palotajába rendeli a' hazasság végre hajtása végett. „A' havak királya e hősnek halálát forgat„ta elmejében, adván neki a' barátság ünnepi áldomássát: „Fingal, a' ki ellenségének nem hitt, fegyveresen jelent meg „ott . . , Ullin Fingálnak bárdja ama zengő szavait hallatta „ott Conanak: ő énekli dicséreteit a' havak királya leányá„nak, és a' Morveni hős dicsőségét (Fingal versezeti III-dik „éneke). Agandecca megszereti Fingalt, értésére adja atyja „gyalázatos szándékát; és Sztarno látván magát felfedeztet„ve, hívatja Agandeccat, és dühödve keresztűl veri kardját „annak szívén: Fingál a' gyilkolást megboszszulja, és elvi„szi kedvesse testét Skocziába.

(3) Ez éppen az az Ullin volt, kinek' aztán bámulja
Az Inistor szűzeinek serge kobza zengését.

Ullin egykor a' romai tartományból, a' hol valami követségben járatos volt, visszatérvén, meglátogatta Catulat Inis-

tornak, egy Szkandinavj szigetnek királyát, és ott Ullin „megpenditette vidám énekeit, hangzati gyönyörködtették az „Inistor halmait.“ (Lásd Ossiant).

(4) Követi Ictur' falánál, úgy Gormal tornyainál.

Ictura, vagy Carrictura az Inistor király' Catula palotája volt. Sztarno rendes lakhelye Szkandinavban, volt Gormal, ez szüntelen ellenkezett Fingállal, a' ki őt mindég megverte.

(5) Ez az Ullin volt, Temora, ki téged zengedeze.

Atha királya Cairbar megölte az ifju Cormacot, Irland', vagy a' mint akkor nevezték, Erin thronussának örökösét, és minden akadály nélkül urává lett ezen országnak; de Fingal, a' ki soha meg nem győzettetett, mint mondják, és a' ki *győzedelem királyának* neveztetett, lejött Irlandba, Cairbart Temoránál hatalmasan megverte, és az Erini thronusra viszsza ültette Ferad-Arthot a' törvényes királyt, egyedül való csemetéjét a' Cormac familiának.

(6) Derék fijai Szelmának, a' hírt tenyésztő lantunk
Zengje -' hős halál dalját. . . . . .

A' bárdok druidák tanítványi, ők magok is druidák, énekelték a' hősököt, és az isteneket. Egy hős se mehetett bé légi palotájába őseinek, ha a' bárdok halotti énekét elnem énekelték; a' gyász hymnusok nyították meg az elhunyt bajnokoknak a' felhők palotájának kapuját; ha ezt a' halotti pompát elfelejtették, a' lélek a' Lego tavának ködébe burkolva veszteglett.

(7) Bolyongjatok égi ősök ünnepek teremében,
És ne jöjjetek le soha villámok szekerében.

Midőn á' király valamelly háboruba készült, egy bárd éjfélkor az *ünnepek teremébe* ment, rá kezdett a' bajnoki énekre; háromszor hívta meg a' hajdani hősök árnyékait, hogy nézzék vitéz tettöket maradékaiknak. Ha az árnyékok megjelentek a' palotában, a' győzedélem szinte bizonyosnak látszott: ha azok magokat égzivatarban, vagy a' sebess folyók partjain mutatták, nagy szerencsétlenségnek volt a' jele.

(8) Az éjnek egy fagyos szele süvölt panasz hangokkal,
Valamint a' Lego tava remítő hullámokkal.

A' Caledonok vélekedése szerént, a' gonoszok, és barbarok ki voltak rekesztve a' hősök lakhelyéből, arra kárhoztattatván, hogy a' szeleken bolyongjanak. A' Lego tava sűrű ködjeiben azon bárdoknak lelkei nyögtek, kik nem bocsattathattakbé a' levegő palotájiba.

(9) Szülőid, élnek? — O nem, ők mind a' ketten megholtak
Még mig p[illegible]m felnyíttottam; gondolom ősik körűl
Mindenik oldalát fedő gőz ruhájának örűl.

Azok, kik különösnek látják az Elma beszédmodját, abban ne nézzenek egyebet, mint híven, és valóságos szinekkel festett Ossianismust. Elma tökéletes mássa a' Szelmai szűzeknek.

(10) Mellyek hajdan a' szökevény Fajnát a' tengereken
Könyű ladikján taszíták a' habok közt Szelmához.

Fáina, vagy Fajna-Szollis Cracai királynak leánya iszonyodván Borbártól a' Szorai királytól, ki neki férjül határoztatott, szülőjinek lákását elhagyta titkon, és Fingal udvarába szaladott, menedéket és segitséget keresni. Borbar üzőbe vette Fajnát, utánna evedzett Scotziába, és ott meghalt Fingal csapásai alatt.

VÉGE A' TIZENNEGYEDIK ÉNEK JEGYZÉKEINEK.

XV. ÉNEK.

Fátyolba burkolva, csendel, leánya a' Chaosnak
Leszáll lassanként boltjáról a' csillagos magosnak.
Már elszaladt a' nap, midőn Károly teljes titokban,
Satorában fejét töri vakmerő planumokban:
Angilbertet szolítatja a' princz mint hívbarátját
Nagy vitézt: és vele közli e' szókban gondolatját.
„— Angilbert hittem, ma reggel hogy Heristal tornyáról
„Valami jel bizonyossá tesz Bozon munkájáról.
„Ott nem láttam még ekkorig semmi zászlót lobogni,
„Pedig addig táborunkban nem fog a' kürt harsogni:
„Azt ő majd holnap ki szegzi: most az éj feltüntére
„Szándékom felmenni veled Arnith szomszéd hegyére.
„Szembe veszszük a' Szászokat a' hegynek magassáról,
„Tábor helyök hol leggyengébb: azt mellyik oldaláról
„Támadhatjuk meg legjobban: ezt tüzök világánál
„Kiszemléljük: a' hadfortély hasznosb a' hős kardjánál."
Igy szólván egész titokban elindulni készülnek.
De mi czéljok tudtár' esik azonnal Irmensülnek,
'S magát burkolván a' vén csősz egy druid' alakjába
Sebess lépesekkel rohan a' Száz király lakjába.

„—Vezér, így szól, két franszia most az éjnek csendében
„Akarja hogy a' Szász király fürdjön ontott vérében,
„Meggyilkolva gyáva módra; ne tudasd hív népeddel
„E' gazságot: hadd rám magad, csupán annyi kegyeddel
„Viseltess hozzám, hogy nehány bajnokid kisérjenek.
„—Legyen, a' Szászkirály mondja, nem bánom, ők legyenek
„Parancsidra készek; látom erántam hívségedet,
„Kezedre bízom ügyemet, védjed fejedelmedet."
Egy hajdankori roskadt vár omladékai mellett
Volt egy szirt üreg, melly előtt Károlynak menni kellett.
A' vén sátán e' szomorú helyt korán ki szemléli,
'S itt a' rom között lest állni leghelyesebbnek véli.
Azutáu majd csapatjának ez a' pokol csudája,
Meghadja hogy két hőst ölni készen álljon lándsája.
Elhimyván a' nap csillaga helyt engedt az arnyéknak.
A' horizon leple alá bujt a' gyász borítéknak:
Még a' tárgyakat lehete körűl különböztetni;
Éj nem vala, csak a' nappal látszott elnyelettetni.
Károly kimegy sátorából: Angilbert őt követi.
Arnith hegyét szemek elől egy sürűség elrejti.
Teszik léptöket az erdő közepén egy ösvényen,
Hol a' halál várván rájok, gyilkos fegyvereket fen.
Fekete fenyves teríté felettek bús homályát:
A' természet nem hallatta sehol semmi lármáját:
A' bájló zephírek némán pihentek rejtekökben:
Nem hangzottak az echoknak viszhangjai fülökben.
Hajlásán akarnak menni egy szirt sötét boltjának:

A' leventák a' leshelytől már nem meszsze valának;
Csak egy lépést kell még tenni,'s mind ketten oda lesznek.
Azomban a' kőszírt körül valami zsibajt tesznek...
A' szél süvölt... borúl a' szirt ködbe... valami harang
Hallatszik a' gőz felhőben.. mi jel, mi rémítő hang!
Ez a' holtak harang szava e' léget megrendíté.
Károly borzad.. megál!.. aztán a' vak köd gömbölyité
Magát összse, 's elvonúla.. Ott tündér váráslásra
Druida ruhával fedve talál egy bárd vonásra.
A' tünemény egy arany galyt nyujtván a' hősök felé:
Tüzes szikrázat a' szirtból szemök fényét eltelé.
„ — Leventák itten egy lestőr vettetett ellenetek.
„Károly, Angilbert fussatok meszsze!.. Isten veletek!
Ez intő 's jósoló szókra magossából az égnek
Lassanként édes sugárok tűzfényt adnak a' légnek:
Igy jött Apolló félig nyílt templomából ki hajdon
És varás világgal telt el ott tüntekor a' vadon.
„— Lárma harang, sűnj! így szólalm ekkor az ég követje;
„Károly fuss, itt áll gyilkokkal az angyalok szemetje.
„Hát még sem esmersz?.. előtted bátor személyem rejtem,
„Én éltedért jelen vagyok, MINDELHOL, ÉS SEHOL SEM.
A' csudálatos bárd illyen újj szókra nyitván száját,
Elváltoztatja hirtelen mind képét, mind formáját.
Palástja felnyílik.. lehull.. 'S hoszszú fátyol ruhája
Alatt bájló kellemekkel ott az erdők nymphája.

Károly ez a' te Ulnárod!.. Feléje akar menni;
De jaj, a' meredt kőszirtra lábát nem képes tenni!

Erőlködése hasztalan, elényésze reménye;
Ulnár eltünt, 's majd kialudt a' sötét vadon fénye.

Elfelejtvén nehány perczig a' lest, 's veszély nagyságát
Angilbert, az égi szüznek bámulja méltóságát:
Annak tüzes tekintete, tündöklése képének,
Elbájoló ragadási lőnek indult szívének.
Bátor már rég eltüut még is hiszi annak látását.
Szalad a' hősböz: ki teszi a' szűznek háladását.
„— Nagy Isten! mi nem halandó vígyáz élted napjára
„O leventáknak királya! a' végzés angyalára
„Találtam benne, ki szánva neked, az ég termében
„Parancsot vett, hogy őrizzen téged Ulnár képében"
Keresztül az omlott fákon e' szók után Angilbert
A' leshelyről más oldalra vonni Károlyt időt nyert.
Mennek egy járatlan úton az éj sötét csendében
'S vánnak menten a' rengeteg erdőségnek szélében

Arnith hegyének csucscsai azután ki látszának;
Oldalai az ellenség táborára uyulának
Szét terjedve. Károly tűzzel, mint a' villám előre
Halad, 's fáradhatatlan mász a' szörnyű hegytetőre;
Semmi védő sereg itt nincs a' menet gátlására.
Károly terjeszti szemeit halál theatrumára,
A' Vézeri táborokon, és könyen felfedezi
Tüzeiknek világánál, melly a' sikot szinezi
A' Szászoknak lineájit, 's hadi rendállásukat.

Már megtudván Károly korán azoknak fogásokat:
Leszálnak a' hegyről viszont, 's tartnak a' vad erdőnek
Ott két fegyverben öltözött Szászok elejkbe jőnek,
'S utjokat állják: Ők szembe szálnak a' gaz latrokkal,
Földre verik, 's bánnak velök úgy mint hadi foglyokkal.
A' kettőjöknek egyike, Aldin, fegyverét adá
A' királynak, mint egy gyáva, 's térden könnyit hallatá.
„— O vitéz leventa, gyenge karjaink nem arattak
„Soha győzedelmet - sőt még vérbe nemis mártattak:
„Add meg szabadságunk vitéz, és e' vérnek mezején
„Királyod ellen harczolnunk nem látsz ütközet helyén!"
Angilbertet a' nyomorult könnyei megindíták;
'S ennek kérelme a' bátor királyt könyen lágyíták.
Elbocsátják a' Szászokat, kik tartnak táboroknak;
De hogy lőnek a' mennyei boszszuálló karoknak
Áldozati! Mint mennének a' sötétben csendesen,
Rájok rohannak lándsákkal, kik állottak a' lesen,
Mind a' kettőt által verik: ezek tábor helyüket
Elhagyták harmad nap ota, 's nem tudták a' leseket;
'S im a' parancsolat, mellyre meg halni két bajnoknak
Kell vala, szolgált vesztökre a' koborló latroknak.

De Károly a' kimenetelt az erdőből héjában
Keresvén, eltéved: a' nap mégis nyoszolyájában
Pihen, útra semmiképpen nem akadnak a' hősök,
'S attól tartnak, hogy bukannak rájok más üstökösök
Azonban hirtelenséggel az árnyék sürüjében
Távolról, egy bolygó világ káprázik a' szemében,

Mellynek homály csillogási, csalóka sugárai
Szét terjedvén, fényt öltöztek a' vadonnak bokrai.
Közelebb mennek, .. Azonnal a' sötétség mélyéből
Halotti szó hallatszik, mint a' foglyok tömlöczéből.
A' madarkáknak sem szárnya, sem szuszsza a' szeleknek
A' fákon nem háborgatta nyugtát a' leveleknek.
Láboknál csörög egy patak büzhödt sebess vizével:
A' lég rekedt valami hab' zuzos illetésével.
A' panaszos hangok után mély halgatásba borúlt
A' környék: e' némaságtól a' szív még 'jobban szorúlt.
Majd fent a' felhők echóznak sűvöltő sárkányoktól:
Károly hallja neveztetni magát idegen szóktól.
Fagylalja hideg verejték a' hősök homlokait
E' rémségre, 's tüskésíti fel hajoknak szálait.
„— Uram, igy beszél Angilbert, itt egy gonosz istenség
„Tartja lakását kétség kül: ez a' panaszos inség —
„Ez a' világosság — szózat, hitszegő fegyverei
„Irmensül gyávaságának, 's druidák csaltettei.
„Itten minden szemfényvesztés, bájolás, tündér morgás *
„Hogy kímélte, nézd csak Uram, a' kor és idő forgás
„E' tölgyfákat: Soha fejsze nem vagdalta töveit
„Ezeknek: láthatni rajtok vér fecskendezéseit.
„Többé semmi kétség, Princzem, e' környék Irmensűlnak
„Szent erdeje." Megint fénylő világosságok gyulnak

* Kétségkül ezen druidáknak igen jártas phisikusoknak kellett lenniök; Szemfényvesztésők mind meg annyi megfoghatatlan csudák; Szent erdejökben minden csupa fantasia játéka volt.

A' leventák körül, szórván magokból tűz szikrákat.
Mennek... Szemeik pillantnak mi rémítő csudákat!
Egy halmon, mit körül fognak a' halál cziprussai,
'S rajta felnyulnak Irmensül templomának falai;
Gyász', 's istentelenség lakja: körül szent czintereme
A' széljel szórt csont vázaknak őrálló bús tereme.
E' kinyilt, 's veszélyt tenyésztő pitvarában halálnak,
Harmincz széles lépcsők csendes menetelre szolgálnak.
Húsz négyszegü réz czövekek e' magános templomban,
Jelelnek oszlop sorokat; 's a' sanctuariomban
A' szász bálványnak rémszobra öntve bőgő formára,
Kevély homlokkal helyzetett az oltár magossára.
Az állókép vegyített ércz, 's annak lángoló szája
Öbléből jön fekete füst, 's kénkő büdös párája:
Gyujtott fenyő szurok fáklyák bélyegi balesetnek
A' szoborra bús világot, 's vastag gőzöket vetnek.
Itt az istennek conczertje haldoklók kiáltása

Idegent nem szenved senkit ez a' vétkek lakása
Ott szakadatlan ember vért izzad a' hideg márvány:
A' druida térden remeg, könyörög, és a' bálvány
Előtt csúsz, kit maga gondolt; 's imádván oltaránál
Elpirúl, előtte borzad, 's reszkető tagokkal áll.

Körül a' fák szenteltetve vannak az isteneknek:
A' gyöngy galyak csemetéi gondosan neveltetnek:
Összve sodorított ágok olly betüket formálnak,
Mellyek' titkos értelmére csak druidák találnak.

Aljas aczél éle soha galyját ennek nem rágja,
Egy arany pléh mi tövéről a' szent galyat levágja.

A' pitvarból, melly világos pislogó tűzfényekkel,
Irmensűl papjai jönek-le lassú lépésekkel:
A' szent sarló vérbe mártott kezüknek ékessége:
Övök tölgy galy; földet sepri ruhájok hoszszú vége.
Ez ocsmány kevély hohérok homlokit csillagokkal
Hímzett kötő fedi: őket előzi bálványokkal
Megterhelve két druida; egy karónak hegyére
Tűzve Memphis papjaitól tisztelt félhold fehére.

A' lombok közűl Angilbert, és Ura szemlélgetik,
A' főpaptól az áldozat véghez miként vitetik:
Ő megy elől beburkolva hoszszú lengyolcs ruhában;
Egyik tűzedényt, a' másik tömjént tart a' markában:
Két kis gyermek, az áldozó gyiloknak kijelelve,
Utánnok e' bünhödésnek helyén vassal terhelve.
Megáll a' főpap; egy hegyes tőrt elmel fel kezében,
Az isteni csemetéről galy korona fejében,
Kiált: „— Irmensűl! mészárlás hatalmas istensége,
„Szent oltárodon ne legyen soha dühödnek vége!
„E' vas által ma nyolcz fogoly fog neked áldoztatni:
„Méltoztassál kedvezőleg majd akkoron mulatni
„Midőn eldarabolt testök tetemei reszketnek,
„Szobrod körűl a' legméltobb tömjének füstött vetnek!"
A' többikhez fordul aztán, 's szól: „— Istenek papjai!
„Valami vészszel morognak felettünk ég boltjai;

„Álmamban ezen éjszaka bódulton, tévelyedve
„Hela megjelent előttem mint egy váz, engem fedve:
„Három gyász szót kölcsönözvén dühösségtől magának:
„Erdeinkben Midgár kígyó fütytyei sipítának (2).
„Az esküvés oltáránál láttam a' kőt reszketni,
„'S magától a' gyilkedénytől önként elnyelettetni
„Egy hoszszú véres patakot a' Sanctuáriomban.
„Fűzfa fántomink* — reszketek mostis minden tagomban —
„Ezen tisztelt Colossusok, o pokolnak mélysége!
„Mellyeknek hév oldaliban foglyaink' testök ége (3),
„Felfordultak, 's az összetört márványok nagy lármával
„Szemeim elől eltüntek az éjnek hajnalával.
„Druidák! gyujtsunk szent tüzet, folyon az emberi vér (4)
„Védistenink! mint áldozat, bár Károly a' nagy vezér
„Itt vérzene valahára, 's vele minden bajnoki!"
Egy vén tölgyfát ezek után a' papok közűl mind ki
Körűl fog, és istentelen homlokát földre hajtja.
„— Irmensűl! Teutates! ez nép segítségtek óhajtja!
„E' vadonra függeszszétek ápoló szemeteket!
„Láttok itt elég fájdalmat, és csont töredékeket:
„A' bőgő barlangban ezek mutatják buzgóságunk.
„Halhatatlan védpaisunk, o varósló gyöngyágunk** (5)!

* Lásd a' druidák szokássairól, erkölcseiről *César Commentar*: *Pomponius Melát*, *Strabot*, *Siciliai Diodorust*, *Pellautier Celták Histor*: *és Tacitust De moribus Germanorum.*

** *Mallet*, Dania Historiájának bevezetésében említi, hogy ott némely tájékokon a' gyöngygaly mostis tiszteletben tartatik, annak nagy erőt tulajdonítnak, és azt tündérek galyának nevezik.

„Vigyázzatok e' teremre! semmi balsors, döglelet
„Ne érje a' papot, a' ki tart arany sarló nyelet!“ (6)
E' szörnyű kiáltásokra, e' karkönyörgésekre,
Halavány világ sugárok hullottak a' tölgyekre:
Hirtelenséggel gyuladtak ezerenként a' lángok;
Száltak skorpiok, 's hallatsztak éjjeli bagoly hangok.
Tisztátalan viasz képek, fántomok, rút alakok.
A' pokolból kiokádva, 's sok más ocsmány salakok
Fekete vészszel repkedtek tengeri hullámokban:
Hömpörgött a' láng, 's nem perselt, világító habokban
Egyszerre csak minden elfut—kialszik, 's helyökben áll
A' sötetből, egy rémtemplom, halottak világánál.
Az emlék oszlopnál nyílik a' borzadás mélysége (7),
Egy üreg; ebből jött gőznek fertelmes büdössége.
Ember csontból rakatott ki ennek bemenetele:
Lent a' boltozatok alatt, — mellyek bűnökkel tele —
Meglánczolva szembe tünik egy szobor forma tömeg
Illy homlok feljűl irással: *Engem tisztelj vagy halj meg!*
Összefont csontokból ki — van a' bolt alja kerítve.
Fekete kárpitján látszik halálképe feszítve,
Ott egy réz tuskó mellett, az örök végzetnél fogva
A' pokol monarchájának rabjai nyögnek fogva.
Boldogtalanok! e' szörnyű hely nem mutat számukra
Mást, csak Irmensűlt, 's a' halál rögtön vár kínzásukra.

O Károly! a' tijeidnek nyolczát e mélység nyelte,
Olivir a' többiekkel büntetését itt lelte.
„— Ég vedd kegygyel ajándékim! szól a' pokol csudája,

„Hogy leg szebbet áldozhatunk, az az ég szebb munkája.
„Niord oltalmazz bennünket! — Mi ez? Hela, mit látok!
„Mit kivánsz tőlem, vért? Legyen, ezennel hozzá látok!"

Az áldozó félig alig e' rémszokat harapja:
Markában szorítván a' kést kérhetetlen főpapja:
Nyakokba vet a' foglyoknak nyolcz halál köteleket.
'S egy edényvérrel leönti mind a' rab vitézeket,
És felhágván e' fekete bün fészek grádicscsára,
Áldozatait hurczolja Irmensűl oltárára.

Károly az erdőből kiront: „— Megállj nyomorúlt féreg
„Az ég menkövi feletted, Károly itt van, esmérd meg!
„Halálomat kivántátok? Az éri a' papokat!"

Mondván: szemei mutattak mennyei sugárokat;
Bátorsága feltüzeli Angilbertet, 's kiséri:
Károly konczolja, szaggatja hol találja hol éri:
A' főpapot lábainál áldozatnak formálja
És sok bünhödő társait pokolba taszigálja.

A' hős megpillantására a' papok felriadnak,
A' szent pitvarba rejteni magokat kiszaladnak.
És az erőtlen Irmensűl megfélemlett csordája
Megett mentem bezárodik a' templom réz portája.

Károly a' nyolcz ifju rabnak öszszetöri lánczait:
A' mentettek térdre hulnak, 's ölelgetik lábait.

Támogattalva, segítve Károly az ég karjától:
„— Veszszen, ugy mond, minden papja Irmensűlnak kardjától
„A' franszoknak! Kövessétek bajnokok királytokat!
„E' templom pusztuljon, 's érje romlás áldozatjokat!“

A' mint Károlytól, 's hősitől a' papok üldöztetnek,
Gondolják már birtokában vannak az épületnek;
De a' kapu réz; bátorság, erő, minden dühösség
Sarkából azt ki-nem-veti... Isteni jótévőség!
Tegnap Olivir észre vett a' vadon boltok alatt
Fegyvereket, hévéreket... Ő egy pillantat alatt
Azokat ragadja... Gyenge, rosz e' vétek temploma,
Roskadt a' régiség miatt, falának nincs idoma.

Hamar a' portikus felett egy átmenés nyíttatik.
Akkor Károly előtt tüzben véres fántom látszatik:
„— Reszkess! Irmensűl hozzá szól ekként dörgő szavakkal,
„Reszkess istentelen Vezér szemtelen nagy hadakkal!
„Ha nem szaladsz meszsze tőlem mindjárt... vigyázz e' szókra
„Tüzeim elnyelnek, 's mentem ragadnak a' poklokra.

Ez ördögi sipításra, fák, hegyek rászkodának,
A' Föld megindult, az égi boltok beborulának.
A' barlang oldalaira függesztett csonttetemek
Megcsördűltek: a' véteknek hajdankori, és remek
Papjai a' gyilkolásnak, a' druidák sirjából
Kiszáltak; az égi vészek egész földet sarkából

Indultak kivetni; kénkő villámos csattanással
Dörgött: az elementumok mind küzdöttek egymással.

Károly haragja csendesült, 's igy szólott nemes szája:
„— Szaladj Iremensül, temagad! te pokolnak csudája!
„Dühöd nekem semmit sem árt.“'S ragadván hős markában
A' szurkos faklyát, melly égett a' templom tornáczczában'
Károly a' templomot azzal felgyujtja ... Kiáltozás!“
Tüstént eltünnek kisértet, köd, bálván, véráldozás.

A' szétszórt papok hasztalan futnak balestek elől:
Bent a' templomban a' menykő, kül halál minden felől,
Tisztúl a' bajnok fegyvertől a' hely fertelmessége;
Fel apritja, mit meg kímélt a' lángok dühössége.
Foly a' vér minden oldalról dagadott patakokban
A' gaz templom elenyészik porban, 's füst oszlopokban.

Azután Károly lépését indítja táborának,
De a' rémséges erdőre sötét felhők szállának:
Esőből áradt folyamak tölték meg az árkokat,
Egy perczig hadja pihenni a' fáradt bajnokokat
Valami kőszirt üregben. De mi hoszszú nyögések
Hallatszanak a' barlangban! Mi halál nyöszörgések!
Itt is nehány áldozati lánczon a' druidáknak?
Károly beljebb megy fenyöknél a'meggyujtott fáklyáknak
E' pillanatban ezer tűz a' kristályal vont kőről
Szikrázik viszsza; stalagnum tüskézik a' tetőről (9)
Hullott cseppekből:hoszszában a'meszszenyult barlangnak

A' kővévált oszlopok közzt, mint musikaszer hangnak
Zengzeti úgy viszhangzanak: egy patak halk-folyása
Hármonika báj pengése, és hárfa lágy zugása.

A' bajnokok királyukat kísérik a' szirt között
Egy lánczolt fogoly csak hamar szemeikben ütközött:
A' hős öszszetöri vasát. „— Leventa, szabadítóm!
„Szól a' fijatal idegen, kétségen kűl panasz szóm
„Odin meghallotta, 's önnön maga vezetett Odin
„E' vad barlangba?" Igy szólván, hogy ő valami Lochlin
„Vezér, 's *iarl* * bajnok vérből származott azt mutatja.
Károly aztán menni akar, de e' helyt nem hagyhatja,
A' villámok még szikráznak, a' szelek sűvöltenek
Szörnyen: „—Ifju téged a' hó hegyek körűl szültenek,
„Igy szól Károly; mentünkben még gátolnak szél, 's villamás
„Beszéld el kit mentettem meg." — Az én nevem Artimás
„Felel szkandináv gyermeke; Avilda volt az anyám (10),
„Nagy Herkuller ** törsökéből való Boris az apám
„Dalinak királya. Sarpa folyójának partjánál (11)
„Valdis alatt Sztor Elvának magos leugrásánál
„Néztem először a' napot: boldog valék honomban,
„Mig Iraldit láttam, semmi meg nem zavart napomban.
„Azóta vége nyugtomnak!.. A' fuvalkodott Wormus
„Szörnyeteges despotához a' közeli Agerrhus ***

* Az *iarlok* Szkandinavban a' nemesek, az országnak nagyjai voltak; ők különös Castot, vagy szabad népfelekezetet tettek.

** *Herkuller* vagy Hercules, lásd a' jegyzéket.

*** *Agerrhus*: Svedi tartomány, határos Dalival.

PAP KÁROLY
EGYET. TANÁRI KÖNYVTÁRÁBÓL

„Királyához folyamodtam, 's tőle Iráldeit kértem.
„Holnap, Dali fejedelme, illy feleletet nyertem,
„Iráldi maga Freyának templomában megtudja
„Feleletemet és híven teneked által adja.
„A' félelem és reménység azonnal elfogának,
„Szaladok, mint meghagyatott templomába Freyának.
„Ez a' tengernek parancsol Niord birodalmában.
„Hímes virág lombok között arany fonál ruhában
„Bársony köteleken csüngle a' hársfáknak galyáról
„Oder hitvesse' * kőképe: kűl a' templom jobjáról
„Távúl felhők tetsznek fedni a' Reménység óltárát,
„És a' Kivánságét; szint' úgy Gyönyöringerek szobrát.
„Mindenütt füstöl a' tömjén, 's annak könyű gőzei
„Közt, varázs fátyollal fedve, 's koszoruzva szűzei
„Freyának áldoznak. Ekkor szemeimbe hirtelen
„Ötlik Iráldi; leszálván a' templomból kedvtelen
„Mondja: — Dali princze! atyám tanácsot az egektől
„Kért, 's illy feleletet kapott: *Lányod az istenektől*
„*Kedveltetik, de csak az olly héros méltó reája*
„*Kinek a' Gaul király kardja lesz bajnoki prédája,*
„*Ki vidámmal fegyverkezik!.. azonnal Iráldinak*
„*Birtokába jut*" — Értelmét az isten szavainak
„Vévén leborultam menten a' szent oltár lábához
„Elragadtatva, 's illy szókkal kiáltoztam Freyához.
„— Freya, tengereknek anyja! halhatatlan istenek!
„Harald az éjszaki nagy hős, és bajnoki most mennek

* *Freya*; ennek atyja Niord; 10 ének. 7 jegyz.

„Herman földjére a' dölfös fransz princzel szembe szálni;
„Utánnok szaladok... Öt én majd felfogom találni,
„'S esküszöm ha megpillantom Károlyt, még azon nyomban
„Vagy én halok, vagy ő hal meg, 's kardja lesz birtokomban."

Mondván Angilbertet e' szó dühödésre gerjeszti,
Akar előre rohanni, de Károly nem ereszti,
'S ekként szól: „De mint fogoly, Princz, hogy vagy itt, add tudtomra?
„— Egy hitszegett vetélkedő esküdött halálomra,
„A' nagy druida barátja, 's kerített hálójába,
„'S estem volna nálad nélkül holnap halál torkába.

Azonban lovak, fegyverek szörnyű zsibajja telé
A' környéket. Elhalgat itt Artimas. Arra felé
Tart egy nagy számú csapatja Haraldnak. Károly így szól,
A' mint nehány lépésnyire látja őket a' bóttól:
„— Halljad Artimas! értsd meg jól: én egy franszia vagyok;
„Látod jőnek üldözőim, veszedelmim olly nagyok,
„Hogy azokat kikerűlnöm merő lehetetlenség,
„Mivel erőm felyűl mulja százszor is az ellenség
„Életemnek végveszélje most kerűl egy igédben:
„Megölhetnélek, de bizok, 's reménlek hívségedben;
„Légy szabad." E' szókra vonúl a' barlang hátúljába
Artimas némán követi a' hőst tüstént nyomába.

Sebess lépésekkel jőnek fáklyát tartván kezekbe
Odin fijai sergestől a', kőszikla üregbe:
A' barlangban körűl állnak az üstökös bajnokok,

Éppen ide vonúlni be volt főbb indító okok
Valami szent szertartásuk. Itt tüzeket gyujtának:
Holmi omlott kövek által a' tüzek világának
Ellent, hogy semmi szem Károlyt, 's Artimást nem láthatá
Asgárd népének vezére illy szókkal hangoztatá
Az üreget: „— Dicsőitik barátim e' partokat
„Tetteink: minden erőnkből Károlyt, azt az álnokat
„Üzzük: övéi közt kiki őt könnyen megesmeri;
„Nagysága colossus: arany sisakját feljűl veri
„Szárnyaival egy sas, melly tart az egek magassának
„Skarlát sobrákja, fejér hó színe toll forgójának."

Szörnyű rajz! a' láng világok az átkozott kőszirtből
Sütnek az arany sisakra: Artimas a' beszédből
Esmer Károlyra; reszket... O esküvés szörnyűsége!
Az parancsolja légy Károly gyilkoló ellensége:
Artimas, látod miképpen tündöklik vidám éle;
Tudod ez a' birtokosnak egy világot igére:
Vesd meg esküvésed, vesd meg dicsőség koronáját!
Légy bátor vesztni, vagy mentni győzedelmek királyát!

VÉGE A' TIZENÖTÖDIK ÉNEKNEK.

JEGYZÉKEK A' TIZENÖTÖDIK ÉNEKRE.

(1) Hela megjelent ellőttem nint csontváz engem fedve.

Hela, vagy Halál Lock leánya, a' Szkandinavok sátánya, és Angerbothja (fájdalom követ). Neki van két testvére, Fenris farkas: és Midgard, a' nagy kígyó. Hela királynéja Nifleinnek (a' pokol). Testinek egyik fele kék, a' másik fele testszin bőr. Ő igazgatja Nifleinnek kilencz világát. Palotája fájdalom, kapuja meredekség, pitvara bádjadtság: rabszolgáji a' késedelmezés, és lassuság, nyoszolyája emésztés (consomption); házfedele átkozás. (*Lásd Edda myth. fab. XVI.*)

(2) Erdeinkben Midgard kígyó fütytyei sipítának.

Ez az a' Midgard kígyó Hela testvére, mellynek lánczai majd az istenek szürkületén (világ végén) megoldatnak, valamint Fenris farkas testvérének is: akkor ez a' két csuda pusztítja a' földet: Fenris farkas iszonyú szájat tát; álla a' földet, szájpadlása az eget fogja érni; még nagyobra is ki tátná, ha hely lenne. A' nagy kígyó méreghabokat fog okádni, mellyek kiárasztják a' levegöt, és a' vizet. Azonban vesztekkel mindennek vége; az egyiket (a' kigyót) földre veri Thor, a' másikat Viddár.

(3) Ezen tisztelt colossusok, o pokolnak mélysége!
Mellyeknek hév oldaliban foglyaink' testők ége,
Felfordultak.

Midőn egy Nagyember veszedelmes betegségben volt, a' druidák felemelték a' fűzfa colossus szobrát, mellynek tagjai tömve voltak foglyokkal, vagy rabszolgákkal, kiket elevenen megégettek; és ezen borzasztó executio alatt ezek a' kegyetlen papok az isteneket hívták segítségűl a' betegnek, azon hiedelemmel, hogy az illy égő áldozat nekik igen kedvesen esik. (*Lásd Césart. Pomp. Melat, Tacitust, Marcelt, Anquetilt, 's más nevezetes authorokat.*)

(4) Druidák gyujtsunk szent tüzet, folyon az emberi vér!

Az emberi vért kupákba szedték, azzal öntözték a' fáknak töveit és galyait: lehetetlen ezt a' sötét erdőt izonyodás nélkül képzelni, a' hova nem lehetet másként csak tekervényes uton járulni. Ott látott az ember öszszedarabolt csontokat, és a' vérrel festett fák közt szélyel szort holt tetemeket. Ezen rémítő kegyetlenség sanctuariumában, a' borzasztó halgatást egyéb nem zavarta, csak a' halálmadár' krákogása, és az áldozatoknak hoszszas nyöszörgése. A' druidák éles kiáltásitól a' fájdalomnak semmit fel nem indulva, szánakodás nélkül csendes vőrrel nézték azon szerencsétlent, kit kevéssel az előtt által szurtak; azt halkal hagyták haldokolni, minekutánna társoknak vérével megöntözték; csendesen nézték annak leesését, mozgását, a' halált megelőzni szokott vergődését; a' vérfolyásnak minémüségét, azért, hogy azokból gyanitásokat vonhassanak a' jövendő megfejtésére. (*Lásd a' már felhozott authorokat*).

(5) Halhatatlan véd paizsunk, O varásló gyöngyágunk!

„Egyszer Balder elbeszélte anyjának Frigának álmát, „melly az volt, hogy ő meg fog halni- Friga szövetséget „kötött titkon a' tűzzel, érczekkel, betegségekkel, vizzel, „állatokkal, kigyókkal, hogy egyik se fogja bántani fiját: „ez a' bübájos szövetsége Frigának olly hathatós volt, hogy „semmi sem árthatott fijának. Balder annak utánna elment „az istenek hadaiba a' nyílveszszők záporai között legkisebb „bántás, vagy félelem nélkül. Lock az ő ellensége, ennek „okát megakarván tudni, vénaszszony formát vett magára, „elment Frigához, és így szólott hozzá: Az ütközetben a' „nyílveszszők, a' kőszirtek hulnak fijadra Balderra, a' nél„kül hogy neki ártanának. — Azt könnyen elhiszem, mond „Friga mind ezen dolgok megesküdtek nekem; nincs semmi „a' természetben a' mi őt bánthatná; én meg nyertem ezen „kegyelmet mind azoktól, a' kiknek valami hatalmok van; „nincs egyéb, csak egy kis csemete, a' mit meg nem kértem, „mivel az nekem feletteerőtlennek tetszett: az volt egy tölgy„fának héjján, majd minden gyökér nélkül: ezt nevezik „*Mistilleinek* (gyöngyág). Igy beszélle Friga. Lock szaladt

„tüstént felkeresni ezt a' csemetét, és az istenek gyülekeze-
„tébe termett, midőn azok a' sebhetlen Balderral viaskodtak
„mert az ő játékok viaskodás; közelitett Haéderhez a' vak-
„hoz. „—Miért nem lövöd, így szólt, nyiladat te is Balder-
„ra? — Én világtalan vagyok, felel Haéder, és nekem nincs
„fegyverem. Lock neki nyújtja a' gyöngyágat, és mondja:
„Balder előtted van. — A' vak Haéder eldobja a' gyöngyá-
„gat: Balder által döfve elesik élet nélkül. Igy öletett meg
„sebhetlen fija az isten aszszonynak egy gyöngyágnak galya
„által.“ Ime ezen csemete mély tiszteltetésének származása.
(*Saint Pierri Bernardin Természet Tudományja*)

(6) . . . . . Semmi bal sors, 's döglelet
Ne érje a' papas, a' ki tart arany sarló nyelet.

A' gyöngyág keresése nemzeti ünnep volt; a' nép, a' papság elszéledve kereste azt az erdőben; ha vagy egyre találtak, harsogó öröm kiáltásra fakadtak, énekeltek. A' főpap mély tisztelettel közelített a' fához, lemetszette az ágat arany sarlójával, és azt ejtette egy újj gyólcs kendőre, mellyet azután egyébre használni nem volt szabad. A' pláuta megszárítva, és porrá törve elosztatott a' buzgó sokaság között, mint bizonyos ellen mérge a' nyavalyáknak, és bűbájos megrontásoknak. Az ünnepi szertartás előre hirdettetett, és kikiáltatott illy szókkal: *Gyöngyágnál az újj esztendő.* Ez azt adta tudtokra, hogy az esztendő kezdete lesz az ünneplés alkalmával, melly időszak minden népeknél meg ünnepeltetett (*Lásd a' már említett Irókat*)

(7) Az emlék oszlopnál nyílik a' borzodás mélysége
Egy üreg; ebből jött gőznek fértelmes büdössége.

Ebben az énekben minden kitelhető pontossággal le vannak írva erkölcseik, szokásaik, templomaik, erdejük, beszédjük, és áldozatjaik a' druidáknak.

(8) . . . Károly a' templomot felgyujtja . . . .

A' régi historikusok szerént Nagy Károly maga gyujtotta meg az Irmensűl híres templomát, melly nem messze állott Eresburgtól: Ő annak szobrát öszszerontotta, és a' bálványoknak romjain a' papokat felkonczolta. Az Irmensűl

oszlopát, mellyen a' szobor állott, a' földbo ásatta: az Szelid-Lajos (Louis-le-Debonnaire) alatt a' föld alól kivonatott, és az Ildeszheimi templomba által tétetett. Mondják, hogy még mai napig is minden esztendőben ünneplik az Irmensúl temploma lerontásának emlékezetét

(9) . . . . Stalagnum tüskézik a' tétőről
Hullott cseppekből . . . . . .

Marchangy Gaul Pöesisében így írja le az Osselesi, és Quingeyi barlangokat: „Azoknak belseje ékesitve van átlát-„szó petrificatumokkal, mellyek ezer féle formát vesznek fel; „itt nagy alabástrom erdőt mutatnak, tömve darabos figu-„rákkal; ott sírdombok, piramisok, templomok, és minden „féle maurusi, és gothusi architecturák az időtől összze-„rongálva. Az ember azt véli, hogy az Alhambra galeriá-„jában, vagy valami monostornak kápolnájában van. A' víz, „melly lassanként folydogál e' töredékeny ékességekre, azok-„nak minden perczben más formát ad.

„A' vízcseppek a' hangos boltról lecsepegvén a' fagylalatra „szintén olly kellemetes hangokat adnak, mint a' harmonica „vagy aeolica hurjai."

Az Agtelki barlangban a' szemes visgáló ezekhez igen sok hasonló tüneményeket tapasztalhat: én is összze jártam azt, a' mint pompásan ki volt világositva egy restauratio alkalmával. B.

(10), ... Avilda volt az anyám,
Nagy Herkuller törsökéből való Boris az apám.

Dania története emleget egy híres Avilda nevű királynét, ki férjének Alfiusnak Szivald fijának távóllétében összszegyűjtött egy rakás bajnokot, és a' tengerre szállott, égi vészek, és ostromok között, hogy ott a' dicsőség pálmáját arathassa.

A' mi a' nagy Herkullert illeti a' régi Szkáldok emlékeznek egy szörnyű erős bajnokról, kit ők Herkullernek neveznek. Tacitus szerént a' Germanusoknak is volt egy Herkulessek, legelső erejére nézve az emberek között; ők énekelik annak jeles tetteit menvén a' viadalra.

(11) . . . . . Sarpa folyójának partjánál
Valdis alatt Sztor-Elvának magas leugrásánál
Néztem először a' napot . . . . . .

„Valdis fellegváránál szakadatlan csapkodja valami egy
„forma zúgás a' fület, melly hasonló a' menkő csattanáshoz;
„nem meszsze ennek falaitól a' Sztor-Elva dühös habjai egy
„kőszirtnek magassáról levetik magokat Sarpa folyójának
„vizeibe. Ez a' vízugrás minden vizzuhanások közt leg szebb:
„hajt tizenhét malmot, 's zugása kilencz mért földre hallat-
szó. (*Lásd Poëme des Scandinaves*).

VÉGE A' TIZENÖTÖDIK ÉNEK JEGYZÉKEINEK.

XVI. ÉNEK.

Irmensúl szírtüregében magát körül vétetni
Látja Károly üldözőktől, és Artimast reszketni:
Fegyverei kitüntetik mi rangja, származása:
Artimas szemit függeszti Károlyra halgatása
Mint némának; nem mozdulván helyből, egy a' másikra
Néz: csak hamar támaszkodnak a' Szkáldok hárfájikra,
'S a' szkandinav lakomásnál zengik énekeiket

Talmár a' derék, vezérük, hörpöli sereiket
Egy ellenség koponyából; azt többször emelgeti,
Várát, Friggist, Bor fijait mind sorba tisztelgeti.
Mások szintén úgy ... A' szkaldok ajándékait Freynak *
Éneklik hárfákon; 's okát Balder bús elhunytának;
Úgy Hermodnak ** a' sötétes poklokra leszállását;
Thor dicsőségét, probájit, és hoszszas utazását (1):
Heimdalt az ég hidjánál; fekete szirton Lockot;
Odernek és Vanadisnak *** érzékeny bucsujokot.

* Frey, Freyának testvére, az esztendő részeinek igazgatója.

** Hermod poklokra szállását az Eddáról tett jegyzékben fel lelheti az olvasó, Hermod, másként *Sas*, fija Odinnak.

*** Venadis a' reménységoek isten aszszonya, éppen az a' Freya, a' kiről II énekben szó volt.

E' végső hangzatra fel áll az ellenséges vezér:
„—Éljen a'Szkald!dicső legyen mind kiben szkandinávvér
„Foly! Örökre töröltessék az hősink listájából
„Ki istenit csalta, 's hamis esküvés jött szájából!
Mi szók ezek Artimasnak!.. E' férfias hangokra
Kívűl jég borzadás futja, belől égő lángokra
Gyuladnak minden erei... szűnjél hárfa eolus
Zengő Concertje!.. Siketen morgott még távol a' bús
Éjszaki szél a' vadonnak életegén keresztűl

„—A'szelektől, szólal Talmár,im'az orkány csendesűl,
„Menjűnk!" Indúl, és utánna vonódik vad csapatja
Artimas Károlyt magával vonván, e' képp hallatja
Szavát a' több bajnokkal: „—Fussunk, itt egy sülyedés
„Hoszszan jobról,láttam csak most; onnan a' szírt repedés
„Kűlvilággal világított: két kimenetele van
„E' barlangnak, utánnam csak!" Őt követik mind sorban
„Vezérli lépéseiket... és a' princz valójában
Látja magát nem sokára az erdőség gyomrában.

Elég! Ott Artimas megáll... A' hajnal fejérité
A' félhőket... Az ég tiszta... 'S hogy Friggis emelité
Magát a' gusaly * megsárgult: „—Franszia isten hozzád!
„Tudom ki vagy: légy nem bánom, te éltem szabadítád,
„Én is meg mentém tiédet, meg szegvén esküvésem."
Aztán térdire hull: „—Bünért legyen megbüntetésem!

* Frigyis gusalya. Némelyek azt mondják, hogy az orion; mások ellenben hajnalcsillagának tartják.

„A' becsület vesztem' oka... kegyelem véd istenek!
„Meghalok: *vidám, vagy halál*, ezt mondtam kegyetlenek!
Igy szól, és e' perczben magát egy tőrrel általveri.
Károly oda rohan; szint úgy mind a' többi emberi
O jaj! már vége mindennek! „ — Artimas, szerencsétlen!
„Mit mívelsz? Kardom kívánod? Ime! ne légy békétlen:
„Bár kedves az, győzedelmem bizonyos talismánya;
„Attól még is válok, ha hogy Artimas úgy kivánja.
„Ez barátném ajándéka, dicsőségemben ez véd;
„Mindegy: te nagy szívű bajnok, imé legyen a' tiéd!"
Artimas e' szavak után azt veszi, és szívéhez
Nyomja: mi ékesen szóló orátor beszédéhez
Hasanló néma háladás indulatit rajzolja,
Mivel tartozik Károlynak! 's mi érzékenyen szólja!
Szintén ekkor az ellenség — O szerencsétlen eset! —
A' sűrü bokrokba csuszván, a' fransziáknak esett.
Károly kardját által adta, nincs semmi védeszköze;
De mit nem tehet egy hősben szíve, 's hatalmas keze!
Meg van még paizsa mint egy Athleta, bátorsággal
Száll azzal szembe Nagy Károly a' barbár sokasággal:
E' fegyverrel egyszerre csap, párol, 's áttör a' sergen
Egy pillantat alatt: fent már a' szomszéd kőszírten
Sértetlenül... Ez újj Titán * mint a' szirtre halada
Annak meredt oldalából egy darabot ragada,

* Nagy Károly valoságos Simson, a' franszia kronikák szerént, olly rémítő erővel birt, hogy *vidámmal* harczolván valami ütközetben, egy tetétől talpig pánczélba öltözött katonát egy vágásssl ketté hasított.

Azt a' meg réműlt katonák körébe kanyarítja,
És szerencsésen Talmárnak fejét ketté hasítja.

Míg ez így folyna, köszködik Artimas a' halállal,
Károly felé vonja magát: gyengéded haladással
Vérezve jut a' sziklához, és ottan szavainak
Hangját igy hallatja: — Odin fijai! im' Dalinak
„Fejedelme parancsolja, Artimas, megálljatok!
„E' nemes fransznak köszöni e' vadonban uratok
„Életének megmentését. Dicsőség a' hősöknek!"
Mondván; azon pillantatban a' szkandináv őröknek
Lándsáji földre kanyulnak. „—Köszönöm jóságodat,
„Igy szól, nagy lelkű ellenség! Im vedd viszsza kardodat,
„Csak Károly méltó rá; 's hogy e' vasa győzedelemnek
„Egy perczig enyim volt elég kivánt dicsőségemnek.
„Meghalok; de tetteimmel érdemlettem egeket;
„Törvényeinket tiszteltem, szint' úgy az isteneket:
„Vallaha megnyilt számomra!" .. Halványon, élet nélkül
Lerogyik a' kősziklára... Iraldinak neve űl
Végső sohajtással ajkin Odin dicső fijának.

Kapuji félig kinyíltak a' hajnal palotának:
Majd majd káprázna a' szemek a' nappal csillágaba:
Károly fádalmakkal telve fogja kardját markába.
Tisztelettel telt csapatja Lochlini bajnokoknak
Utat nyit Károlynak, ő megy közepében azoknak
Szint úgy, mintha maga körűl látna hadi foglyokat,
'S elhagyja sohajtások közt ez iszonyú partokat.

Majd kűl a' veszedelmeken Károly és bajnokai
A' helytől távól, hol dultak pokol gyilkos papjai
Rá találnak az ösvényre, melly vezet a' mezőre.

Nem sokára mint mennének akadnak egy kútfőre,
Ennek szélén a' pásinton elterűlt gondatlanúl
Egy fegyveres lovag, kinek lova nyughatatlanúl,
Egy tölgy fához kötve, vágta körmeivel a' hantot,
Zábláját rágván tajtékzott: Nagy Károly megpillantott
A' bajnoknak övén hoszszú gyászos fátyolt csüngeni,
'S egy koporsót, az esténck sugáritól fényleni,
Paizsára festve, 's ezen szomoruság emlékén
Felyűl e' szavakat írva: *Miért nem vagyok itt én?*
A' szerencsétlen mint hallja csergedező zsibajját
A' forrásnak, panasz hangon igy kezdi *halál daljá:*

„Sirnak leventája! minő édes vólt, haj, az élet!
„Hajdan mikor vívtál, 's Minnád szájából jött ítélet!
„Blankamnak — ah mi jutalom! hogy ha szólotta szája,
„Melly már többé nem szól: Ez a' Blanka hív leventája.

„Első szülötti jus, dárda, panczél, mi nagy szerencse!
„Már nincs, ki bajnoki tettim szerelemmel tekintse.
„Blanka, leventák lehettek, kik kellemidért noha
„Jobban harczoltak; de mint én, úgy nem szerettek soha.

„És már büszke, vándor bajnok, hívségért kedvelt barát,
„Utánna szaladni hegy, völgy téged ezentúl nem lát:

„Embertelen szívek meszsze hijában üldözitek:
„Velem Blankát sirvermében örökre temetitek.

„Hajdan a' bajnok mondása: *tisztelet becsületnek!*
„Zablát a' suhancz szájába, büntetést hitszegetnek.
„Fárad gondjaimban annyi sok édes tárgyak után
„Mindent tenni mint akartam, még ez nem vala jután.

„Lantos bárd! gyönyöringere, szerelem rabigája
„Vala: nem esmertem a' bút, csupán ünnep szolgája
„Én is mint te danolgattam; de már szomorú lettem
„Ámor öröm dalja helyet halál notám pengetem.

„Itt voltam boldog; itt éppen int magához a' halál.
„Boldog Ámor fogságában ki még örömet talál!
„Ő még élhet... Én nem!.. édes létét ki hősnek adád
„Menyei tűz, szeretet, jaj, örökre isten hozzád!

E' szók után az ének szűnt, fejét földre csüggeszti
A' bajnok, bánat árjának magát mélyen ereszti;
De Károly a' szerencsétlen leventa szava hangján,
'S arczvonásin nem kétkedik már, hogy ez Robert a' Dán *
„—Robert! hát mit látok! Egek mi rémítő mondások!
„Mit jelent e' gyász fegyverzet?"—E' bámész kiáltások

* A' hajdani leventák azon tájékokról vagy tartományokról vették vezeték nevöket, a' hol ők hiressé tették magokat nemes tetteik által.

Robert füleibe hatván, felemeli szemeit,
Látja maga körűl állni Károlyt, 's több embereit
„—Robert, szolj, mi történt rajtad, hogy hazádat felejted
„Már hat hónap óta, 's léted e' vadonban elrejted?
„A' harcz mezőn az út megnyilt a' bajnoki pályára:
„Ki gondolta volna hogy most Robert így űl magára!"
Robert térdre hull le, 's mondja:„—Szir! hogy e' vasallusnak
„Lépéseit vezérlette az éjszaki polusnak
„Valami hitszegés, ne véld: ámor, jaj, mindenemet
„Elragadta, kivévén csak az egy becsületemet."
A' Dán azután felnyítja sebzett szíve rejtekét,
'S e' szavakban elbeszélli szerencsétlen esetét.
„—Uram, midőn munkád után a'fegyver zörgés megszűnt,
„'S a' békeség e' hajlaton keves napokig feltünt;
„Megesmerni jött vágyásom a' Szászokat, 's fejeit:
„Mint vándor lovag bejártam e' tájék környékeit:
„Vitikind szívesen látott: de hamar udvarában
„Most először esett Robert ámornak hállójában.
„Előre láttam balastem; de Blanka igen szép volt
„A' szerencsétlenség eltünt ha Blanka nyájasan szólt.
„Mondám magamnak: szépsége bajvívást hírdettete;
„Első voltam, a' fövénybe, ki ugrottam érette.
„Ifjú szép nőmért harczolván, győztem ellenségemet
„'S ő nyájas indulatival jutalmazta tettemet.
„Leánya vén Norbihandnak, ki a' Szászok rendében
„Lovag volt; Blanka hasonló hozzám rangban 's nevében,
„Blanka kedvelt engem... De jaj! a' midőn boldogságunk
„Mértéke teljes akkor vál pokollá menyországunk.

„Egyszer szint' ezen erdőben bolyongok éjféltájon
„Idestova a' halavány pislogó hold homályon.
„Hallom egy esdeklő szónak kellemetes hangzását,
„És nem távól egyszeribe szemeim pillantását
„Érdekli egy nyerges lovon félhaltan hurczoltatva
„Valami aszszony kép három bajnoktól átfogatva.
„—Fertelmes lovagok, ide esen gyenge prédával,
„Kiáltom, vagy tüstént haltok gyalázat halálával!
„Akkor felsikolt a' dáma: Robert!.. Szerencsés óra
„Ez Blanka! „Vasallus! fakad egyik vitéz illy szóra,
„Csavargó zsivány! mit akarsz? bolondságod ollyan nagy
„'S gondolod bűnhödésedre minket ölni képes vagy?
„Jőjj csak ide, hogy csuffá légy lábaimnál szép virág!
„Ugyan azon pillantatban a' hitetlen hozzám vág
„Büszkén, gunyolódik mégis. akkor lándsám rá perdül:
„Hömpörög a' földön éppen maga minden ész nélkül.
„Helyét elfoglalja tüstént a' második katona,
„Ez is lándsámnak hegyével nyergéből kiszolytyana.
„A' harmadik a' fő köztök csapásimtól borzada,
„Felkiált: *köszönöm szépen!* 's a' kujon elszalada.
„A' rabló hasztalan véli, hogy én őt majd követem:
„Blankához ugrok azonnal, 's magam lábához vetem
„—Imádott kedvesem, Blanka! — Ah Robert minő édes
„Tégedet életben látnom!.. többé már nem beszédes..
„Tántorog... reszket, és ledől forró karjaim közi
„Itt e' hanton, mellynek szélét a' friss csermely öntözi.
„Ah mi drága, mi szép teher!... Kellemi közi csusznak
„Bájoló szemei, mellyek köny tengerében úsznak:

„Zavarodása, könnyei, szeretete, szépsége
„Mentik, ha keletin túl ment a' hős vakmerőségé.
„Az ég fátyolozva nyájas a' titkok csillagától
„Igért halgatást, mint Blanka halmoztatott csókjától.
„Csendes éj, bájló vizcsörgés, virágok illatjai:
„Ágy menyezetöl felettem fák zöldellő lombjai,
„'S a' legszebb hölgy magán hagyva, kellemivel ölemben,
„Tiltott gerjedelmet, 's lángot támasztottak szívemben.
„—Blanka, mondám, légy Roberté, légy egészen az övé:
„'S e' szókra, bár ellenkezett, Robert őt átölelé.
„—Rohert megállj!.. többet szolni csókom félbe szakasztá
. . . . . .
„O mi mennyei boldogság örömét rám árasztá
„Ez éjjel; 's mi bánat telte lelkemet nem sokára
„Hogy ideje sebess szárnya mutatott hajnalára.
„Blanka nevét értésemre adá gaz rablójának:
„Ez Tassillon gyalázatos fija sváb országának,
„Kit régtől égett eránta vakmerő szeretettel,
„'S ki most atyja kastélyából őt titkon lopatta el.

„—Vígy viszsza Robert, szólt Blanka, Atyámnak hajélkába!
„Nem bánom, legyen: 's vezetém őseinek várába.
„Kegyetlen nap! ezen nyilt meg gyászos életem sírja.
„Norbihand háládadása határtalan, hogy bírja
„Viszont Blankát; őt szerette, velem bánt mint fijával,
„'S hittem, hogy nem ellenkezik szíveink vágyásával.
„Kérem tőlé kezét annak, kit nekem tetszett az ég
„Rendelni; felelé: „—Fijam Blanka nagyon ifju még.

„Robert menj el két évig a' becsület mezejére,
„Tettidben mutasd, hogy méltó lettél hölgyed kezére:
„Ezen idő lefolytával ha szíved állandó lesz,
„Jőjj viszsza, 's fogadom akkor Blanka nős férfivá tessz.
„Szörnyű szabás! Eltávozok onnét bánatos szívvel
„Hazámba; hol is küszködtem fájdalmim özönivel.
„Bús aggodalmim közt egyszer — csudálatos végezet!
„Blankától illy levél hozzám sietséggel érkezett:
„—Robert jőjj; Blanka hiv, 's bízik barátjának karjában:
„Elragadtattam atyámtól élte hanyatlásában;
„A' bavarus szörnyeteg princz hurczolt ki hajlékomból'
„Ah nem tudom könyörgésem mély tömlöczü tornyomból
„Eljuté valaha hozzád! E' világból kimúlni,
„Elszánt vagyok, ha nem fogok innen ki szabadulni.
„Első szerelmünktől óta, jaj minnád mit szenvedett!
„Robert halok, ha meg vonod tőlem segitségedet.
„E' gyászos Iromány minden valómat felbuzdítja:
„Hazámnak hátat fordítok sebbel mint a' parítja;
„Viszont látom Norbihandot. „Nyájas, és hív szerető
„Szabaditsd meg, szól, Blankádot; a' Casseli szirttető
„Sötét tornya rendeltetett lakásúl fogságában:
„Ő meghal, ha marad a' gaz Tassillon birtokában...
„Ez elég; megyek: esmerem mindenhol az utakat.
„Már látom távól a' légben a' Casseli tornyokat.
„Hívséges apródom Méntfort, mint lovag velem vala:
„A' várhoz repülök, a' mint feltetszett est hajnala.
„A' szörnyeteg kastély sánczát kétszer is körül jártam
„Reményem csüggedt, mert semmi nyilásra nem találtam.

„Szintén akkor egyik torony magossából, mennyei
„Panaszos concerti hangok lettek fülem' sérvei.
„Szívem dobog: haj csak! haj csak! az esténck csendében,
„Blanka hangját megesmerem a' torony belsejében:

„Robert, édes barát! itt én egy barbár hatalmában
„Nyögök távól tőled,'s leszek majd a'hűs föld gyomrában
„Többé nem foglak hallani; poraim szétoszlanak:
„Halni semmi, de minden, hogy szemeim nem láttanak.

„Megvettetett, hiteszegett princz, reszkess gyalázatos!
„Gondolod, mint a' sas légben repűlsz te utálatos
„Földön mászó féreg! Nincsé nekem egy hív barátom,
„Kinek boszszulló karjait majd a' mennyekből látom?

„Mennyi szeretet esküvés! Jaj már a' földön vége!
„Eltünt lelkemből az édes bókolás reménysége.
„Mondják, szerelem kialszik a' sötétség völgyében:
„Nem, nem, ki úgy szeret mint én nem csügged el hitében.

„Robert édes képe vegyed körűl gondolatomat;
„És ha majd, a' halál fogja merevitni tagomat,
„Lelkem holtak országába be megy: jaj *isten hozzád*
„Robert! e' vadon echóval vegyűltön illy hangot ád.

„A' mint elhalgat az ének, kiáltok magamon kűl:
„—Nyájas lélek! Robert hozzád közel itt a' vár körűl!
„Blanka, Robert szólít téged. A' szerelem repíti

„Szavaimat a' toronyba, 's hogy ott vagyok sejdíti.
„Karjait felém terjeszti; 's a' mint lát, azon nyomba
„Egy hoszszú kötelet akaszt frissen a' toronygombba,
„Azon szegény Blanka csúszni kezd a' földre lefelé;
„De Tassillon mint egy tigris ugrik azonnal elé,
„'S kegyetlen szíve illy szörnyű boszszuállást forrala:
„A' kötelet ketté metszé, mellyen Blanka csüng vala.
„O jaj szerencsétlen Blanka! O jaj siralmas eset!
„Ő a' vár tövénél állo tüskés kőszirtra esett,
„Onnan felém gördül vérbe keverve halaványon:
„Hozzá rohanok. Engemet feljűlről a' párkányon
„Egy nyíl czélba vesz; és én a' rontsolt holt tetem körűl
„Szinte szó, 's mozdulat nélkűl lerogyok lelketlenűl.
„Kegyetlen végzet! hát miért adád viszsza létemet?
„Fel lelhettem volna a' bús partokon kedvesemet.
„Mi jobban szerettük egymást napjaink tavaszszában,
„Hogy ne szerethettük volna egymást éltünk folytában.
„Hív apródom, a' vár falig a' mint léptem' követte,
„Mi történt velem 's Blankával azonnal észre vette;
„Félhaltan lovamra tesz, 's visz barátja hajlékába,
„A' gyilkos vártól jó távól; 's életet önt urába.
„Itt magamra fájdalmimban futom világ látását,
„Mindent vesztve; már háromszor végzi a' hold futását.
„O jaj! hajdan virág bimbót hozott éltem' tavaszsza;
„Semmi vésztől nem tartottam, hogy azt korán hervaszsza.
„De most látom napjaimat megettem úgy elmúlni,
„Mint szoktak a' fák leveli ősz végén halva húlni.

„Lépcsőnként veszek, kialszok, nem kivánnak szemeim:
„Reményemnek nincs sugára, hagytak föltételeim.
„O szánjátok bal estemet! im ez az édes csermely,
„És a' tombok, 's e' zöldellő hant volt az a' boldog hely,
„Hol Blanka kóstolta velem az istenek örömét!
„Minden nap itt vagyok, 's öntöm könnyeimnek özönét:
,Átkoztam kétségbenesve szerencsétlenségimet:
„Itt valék boldog e' hanton, ez fedje tetemimet.
Most szegény Robertnak hoszszú sohajtás jön melyéből,
Elfójtódik: némellyiknek köny gördül ki szeméből.

Károly kezét fogja,'s mondja:„—Robert,vitéz barátom!
„Hát mi ez?.. Gyalázatosan napjaidot így látom
„Néked lefolyni, ki valál a' leventák virága?
„Hát a' hőst így rontja, veszti ámornak nyájassága?
„Nem vagy te már többé Robert!.. Blanka,'s érzeményjei
„Becsületedtől fosztottak?.. Nem, a' Blanka szemei
„Látnak téged az egekből, legyél méltó reája!
„Árnyéka tán itt körűltünk lebeg, és Károly szája
„Ezen tőle sugalt szókat hallatja: Te nem nemes
„Szerető vagy látom jól, hogy nem voltál rám érdemes:
„Tudod hogy Tassillon szabott határt rövid éltemnek'
„És Tassillon még él!.. Ah, a' mint gyötrelmemnek
„Tengeriben panaszimat zárt tornyombaa hallattam,
„E' biztató reményembe általad megcsalattam:
„*Földön mászó féreg, nincsé nekem egy hív barátom,*
„*Kinek boszszúlló karjait majd a' mennyekből látom!*

Nem járta volna úgy által, a' villám midőn csattan
Robertet, mint e' végszovak. Sebességgel fel pattan,
Fegyvert ragad, lángos nyilak ugrálnak ki szeméből:
Lelke megtér; már nem vesztett semmit volt érejéből:
Minden elváltozott benne; szava, arcz halaványja:
Térdeire hull, 's így kiált: „— O te szívem bálványja!
„Engedj meg isteni lélek! Te meg fogsz boszszultatni:
„Ezt esküdtem; a' ki téged merészlett ellopatni,
„'S ölni, reszkessen! Hunytodnak esküszi virzont Robert.'
'S benne Károly hazájának viszont egy fényt, és hőst nyert.

Azonban Olivir meszsze már a' gyász templomától
Haladt, 's nehány lépésnyire van Heristál várától.
Ezt a' Király parancsolta, ennek nem volt tudtára
Olivir esztelensége: „— A' midőn hajnalára
„Pillant a' harmadik éjnek, jőjjön le kőszírtjéről
„Bozon, szólt Károly, 's ne tudjon senki más e' tervéről,
„A' Vézer partján inditson véletlen megtámadást."
Most szerencsésebb, nem talál gátot, nem hall riadást
A' leventa, 's csak hirtelen Henristálba feljutott
Képzetén kül: de jaj Bozon hova lett, hova futott
Senki sem tudván, ott szörnyű bánat fogta szívöket
Az erősség őrjeinek, 's lekötötte nyelvöket.
Hova lett Bozon? . . Nem tudják, egyebet nem felelnek:
A' hegyre ment feltüntével a' tegnapi reggelnek.
„— Barátim! így szólt Olivir, a'ma vad kőszirtekben
„Eddig bizonyosan forog életveszedelmekben.
„És ti tanakodtok itten! kegyetlenek, dolgozni

„Kelletik; vagy meghalni, vagy Bozont viszsza hozni
„— De Uram, hát majd az alatt ha szirtvárra rohannak,
„'S beveszik? — Mind semmi; haszna százszorosan több annak
„Ha egy bajnokot meg mentünk, a' kinek életétől
„Inkább függ egy népnek sorsa, mint vármenedékétől.
Igy szólt: öt bátor bajnokkal kiront, 's halad előre
Azon perczben a' nevezett átkozott hegy tetőre.

A' bűbájos kőszirt alatt Bozon rég elvesztette
Érzekenységinek hasznát; 's a' mint emelintette
Végre szemét, mit lát? magát a' fertelmes barlangnál
A' homokba kiterítve: Elma térdein ott áll.
'S támogatja: kétségen kűl gyász esteket megszánta
Egy jó istenség; leszállott, 's a' barlangból kihányta;
És a' fajdalomnak szűzét vonván titkos érzése
Bozon eránt, őt ápolta; 's viszsza jött lélekzése.

Akkor kezdett a' hajnalnak napja viszont pirúlni:
Bozon zavarodva, mint egy tetszett magán bámulni
A' barlang, a' bájos sziget, Elma, 's ének zengzete;
Mindenekben öszszeviszsza zavart emlékezete.
Álmodik, gondolja: édes Elmának a' bús nőnek
Ajakiról térden állva illy kérő szavak jőnek:
„— Égi háborúknak atyja lengő palotájidból
„O jőjj le, 's részeltes minket jótévő sugáridból!
„Gyenge szavam hiv segédűl Malvinának * nevében,

* Malvina, Ossian leánya, az Éjszak Antigonja.

„Ments meg egy jövevény Oscart *, ki a' légnek tüzében
„A' jövendőség fijának majd zengi diadalmát.
„Fingal, öntsed göz kebléből, haddmutassa hatalmát,
„Ránk az egészség kupáját. Fusson meszsze fejétől
„Bőgve, győzve mulván a' vész az ég tiszta legétől!
„Tedd boldoggá leányodat, benned van reménysége:
„Ő éljen ér'te, vagy ér'te legyen éltének vége!"
Mondván: egy rettentő gigás azonnal elő-terem,
Kinek kínzó hatalmától függ e' szigeti terem,
Elma borzaszto tyranja, a' megutált Athmerzon
Tetétől talpig fegyverben. Hogy felé jőni Bozon
Látja, feláll; és azonnal a' rémítő csudával
E' parton szembe száll, 's küzdik vele kemény karjával.

A' bajvivóktól nem meszsze, kik harczolnak dühösön,
Győzedelmet látszik venni Athmerzon a' fransz hősön.
Szegény Elma fájdalommal kiált, esvén térdére,
Bizza sorsát a' szelekre, és az ég menykövére.
Rettegése kettőzteti Bozonnak merészségét;
Bár egy perczig nem tudhatni a' viadalnak végét.
Utoljára csak ugyan győz a' győzhetetlen Bozon
És mint oldalát átdöfve érzi tőle Athmerzon
A' gigás, kiált . . . Szörnyüség, újj istelenségek!
Három sivány előrohan: csupa fertelmességek!
Vezérők jeladására: „— Rajta, vágjátok Elmát
„Vágjátok, kiált Athmerzon, ne féljen ki engem lát!

* Oscár, Ossian fija.

„Majd meglátjuk gyáva bajnok, azt ki tégedet imád
„Védhetedé, 's kinek szívét elcsábítani tudád.“

Mondván: egyik a' fertelmes Athmerzon vitéziből,
Elmát majd majd kiragadja Bozon' védő keziből;
De a' kétségben esett szűz körme közül kisuhan,
És a' kénköves tűz barlang fenekére lerohan.
Igy maga tünt el láttokra kínzó hohérjainak:
Nem meri senki a' barlang fulasztó páráinak
Közötte kisérni. Ekkor Bozon őket támadja,
'S mind hármokat a' pokolnak tüstént prédául adja.

Athmerzon őrző csapatja halva földre terüle,
Midőn Bozon triumphussal e' parton díszesüle:
Repül a' rémbarlang felé félelemtől foglalva:
A' lég már szünék dörögni, a' láng lassan kialva.
Odébb halad a' torokban. O rettentő tünemény!
Bent az üregben a' bájos mester egy alló kemény
Kövön ül, és karjai közt tartja véres prédáját,
'S bennök a' képzet mutatja kővéváltak formáját.

Bozon a' meredt oszlop kép felé teszi lépését:
Elma fátyolához nyulván, ujjai érintését
Az alig érzi, porrá vál. . . O nagy szívű leventa
Kezeddel ne illesd Elmát; szobra szintén ugy mint a'
Fátyola porrá lesz, 's végképp szemed elől eltünik. . .
Azonban Olivir a' szirt tetőre meg nem szűnik
Jutni serény társaival: aztán holmi kompokon

Átvergődik a' büzhödt tóa, 's van a' tulsó partokon,
És ott feltalálja Bozont szint' a' barlang torkánál,
A' hős némán, fájdalomtól nyomatva, meredten áll
Ott; szemeit függesztette a' rémség kép szobrára.
Elmát nézi, szíve vérzik annak gyászos sorsára.
Egy rettentő terhet érez e' borzasztás helyében,
'S legelőször csillámlanak most könyeseppek szemében,
E' fatalis szirtok közűl erővel hurczoltatik:
Heristalnak Bozon buson 's bokolva visz' adatik.
A' királynak rendelését Olivir értésére
Adja, 's ütközetre készűl a' hajnal feltüntére.
Elmanak bájoló képe azonnal elszalada,
Valamint az éj árnyéka, mint a' nap rávirada.
Boldog hogy viszont találja seregét, 's barátjait,
Igy bevégezven iszonyú, 's hoszszasan nyúlt álmait,

VÉGE A' TIZENHATODIK ÉNEKNEK.

JEGYZÉK A' TIZENHATODIK ÉNEKRE.

(1) Thor dicsőségét, probájit, és hoszszas utazását.

Thor meszsze csapongásai, és probatételei igen mulattatók; azokról lehet néminémű képzetet formálni, egyet elbeszélvén vövideden azokból.

Thor elmegy Lock istennel, és egy *Tialf* nevű ifjú emberrel az oriások Országába. Holmi történetek után, egy este betérnek egy házhoz, melly valami rettenetes gigásnak kesztyű gyanánt szolgált; ezzel ők megesmerkednek, és más nap együtt velek utnak indul.

Rá unván az oriásra Thor, következő éjjel azt alvása közben fejbe vágja görcsös botjával. A' gígás könnyeden felébred, és kérdi mi volt az, a' mi őt illette, valami falevél, vagy madártoll? Azután elvál Thortól.

Az utazók eljutnak az oriások országába, a' királyhoz mennek; de ott senki sem mulathat, ha magát valami mesterségben különösen ki nem mutatja. Lock mondja, hogy ő többet megeszik mint akarki a' világon, 's ennek következésében vetélkedésbe ereszkedik egy udvarival, kinek neve *Loge* (láng) egész húshegyek rakatnak elejökbe, azokat mindenik felfalja; hanem Lock a' csontokat ott hagyá, és így meggyőzetteték.

Tialf azt mondja: ő a' futásnak istene; Hugo (gondolat) állítatik ki ellene, egy másik udvari: Tialf alig indult el, és Hugo már a' czélnál volt.

Thor jelenti, hogy senki sem tud annyit inni, mint ő; neki nyujtanak egy hoszszú szarvat: a' szomjas Thor sokáig iszik, már szinte nem bír lélekzettel, de kupája mégis teli volt. Azután dicsekszik mindenre készségével (adresse); ajánlják neki, emelne fel a' földről egy tűz szinű nagy macskát,

melly a' palota közepén ugrált; az isten megragadja, felakarja emelni; de a' macska meggörbíti a' hátát, és csak az egyik lába nem marad a' földön. Thor erejével hánykodik; a' király eleibe hozza neki dajkáját Helát (halál) egy rettentő viaskodás után Thor térdre esik, Thor meggyőzettetik.

Thor boszszonkodva hagyá el az országot; de elmente előtt így szól hozzá a' király: „Szemfényvesztések csaltak meg „tégedet: éppen én vagyok az, kit utazásodba fejbe vágtál „bunkóddal: elvesztem volna a' miatt, ha helyettem egy szik„lát nem csaptál volna, mellynek háta megett voltam rejtve. „Lock küzdött egy vándor tűzzel; és Tialf vetélkedett a' „futásban az én gondolatommal: azon szarunak egyik vége, „mellyből ittál, a' tengerbe nyúlt, 's látodd mennyire apa„dott az; a' macskám nem egyéb volt, mint a'ma *nagy kígyó*, „melly körűl fogja a' földet és a' tengert; mi megrettentünk, „mert azt karjaiddal olly magosra emelted, hogy feje, és „farka alig érték a' földet: az én dajkám volt a' *halál*, és „ellentállásod bámulásra méltó vala, mert te csak térdre esve „hagytad el őt, *a' midőn nem volt senki, nem is lesz soha*, „*kit ő végre megne győzzön.*" Thor ezen beszédre bunkos botjának rettentő csapásával felelt; de a' király eltünt. és a' midőn az isten viszsza tért a' városba, hogy azt ki prédálja, annak helyén egyebet nem talált mint mezei férget.

VÉGE A' TIZENHATODIK ÉNEK JEGYZÉKÉNEK.

XVII. ÉNEK.

Azonban Vitikind tábor sánczaiba vonúlva,
Hallja, Irmensűl temploma hogy égett, 's ki van dúlva:
Ekkor némelly vezérei nagyon zugolódának
Ellene nyilvánságosan, 's pártütést koholának.
Egyik közűlök az ifjú Armhil a' Vézer mentén
Összegyűjti katonáit, 's szól: „—Pajtásim ti mint én
„Szint úgy tudjátok Vitikind mi régen dühösséggel
„Eltelt áll, véretek ontván, szemközt az ellenséggel.
„Valamig e' szerencsétlen tyrannak el nem állunk
„Zászlójitól, addig soha nyugalmat nem találunk.
„Gőggel tele puffaszkodik ő tulajdon honjában;
„Mást fedd, 's istentelenségit meg szenvedi magában.
. . . . . .
. . . . . .
„Itt jelent meg egy nagy ember, válaszszuk királyunknak;
„Ő valóban megérdemli, hogy esmérjük urunknak:
„Ki a' népeknek szent jussát, 's szabadságát viszsz' adja,
„Az a' föld fejedelmi közt mindeniket haladja.
Ramnes egy más szövetséges vezér szól ellenére:
„—Mi szükség nekünk szorúlnunk mások fejedelmére?
„A' ki magában nem bízik vágyik rabszolgaságra,

„Nem kell annak parancsoló, ki jnthat szabadságra.
„Károly szint úgy mint Vitikind csak kényének áldozik!
„Most ellenünk, holnap vélünk: kik ellen hadakozik
„Ki tudja." Mind ki közűlök csak önmagát szereti,
„És meg sértett méltóságát kezeinkel bünteti

Vitikind előtt tudva van a' tábori zendülés:
Megy kevély homlokkal oda hol tart a' tanácsülés.
„—Szászok, így szól, mit hallottam! e' nap felvíradtára
„Az ellenség tüzet vetett Irmensűl templomára:
„Az hamuba borúlt, 's azzal együtt minden oltára..
„És itt vannak, kik nem hajtván a' becsület szavára,
„A' vezérben nem nézhetik annak balszerencséjét,
„Hallatszósan morgolódnak: ez az a' szép együtt lét,
„Ezek azon fényes tettek, mikre készen valátok?
„Hát bennetek lásson illy rút árúlókat hazátok?
„Gyalázatosan kódultok Károlytól kegyelmeket!
„Efelejtettétek, hajdan meggörbitvén térdjeket,
„Négy ezer Szász Alar partján e' barbár parancsára (1)
„Irgalom nélkűl mint jutott hóhéri' pallossára?
„Ezen szerencsétleneket mi rémitő sors éreː
„Rettegjetek, ki Károlynak fejet hajt e' lesz béreː
„Hát a' midőn Dagobertnek eldőditek nyujtottak
„Békes kezet, tudjátok mi szörnyű végzést sujtottak
„Fejökre. Irigy szemekkel nézvén magosságukat,
„Azoknak mind egy formára konczoltatták tagukat (2)
„Éjszak királyi! ha hogy ők e' parton triumphálnak,
„Országuknak statusinkból rabtartományt csinálnak.

„Úgy van, a' romai pápa mindjárt estünk' hirére
„Nyugoti császár koronát tesz Károlynak fejére,
„És így egész Europa száll a' franszok' urára;
„Akkor, princzek, hogy lesz? kinek mi marad fen számára?
„Távól a' fagyos éghajlat alá bátor fussatok,
„Nyomon kerget minden felé győzedelmes uratok.
„Mennél több a' tyrannusnak meghódolt tartományja,
„Annál nagyobb szomja, 's még több népek javát kívánja.
„Ledől thronustok vagy teszem, békére lép veletek,
„Hiteszegett jó tettiből ugyan mit reményletek?
„Ti czifrázzátok udvarát, a' midőn nektek nem lesz:
„Tőletek nyert zsákmányiból magának ujj pompát tesz.
„Mi lesz hatalmatok, princzek?.. Szolga engedelmesség.
„Hát állapoti sorsotok?.. Szégyen, tehetetlenség.
„És végre, mi békét nyertek a' fransziák hősétől?
„Ollyat, mivel a' rab bír, vagy minőt vár sirvermétől
„Engemet akartok csalni? princzek jól vígyázzatok,
„Ne hogy éppen ezen czélból legyetek áldozatok!
„De mit mondok? tán hasztalan hírek, miket beszéllek?
„Nem akarom hinni: ki is köztünk olly gyáva lélek
„Ki isteneit elhagyni kész, és csalni hazáját,
„'S igy mocskolni világ előtt eddig diszlett munkáját?
„Nem: majd nekünk is ütni fog győzedelmünk órája,
„Minden nemzetnek van fénye, van balsorsa, 's próbája.
„Egész Europa velünk tart. Halljátok csak: titokban
„A' Sarraczin fegyverkezik a' spanyol határokban.
„Itt ha valami triumphus hazánkat magasztalja,
„A' Spanyol Occitaniát azonnal elfoglalja:

„Bizantz dühös királynéja itt terem nem sokára,
„'S ő dönti el ki legméltóbb nyugotnak sceptrumára
„Károly sokszor győzött, ugy van; de a' fényes laurusok
„A' hóditónak homlokán nem örökségi jusok.
„Ha a' minapi gyűlésben vezértek tanácslása
„Helyt talált volna, kevesebb lett volna vér folyása;
„'S meg lehet előttünk Károly hogy már eddig hátrálna.
„De felejtsük azt, tán ez most már semmit sem használna.
„Hanem, még mig megtámadnók a' franszok monarcháját,
„Jó volna ha felfedhetnők a' jövendő homályát:
„Mennénk, ugy gondolom, elébb Haéder sibyllájit
„Szent rejtékökben fellelni: ők pokolnak munkájit
„'S az egek végzetit tudják: használjuk tanácsukat;
„Ha szándékunk helybe hagyják, támadjuk a'franszokat."
E' szavakat bevégezvén: a' Hunnusoknak feje
Mondragánt a' kevély feláll, 's ez beszédje veleje:
„—Dicső, hatalmas védője, bátor és hív népednek!
„Csak én legyek mindég, ki helyt nem ád véleményednek?
„Halljad tanácsomot: tudom jól, az nem fog tetszeni;
„Semmi, a' bajnoknak nem kell tettetéshez érteni.
„Mért hivnád kérlek segédül komoly isteneidet?
„Minek a' jövendő mondó? Nézd inkább seregidet,
„Ezekbe bizz: Irmensűlnak mind háza, mind oltára
„Lám porrá vált Károlynak egy vakmerő probájára.
„Mit használt eddig is neked? Emelte védelmedre
„Karjait? Mit bízod magad illy gyáva istenedre?
„Ugyan, kérlek, mit reménylhetsz az ollyan fővalóktól,
„Kik magok is meggyőzettek sokszor a' halandóktól?

„De, teszem, hatalmokban áll, hogy minket segítsenek;
„Mi szükségünk azért rájok, hogy a' franszok veszszenek?
„Vagy Károlyt istennek tartod?.. Gyalázod frigyesidet,
„Ha nem bízol bennek, 's hívod segédül istenidet.
„Az imposztor oraculum jóslatit mi illeti,
„Most is azt mondom, azt a' hős a' hadban csak neveti,
„Á' táborban nem a' papot, nem a' mende mondákat
„Kell nézni, hanem bátrakat; ezek tesznek csudákat
„A' hős halgat istenével, szól mint az bajnokival."

A' Lombardi fejedelem tüzes indulatival
Tovább nem bírván, e' kevély, szemtelen mondásokra
Hirtelen felugrik, 's fakad illyen éltékeny szókra:
„—Vitikind a' te beszéded nemes, és méltóságos:
„Nem szégyenled megvallani gyakran hogy hiuságos,
„Kevély szándékod; mi téged szeretünk és szolgálunk;
„De hoszszas tanakodásnak most időt nem találunk.
„Hasztalan hírek ámítnak; pusztítsuk a' franszokat,
„Sem katonák, sem vezérek nem látnak más módokat.
„Mi hódolnánk megKárolynak!Mi nem;megnyílt sirverme,
„Tulajdon szerencséjében kezdődött veszedelme!
„De elébb az isteneket megakarod kérdezni,
„Ebben buzgón katonáid mind megfognak egyezni:
„Ki az eget nem tiszteli földnek undok salakja:
„Vessük meg szavait; menjünk oda, hol van szentlakja
„Papjainknak, nemes hősök! 's elhagyván oltárunkat,
„Győzzünk, vagy dicsően vegyük az egeknek utunkat.
A' Hun király gunyolását gyalázattal vegyíté,

'S szólla: „—Neked, bátorságát ki trónjával veszíté,
„Igen jól áll, volt Lombardi princz, tanácsokat adni!
„Ne késs el mennél hamarébb istenidhez szaladni;
„Kevély hatalmok tiédhez igen hasonlítanak!
„Ők semmik, mint te:ne busulj majd keblekben hordanak,
„Ha hogy a' porig alázod előttök homlokodat,
„Melly úgy sem hordotta soha érdemlett laurusodat.“
Igy szólvan Adalgist méré mérges tekintetével
Mondragánt, 's viszont egyesűl istentelen sergével.

Nem tett semmit az éjszaki király csufolódása,
Azért nem változék a' hős Szászok szent szertartása:
Nagyobb része sereginek a' királyt körül fogá;
Trombita, kűrt a' jelentést indulásra harsogá,
Mennek lassú lépésekkel; és több ezeredeknek
Szent énekei csapkodják boltjait az egeknek:
És az áhitatos papság, melly hazáját tiszteli,
A' pompás szertartásoknak szakaszit elrendeli.
A' Vézer partjai mellett a' tábor ellenében,
Egy széles triposon ülve bent a' barlang mélyében,
A' rettentő Haédernek kegyetlen vad papnéját
Állítják, hogy felfedezi jüvendőség homályát.
Nyaka meggörbültnek látszik az esztendők terhétől;
Azonban rettegni lehet tüzes tekintetétől:
Fekete szét szórt hajai hátán, 's bárdatlansága
Szintén jelentik, hogy nem múlt még végképp ifjusága.
Mint bemenének a' hősök e jósló barlangjába,
Azok' meg pillantására jön szörnyű furiába,

Bőg harsány; tetszik készülni az istennel küzdeni,
A' mint az a' jövendőből akar rá lehelleni.
A' fekete márvány zobru Nornák * sorban állanak:
Pokolnak királynéjához arczok hasonlítanak:
Szkulda közűlök egy, magát fellegekbe burkolja:
Leveti magát előttök, 's kezit öszszekócsolja
A' papné: kiált, zavartak panaszkodó hangjai:
Kénytelen borzad, felállnak merően hajszálai;
Felpuffadt melye megbődűl: csalárd mesterségében,
Istene tísztátlan lángot gyújt fogódott szívében.
A' sibylla dühösködik, rém szemei szikráznak,
Testében egy hamis isten sugallási csatáznak;
Lépéseit leczövekli; tajtékot túr szájából:
Valami bus baltűz lobban feléje a' szikláből;
Arczvonási kifordultak; szótalan valamit int,
Végré mozdulnak ajkai 's szól:—„Mit akarasz Vitikind?..
„*Urda* halhatatlanná tesz... *Verandi* téged bámul.
„Mit akarsz? Siess! az isten íhlése bennem ujjúl."
„Haédernek felkentnéje, Vitikind így felele,
„Legyen melye Niflein princznek erántam kegygyel tele!
„Méltóztass reám önteni íhlett bölcsességedet,
„Hogy ihassuk Mimis vizét, ne szánd könyörgésedet. (3).
„Iszonyu jövendő mondó tudassad szerencséjét
„Fijadnak, 's vond le *Szkuldáról* gőz fátyól lepedőjét

* *Nornák*, Szkandinavi boszorkányok vagy pokoli párkák hárman vannak: *Urda* a' mult, *Verandi* a' jelen, is *Szkulda* a' jövendő.

„Tanits meg a' győzedelem eszközeit fellelni;
„Győzd a' franszok Istenét, 's lásd dicsőséged' nevelni
Ekkor a' sibylla lelke zavar tébolyodásban
Hánykódik: hangját hullatja értetlen suttogásban:
„Szászok!.. egy druida.. egy szűz.. kárhozott istentelen
„Akkar rontani titeket.. öljétek a' kegyetlen
„Fransz hőst.. ha ő vesz az egész világ nektek meghajól:
„Szászok a' pokol veletek tart... Haéder a' ki szól."
A' mint ezt mondta szemei vadon félre vonultak,
Szájában a' szók most ide, majd meg oda rándultak,
Ábrázatját halál sárgás szín végig elborítá:
Ki aludt a' szent tűz, 's a' helyt semmi nem világítá
Teste mint egy fagyos márvány mozditlanul marada,
Haéder a' sibyllának melyéből kiszalada;
És a' barlang, és a' tripos, a' csaloraculommal
Sőtet gőzbe borítattak bübájos hatalommal.

Vitikind, az együtt vele volt derék vitézekkel,
Ki halad a' rémbarlangból kettőzött lépésekkel,
Hol a' lég már sötét, zúzos, a' tűz hideg átkozott,
Hol érzékeik tompultak, lelkök megfagylalkozott.
Azonban mégis, Haéder, hogy inkább ohajtások
Kegyelje, tüstént rendelik legyenek áldozások.
A' barlang szomszédságában egy oltár emeltetett,
Két pap által, 's ottan egy bak a' bálványnak öletett,
És a' hogy az áldozó kést rezgő tagjába szúrák,
Annak párolgó belrészit kezeikkel kitúrák,
És a' bélből-jövendölő nézvén azt, megfordula

Fejét csóválva, 's im' ezen szókra nyelve mozdula:
„— Egy a' szövetséghez való, gyalázatos fenevad'
„Karjaitól egy aszszonynak még ma vére kiárad.
„Jaj e' bajnoknak! és jaj, meg jaj egész táborának!
„Ez az ég végzete." Aztán mind földre borulának.
Igen közel az oltárhoz a' Szász király felkiált:
„— Isteneink! végzéstekben Vitikind kedvet talált.
„De ki közöttünk olly gyáva, olly tigrisnek fajzatja,
„Hogy egy aszszonynak vérével kezeit mocskolhatja?
„Reszkessetek franszok; az ég győzedelmet igére:
„Jajt monda jajt! de munkánknak dicsőség lesz a' bére.

A' nap már nagyon hanyatlott: a' Szászoknak vezére
Buzgolkodó seregével tábora felé téré
Elejükbe jön a' Hunnok kemény szívű királya,
Ennek boszszuállást lehel istentelen dagálya:
Szemei haragtól gyulva tüzes szikrákat vetnek:
'S úgy csendesűl ha kezei vér patakot önthetnek.
A' Szászok királya felé járúl lassú lépéssel,
Őt alattomban visgálja gúnyoló nevetéssel:
Megy a' bajnokok körébe, kiket utál gyomrából;
De alig tetszik haragja szinlett vig homlokából:
Mint a' csalárd lég, melly titkon az égi vészt kohólja,
Hullámival ezeresen a' felhőket burkolja.
Szerencsétlen örökösse a' Lombardi thronusnak
Adalgiz, szemébe akad csak hamar a' Hunnusnak:
Minden bajnokok közt szélyel a' tábor fekvésében
Adalgiz az, kit leginkább gyűlöl, 's utál szivében;

Mivel Adalgiznek nyelve a' tanácsban szabadon
Ollykor ollykor sebet ejtett ezen a' hunnus vadon.
Hozzá közelit Mondragánt: — „Derék király csemete!
„Ugyé te vagy, ki egy vesztett thronust viszsza nyerhete?
„Igy szólt, nagy bajnok, vitéz hős, támaszsza törsökének!
„Mond el Sibyllád ajkai neked mit igérének!
„Kétség kül az egész földet: ugy van, mert fényes tetted
„'S hatalmad által népeit annak megrettentetted!
„Már a' franszokat meggyőzni táborinkra nincs szükség;
„Adalgizzel a' Sibylla, 's neki nem kell segítség.
Szerencsétlen Didiérnek fija hallván beszélni
Illy gunyszókat, vele tüstént lándsát akar cserélni;
De kevély vetélkedője rettenetes hangokkal
Lángba borulva közbe vág. — „Ezen őszintes szókkal
„Hódító bajnok, ha sértém érzékeny nagy szívedet,
„Rajtam tett halál csapással boszszuld becsületedet:
„Erőss istenid, oszlopid; majd vakmerőségemet
„Megbüntetik, 's kegyelmedtől esdeklem életemet.
„Egy elnyeletett thronusu királynak nagy magzatja
„Mit félsz?.. Sibyllad hőseit a' harczban támogatja!"
Ki megy a' sorból e' szókra: utánna sebességgel
Adalgiz rohan eltelve rettentő dühösséggel;
És mind a' ketten be mennek egy távól völgy mélyébe,
Fegyverét mindenik tűzzel ragadván a' kezébe.
A' bátor szívű Amazon Bizántz bujdosó szűze,
Kit a' Lombardok princzével Ámor rég összse fűze,
Irzele, reszket Mondragánt szándékát a' mint látja:
Egy közel hegyről szemléli merre megy ő, 's barátja:

És mint a' harcz elkezdődik reszket egész testében,
'S könyörög, hogy szerelmessét az ég tartsa kegyében.
Összecsapnak a' bajvívók, erővel bátorsággal
Küzdnek halálra vakmerőn egyenlő makacssággal.
Paripáikat mind ketten csak hamar hátra hagyják:
Ütésikkel, csapásikkal egymást feljűl haladják:
Mint az olvasztó kohónál, hol a' föld lángba borúl,
'S a' rettentő vaskalapács az űlőre bőgve húll!
Igy a' két vetelkedőknek fegyverök összecsattan,
Esvén az aczél pánczélra, 's tompulva viszsza pattan.
A' lombardi princz bátródik, kettőzteti csapását,
Által szúrja Mondragántnak a' gőgösnek melyvasát:
Űzi, kergeti, 's gondolja ha hogy őt beérheti,
Egy villám szurással menten oldalát átdöfheti.
De három sor gombos öve, háromszor tekerűle
Derekán át, 's azon kardja csuszamlék, 's elgörbűle.
A' Hunnusok monárchája rá csap ellenségére,
Úgy tetszék minden vágással annak halált igére.
Adalgiz' fegyvere sulyos karjától eltöreték:
A' Lombárd érzi hogy immár ereje gyengíteték:
Vassal többé nem támadhat, gyengédeden pározza,
Midőn Mondragánt a' boldog, csapásit rá halmozza.
Illy kegyetlen éjjele volt Léandernek régentén,
Midőn világ lámpát tartott a' dühös habok mentén
Hív szerelmesse, 's azokba látván magát merűlni,
Csüggedt reményjében kezdett ereje meggyengűlni.
„—Érzéketlen száműzetett ifjú, erőtlen vagy te!
„A' vakmerő Hunn őt illyen gúnyszavakkal illette,

„Halálod bizonyos, de nincs miért szánjad sorsodat:
„Hogy velem mertél meg vívni, dicsőiti hunytodat
„Eléggé.“ Többet nem szólhat dühödött haragjában,
Csak legelteti szemeit a' vér áradásában,
Örűlni látszik a' csuda bevégzett munkájának,
Magán kívűl van balestén véres áldozatjának.

A' mint a' hegy magossárol ez iszonyu látomány
Irzelének szemébe tűnt; térdre hull a' szegény lány,
Felkiált: — „O nagy Mahomed Istennek profétája!
„Csak szabaditsd meg Adalgizt, én a' kedves' mátkája,
„Egyedűl megyek Mekkába koporsódat tisztelni,
„Szent törvényidet áldani; *Ramadánt* * megbőjtölni.
„Semmi sem tartóztat viszsza, nem a' tenger dagadás,
„Nem *Siroé* ** szele, nem a' pusztában tüzgyuladás.
„Szabaditsdmeg Adalgizom; vagy, hogy ha megszünt élni,
„Őt felyűl élnem legalább méltóztass megkímélni.“
Hogy őt még megszabadítja gyúl szívében a' remény;
Úgy tetszik Adalgiz ujjul, 's bíztatja egy felsőbb lény.
Mig a' vezérek közt haboz az elsőség kijé lesz,
Elefántcsont táskájából egy nyíl veszszőt elé vesz,
Felvonja tegzét 's a' Hunnust azonnal czélba veszi:
De jaj, Éjszaknak királya midőn azt észre veszi
Meggörbíti kevély fejét: a' veszsző elsuhana

* Az Arabok Ramadán holdjának harmincz napjait megbőjtölik, ez idő Szak hasonlit a' mi nagy bőjtünkhöz.

** Siroé, fojtós meleg szele délestnek.

Mellette, 's szegény Adalgiz melyébe berohana.
Irzele mit cselekedtél! szerencsétlen Irzele
Hát még kemény fátumodnak mértéke nem volt tele!
Te metszed hív kedvesednek élte' rövid fonalát:
Mentni akarád őt, 's imé sietteted halálát.

Ezen gyászos tekintetre Mondragánt felkiálta:
„— Adalgiz! életed végét nem kezemben találta
„Nem, nem; az a' nagy becsület nem volt tartva számodra
„Hogy te gyáva, kardom által tégy szert szép halálodra;
„Azt egy aszszony neked adni elegedendő vala;
„És ez az aszszony Irzele, kiért kebled lángola.
„O fájdalmaknak özöne! nyomorúlt bajnokocska!
„De halsz, 's nem köszöni nekem azt a' hiv galambocska."
Igy beszélget Adalgizhoz e' bünhödés csudája,
A' halál szörnyűségéhez csufolást ragaszt szája
De gyáva beszédi közé hasztalan fűzte a' gunyt;
Adalgiz egyet sóhajtott: Adalgiz végképp elhunyt.
Lombard királyának nője félhaltan szívrepedve
Félelem 's borzadások közt egészen van meredve:
Mozditlan, száraz szemekkel szétszorva hajszálai
Irzelének; az ég felé tartnak pillantásai.
Azután felrezzen tűzzel gyászos bámulásából;
Összze szed valamit élte' haldokló világából.
Szalad azon helyre hol a' püffeszkedett Mondragánt
Ellenfelével vérében illy istentelenül bánt,
Lehull Adalgiz testére; felkiált fájdalmiban
„— Te meghaltál, nállad nélkül az élet napjaiban

„Többé nincsen semmi részem: sirom ott nyílt hol tiéd
„Adalgiz! Adalgiz kedves! már engem senki se véd.
„A' bűn talán érdemlette, hogy karom által essen,
„De nem azt, hogy szerelmesed éltednek véget vessen.
„O kedves Adalgiz! téged karjaim közt tartalak,
„Irzele nevez: úgyé már nem hallik, imádtalak!
„Engedd egyesülnöm, Isten panaszló árnyékával;
„Adalgiz nincs, nekem sincs már dolgom élet napjával.
„Dicsőség, világ, szerencse, mik ma szemeim előtt!
„Ő nincs; együtt vele minden, jaj minden semmivé lött!"
Mondván: e' szók' végzetével özön könyre fakada,
Kedvesse vérző testével ölelkezve marada.
Igy volt a' nyájas Cythére kétség' esve magán kűl,
A' mint Adonis testére fájdalmai között dűl:
Kínzó gyötrelminek szinte halál lett volna vége,
Ha megengedhette volna halálát istensége.

A' Hunn király szemeibe akad oda csak közel,
Az Odaliszk őt nevezi; 's azonnal dühös tüzzel
Ragadja, és felfeszíti tüstént hurját ívének:
Egy szörnyű nyílveszszőt céloz a' Mondragánt szívének.
De jaj magán kűlségében, 's iszonyatos dűhében,
Szemei híbáznak, 's a' nyil csal reszkető kezében!
A' veszsző repűl kimélvén szerelmesse gyilkossát,
Hasítja minden kár nélkűl a' levegő magossát.

Akkor a' vad Hunn' szemei méregtelve szikráznak
Felkiált: — „Kevély Irzele, lám kezeid hibáznak!

„Ugyé bizony szerelmesed hunytát nem boszszulhatod?
„Szánlak; de hív szerelmedért azzal vigasztalhatod
„Magadat; mindjárt én foglak kötni Lombárd urához,
„'S akarom örökre maradj hívséges áruyékához.
„Az aszszonynak vesztett becsét csak a' sír felejteti,
„Éppen az a' sír, melly szíve bálványját betemeti
„Kíméllek a' szörnyüségtől buban őt feljűl élni.
„Felette kegyetlen lennék, hogy ha hagynálak élni?
Mondván: távol, hogy bámulná szépsége kellemeit,
Vagy szánakodva halgatná fájdalmas nyögéseit:
Irzele szívét átveri kegyetlen kezeivel;
Fene vad! semmit sem gondol annak nyájas keblivel,
Mellynek Cythere gyermeke szabta ki kerekségét
És a' melly még Ámornak is nevelhetné szépségét.
Szemei keresik most is kedvessét; melléje húll.
Látja hajnal virágában a' halál miképpen dúl:
Látja magában éltének mind szárad el forrása;
Irzele hal menten, 's telik így szívének vágyása.
Öszszeszedi lelkét szegény Irzele még végtére:
Nézi hóhérját, 's ez íhlett szók akadnak nyelvére:
„Istentelen! győzedelmed veszted: halálomested:
„Az ég akarja jutalmad legyen úgy mint kerested.
„Ki van büntetése mérve Alláhtól a' gyilkosnak:
„Ugy van, a' pokel jutalma azon gyalázatosnak,
„Ki kezeit egy aszszonynak vérével bemocskolja:
„Ő vesz, 's érte Germania rablánczait hurczolja."
A' miut e' beszédet végzé komoly pompás szavakkal
Erő, 's meleg nélkül hajól szerelmessére halkal:

Ezen siralmas mondások lebegnek ajakain:
„—Édes halál! ime csüngök Adalgiznek karjaiu:
„Édes, úgy van, mert lám veled egyesűlök sirodban;
„Mindenhol Adalgiz kedves osztozom balsorsodban.
„Bár tehetném, hogy szájamat mint nyomom a' tiédre,
„Lelkem beléd lehelhetném, 's szert tehetnék lelkedre!
„Béke hamvadnak, Adalgiz!“ A' mint ezeket szólja
Sebbel kiszalad melyéből lételének utólja.
Szép szemei bezáródtak; félig nyílt ajakának
Pirossága még is ollyan mint a' feslő rózsának:
Soha szebb nem volt mint midőn e' világból kimula;
Ennyi kellem felett még a' mord halális bámula,
'S kételkedék ellenséges kaszájának élében;
Irzele nem hólt, csak álom mutatkozék szemében.

VÉGE A' TIZENHETEDIK ÉNEKNEK.

JEGYZÉKEK A' TIZENHETEDIK ÉNEKRE.

(1) Négy ezer Szász Alár partján a' barbar parancsára.
Irgalom nélkül mint jutott hohéri' pallossára.

Egész éltében Nagy Károlynak nem lehet más mocskot találni, csak ezt; de a' Szászok örökös pártütése őt szükségképpen felingerelhette; és Károly úgy vélekedett, ha megrettenti ezen nemzetet rettentő példák által, annál hamarább czélt ér annak meg hódoltatásában: igy, négy ezer Szásznak vérét kiontván gondolta azzal meggátolhatni bővebb folyását a' vérnek; 's szintén azt szereti az ember ebből következtetni, hogy a' békeség ohajtása szabta eleibe az illy kemény eszköznek használását. Azonban Károly ezzel nem egyebet tett; hanem hogy még jobban fel boszszantotta a' Szászokat: ő megtévedt hamis számvetésében: de ki volt valaha olly nagy lelkü ember, a' ki soha nem botlott volna! Ki volt olly dicső férfi, a' kinek soha semmi hibája nem lett volna."

(2) . . . Irigy szemekkel nézvén magosságokat
Azoknak, mind egy formára konczoltatták tagjokat.

Lehetetlen Dagobert életében ezen iszontató vonást borzadás nélkül olvasni: ez a' kegyetlen fejedelem egy fényes győzedelmet vévén a' Szászokon, azt a' parancsolatot adta, hogy minden fogolynak testéből addig vágjanak egy egy hüvelyknyit le, mig azoknak magosságuk az ő kardjával egyenlő nem lesz. Ennél fantastább, és rémítőbb mészárlást nem lehet a' historiákban találni. A' Dagobert kardjának hoszszunak kellett lenni, mert Dagobert maga is hat lábnál magossabb volt. Midőn a' Sz. Dénisi kriptát felbontották (a' revolutio alkalmával), ezen fejedelemnek teste, ki 638ban halt meg, épségben találtatott. Szörnyű magossága miatt elkellett fejét testétől választani, hogy koporsójába beférhessen. (*Lásd Chateaubriand' Kereszténység Lelkét: Genie du Christianisme*).

VÉGE A' TIZENHETEDIK ÉNEK JEGYZÉKEINEK.

XVIII. ÉNEK.

A' földet még az éjjelnek fedte sűrű homálya,
Midőn sátorát elhagyni szintén jónak találja
Vitikind, hogy megvisgálja tábora miképpen áll.
Halad némelly elszórt tüzek pislogó világánál,
Melly az őrönállók magán jártát megvilágítja.
Minden alszik; a' nagy rendet semmi sem háborítja
Nyúgott elmével a' vezér a' mint ezt megszemlélé,
Tart, bolyongván csendességben a' Vézer partja felé.
Nehány lépés után Vara' * fűzfáját megpillantja:
Mondják, itt az esküvések istennéje lobbantja
Annak sűrű leveleit, ha kegyelemmel nézi
Valamellyik hőst; és ollykor kegyelemmel tetézi.
Varának itt a' pusztaság és a' vadság temploma
Egy elaggott fűz, a' folyó kevélysége 's idoma.
Midőn már a' Szász nincs meszsze szentnek tartott fájától:
Ah, tán nyer valami becses ajándékot Varától!
Az előtt leborúl a' hős; o csudáknak csudája!
Füleibe zeneg édes hangok melodiája:

* Vara, esküvések istenaszszonya. (Lásd Edda Myth.)

Látja megrepedni félig a' csudálatos fűznek
Sötétes héjját; és aztán egy halhatatlan szűznek
Ottlétét: ez az istenek teremből szált alá
'S szólt: — „Semmiképpen ne járúlj ez isteni fűz alá:
„Mély halgatásban, mozditlan maradj: jónak találja
„Erre esküdnöd istened." — Királyoknak királya!
„Kiált elragadtatással a' vad nép monarchája,
„Igen is, én azt esküszöm!" Akkor az isten fája
Hirtelen lángokba borúl: leánya az egeknek
Int, és a' magán fa leszen palotája tüzeknek,
Az esméretlen homloka liliommal kerítve;
És druida ruházattal van talpig ékesítve:
Körűlte habzik átlátszó fátyol; ritka szövése
Ennek teszi, hogy felségesb szépsége' tündöklése.
„— O Vitikind, így szólal meg a' szűz, im Germania,
„Néped, 's az istenek, kiket tisztel Hermannak fija,
„Szólnak hozzád nyelvem által: Károly 's a' franszok ellen
„Éjszaknak minden bajnoka hasztalan gyűl szertelen.
„A' végzés könyvében nyilván áll: hódól Germania
„A' fransziák Császárjának; így jutott Italia
„Királysága, és a' Spanyal föld a' győzedelmesnek.
„Vitikind! a' Szászságot te mind, ezen érdemesnek
„Törvényjeivel vezérled, 's neved az évkönyvében
„Időről időre marad megdicsőült fényjében.
„Az ég legfelségesb sorsot határozott számodra:
„Ez a' hatalmas gaul Sceptrum száll önmaradékodra.
„Ugy van, te leszel törsöke nagy teutoni princzeknek(1)
„Világ szerte híres, első, 's legjobb fejedelmeknek:

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

„Azon Bourbonoknak, kiket a' hír név templomában
„Békeség, szeretet, 's hívség koronáznak sorjában.
. . . . . .
. . . . . .
„Ennyit tudnod elég, derék vezére Germánoknak!
„Légy magadhoz méltó: tuddmeg Ura a' fatumoknak
„Rendelte ezt: ezzel mostan munkámat bevégezem,
„E' bölcs tanácsomat csupán mellé végre helyhezem:
„Szüntesd istentelen harczod még továbbis folytatni!
„Egykor meg fogom magamat szemeidnek mutatni:
„Isten veled! — akkor talán jobban megfogsz esmerni:
„Franszok, Germánok nagytettit összse fogom keverni,
„Hogy Károlynak, 's Vitikindnek a' dicsőséghez jussa
„Egy forma legyen, kiviszem én, titkok geniussa.“
O bámulás méltó tárgya! Vitikind előtt a' fa'
Lángba borúlt kerületén a' tűz tüstént kialva,
És az éjnek homályában a' csuda szűz eltüne.
A' hajnal fejér sugára majd az égen feltüne
Éppen akkor: magában áll a' vadonnak fűzfája;
Nyomain az égő tűznek nem tetszik meg munkája,
Minden galyait öntözték a' reggelnek könnyei,
Harmattól belocsoltatván annak zöld levelei.

A' fűzfától eltávozik Vitikind istenesen,
Viszsza felé tart királyi sátorába csendesen;
De az ég' leánya képét hogy űzzeki lelkéből;
Hogy törülje kivált nyelvét hív emlékezetéből!
„— Hogyan lesznek a' Franszokon képesek uralkodni

„Ivadékim?“ Im' így kezde magában tanakodni,
A' mint feléje tart Ulzer Irmensűlnek főszentje,
Druidája, és egyszersmind oraculuma' kentje.
„—Szászoknak nemes királya, szól a' véres jósoló
„Megsem esmerted még a' Gault, 's hiteszegett gyilkoló
„Princzet? a' ki isteninknek papjait felkonczolta?
„Azzal dühének jeleit szépen elpalástolta!
„Mind az csak hadi játéka nagy lelkű bajnokinak!
„Tudjmeg mindent. E' Herczeghez, ki vétkek' árjainak
„Forrása, magamtól, a' mint parancsolta Haéder
„Küldöttem két Szászt: az egyik Aldin, a' más Torkáder:
„Barátid közűl legjobbak: te magad azt nem tudtad
„Jól van! ez az alávaló Fransz, ez a' rettentő vad,
„Megszegvén a' nemzeteknek legszentebb törvényjeit,
„Az erdőbe hurczoltatta, 's ölette mind ketejit.
„Boszszuállas! Irmensűlnek ez szent határozatja,
„Örökös háború! veszszen végképp a' fransz' fajzatja.
Szólván: a' vad fejedelem szívét ujjra tüzelé,
Abba Károly, 's a' fransziák ellen mérgét lehellé:
És festette a' *látományt*, melly a' hőst megzavarta,
Mint pokolnak lépveszszejét, mellyel csalni akarta.
Győzött a' pokol, 's magának ellenségére rést tört:
Megint siet a' franszia hősnek koholni más tőrt.
Irmensűl, 's Freya eddigi hasztlan erőlködésök
Teszik, hogy a' kárhoztaknak még nagyobb dühödésök:
Gyilkos gyűlölségök tárgya Károly; őt megbuktatni,
Egy hitszeget követséget most hozzája juttatni
Leonorától akartak; az egy levelet hozott

Mintha Vitikindtől jönne, 's így hangzott az átkozott:
„— Károly, midőn táborodba bátorkodtam bemenni,
„Nem reménylettem, hogy rajtam olly szégyent fognak tenni:
„Én erántam nem mutattad várt nagylelkűségedet:
„Bajnokok királya! még is mostan emberségedet
„Ujjra felszólítni merem, a' hazának nevében.
„Elég vér folyt, 's így szól a' föld népe nagy inségében:
„*Barbarusok megálljatok!* O Károly, már mindennek
„Vége; a' fátum végzeti ezek: megnyugszom bennek.
„Jőjj titokban az Arszini kastélyba magánosan;
„Intézzük el a' föld sorsát még ma barátságosan
„Csak magunkban: ne legyenek tanúji beszédinknek
„Sem király, sem vezér, vagy más küldötti népeinknek.
„Nem tudja senki szándékom: azt veled közlöm csupán:
„Az a' Szászokat megmenti — 's a' Fransziákat is — tán.
„Elvárlak magam: bízhatol bátran igaz hitében
„Vitikindnek; mint ő bízik Károly emberségében."

Az Éjszak hőse, mi lehet, Arszin közel kastélyát,
Mellyet a' franszia sereg környékez, 's mindenkor lát,
Hogyan jeleli Károlyal összetalálkozásra?
Még egyszer olvassa. . . Hiszen ottan ellentállásra
Találhat éltevesztével. . . Vitikind tudna lenni
Olly oktalan, 's a' bizonyos veszélyeknek kitenni
Magát elszánt, által törvén az ellenség őrjein
Egyedűl, meg nem indulván önnön veszedelmein? . .
Károly vetélkedőjének pecsétjét megesmeri;
'S minden tétovázás nélkűl a' követet kíséri.

Tetétől talpig fegyverben, rostélyát sisakjának
Lebocsátván, tart a' vadon erdőn át napnyugtának
Károly, és ér a' gyönyörű völgyekbe nem sokára,
Hol annyi baj készült minap a' lágy Gűize számára.
De a' madarak éneke, vizek csörgedézése,
A' virággal himzett rétek, a' lombok zöld festése
Tánczok, pásztorok, a' halmok távol szép horizonja,
Figyelmét a' fransz hérosnak mind magára nem vonja.
Végre szemei fordulnak a' völgy boldog egére:
Minden bájol, de legkisebb zavart sem von lelkére;
Körülte csupa boldogság szellemit leheltetni
Érzi, 's a' völgy csendességét szívébe fészkeltetni.
Kék bársonynyal szőnyegzett lég szinzé a' természetet;
A' láthatár vont magára zöldellő leplezetet;
Gyenge zephirek lebegtek a' friss szellő szárnyain
Meszsze, 's győzedelmeskedvén a' nap hév sugárain.
Szélyel szórták a' virágok édes illatozását:
De most egy tölgy héjban látja holmi betük' vonását
Károly; közelít, 's e' szókat olvassa bámulással:
„—*Megállj Károly, mert vezetőd álnok, 's teljes csalással.*
E' különös tanácsokra vezetőjét ragadja
Károly; 's mondja: „—Ki vagy, tüstént beszéld el pokol vadja!
„Szólj ki bízta kezeidre impostor billétedet?
„Vald meg istentelenséged, különben életedet
„Boszszúlló kardom szét metszi!—Rettegést, nem esmerő
„Herczeg! hogyan, mit képzelsz! hát ki lehet olly vakmerő
„Hitszegett? így szól a' vezér. Mi bántások istenek!
„Reszketnék, ha nem volnának lépésim büntelenek.

„Vitikindben láthatnának szemeid egy álnokot?
„Ő magán egyedűl várja bent Károlyt a' bajnokot.
„Isten veled! én a' nemes ellenséghez indúlni
„Fogok, 's meg mondom hogy Károly nem mer hozzá járúlni.“
Igy szólt: csalattatván a' hős a' hitszegő szájától,
Nem hiszi, hogy az intés jött égi druidájától.
A' követ bátor beszédje, nyílt lelkét elcsábítja,
Gyanakodását, félelmét szívéből kitaszítja:
A' kastélynak, melly a' térség közepén uralkodott,
Mélyébe meredt lépéssel nyugottan behalladott.
Ott áll magában csak Károly: a' pompás palotának
Bájfényjei minden felől szemeibe hatának:
Kincsek özönéből villám sugárok terjedének,
A' képrajzoktól bámulat, 's örömek gerjedének:
És mint Gűize, szintén ő is érzékenyen lágyula.
Csendesen a' palota vég szobájába indula:
Rózsákból font nyoszolyáján elterülve kényére,
Látja miként nyugszik a' hős Vitikindnek testvére:
Gyenge fél nappali világ nyájas világítási
Mellett viszsza hatnak annak mennyei arczvonási:
Félig nyitott szemeiben Ámor üll kecseivel:
Bátorságot lehel mellé helyzetett ingerivel;
Csak a' titok bátor fedni még a' gyönyörűséget...
Ennyi mív nem ékesített soha ennyi szépséget.
Közelít a' fejedelem... egy édes hang echója
Zengvén, úgy tetszék megindult lelkének szószólója,
Zavarodott indulatok, bizonytalan vágyások
Közt látszék... Leonora szól hökkenve: — „Illy fogások

„Hogy használtattak, engedj meg! Itten nagy Fejedelem
„Nincs Vitikind: itt nem lakik más, csupán csak szerelem.
„Szándékom volt, hogy e' helyen engem meglátogatnál:
„Talán illy vakmerőséget szemeimre hányhatnál;
„De tűz emésztett azon hős viszont láthatásától,
„Kivel beszélni kívántam, 's tartottam haragjától:
„Sokáig lakott szívemben könnyű gondolkozásom:
„Megláttalak, 's vég képp eltünt nyugtom, el habozásom."
Mondván ezeket: úgy tetszék, Leonora hangjának
Reszketési kecseihez ujj kecset ragasztának:
A' völgy fejér liliomit haladó fejérsége
Vérrel borítatván, fátyolt vont szemérmetessége,
'S vonásait lelkesítvén egy isteni mosolygás,
Szívéből kirontni látszott részegség és tébolygás.
„—Szemérem borít, így szólal, hatalmas Fejedelem!
„Azért, mit kénytelen mondott belőlem a' szerelem;
„Ha tégedet látni viszont képes nem lettem volna,
„Semmi többé az élethez ezentúl nem kapcsolna."
Károly alig állhat ellent ennyi bájló kecseknek;
Ezeket látni 's nem gyulni nem lehet érzékeknek.
Lángba kapó gerjedelmin, de mindjárt megszégyenül.
Ö felejtné, midőn látja, magát, illy rendetlenül?
Nem: Ulnárnak vonásai hirtelen elő tünnek:
Indulatos hánykódási melyében tüstént szünnek:
Mint hajdanában Mitridat jártas a' fortélyokban,
A' mérget ellenméreggel megöldökli titokban.
Huga Vitikindnek, büszke hóditó szépségével,
Magát bepólálja körül Ámorok' ingerével,

'S ezen igéket hallatja: — „Franziák nagy Vezére!
„Tudjad nevem, születésem, 's állapotom végtére:
„Az éjszaki királyoknak feje nevez hugának:
„Illy nagy ember ellenire hadaid mért valának!
„Vitikindet jól esmered, hatalmát, virtussait;
„Nem nyujthatnátok egymásnak a' békeség galyait?..
„Hymen az ... De nem; ha jutnék e' becsület polczára,
„Meghalnék, érzem, illy szörnyű szerencsém nagyságára."
Mondván: e' szók miatt már is elveszté békeségét
A' monarcha, 's eloszlatni szemlélte részegségét.
Ugy tetszett emez ajkakkal szólott a' dágalyosság:
Ez kevélység, nem szeretet: tettetés nem igazság.
Boszonkodva megy a' király ... Leonora hánykódik;
Felugrik; nagyon felkiált... Károly megállapodik...
Virágokkal kerítetik zöld laurus űl homlokán:
Fordul, 's bámúl az előtte térdeplő Leonorán.
„—Áldozatodnak végzete legyen imádó híved!
„Leonorát gyalázattal halmozza kemény szíved!
„Mit bánom! égő szerelmem semmi sem korlátolja,
„Mint szolgálód, Leonora magát hozzád csatolja
„E' perczben; veszítsem bátyám, rangom, avagy thronusom,
„Bár tündöklő teremimhez ne legyen semmi jussom:
„Csak téged óhajtlak; te vagy egyedűl boldogságom;
„Szívedet ha nekem adod az lesz főbb gazdagságom."
Zavart elméje mennyire nevelte ingereit!
Tüze kialudt hullatván arra zápor könnyeit:
Károly azt értette; mégis magába kezdvén szálni,
E' szókon kül más mentséget nem tudott kitalálni:

„—Megállj, Leonora, megállj! összezúzod melyemet,
„Örökös láng égeti már régtől fogva szívemet:
„Ha vágyásom, 's esküvésem még hatalmamban volna
„Rajtad kívül forró szívem senkinek sem hódolna.“
Ezeket mondván, ott hagyá; de a' csalárd szerető
Követi, 's mostan ki fakadt dühössége rémítő:
„—Gyáva fogással magamat ne véld megcsalattatni
„Engednem. Tégedet ámor nyila nem tud meghatni:
„Vas vagy réz az, mi lábadra békót nyujt; azért halljad,
„Szerelmem helyett gyűlöllek; és miként? tapasztaljad.
„Megvetvén szívem, és azzal együtt kezem, gondolod,
„Hogy Vitikind sértett hugát békeségben trucczolod?
„Nem ugyvan, menj, csak menj bátran, távozz tekintetemtől;
„Majd tapasztalod mi vár rád boszszantott szerelmemtől.
„Én határtalan szeretek, dühösséggel gyűlölök;
„Feleleted menyországba, vagy pokol torkába lök.“
Mondván a' hős a' furiát mint érdemli megveti:
Távozik; de jaj mi szörnyű baltörténet követi!
Menvén, a' Szála közepén a' padlazat deszkája
Két felé nyílik, 's lesülyed a' franszok monarchája
Egy mélységbe: Leonora illy gúnyszókkal illeti:
„—Tyrann, kezeimből élted senki ki nem veheti!
„Hivd segitségedre bátran, kinek tömjént gyujtottál,
„Majd itt terem talán, 's látja mi kezekbe jutottál.“
Ezek után a' gazlelkek fegyvereiben dúlnak:
Károly vergődik ellenök; sebjei kiujjúlnak:
Gyengül, tántorog, patakként ömledezvén ki vére,
Földre rogy, 's úgy tetszik élte jutott gyászos végére.

Álmak' anyja, kedvellője az árnyék országának
Homályába beburkolván magát bús ruhájának,
Lassanként felemelkedett, 's lengett az ég legében,
A' nap lovai kifogva a' tenger fenekében
Tüzességökből pihentek, 's gondjok arra nem vala
Még, hogy sugár szárnyaira kel majd az est hajnala

A' föld alatti barlangnak örökös éjjelében,
A' fejedelmek' királya fogyott lélekzetében
És a' hajnal' hasadtával midőn ki tisztúlt az ég,
Nem tudta nappal vagy éjjel vané, vagy hogy éle még.
O jaj! talán ha tekintünk e' szörnyű perczenetre,
Halála lett volna mostan átút a' jobb életre;
De tábora veszitvén őt, erre lelke megindúl,
A' franszok sorsát fájlalja, 's azokért könycsepje húll,
'S illy kiáltási csapkodják az égi pitvarokat
„—Sujtolj, nagy Isten, engemet, csak mentsd meg a' franszokat!

Majdmajd emelkedik szíve fentebb mint az élet áll:
Elterűlt a' földön: gyenge nyelve illy hangra talál,
Szemei mint bezáródtak: — „Nagy Isten én tégedet
„Imádtalak, és véremmel védtem Szent törvényedet!
„Mitől tartsak? ., Látom menten a' föld porát leverni:
„Magáról örökre fogja, 's megy Téged megesmerni:
„Azon érzés özönében, hogy Tégedet megtalál
„Lelkem a' boldog lakhelyben, mi jutalom a' halál!
„Szaladj bús rettegés száladj! repűlj bánat fellege!
„Hogy jussak sugár közt oda, hol az egek' serege!

„E' dicsőséget, örömet, boldogságot kostolnom
„Mi kívántatik?.. Nem egyéb, csupán csak meg kell halnom!"
Igy emelvén az ég felé Károly kegyes szándékát,
Késznek látszatott elhagyni menten a' föld' árnyékát:
Valamint eltünni látszik az éj' felviradtában
Fény csillaga a' reggelnek a' nappal sugárában.
Ekkor szemeit valami sebess tűz érdekelé,
Puszta tömlöczcze kapuit felnyittatni szemlélé;
Leonora kezeiben egy lámpát, szórt hajakkal,
Tartván, megjelen előtte nedvesült szemhéjakkal:
Elsárgult, keblében egy tőr tűzve: közelít, 's kiált:
„— O Károly, dühösségében Leonora mit csinált!
„Boldogtalan én voltam az, ki világod elvettem!
„Látod hozzád szerelemből mi tettre vetemedtem!
„Te vagy az ki felgyujtottad hozzád vonzó tüzemet;
„Im' a' megbánás mi szörnyen marczangolja lelkemet!
„Engedd sirodnak vermébe lépésedet követnem,
„Veled mulnom, 's halva magam karjaid közé vetnem!"
Boszszúk' mardosási miatt Leonora megtompúl,
És lábaihoz Károlynak kétségben esve lehúll.
„— Távozz előlem hitszegett, így szól Károly tüzesen,
„Hadd ne szívjam itt miattad a' levegőt mérgesen.
„Fuss! és tudjad mint hogy nehány perczig fogok élhetni,
„Csak a' búsit, hogy siromban engem találsz követni.
„Annyit hajlok bánatodra, mennyit dühösségedre:
„Nem, semmi gondom nincs többé hitszeget ál könnyedre!
Leonora mint második Megéra mostan feláll,
Pokolnak minden istene furiaként belé száll.

Vége, már nincs szeretet, nincs mardosása szivének:
Dagálya telyes; határa nincsen dühösségének
„— Ah, már e' sok! gyalázatom csordultik telt mértéke
„Szeretetem eloszlatta: nincs haragomnak féke!
„Te csuda! hatalmad, ugyé belőlem csufot űze?
„Reszkess; mint te szint' olly fene lesz e' kastélynak szűze
„És napjaidat hoszszítom ujj, meg ujj kínzásidra,
„'S örömbe merülök nézvén rettentő fájdalmidra."
E' szókra halálsárgásan fordulnak vad szemei,
Szalad, 's utánna záródnak fekete tömlöczczei;
De a' bűnöst bűnbánatja minden léptén követi:
Palotájába hat, 's halva magát a' földre veti.

Túl a' Vézer pusztájában áll egy vizenyős mocsár;
Közepen ennek szenyjében hever egy dűlt régi vár:
Az alatt nyúlik egy sötét tömlöcznek ag tereme.
E' helytől borzad, 's réműlve fordúl a' köznép szeme.
Dögleletes boltjai közt vizes gőz emelkedik,
Zöld és fekete zuzmarák a' jeges kőfalt fedik:
Fenekében undok férgek ezerenként költenek,
Csusznak, másznak, 's a' sötétben cziczognak, süvöltenek.
Egy boszorkány ebben űzi régen ördöngösségét,
Elrejtvén a' tiszta szemek előtt gaz mesterségét,
Czimborál az ördögökkel, azokat guruzsolja:
A' holtak lelkét zavarja, 's földből ki parancsolja.
Osmin nevezetett adtak e' gyáva bűbájosnak,
A' pokol mellette pártol ez őszült vén mocskosnak:

Leonora könyörgését ez hajdan meghalgatta,
És őt fertelmes fekete titkába béavatta.
Deli Huga Vitikindnek szépségével kérkedvén,
'S titkait a' bűbájosnak már régólta feledvén,
Minthogy csuda bájkecsivel mindenhol a' szíveket
Magához vonta, mellőzte az álmesterségeket.
De már ma gonosz tetteknek emésztő szomjuzása
'S szívéből a' szerelemnek végképp kárhoztatása;
Emlékeztetik Osminnak pokoltudományjára:
Megy a' tündért erőltetni, 's használni boszszujára.

Tündöklő teréből Károlyt azonnal elvitetni,
'S Osmin' ördögüregébe végképpen bevettetni
Leonora legfőbb gondja: menten a' hőshöz leszáll
Valamit magában morog; 's a' mint Károly mellett áll,
Hasztlan igyekszik e' gonoszt magától eltaszítni.
A' bolt alatti levegő kezdi magát sürítni:
Tagjai jégcsappá válnak, érzéki merevednek
Szempilláji kedv kénytelen az álomnak engednek.
Halaványan, élet nélkűl szint, a' földön elterül;
És ellene Leonora most pokollal egyesül.
Napkelet felé, közel a' dicsőség teréméhez,
Honnan gyöngyház kapu nyílik a' hajnal bőlcsőjéhez
Arany szárnyakon repűlnek onnét nyájas sugárok,
'S titokban lele suhannak édes álom sáfárok.
Égnek szülötti ti vagytok — űzvén a' bánatokat —
Kik nyugtatni száltok ollykor a' szegény halandókat.
Károly ezen perczenetben általok gyámolítva,

Álmában Ulnárt meglátja, 's szíve van vidámítva;
Tiszta boldogságot ízlel; de jaj kevés időre!..
Károly hitte, hogy rá talált viszont a' kedves nőre,
És úgy tetszett az oltárhoz vezette azt végtére,
Térvén a' szűz az egy igaz isten tiszteletére.
De fájdalom váltotta fel ez örömitasságát,
A' mint egy rém felébredés oszlatta boldogságát
O hirtelen változások! jaj tündér megcsalódás!
Látja magát egy ladikban, mellyet a' viz hánykódás
Ide és amoda csapkod, meglánczolva: a' halál
Kíséri, 's véli hogy mindjárt végórájára talál.
A' habok küzdnek körűlte, tátja száját a' mélység:
Feje felett ladikjába villámmal csapkod az ég:
Mellette van egy fertelmes révész pokol csudája,
'S hadja kényén hogy a' ladik legyen habok prédája
Jaj már a' haldokló princznek nincsen életnapfénye!
Csüggedt a' fatumok alatt.. eltünt minden reménye.
Ekkor Eunulphus eszébe jut, és titkon hangzának
Lelkében e végszavai az aggott prophétának:
„—*Viszontagság egyszersmind a' szerencse kárpótlása:*
„*Károly mondom a' dühödött Vézer felbuzdulása*
„*Napjaidat fenyegeti; és a' Fransz nem sokára*
„*Könnyek közt fájlalja hadát, és nem talál urára!*

VÉGE A' TIZENNYOLCZADIK ÉNEKNEK.

JEGYZÉK A' TIZENNYOLCZADIK ÉNEKRE.

(1) Úgy van, te leszel törsöke nagy teutoni princzeknek,
Világ szerte híres, első legjobb fejedelmeknek:
Azon, Burbonoknak. . . . . .

Abban csak nem minden historikusok megegyeznek, hogy a' felséges uralkodó familiák, majd mind a' Szászok hősétől vették származásokat: Robert az Erős, Vitikind unokája volt, Hugues a' Nagy unokája Erős Robertnek; Hugues-Capet a' IIIdik dynastianak feje, Nagy-Hugues fija volt. (Lásd *Aimoin-t* a tizenegyedjki szásad iróját. — Sz: *Foix-t*, *Auquetilt* 's a' t.)

XIX. ÉNEK.

A' Vézernek partjainál istenitől ihletve,
Vezéreitől Vitikind a' hős körűlvétetve,
Már nem bírván semmiképpen martziális tüzével,
Ütközetre parancsolja népét hajnal keltével.
„—Barátim! így szól a' bajnok, mi hír terjedett szélyel,
„NagyKároly végképpen eltünt, azt mondják tegnap éjjel;
„Halála szinte bizonyos; immáris táborában
„Félelem kétségbeséssel mutatkoznak folytában:
„Menjünk azt semmivé tenni." Igy beszélvén, a' szász raj
A' sikra rohan zuhogva, mint a' fergeteges zaj.
Pallosok', dárdák', sisakok' bizonytalan világa
A' porban csillám sugárral hol fel, hol alá hága:
Illy fényök éjjel a' vékony felhők közt csillagoknak,
Mint Phébus pislogásitól ezüst szinben ragyognak.

Vért szomjúhozó düh megyen elől a' hadak előtt:
A' hoszszas csend, és siketes zsibaj borzasztóvá lött:
Mint ama rémítő perczek a' vészek heroldjai;
Hol, míg fekete felkőkkel borúlnak ég boltjai,
A' habok szélyel terűlvén a' tengerörvény felett,
Megállnak 's öszszeszorulnak mint a' lég terhesedet.

De midőn a' Szászokkal tart pokolnak minden hada,
A' Franszoknak táborában mi rémülés támada!
Minő zavar uralkodik azon gyászos hirekre,
Hogy Nagy Károly, a' mint mondják, eltünt legyen örökre!
Haszontalan, mindenfelé, remélvén feltalálja,
A' tábor keresi, kérdi, hol lehet jó királya;
Semmi bizonyost felőle nem lehet puhatolni:
Mi sorsa Monarchájoknak, el nem tudják gondolni.
Suttognak egymás fülibe, remegnek, 's sátorikban
Zavar közt mindenütt e' szót hallják; Károly oda van!
Átkot szórnak a' bajnokok a' napi világokra,
Hogy sehol sem akadhatnak a' fransziák atyjokra.
Szintén mindenik kész a' hőst vélt sirjába követni:
Bátorság helyett csüggedve látszik leverettetni:
Előttök győzedelmöknek már nincs semmi érdeme,
Könnyekkel áztatja bádjatt vasát minden hős szeme.
Illy fájdalom, majd azután szállott szívők' tájára (1)
A' Franszoknak a' jó Henrik halála hallására;
Zokogás közt sirván, földre szegezték homlokokat,
'S viszszakívánták az égtől vesztett királyatyjokat.
Azonban a' nyílt sikságon a' gallus tábor felé
Jőnek Vitikind, 's vezéri, a' mint dühök tüzelé.
Őket észreveszi Gőize: nemes szívét hevíti
A' veszély megpillantása; 's tüstént fellelkesíti,
Összegyűjti az armadát, kiált: — „Franszok munkások
„Legyünk! semmit sem használnak a' silány bánkodások;
„Boszszuljuk Károlyt: siessünk követni dicsőségét,

„Áldozzunk e' nagy embernek meggyőzvén ellenségét;
„Ezzel tudhatunk adózni méltó képpen nevének.
„Ah ez nap bokros fátumi mi terhünkre levének!
„Minden nép, akár miféle; barát, keresztény, barbár,
„E' pillantat óta gyáván, vesztünkre töreszik, 's vár,
„'S így szól: Károly övéivel nincs már; azok nem égnek
„Nagy tettekre, vele szomja kihalt a' dicsőségnek.
„Barátim! ő ha nincs többé, tudja meg ellenségünk
„Legalább, hogy nagy lelkének lángjától miként égünk;
„Emlékezete formálja bajnok tettre szívünket;
„Győzni szaladjunk, hullassuk aztán érte könnyünket.
„De mit mondok! hát valóban, Károly végképpen eltünt?
„Nem, nem! őt hogy még meglátom bennem a' remény nem szünt
„És ha viszont úgy találjuk mint dicsőség' gyermeki,
„Győzvén nélkűle, mi édes örömet szerzünk neki!
Megállapodék e' szóknál: nyelvének tüzessége
Tette, hogy mindenki szíve viszont ujj lángal ége;
Ez a' tábor' réműlését végképpen eloszlatta (2);
És magában azon boldog reményjét táplálhatta,
Hogy Királyát feltalálja, kész minden a' csatára.

Az előcsapat Gűizera halgat mint főbb urára.
Leszáll a' hős bajnokival menten a' harcz mezőre,
Mint az árviz a' többiek utána nyakra főre.
A' végetlen csapatoknak feltüskézett lándsáji
Ingnak idestova mint a' vészben az erdő fáji.
Egymást üti, vágja, sujtja, nevezi, taszigálja,
Az ellenfél most ez, majd más mesterségét próbálja.

PAP KÁROLY dr.
EGYET. TANÁR

'S úgy tetszik a' neki bőszült ütközetnek szörnyében
Felváltva küldik a' halált egymásnak hevenyében.
Mint midőn két duzzadt patak két külön szírt csúcscsából
Leront, összevegyűl, 's egymást kitaszítja árkából:
Egyik a' másiknak hátán hömpölyög, most lökdösi,
Majd tornyosodik, 's tajtékos habbal egymást köpdösi.

Borostyán galyal kerítve, sugárin dicsőségnek,
Elfoglalja táborhelyét Gűize az ellenségnek:
Lábainál meggyőzetve görnyed Benevent' Ura:
Halálosan megsebesült a' fija Atalura,
Sárga mint a' virág égi vészektől elhervasztva,
Véglépcsőjén az életnek áll; d'attól mig nincs fosztva:
Kardjához kap, és még egyszer nyílnak lankadt szemei;
Lerogy, feláll, viszont lerogy — 's tünnek élet jelei.
Gűizétől szalad Nell; útját egy dárda felfüggeszti;
Aldér földre húll; Olifát bátorságát elveszti.
A' derék bajnok előtt már a' Szászok mind reszketnek:
Beront karréjokba, semmit ellene nem tehetnek:
Összolvadni látsznak azok csapásinak sulyától;
Mint a' viszont elérkezett tavasznak hévnapjától
Az aggott hóhegyek, és a' kemény kőjég darabok
Elvesznek a' távól völgyben, 's lesznek puha vízhabok.

Akkor szinte Bozon hátat vet Heristal várának
Bajnokival: ellent senki nem áll bátorságának:
Kardja alatt földre terül Gildász Frizonok feje,
Szemében a' napsugárnak kialszik fényereje.

Gildászt üzvén a' baleset, dühében emésztődik;
Akar díszleni míg élte végképp benem végződik:
Mint a' kialváshoz közel tűzi láng pislogása
Megmeg gyengül, 's ujj gyulással tündöklik pillantása:
Bozonra ront, őt megsebzi: 's már vérében feredve
A' földre hulván, ki mula telyes megelégedve.

Onnan nem meszsze vezeti győzni szokott seregét
Izambart, ki maga elég rémítni ellenségét.
Tűzeivel a' dicsőség látszatik őt fedezni,
A' halál csudálja, 's vele nem bátor ellenkezni.
Egy hunn csapat őt hijában környékzi fenyegeti:
Erő bátorságnak, módja erőnek a' csalt veti:
Mint a' Vezuv magassáról leömlő tüzfolyója,
A' kőszikla darabokat elolvasztván kohója,
Nyit magának lángmedenczét; a' föld tőle rászkódik,
Megemészt minden akadályt, 's iszonyún lehánykódik.
Éppen ezen pillantatban Harald akad szemébe:
Izambárt tegnap hajnalkor, ment az erdő mélyébe,
Hol a' szkandinavi sereg Harald alatt tanyázott,
'S hogy őt öveitől távól ott látta csudálkozott.
„—Nemes ellenség, és vezér, ekképpen szólt hozzája,
„Hogy így kezembe jutottál ez istenid' munkája;
„De győzni veszélyek nélkül, megvívni puhasággal,
„És egy segédtlen ellenfélt elfogni gyávasággal!
„Ah! illy szennyes triumphussal kérkedni hozzám nem fér!
„Nem; e' szírt, melly fejünk felett szintén a' felhőkigér,
„Inkább hirdesse mindenha, nemzetről nemzetségre:

„Itt hajnalkor az ég talált két vezér ellenségre,
„Kik felváltva, barátsággal beszédjeket folytatták,
„Egymást elválások előtt ölelve szorították.

Neki dühödött méreggel Izambárt mint fel leli
Haraldot a' zűrzavarban, lelkét borzadás teli,
Felkiált: — „Harald hasztalan teszed rám ütésidet;
„Senki sem fog engem látni pározni tiéidet.“
Az ellenség sorai közt, mondván, harczolni nem szünt
Azonban; és a' Szkandinav szemei elől eltünt.

De Falder őt nyomon űzi: ő Szava tó partyáról
Jött Haraldal egyesülve lemondván Sziddájáról.
Szidda fejér galambocska egy perczig szerettetett,
De rövid volt e' percz, Falder a' táborhoz sietett.
Gond nélkül szalad: a' midőn Szidda egy folyó mellett
Egy kőszálon áll, Faldernak hol elmennie kellett:
Az állhatatlanhoz így szól Szidda: — „Te hiteszegett,
„Engem mindenha szeretni esküdtél e' szirt megett;
„Esküvésedet felirta Vara szent oltárára:
„Ennek többé foganatja nem lesz Szidda számára.
„Szíved azon távol sziget homokjához hasonlít,
„Hol a' fejér barány, mellyet meszsze földről oda vitt
„A' vándor; 's a'mint beköszönt majd az ujj tavasz napja
„Látja fejér bárányjának mint feketedett gyapja. *

* Dimen szigete egy a' Feró szegetei közül, hol a' fejér gyapjasjuh fekete gyapjat vált esztendő alatt.

„Menj hálátlan, isten veled! De Hela, ki magához
„Szólit, rendeli hogy szóljak így Szidda mátkájához
„A' csalárdhoz: *Ő halálát majd a' habokban leli*:
„Valamint e' pillantatban Sziddát az örvény nyeli;
Igy szól, 's a' folyóba magát áldozat gyanánt veti.
Ő mindenhol Falder lelkét mardosással bünteti.

Izambartot a' mint látja, neki vágtat dühösen,
De bokros lova ragadja majd a' térre sebesen,
És mintha valami gonosz lélek bujt volna belé,
Makacson hánykódik, 's rohan a' Vézer árka felé
'S egyenesen a' vizbe bé... Emlékezzél Sziddára
Falder, bucsuvételekor, 's bizd magadat Helára;
Az örvény alattad nyílik... Egy perczbe nem kerüle,
Hogy mint áldozat a' mélység fenekébe merüle.

Angilbertnek itt Bellona laurusi nem tetszének;
Más mesterséges helyzetet parancsol seregének,
Szét szórván ellenkezőjit; kardot senkire nem von:
Akar merre tart menni kell testből rakadott halmon.
Vér patakok lábainál rémítőn duzzadoznak:
Triumphusi a' győzőnek illy rút hasznokat hoznak!
Fene dühét az embernek majd átkozván Angilbért
Hogy seregét összze vonja befutja az ellen tért.
Eltávozik övéitől: egy Lombard őt szemléli;
Angilbertet a' csatából egy szökevénynek véli,
A' tüzes Ervill utánna; beéri 's ekként kiált:
„—Iramlasz gyáva! Hazádra nem de már gyalázat szált!

„Megállj! — Itt vagyok: ekképpen viszonoz a' hős: rajta
„Közelits csak... Tüstént erre mint két oroszlány fajta
Egymásra rontnak: de midőn Ervillre rálódítja
Bárdáját Angilbert őtet nyergéből kitaszítja
Vére csurdogál homlokán... Angilbert ssíve lágyúl.
Leszáll lováról, csendesen majd a' nyíldárdához nyúl,
Azt kirántja 's ellenségét, a' földről felsegíti,
Pánczélját öszszekötözi, lovára felülteti:
„—Ifju Lombard! menj, szükséges vett sebedre gondolni!
„Győzni szép, igen szép! azért kár volt mást kigúnyolni;
„Az ember, bár ellenségem, mindég felebarátom,
„Ezen tettem tanuságúl szolgál neked azt látom."
Igy szólván, ott hagyá Ervillt teljes csudalkozással,
Vélvén hogy ős élni fog majd illy hősi fogással.

De minden hősök között, kik urokat felyűl múlni
Szeretnék a' viadalban, Robert az a' ki dúlni
Kegyetlenűl magát elszánt, és mint a' tüzes villám,
Sebbel, váratlan ront oda, hol több az ellenség szám:
Mészárlás közben keresi, harsányan kiáltozza:
Tassillon! Tassillon! 's csata piatzát így futkozza:
Fáradságában úgy látszik ujj ereje nőttön nő,
Hiszi, boszszu mérgét öntvén, őt látja a' kedvelt nő.
A' szeretet, és dűhösség ragadja tébolyodton:
Reszket a' lég a' mint bőgi: *Tassillon!* jőjj *Tassillon!*

Gűize győzvén ellenségét, előtte megszalada;
De Vitikind ottan termett 's mindjárt ujj lelket ada:

Összeszedi, 's maga viszi a' dicsőség helyére:
Rabutinnak, Satofortnak 's sok derék fransznak vére
Vitikind kardjától ömlik, 's a' világból kimulnak;
Buzgánja alatt Atignac, Ulmazi földre hulnak;
De alig hogy győzedelmét minden felől mutatja,
Azonnal kétségbenejtő bánat szívét szaggatja.
Sorban vívott a' fiatal Nardim szépek remeke (3),
Ez a' tiszta szerelemnek természetes gyermeke;
Atyja Vitikind a' nemes: ez őt forrón szerette,
Mert felséges nemzőjének nyomdokait követte.
Meggörnyedt Nardim gőzölgő paripája' nyergében:
Semmi veszély nem támaszthat rettegést hős szívében.
Tökélyel végzett szépsége, kóránti bátorsága.
Minden jelenti hogy fényes születési nagysága;
Jaj a' vad bajnok Izambart egyszer csak neki rohan;
'S e' kevély ellenség, által élte tüstént oda van:
Lehull sisakja véresen, halaványság borítja
Arczájának szép vonásit; de markába szorítja
Fegyverét: előtte semmi halál leselkedése
Éltét drágán adja — de jaj hasztlan erőlködése,
Izambart őt összezuzza rettenetes vasával.
Nardim kiált:—„Nagy istenek!.., E' felkiáltásával
Csapkodja távól a' léget: Vitikind arra felé
Rohan sebess vágtatással: de mi réműlés telé,
Midőn látja kedves fiját a' földön haldoklani!
Mi látomány! azon kardot, mellyel vérét ontani
Izambart elég kemény volt, éppen akkor rántatni
Viszsza fija mély sebjéből, 's vérével borítatni.

Vitikind a' fransznak esik, és győzhetetlen karja
Sulyával boszszúlni kedves fiját menten akarja,
Hoszszasan tart a' viadal a' két ellenfél között;
Erővel mesterfogással egyik mással mérkőzött.
„—O rettentő nap! így kiált a' Szász, legyél örökre
„Jegyzett, 's fijam emlékére nyúlj végetlen időkre,
„Boszszuállásom beszéld el a' jövendő világnak!"
Erre dühe 's bátorsága legfelsőbb fokra hágnak:
Feszült karokkal emeli kardját ellenségére:
Azt halálosan megsebzi, árviz módra foly vére;
De a' szász bajnok a' mint jött kegyetlen furiába,
A' gaulnak nem hagyja hogy itt menjen halál torkába:
Hátul a' lovához — mellynek oldalát sarkantyúzza —
Izambart lábát kötteti, 's félhaltan zuzza huzza.
Hoszszu panaszos kiáltás, o boszszu dühössége!
Halkal ki ront a' bajnokból; még nincs éltének vége.
Te boldogtalan Izambart! félig nyúzott tagjaid (4)
Hogy szakadnak szét a' rögben, hogy szóratnak csontjaid
Egymástól meszsze! kerengnek majd azok körül sasok
'S élő koporsóid lesznek azoknak éhes hasok.
Látván a' téren Vezerök' marczanglott tetemeit
Izambart csapatja; tovább titkolni félelmeit
Nem tudja: szélyel szóratva tart a' közel erdőnek:
Egy győzedelem kettőt szül, ha okos, a' győzőnek,
Használván a' jó szerencsét: így Mondragánt kergeti
A' megfutamlott franszokat, 's magát közikbe veti.
Minden felől véres utat nyit a' Hunnus magának:
Olmár akarja gátolni: czímere paizsának

Ámorocskák rajja: neki Mondragánt ekként kiált:
„—Gyávaság, erő, gondolod nállad szövetségben állt!
„Menj, hiszem karod nem való fegyver sulyát emelni
„Ámorkáid a' pokolban majd tömjént fognak lelni;
„Szaladj tehát!“.. Omár fejét erre ketté hasítja.
Artust barátjának este boszszullásra indítja:
Mondragánt őt észre veszi: — „Jaj te vakmerő pára
, Igy szól, ha csak ugyan sietsz Mondragant' halálára;
„Egy követre van szüksége hirűl adni pokolnak,
„Hogy ő megy; indulj hát, téged kiválaszt szószólónak!
E' gúny szavakra lándsáját Artus felé tegezi,
Magától lódítja 's azzal torkát által szegezi.
Artus ledűl; a' világot zavarodott szemei
Már nem látják; odébb dúlnak a' vad Hunn fegyverei:
Vitikindel találkozik; 's ekképpen szól hozzája:
„—Herczeg, életed ok nélkűl mért a' vak sors' koczkaja?
„Katonájid, kik mellettem nyüsögnek a' csatára,
„Segítség helyett karomnak vannak akadályára:
„Vezettesd őket jó távól a' harcznak mezejétől;
„Többet várj, mind mindnyájától, Mondragánt fegyverétől.“
Mondván: sehol lépéseit semmi tárgy nem gátlotta,
'S ereje kevélységével magát párosította.

Heidelberg Szklávok királya serege jobja felől,
Mint győzedelmes nagy hírét neveli minden felől,
Vaskos karjaival, bízván magát egy vas karóra,
Mint Jupitert festék hajdan, midőn menykőket szóra,
Heidelberg Óvált meglátja: nyergéből azt kiveti

Könyedén, 's egyik kezével a' légben lebegteti;
És majd elunván a' testet az nërben tartani,
A' halottak halmaira lódítja haldoklani.
Egykor Alcides is, midőn elhagyná az életet,
Szintén így büntette Lychast a' hitszegő követet:
Megragadá Lychast, 's löké magosan az ég felé,
A' szelek' kényére hagyá, 's majd a' tenger bényelé.

Szintén ekkor Irmensúl is egy druida köntösben
Vitikindhez megy; 's illy szókkal gerjeszt tüzet a' hősben:
„—Rettenthetetlen Monarcha! tiéd a' győzedelem;
„Az ellenség csapataid előtt szalad, 's félelem
„Környékzi: minden ellene . . Végezdbé most munkádat."
Igy szólván, a' hős lelkébe dühös mérget okádott.
Nem lehet látni csak halált, csak kiáltást hallhatni:
Még a' pokol is bámulást látszik erre mutatni.

A' mészárlásnak istene, kegyével a' Szászokat
Ápolván, egy vész távolról rémíti a' partokat.
Éjjeli fátyol fedi bé csak hamar az egeket,
Ezek' világinál űzik vágják ellen feleket.
Fent a' levegőben a' por meteornak összegyűl:
Villog azokban a' kardél, 's a' tábor felett csenđűl *.
Gyuladott az életege, 's azt mutatja szemeknek,

* Az annalisták szerént lángoló paizsokat, égő pallosokat láttak akkor a' levegőben összecsattogni, viszsza penegni, és dörögni.

Hogy a' nappal kölcsönözi világát éjlepleknek.
Duzzad orkánok haraggal hajtják a' fellegeket;
Utat tör a' villám rajtok, áthasitván kebleket;
És a' szem, átnyilásain, az eget megpillantja,
'S ujj ég látszik a' felhő közt mint a' tűz azt lobbantja.
Szél, jégesső, víz, fergeteg, menykő küzdnek egymással,
Mellyik rémítse legjobban a' földet pusztitással.
Nem volt illyen iszonyatos zűrzavarja a' légnek,
Midőn Romára dörögvén parancsára az égnek;
Latium rémült lakosit fátyollal terétette,
'S Romulust a' vészközepén végképp elrepítette (5).
Égnek az erdőknek fáji: villámok csatájában
Hoszszú lángüstökök nyulnak fel az ég magossában.
Hömpölyög a' sűrű chaos: a' levegő csattogva
Rémit, ront, pusztit mindenhol, a' halál rág morogva:
Kétségbenesés foglalja lelkit a' bajnokoknak,
Gondolván hogy a' mindenség lesz prédája lángoknak.
Az elemek egymás ellen a' mint így kikeltenek,
Felkiált a' Hunnus király: — „Nevetséges istenek!
„Mit tesz ez a' csetepaté! menykövek rest királya!
„Rémítsd udvarod, 's békéjét hadd hogy a' föld találja!
„Azt gondolod hogy megmászni kivánjuk egejdet?
„Légy nyugott! Valóban szánlak: iszonyú tüzeidet
„Kétség kűl a' tőled félő valóknak szoktad gyujtni
„Mert azokat, kik ellened kelnek nem mered sujtni."

Átkozott pokol mesterség! a' pusztitás ostora
Dühétől a' baloldalon vesz csak a' franszok sora,

Elszórt seregeik között villámlik istennyila,
Az ég fejökre szakadni látszék a' föld megnyila,
Abból ezer patak rohan felduzzadott habokkal;
Sátorikat szétszaggatja, nem birnak zászlójokkal;
És az oldott elementum mindent összegázola,
A' halál tarta csak velek, más minden elpártola.

E' szörnyítő csudák alatt még is sánczaik felé
A' fransziákat vonulni Gűise menten rendelé.
Engedelmeskedvén azok vezéröknek indulnak
Carréban; 's az elenséggel gyakran szembe fordulnak;
És a' midőn viaskodva sánczaikba jutának,
Viszsza vonultokban szinten a' győzők ők valának.
Üdvezli még is vezérét népe Germaniának,
'S hiszi hogy győzedelmesek a' Teutonak valának;
De Vitikind nem, mert a' mint győzedelmét fontolja,
Szól:—„*Károunkat illy szerencse még helyre nem pótolja.*"
Igy volt hajdanában Pyrrhus, születvén nagy tettekre
Midőn Asculumnál rontott a' Romai sergekre,
'S őket hátra taszította: tüzes bátorságokkal,
Bajnokai büszkélkedve kiáltoztak illy szókkal:
„—Az ütközet meg van nyervel—Barátim hogy, ha teszűnk
„Illy dicsőségre még egyszer szert, szólt Pyrrhus, elveszünk (6).

Veszteségét a' Franszoknak Brága hárfán danolja
Ekkor hangosan. — „Irmensül! dicséretét igy szólja,
„Téged a' pokol üdvezel: szavad a' mint hallattad
„Gűizet övéivel mostan először futamtattad (7).

„Végképp veszett a' Fransz, minden világosan mutatja;
„Nem győzi már a' Szász őt, csak igájába fogatja:
„Vállaszd el a' csüggedt tábort meglánczolt királyától,
„Törd öszsze; még egy ütközet, 's pokol ment lesz hadától.“
Irmensűl a' mély örvénynek közepében Freyához
Repűl; és illy formán beszél Ámor királynéjához:
„—Csupán csak Ulnár egyedűl még a' kitől tarthatunk;
„Ha tetszik, általad tőle még ma szabadulhatunk.“
„—Utálom mint te sőt inkább, Ulnárt a' hitszegettet,
„'S nem tudom az ég kegyébe hogy és miként férhetett;
„Az őt íhleti... — Rettentőn jelent szemei előtt;
„Hiszi hogy egy istenségtől hatalmasereje jött:
„Égő lángját buzgalmának ez altatja melyében,
Értelmét csalja, rettegést támaszt csábult lelkében.
„Megtévedett érzékiben kétségbenesést gyulaszt
'S hiteti hogy valami nagy való tette vele azt.
„Hogy istenektől elpártolt jármának meggörnyedett.
És fenséges helyzetéből illyen mélyen sülyedett.
„Tehát, őt ha lehetséges kötözd meg vas madzaggal,
„'S ütésidtől veszszen Ulnár.“ Igy szólván e' haraggal
Duzzadt csudát oda hagyta Freya; majd fellökődik
A' mélységből, 's áldozatját mint végezze tűnődik.

VÉGE A' TIZENKILENCZEDIK ÉNEKNEK.

JEGYZÉKEK A' TIZENKILENCZEDIK ÉNEKRE.

(1) Illy fájdalom majd azután szállott szívők tájára
A' Franszoknak . . . . . .

A' Franszok fájdalma 12-dik Henrik halálának hallására olly éltékeny volt, hogy sokan a'miatt bánatjokban meghaltak. *Devic*, Calais igazgatója e' szörnyű hirre felsohajt; majd szemeit a' földre szegzi, gyászos hangon felkiált: — Én nem fogom Uramat felyűl élni! 's erre életnélkűl összerogyott.

(2) És a' tabor réműlését végképpen eloszlatta.

Friss emlékezetben lehet, hogy Haéder elakarván Gűizét Leonora által csábitatni, már előre látta a' jövendőben, hogy ő fogja összeszedni, és megmenteni a' francz-armadát. Károly eltünte után Haédernek jövendölése betölt.

(3) Sorban vivott a' fiatal Nardim szépek' remeke,
Ez a' tiszta szerelemnek természetes gyermeke.

Vitikindnek valóban volt egy természetes fija, kit némellyek *Diolás*nak, mások *Nardim*nak neveznek; és a' ki igen jelesen harczolt atyja szemeláttára; arról hogy hova lett, a' Historia nem emlékezik.

(4) Te boldogtalan Izambart! félig nyúzott tagjaid
Hogy szakadnak szét a' rögben, hogy szóródnak csontjaid
Egymástól távol! . . . . . .

Természetében van az egy indulatos hérosnak, hogy ő valamint nagy virtusok úgy nagy vétkek elkövetésére könyen hajlandó; és ez a' Contraszt, mi a' poësisnak annyit költsö-

nöz, teszi Achilles caracterét olly tündöklővé. Voltaire szokása szerént a' régiekből csufot akarván űzni, felkiált az Orleansi szűz versezetében:

On pleura moins dans la sanglante Troie
Quand de la mort Hector devint la proie,
Et quand Achille, en modeste vainqueur,
Le fit traîner, avec tant de douceur
Les pieds liés, et la tête pendante
Après son char qui voloit sur desmorts.

Nem sirtak olly nagyon a' véres Trojában,
Midőn Hector állott a' halál markában,
És Achilles ez a' szerény győzedelmes
Hectorhoz volt ollyan nyájas és kegyelmes;
Hogy őt szekeréhez fejcsüngve csatolta
Lábainál fogva, 's holtakon hurczolta.

De nem gondolván ezen hires philosophusnak gúnyolásaival, azt jegyzem ide csupán, a' mit egy nevezetes irónk mondott: „ — Eleget vesződtek a' régieknek lelki tehetsé„göket utálatba hozni. Ez fog sorsa lenni ama nagy kép „figurának Homerusnak, a' mit az ember észre vesz az évek „háta megett. Őt néha behomályosítja egy összedült század „porfellege, de mihelyt a' felhő eloszlott, azonnal kezd a' „felséges szobor kitünni, melly még nagyobbra nőtt, hogy „az ujj romladékokon uralkodjek."

(5) Romulust a' vész közepén végképp elrepítette.

Romulus kimenvén Rómából hogy áldozatot tegyen, az ég megsötétedett, a' nappal helyt adott az éjnek, szörnyű vészszel sűvöltött az orkán, az emberek megfutamodtak, csak a' Senátorok maradtak és Romulus eltünt. Az égi háború megszünt, a' nép viszsza tért elő kívánta királyát: — „Én „őt láttam, mondja Proculus, egy legjelesebb Romai polgár, „én őt láttam dicsőségben ragyogni, 's az égbe fegyveresen „felemelkedni: tegyünk neki ezentúl isteni tiszteletet."

(6) Az ütközet megvan nyerve! — „Barátim, hogy ha teszünk, Pyrrhus szólt, illy dicsőségre még egyszer szert, elveszünk.

Halicarnassusi Dénes szerént Pyrrhus Eacides fija viszsza nyomta Asculum mellet a' Rómaiakat; de a' Romaiak vesztesége nem tiszta, 's felvilágositva nem volt; és a' mint Pyrrhusnak egyik karja egy lándsa döfés által megsebesítetett, 's győzedelme miatt magát magasztaltatni hallotta, felkiáltott: — „*Baratim! még csak egy illy győzedelem, és „mi oda leszünk.*

VÉGE A' TIZENKILENCZEDIK ÉNEK JEGYZÉKEINEK.

XX. ÉNEK.

Azonban a' Fransziáknak rettenthetetlen hőse,
Kit rohanása haboknak idestova lökdöse
Romladozott ladikjában, görnyedve vasaiban,
Várja csak a' halált a' mi határt szab kínjaiban.
A' vizek kűlszínén, mellyet a' szelek hánykodtatnak
Sűrű sötét fellegekkel az egek be vonatnak,
Eltünt a' horizon, szaladt a' part: a' menny zúg dörög,
Két oldalon az örvényből rémülés kihömpörög:
Éjszak váltja fel a' nappalt, villámok gyuladási
A' hév légben lesznek az éj' világító lámpási.

Nyomattatván a' szelektől egy meredt kősziklának
A' bárka, annak oldali a' víznek megnyílának,
És Károly védelem nélkül a' ladik fenekében
A' halált látja lábánál a' habok örvényjében.
O jaj! hát még lelkét minő fájdalom marczanglaná,
Ha pokolnak gonoszságát abban is meghallaná.
Hogy éppen egy illy égi vész terhelvén jobbágyait,
Éjszak királyai előtt futamtatta gauljait.
Lángba borulni továbbá látja az élet eget,
Villám barázdák vonási szaggatják a' felleget:

Egy ezekből a' csónakra sújt, és belé fordítja
Vezetőjét a' habokba: most már könyen inditja
Sülyedő bárkáját a' vész, ő lánczokkal terhelve:
„—Folyam!a'szerencsétlennek igy hangzik bádjat nyelve,
„Siess megnyitni sirodat, melly úgy is rám szájat tát;
„Ulnár engemet elhagyott.“.. De mi féle csudát lát
Azonnal!.. Egy sebess hullám' kömpölygő tetejében
Egy könyű ladik hányatik fent a' víznek mentében;
Abban egy aszszony; homloka fejérrel fátyolozva,
A' szélvész közt ladikázni látszatik játzadozva:
Semmitől sem háborodni tetszett csendes nyugalma.
Hátrál a' vész, arra mintha kiterjedne hatalma.
Csillag ragyogással diszlik szépsége méltósága;
Az egeket bámulatba hozza derűlt vigsága.
Hajladoz kellemetesen evedző lapátjára
Nem gondol a' hullámokkal, nem hajt a' lég' lángjára
Ugy tetszék, midőn a' nyílt víz felett csúszván gázolna,
Mint egy istenaszszony, ki a' tengernek parancsolna.

E' mennyei látományra a' Monarcha felkiált:
„—Ulnár te vagy? lehetséges? Károly téged feltalált;
„És én vélhettem mostanság, felejtvén hatalmadot,
„Hogy nem segítsz, 's benned vetett reményem ellankadott!
„Ó legnyájasb szeretetnek halhatatlan csudája,
„Titkos lény, kinek elmémet felyűl múlja munkája!
„Ulnár, egeknek angyala, kerűlvén tekintetem,
„Velem fogsz lenni mindenha: MINDENHOL, ÉS SEHOL SEM!“

Igy szólván: fokonként a' mint ladikja kedvessének
Közelített, a' háborgó habok azzal küzdének
Hasztalan; bár a' levegőt fekete vész zavarta
'S távolról az esméretlen vonásit altakarta;
Nagy Károlytól szólíttattván a' hív az imádott nő.
Azt megnem esmeri.., hanem érzi bizonnyal hogy ő.

Csendes homlokát szegezvén a' szél csapkodásának,
Ingó ránczait felnyitá mennyei fátyolának
Ulnár, 's csak hamar azután Nagy Károlyig eveze
„—Nézz! bátor a' felleg alatt a' villám ellenkeze,
„Ulnárt még is a' vész, bámulsz, elődbe vezeti
„Duzzadt vízen, melly lábadnál magát öszsze töreti.

„Én téged megintettelek az olálkodás előtt;
„Druidádnak jó tanácsesa sikeretlen miért lött?..!
„Érted küzdvén, rád vigyázván, sorsod magához csatol
„Mindenütt és szakadatlan: SEHOLSEM ÉS MINDENHOL."
Igy szólt: a' Princznek ladikja megállapodik erre:
Ulnár hozzá megy, —„O Károly tekintesz akár merre,
„Bámulásodat nem tudod miattam eltitkolni,
„De a' szeretet nagysága mindennel kész trutztzolni!.
„Ah! szeretném magam látni valamelly pusztaságon
„Egyedül veled, 's tölteni éltemet e' világon!
„Tüzemmel táplálni téged, és sorsomhoz csatolni
„A' tiédet, 's a' kerek föld szeméből elrabolni.
„Mit gondolok én az éggel, az egész természet mi!
„Düljön ki sarkából a' föld bátor, előttem semmi:

„Csak hogy a' mélység fenekén hozzád lennék kapcsolva,
„És a' chaosz felett usznék tégedet átkarolva!"

Ezen szókat ejtvén Ulnár, a' Monarcha lánczait
Megoldozza, 's bárkájába veszi fogván karjait:
Ugy tetszik szavai kezdik kiderítni az eget,
Világító fénysugárok szétnyitják a' felleget.
Tisztúl a' meszsze horizon, az orkáni dühösség
Helyét azonnal felváltja legédesebb csendesség.
A' menydörgés a' levegőt távol alig mozdítja,
Nem tudni minő hatalom azt a' földbe taszítja:
Az ordító hab kitárja gyengéded hullámait,
Csak a' zephir hajtogatja már a' víz külránczait:
Gyémánt csillaga nappalnak a' világot bájolja
Gazdag tűzfényével, 's mint egy folyam árja befolja;
És már a' sokkal mosolygóbb, és sokkal tisztább égen
A' csendesség szélyel lebeg a' kék mennyei légen.

Azonban Ulnár ladikja ér a' folyó szélére,
Megint ujj kétségbenesés: szálván a' víz révére
Károly szirtok közt; mellyeket sűrű fák környékzének,
Ulnárt követné, de lépti hasztalanok levének;
Szeméből eltünék menten a' nappalnak világa:
Erő nélkül lehúll a' hős egy tölgyfának tövénél:
A' halál körűlte, 's hiszi, hogy van élte végéné
Ulnár lánczait mint ódta, felnyittotta sebeit;
Vére megindult; fájdalma nőtt, nem bírta szemeit,

Nyelve némúlt sohajtása melyében felakadott,
Reszkettek tetemi, látván, hogy Ulnár elszaladett;
És magában ekképpen szólt esdeklő tekintettel:
„—*A' halál semmi, de minden, Ulnár ha te hagynál el.*"
Haldokolván, őt környékzik a' vadonnak szírtjei,
Csak Ulnár láthatására nyilnak ollykor szemei:
Legkisebb hangját hallhatni figyelemmel van teli,
Ohajtja buzgón őt, 's minden mozdulatit füleli:
Azt mondhatnák, hogy csak Ulnár története' birája,
Mint a' vészeknek parancsol, úgy a' halál kaszája
Előtte tompul; és most hogy druidája karolja,
Megállapodik éltére köszörült, 's nyilt ollója;
És úgy tettszett, legörnyedvén égő szíve tárgyára,
Szerelem lehelletével létet szór Károlyára.
Ulnár feláll, de micsoda tüneményes látomány!..
Egy archangyal a' felhőben száll, mint égi szivárvány,
Ambroziát hint távolról egy virágdombocskára.
Ámornak vélvén, közelebb szalad imádására
Ulnár, 's mondja. „Szabaditsdmeg győződet, mindenemet!
„Ölj meg engem, csak Károlyba plántáld át életemet:
„Ah! halálom nem lesz halál csak ő belé költözöm!
„Venus fija, lásd előtted könnyeimet öntözöm:
„Valóm már az övé, létem csupán az ő létele,
„Szívem szívében él: erőm benne fogyott, 's elnyele:
„Kívánságait ohajtom, estén fájdalmim nőnek:
„Ámor szívöket egy testbe zárd e' két szeretőnek"
Igy szolván, valami villám barázdát vont a' légben
A' mennyei látvány eltünt már az égi térségben,

És lengő gőz mutatja csak még a' bámész szemeknek,
Hogy egy darabokra szakadt felhő tart az egeknek.

A' dombra, honnan az angyal a' légbe felhalada,
Valami balsam illat hullt; Ulnár oda szalada.
Szapora fű hatalmas, és drágalátos gyógyszere,
Mellynek ő tudja csupán mi hatása, mi ingere;
Ott a' hőshöz közel, Ulnár mellett csoportosan nő:
Azt ő mi móddal használja hirtelen eszébe jő:
A' füvet facsarja, 's abból kivon mennyei nedvet
Azt a' Monárchának nyujtja 's bekeni a' sebredvet;
És mindjárt e' pillántatban, o csudáknak csudája!
A' sebeket összevonja a' szer hatós munkája,
Erejben szélyel szalad valami tűz csermelye
'S azzal viszsza jő mind teste', mind lelkének ereje.

Károly felál, 's Ulnár felé intézi mozdulását...
Egek! ő már eltünt; 's mint a' Vézer sebess futását
Folytatja, mellőzvén partját azzal meszsze halada
Ulnár a' víz mentén. Akkor pokol hatalmas hada
Ellene tör: az égből száll egy tüzes büdös golyó
A' druida lábaihoz: erre meg áll a' folyó,
Valamint ő is: háromszor kerüli meg a' szűzet:
Egyszerre csak ketté pattan, 's szét szór lángoló tüzet,
Sárgás és kénkővel terhelt gőzt; kebléből hirtelen
Ki úsz egy véres tüneméuy: ennek képe szertelen.
Háromszori szív rémítő kiáltás hallik hoszszan:
„—Reszkess! hozzád a' pokolnak küldötje már jelen van:

„Az idő betelyesedett: bűnhödésnek papnéja,
„Hatalmad megszünt: boszszut áll az erdők vadásznéja.
„Apolló huga volt hajdan, ki téged megprobála,
„Hatalmát veled megosztni ki meltónak találá.
„Ezen hatalmat tetőled mai nap megtagadja,
„Gyenge halandó voltodat ezennel viszsza adja.
„Hol van a' bájoló sceptrum, melly mellett az volt szándék,
„Hogy istenid' szertartásit védjed, hol ez ajándék?
„Egy szerelmesnek kedviért hazádat vallásodot,
„Mindent megcsaltál, ugyé te hitszegett, tébolyodott!
„E' vadonnak köszírtjein Diana parancsára
„Bezárom neked az eget, 's nézel pokol' torkára."
Igy szólván; a' rettegésbe jött, 's bámész Ulnár felé
Lángoló gőzt lehell, mellynek bűze a' léget telé;
És hirtelen fekete vész zivarja közt eltüne,

Azonban a' pártolt angyal kinek csalárdság büne
Károlyt az erdőn kísérti; de az ég van mellette:
Valami balesetű zaj füleit érintette.
Halgat... a' levegő hangzik... megy ama folyó felé,
A' hol Ámor karjai közt életét ujjra lelé.
Mit lát ott? igazságos ég!.. a' révben haldokolni
Ulnárt lelketlen: a' parton távolról levonulni
Egy kénköves ködöt, 's annak párolgó maradványját.
Felragadván ezen gyászos helyről szive bálványját,
Azt viszi Károly egy szomszéd halmocska tetejére:
Ulnár felnyitja szemeit . . . de jégrémség melyére
Szálván a' szűznek, úgy tetszett mostis egy tündér állott

Mellette: majd fájdalmas hang kebeléből hallatszott.
Mint egy tébolyodott magán kűl és kétségben esve
Látszik, hogy a' nem halandók sorából le-van-esve;
És maga körűl nem mervén tenni egy pillanatot,
Mint a' pártos angyal, ki az egekből lehányatott.

Bámul, remeg Károly, 's kiált: —„Mi helyzetedet látom,
„Ulnár drága szabadítóm, kedves égi barátom! . .
„—Megállj, őrűlten szól a' szűz, kíméld gyengeségemet!
„Nem hallád a' hármas hangot, melly rémíté lelkemet?
Hallja Károly e' zavaros beszédet: pillantása
Látja mint tébolyog, mi nagy elmeháborodása,
Kérdezni nem meri, csak ezt mondja: „Te félsz éntőlem?
„Mért hagyál el innint engem, mért szaladál előlem?
„Távól tőled azt akarod muljak ki fájdalmakkal?
Csendesebben mint az élőtt, de reszkető szavakkal
Ulnár őt félbe szakasztja: — „Hogyha szívedből szeretsz,
„Te Károly engem egyedűl csupán boldoggá tehetsz.
„Szabaditsmeg!.. te teheted.. Vesdel Ulnár gyűrőjét."
Mikint bámul ezt kívánni imádott szeretőjét
Hallván: a' gyűrőt elvetni, meg szegni fogadását,
Mindegy; 's Ulnár teheté most illy szörnyű rendszabását!
„—Ah, kegyetlen! mondáKároly, mért mentéd meg éltemet!
„Hogyha vesztem barátomat, ujjra vesztem létemet.
„Hát nem rendelhetsz egyebet, csak illy bünt kedvesednek?
„Ne légy rabja, kérlek Ulnár, alávaló hitednek!
„Téged szólít karjaim közt az Isteni-végezet
„Egy thronusra." Majd azután az egekre szegezett

Szemekkel: — „Nagy Isten! kiált, választottid rangjára
„Méltoztasd emelni! nézvén e' pogány virtusára,
„Fogadd kegyedbe: szünjön meg Ulnár vak buzgósága!
„Ah! ha valamelly szívnek van e' földön megyországa,
„Ulnár bizonnyal azzal bír!" Ezen lelkét érdeklő
Beszédre feláll lesütött szemekkel a' halvány nő.
„—NemesKároly, így szól, eddig szerencsédet munkáltam
„Mint isten, 's éltedre törő vészekkel szembe száltam:
„Szerelmedért tettem mindent, érted mindenem veszett."
E' szók után a' part mellől csendes lépéseket tett
Ulnár az erdő mélyébe, mellynek sűrű lombjain
Által nem látszott a' fénylő nap az égnek boltjain.
Nem meri többé kérdezni, bús titkait tiszteli:
Károly érette kérését csak Istenhez emeli.
Utánna megy: Ő tébolyog nyugtalan lépésekkel:
Ábrázat vonása csendes, de szíve telt vészekkel.

A' hőst fák, galyak, kőszirtek, semmi sem hátráltatja;
Kíséri nyomán a' merre tart e' fatum magzatja:
Ekkor hirtelen valami panaszló bájhárfának
Édes hangjai a' tulsó partokról hallatszának:
A' hőst bús gondalatiból ezek felrezzentették:
Halgat... Az elsőket tovább más hangok nem követték,
A' Druida megáll: — „Károly! ekképpen szól hozzája:
„E' panaszos érzékeny hang az istenek nótája,
„A' vadonnak geniussa halálom énekeli:
„Reptében a' lelket illyen égi conczert tiszteli."

Egy vén tölgyfának tövéhez, a' liget árnyékába
Ált, burkolván magát egy bard szürke tunikájába:
Hárfája kezében, csendes vídámság homlokán ül:
Úgy tetszett hogy tekíntete lángsugároktól hevül:
Görbült az időtől teste, de lelke fagyos nem volt,
Fejér szakálla lecsüngött hoszszan a' mint meghajolt.
A' Druida szemmel tartja, halgatással csudálja:
Károly felé tárt az öreg, zengvény arany hárfája:
Nem lát senkit maga körül, 's ujjolag énekeli
Elébbi dalját, 's az égre szemeit felemeli:
„– Egeknek nyájas conczertje! szent tavasz ídvezellek:
„A' vadon tavából bujnak fántomok; édes szelek
„Lengedeznek szélyél, a' bárd míg énekit folytatja,
„Az életég elbámul 's azt mozdulatlan halgatja.
„Mi az elmult, halhatatlan hárfáján ha nem pendült
„A' bárdnak, annak világa elhunyt, szobra öszszedült
„Ha szavam a' régi hősök emlékezetét szólja,
„Hasztalán a' halál madár azok' fényét mocskolja. . .
„Ah! de már végképpen eltünt a' bárdnak szerencséje;
„Nincs barátom, énekemhez nem járúl szép igéje.
„Édes fejér galambocskám a' csendes völgy ölében
„Lelked ellehet mint illat letört virág keblében
„Amott, estén a' szírt alatt . . . mit tehetek ellene!
„A' nyájas szerelem szűze többé meg nem jelene.
„Fák, erdők, isten veletek! majd majd mint gőz oszolva
„Árnyékom felmeszsze repűl tőletek, panaszolva.
„Isten veletek szent tölgyfák, és fényves bérczezetek!
„Lombotok közt égbe vinni lelkemet ne késsetek!“

Ez utólsó szókra sárgult, gyengűlt, megmerevedett
Ulnár, 's a' multak emléke szívében felébredett;
A' szerencsétlen magával nem bír, 's mint tusakodik;
Erő nélkűl egy szirt mellett a' földre tántorodik.
A' monarcha megrettenvén, őt kérdezi szólítja:
Ulnár igyekszik rejteni mi lelkét háborítja.
„Ah ez a' hang, így szól, szívem miképpen marczangolja!
„Atyám bard volt" . . . és fájdalma többet mondni gátolja.
Ulnár elhalgat . . . majd hoszszas szomorú halgatása
Után eloszlik szívének elébbi hánykódása:
„—Károly! a' mint magához jőn a' szűz, így kezd beszélni,
„Míg száműzéssel e' helyet, tőled távol, cserélni
„Örökre fogom, halgassmeg; gondolom fogsz rémülni.
„Egy bardtól egy görög nőnek esett engemet szülni.
„Átplántálva történetből a' titkos szerelmesek,
„Hajdan Eresburg környéken éltek mint nős jegyesek
„Egy sötét barlang gyomrában: mint a' pár ott mulatott,
„Azoknak semmi halandó titkokba nem juthatott:
„Elrejtve van előttem is éltök, 's balestök szintén;
„Csak azt tudaták meg velem, hogy e' bájkörnyék mentén
„Az anyám papnéja vala régentén Dianának,
„De egy korán halál gátlá virágzását napjának.
„Engem apám az erdőnek barlangjába nevele;
„Már korán gyermekségemben Diánának szentele:
„Ő kerűlvén az emberek hitszegő társaságát
„Irmensűlt szolgálni mint pap, 's druida szánta magát.
„Tisztes ruhája, homlokán a' gyöngygaly, 's hofátyola:
„Fiatal koromnak benne minden gyönyörű vala;

„És midőn ő lesujtatott az istenek bárdjával
„Ulnár betakarta magát druidák ruhájával.
„O Károly kedves! úgy tetszik mintha mostis hallanám,
„A' mint egy zúgó pataknál, nem figyelmezhetvén rám,
„Arany hárfáján miképpen zengette a' gaulokat,
„Azoknak az istenektől származott ősatyjokat.
„O Károly ő származását azon gauloktól vette...
„Ulnár a' tiéd is egy gaul."... E' beszéd megillette
A' királyt, és felkiáltott: — „Ulnár született és él
„Károlyért; az ég önmaga ajkimon hozzád beszél:
„Valamint Istenem, szint úgy országom legyen tiéd:
„Eddig te gyámolítottál, téged mántúl Károly véd:
„Mint egy másod Eudoxiat elvezet hazájába (1),
'S triumphusi közt veled ül a' Césárok thronjába.

Igy szólott; 's tűzvillámokat hánytak pillantásai;
De hallgatván; a' jósló bard hárfájának hurjai
Sohajtozva zengedeztek panaszló búhangokat.
Közelít a' bard csendesen, 's látja a' bókolókat
„—Nemes leventa! beszél ő, világnak ékessége!
„Szavad annak semmítése, mosolygásod bővsége!
„Álmadék a' Császárokról, akkor hozzám jött Szelma
„Az öreg; ujával téged mutatott, 's szólt: itt van la!
„A' hét szinü híd, a' földet melly az éghez csatolja,
„Látja templomiba menynek szekeredet mint tolja
„A' dicsőség..Bámúlsz úgyé?.. nekem itt enged minden.
„Tudod énekim' hatalmát?.. A' homályos éjjelen,

„A' sír felett éneklek, 's ha hárfám' ujom mozdítja,
„Emeli halál a' sírkőt, 's szól: Itt van! ki szólítja?

„És te gaul szűz, jaj e' földnek csudálatos magzatja
„Éjszaki hajnal, melly magát mint te néha mutatja,
„Bájlás száll lehelleteden, tekintetedben ég van;
„De menyegzős gyűrőd lehult az oltárról... Oda van!

„O Károly szükséged vala, kit e' partokon űze
„A' pokol, egy védangyalra... Itt volt az erdők szűze!"

Ezen szavait végezvén a' sűrűségbe hatott
A' bárd, 's többé se hárfája se maga nem látszatott,
Károly hasztalan követi, hasztalan nevét szólja;
Ő mint az olly lélek, mellynek halhatatlan valója,
Az az isteni propheta, ki az ég követje lött
Eltűnik a' megijedett halandó szemek előtt:
Szintén így a' bard örökre tőlök elrepítteték.

Ujjra, jaj a' te szívedben Ulnár mi vész születék!
Egyszerre minő csapások! De még is csendesüle
Valamit lelkében Ulnár, 's a' föld felé görbüle,
Szapora fűvet szedeget, azt koszoruba fonja:
„—Károly! mondja neki, hajdan szintén a' Gaulok honja
„Propheta lelkü szűzei homlokokat czifrázták,
„Szapora fűvel midőn a' jövendőt magyarázták:
„Ezek a' Vesta gyermeki a' hegyek magossain
„Énekekkel könyítettek az élők fájdalmain:
„Hánykódásit a' haboknak, vésznek csendesítették;

„Az érzékeket Isteni cseppekkel enyhítették:
„Elő siettették korán a' tavasz szép napjait.
„Hajdan a' hol a' sequana hömpölygeti habjait
„Nánterr egyszerü leánya juhok gyenge pásztora
„Előtt megállt, 's viszszafordult az istenek ostora. *
„Egy gaul nő, ki érdemes volt sceptrumra, koronára,
„Jövendölte kedvessének mikén jüt fel thrónjára (2).
„Hát én mit tettem éretted, miket lehetett tennem?
„A' poklok, avagy az égek munkálkodtak énbennem:
„Az élet' ösvényén mint rab-szolgáló tebolyogtam,
„Diánával az erdőnek szentelve kezet fogtam:
„Mi voltam? egy szűz legalább hitem nem ingadozott:
„Éltem' tavaszsza nem másért csak érted illatozott."
Ezt mondván: szava fojtóda, 's elalva gyenge szája'
Hangja fent a' légben, mint az élet végső szikrája.

Lovai az éjszakának munkájokhoz kezdének,
Húzván szekerén a' chaosz lányát lépdegelének
Ballagva csendesen, fejér fátyoli feketére
Váltak, 's milljard csillag népet szórt gyász köppenyegére.

Ulnár és a' hős leventa szótalan andalgának,
Az évektől ag erdőben míg ketten tébolygának;
Nem esmeri a' töretlen utat a' franszok feje;

* Genoveva egyszerü pásztor leány pásztori botjával Atillát egész armadájával feltartotta, és Lutecia leányait megszabadította a' vad nép dühétől: ezt lehet látni Sz: Genoveva életében: ő Párisnak patronája.

De, jaj, az elfáradt Ulnárt már elhagyván ereje,
A' földre rogy; a' princz hasztlan kerese menedéket,
Nem lát körűl belől semmi vendégi fedeléket:
Szorítja nyájasságának tárgyát tűzzel szívéhez,
Gyengeségit támogatván: viszsza tér érzékéhez.
Azután a' drága terhet ölébe feleméli;
'S a' kimenetelt végtére az erdőből megleli.
Egy régi kastély a' síkon tünik szemök-elibe:
Károly megáll annak széles sánczа kerületibe:
Az ájulás közt haldokló Ulnár karjai közt van:
Nedves gőzzel a' levegő megterheltetve lángyan.
A' Király a' zöld pásintra leteszi druidáját;
Kürtöt akar fujni... de mi rettenti szíve táját;
A' kastély' Ura valyon ki? tán egy Szász.. hogy tudhassa?
Tétováz... annak kezében önmagát szolgáltassa?
Mit tegyen?.. Ulnár haldoklik.. éjszakról fagyszél gerjed,
Minden tagjaiban azzal a' halál hideg terjed:
Egész éjet a' szabad ég alatt ha kell kiálni
A' földre terítve, neki bizonnyal meg kell halni.
Mind ez, mind amaz iszonyű. De habzó érzékének
Parancsol, 's a' várt választja a' szűz menedékének.
Karjaira veszi szépét, hív nyájas szeretőjét,
'S egész a' felvonó hídig viszi haldokló nőjét:
A' kürthöz nyúl... Hát megvonná segéd ápolásait
Attól, 's veszni hagyná, sokszor ki meg tartá napjait!!!

VÉGE A' HÚSZADIK ÉNEKNEK.

JEGYZÉKEK A' HÚSZADIK ÉNEKRE.

(1) Mint egy másod Eudoxiát elvezet hazájába.

Ámbár Rómában tiltatott a' Császároknak valami idegen leányt feleségül venni; de mégis olly nemzetre nézve, mellynek vitézségét bámulta, kivétel engedtetett, és így a' Császárok thronja látta Eudoxiát a' Francus Baudonnak leányát Arcadius mellett ülni; a' ki az ifjú Theodosiusnak anyja volt. (Gaul poësis I-ső könyv.)

(2) Jövendölto kedvessének miképp lép fel thrónjára.

Diocletian, még mint egyszerü tiszt, találkozott a' Gaulöknál egy varázsló aszszonnyal; ki neki azt jövendölte, hogy a' thrónusra jut, ha megöli *Apert*, melly latinul vadkant tesz. Diocletianus vadászta a' vadkanokat, de hasztalan. Végre Aper a' prétorium préfectussa méreggel megétetvén Numerian Császárt, Diocletian Apert magát gyilkolta meg egy pallossal, és a' Császárságban Numeriannak örökösse lett. (Lásd Chateaubriand Martyrjai II-dik kötetének X-dik könyv jegyzékeit.)

VÉGE A' HÚSZADIK ÉNEK JEGYZÉKEINEK.

XXI. ÉNEK.

Világa fénylék csendesen az éjjel csillagának
Hoszszu sugárai szélyel ezüst gőzt támasztának.
A' kürtöt fujni Nagy Károly mint tünődik magában
Nézi a' várt, melly magányon áll gyász méltóságában.
Tövében a' várfalának díszes czitadellája:
Széles sánczaiban nyugszik több patakok massája:
Ostromitól az időnek teteje leroskadva,
Tornyinak oldali nyíltan a' szeleknek átadva.
Régen oda telepedtek a' halál madarai,
Ezek a' bút jövendölők, az éjnek vándorai:
Belől az aggott tornyoken, az emlékek romjain
Emelkedett fel egy kastély, mellynek kemény falain
Az ujjitás látszott: szinte hozzá járulhatatlan
Kevélyen tetszet magában Urát zárni bántatlan.
Károly már tovább nem haboz. E' puszta sánczok felett
Csak hamar a' levegőben a' kűrt nagy harsogást tett:
Egy törpe megjelen.. nézi.. 'S aztán a' vár árkának
Hidja lepattan, a' midőn szavai sipitának.
Egy széles tornáczon mennek gyenge világ csermelynél,
A' törpe vezeti, minden csendes, itt semmi sem él.
Több gothusi palotákon átviszi hamarjában

Hol sisakok, zászlók, régi kardok, pánczél, sorjában
Függnek büszkén: egy nagy roppant terembe bejutának;
Egy széles tűzhelynél, hol a' lángok fellobbanának,
Fogadja őket egy öreg: nyájas gerjedelmei,
'S vonási mellett eltűnnek Károlynak félelmei:
Viszsz' adja majd a' félig holt Ulnárnak érzékeit;
Életet önt belé, gondal ápolván tetemeit:
E' nyájas elfogadásra, 's érzékeny beszédire
Úgy tetszett mint édes atya, ki talált gyermekire.
Nemesen szánt segitséggel mint Ulnárt gyámolitá,
A' franszia hősnek szívét felette megindítá:
Étellel egyszerün, minden pompa, 's mív mellőzéssel
Szolgálnak a' vendégeknek: — „Öreg! így szól érzéssel
„Károly: bár nállam léteddel engem szerencséltetnél,
„Háládatosságom felől bizonyossá lehetnél;
„De tudasd velem nevedet. — Az én nevem Clodherán,
„Felel az öreg, valamint te, de még igen korán
„Bajnok és tüzes leventa: majd nyomván balsorsomat
„Az agság, erőm elhagya, 's vesztém bátorságomat.
„O fijam! hangod, beszéded, minden vonások benned
„Honjodat velem tudatják: neked fransznak kell lenned.
„Meg ne rettenj; inkább halljad: Germania vadonja
„Előttem éppen nem kedves, nekem e' föld se honja,
„A' nélkül hogy elhagyhatnám: szörnyedek égtájától;
„Lábaim ide köttettek balestimnek sulyától;
„Korán egy gyászos bűn miatt tévedtek lépéseim:
„Én fransz voltam... Mi hátra van elbeszéllik könnyeim.

„Vallásom szintén az övék: az erdő mélységében
„Építetett egy kápolna; hol az éj' sötétjében
„Magam egyedül, mardosva bűneimtől mint megtért,
„Szoktam az égnek nyujtani könyörgésim Károlyért.
Mondván: nagyon megindula Károly e' beszédjére
Clodheránnak, 's aztán kezét tűzzel nyomá szívére:
Némelly sebess könyhullámok borították szemeit.
Az öreg ekként folytatja tovább történeteit.
„—Boldog partjain Loirnak, hol a' lég vidám, derült,
„Toursban, édes emlékezet! engemet az anyám szült:
„Előttem a' bájkörnyékek, látom a' kősziklákat!
„Szép napjaim' bizonyságit a' terebély tölgy-fákat!
„A' virágos rétet alól! hol kényen futkároztam,
„'S a' hármas viszhangot adó völgyekbe kiáltoztam!..
„O ne jussatok eszembe, számkivetve hagyjatok!
„Őseim ringó bőlcsői, jaj hova maradtatok!..

„Ah miként lebeg lelkemben éltem' fiatalsága!
„Mi éltékeny szinnel ragyog tavaszom szép virága!
„Víg daljaimat ha zengtem, repűlvén az ég felé,
„Azokat a' magasságban az életég hogy nyelé!

Ezek után könnyeinek szabad folyást engede
Az évektől terhelt öreg, a' mint érzékenyede:
„—Bocsáss meg! folytatja tovább, könnyeit mérsékelve
„Emlékem a' multak miatt fájdalmakkal van telve
„Tudjad hibáimat, 's mi volt azoknak gyászos bére.
„Hogy mindent vesztettem, 's áspis szált a' bűnös szívére

„Midőn ama derék Pipin hősök atyja, 's magzatja,
„A' felpuffadt Szászok ellen hadait igazgatja.
„Uram, akkor voltam még csak életem tavaszszában:
„Boldog idők! bátorságom fellobbant hamarjában.
„Gazdagság, szerénység, termet, születés kijeleltek,
„A' multakból a' dicsőség' vágyi jelenélteltek:
„Egy mosolygó képen állott előttem a' jövendő,
„Vakító fényben csillogott a' fiatal esztendő:
„A' sors kemény csapásiról távolról sem bókoltam,
„Királyom engem szeretet... én széperkölcsü voltam.

„Pipinhez csatolva jöttem e' vadon' környékibe;
„A' harczban vitéz fegyverem kijelelt egyszeribe.
„Eleimnek dicsőségét nemesen feltartottam.
„Fejedelmem dicséretét pazérolva hallottam.

„De jaj szerencsétlen eset! jaj örökös gyötrelem!
„Éppen e' kastély körében felém szalad *Osnelem*,
„Fiatal nőm; ki rettegvén a' Gaulok fegyverétől,
„Kért oltalmam ne vonnám meg élete nemzőjétől.

„Friss, mint hajnal hasadtával piros rósa bimbója
„Osnele, 's e' mellett kegyes virtusok szószólója:
„Én őt megláttam, szerettem, boldogságom vesztettem,
„'S örökre becsületemet a' miatt eltemettem.

„Egy parancsolat Zászlónkhoz mennem tudatja velem
„A' Szászok üldözésére: Hát elhagyjam Osnelem?

„Csak Osnele birta már most szívemet érzéki met:
„Neki szemteltem hazámat, nevemet szülőimet.
„És mint egy gyáva szökevény hív elmém táblájáról
Törölvén tettim, leszáltam e' dicsőség polczáról;
„Zászlómhoz hittszegett lettem, 's csalója királyomnak:
„Éltem Osnelemhez közel nyugton gyalázatomnak.

„De az ég, melly megbünteti a' bűnös botlásokat,
„A' szerelmeseknek hamar zavarta nyugalmokat;
„Alig kötöm meg szép nőmmel hymen nyájas csomóját,
„Látom egy tolvaj Vezérben Osnelem elrablóját.
„A' dühödött vetélkedőm a' bús tájékon hagyott
„Magamra, gyalázattal, hogy vétkimért lakoljak ott.

„Osnele bátor és elszánt szerencsétlenségében,
„Megőrzötte becsületét a' tyrann bilincsében:
„De ezen' szörnyeteg bajnok' Osnelem szeretője'
„Melyét egy harczban sebezvén a' halál' nyílveszszője,
„Azt rendelte kedvesemnek szintén halál' révében,
„Hogy résztvegyen a' legsörnyebb bűnnek büntetésében.

„Magán siratom a' egy reggel Osnelem elvesztését:
„Látom a' fák közt egy aszszony' hozzám közeledését:
„Sűrű fátyol borította: lépte, maga tartása,
„Ruhája szintén, magamon kűl ragad; dobogása
„Szívemnek szertelen, 's hiszem szentűl, hogy az Osnele,
„Nagy bajjal mendegél látom.. egy gyerkőcze van vele..
„Ugy tetszik őt ez vezeti.. Legyél bátor, így szólék,

„Akárki! 's mint egy megőrült lábaihoz borúlék,
„Végezd kínom, a' rettentő terhet szívemről vond le,
„Kérlek mindenre, szólj te vagy az imádott Osnele?

„Térden állva, kűlmagamon hangoztattam e' szókat;
„Mi réműlés! halván akkor hoszszú sohajtásokat...
„A' fátyol nyílik... meglátom ábrázat vonásait...
„Osnele!... rémség tüskézte hajam' minden szálait...
„Az ő szeme, szép szemei a' nappal világának,
„Egy hallatlan bünhödéstől örökre záratának.
„Bájvonások, éltékenség, kecs, benne minden elholt:
„Osnelem hív nőm nem egyéb, csak egy rémítő váz volt.
„—*Kedves férjem! O nyájasság, rettentőség órája!*
„Szólt a' szerencsétlen, hulván vérző szívem tájára:
„*Szemem téged többé nem lát.. irigyed.. a' fenevad..*

„Meg állj!.. kétségben esésem magamon kivűl ragad!
„Mondom, ne beszélj! Osnele szívemnek imádotja,
„Hogy engem híven szerettél annak vagy áldozatja!
„Eltaszítottam magamtól... Szemeim elbódultak
„Iszonyodva rajta, látván vonási hogy rútultak.
„Neki meg csak ez volt hátra. „— Clodherán! így felele,
„Réműlésnél nem egyebet támaszt benned Osnele...
„Igazságos ég már elég! O te kit imádtalak
„Kedves! esküvésed alól ma felszabadítalak;
„Engem többé nem szerethetsz; hát én élheteké még?
„Elmult a' szeretet; éltem bánat, 's keserves inség!
„Bajjal vánszorogtam ide, nem akartam meghalni,

„Mig még egyszer férjem' nyájas szavát nem fogom hallni
„E' rettentő perczenetben, karjaid közt ki mulván,
„Osnele most jobban imád, mint valaha, Clodherán!..
„Igy szólott; és még továbbis akara beszélleni;
„De hasztalan; elhal szava, alig tud lélegzeni:
„Lábaimhoz lerogy menten, 's élete végszikrája
„Kialszik... Ő nincs! kiáltom: Osnele! 's hullok rája...

A' fájdalomtól elnyomott öreg erre még álla...
Károly illetődve holmi vigasztalást számlála;
Majd azután ujjra kezdi gyászos baleseteit,
A' vén hajléknak lakója, folytatván beszédjeit.

„—Nem tudom, nemes leventa! Osnelemtől fosztatva,
„Hogyan élhettem 's élhetek bánatokkal rakatva.
„Magam kezeimmel ástam neki sírt czintermemben
„'S magamat örökre zártam e' bús magán termemben.
„Hogy Osnelemhez juthassak, itt várom a' vég órát:
„Negyven évtől sírja felett öntöm könnyem záporát.
„És hogy kínjaim e' földön még inkább kegyetlenek
„Legyenek, 's hoszszan marjanak, napjaim végetlenek:
„Könyhullatásom kenyerem, örömem' táplálója:
„'S majd elmúlok mint a' puszta' még nem esmért folyója.

„Fijam! a' midőn a' halál levágta kedvesemet,
„Hogy hazámat megcsalhattam, mint mardosta lelkemet!
„Bódultan az erdőségben lábaim tántorogtak;
„Szemeim mint a' tigrisnek kiduzzadva forogtak:

„A' barlangok' mélységében átkoztam lételemet,
„'S ezen szók kiáltására indítottam nyelvemet:
„*Szaladj az emberek elől, szaladj gyáva szökevény!*
„A' halált kértem az égtől; onnan nem szállott remény:
„Körültem zúgtak a' szelek, mellyeket valami lény
„Indított, 's ezt kiáltozták: *Szaladj gyáva szökevény!*"

Ezek után az öregnek gyengén rezgő szavai
Elhalnak lassanként: a' mint folynak zokogásai;
Nem szól többet; fájdalminak terhe hat ag éltére;
Attól összeszorúl melye, 's viszont esik szívére.

Károly felette megindult halván történèteit
Az öregnek, 's enyhíteni készül szenvedéseit:
Midőn kívűlről hirtelen az éles kűrt hallatott,
'S a' vénhajlék belsejébe harsogása behatott.
Ennek echója hoszszan nyúlt a' gothus pitvarokban,
A' mint összeviszsza hangzott az aggott oszlopokban.
Az öreg ütődve felkelt . . . egy hideggel megterhelt
Széllel a' roppant palota bömbölések közt eltelt.
Halgatódzik . . . Meglehet tán, hogy érzékei csalják:
Másodszor is a' kürt szavát ugyan a' szerint halják.
Remeg az alélt Druida: Nagy Károly őt reszketni
Látja, 's maga is zavartól most kezd meglepettetni.
Meglehet, így tanakodik magában, tán egy barbár
Ellene leskődik; vagy hogy tőle fosztassék Ulnár . . .
A' Király kardját kivonja, készül ellent állásra,
És lecsendesült homlokkal vár a' vész rohanásra.

Az öreg elhagyja Károlyt megtudni hamarjába,
Mi jövevény kivánkozik ujjolag hajlékába:
Minden tartózkodás nélkül maga megy eleibe...
Mély halgatás uralkodik a' kastély környékibe.
Egy halotti lámpa közel lassacskán égdegele,
Mellyet, úgy tetszék, magában a' sötétség bényele.
Az öregre jó-darabig vendégei várának,
Végre csak ugyan távolról lépéseket hallának.
A' vén palotának Ura közelget czibikelve,
Csupán egy lovag követi, nem tudatván mi elve:
Kétségen kül, az erdőben tán egynehány lépést tett
Övéitől félre, 's szintén mint Károly eltévedett.

Az esmeretlen' sisakja vonásit elrejtette:
Mint egy gaulnak szintén ollyan fegyveres öltözete,
De magaviseletének csudás különössége:
Nem tudhatni mi járatban van, mi czélja, mi vége:
Visgálja szorgalmatosan a' franszok monárcháját:
Nem szól semmit, csak füleli, ha ez mozdítja száját.

Károly egy két pillantatot vetvén a' szertelenre,
Odébb beszéltet, nem ügyel a' vad esméretlenre;
Ulnár mellé telepedvén, az öreget hallgatja,
A' mint ez, más történetit e' vadonban, folytatja;

Akkor a' *lovag*, név szerént *Halgatásnak vitézze* (1),
Kit fogadás, vagy bűnbánat tán, honjából kiüze

A' leventák szokásakint némaságot fogadva,
Látszatik, magát elvonván, távozni boszszankodva.

Egy vén torony magosságba, mellyi kinyúl a' vár felett,
A' mint menne, van csupán egy rút inas Ulnár mellett
Egy szurokkal töltött lámpa halavány világánál.
Ulnár látja menés közben a' kastély hogy 's miként áll.
A' plafonokra feltűzve itt ott régi fegyverek;
Oldalajtók, rejtett szobák, 's más illy rémítő szerek.
A' szép Druidának eláll még inkább szája szeme
Hogy hálásnak rendelve van *Hét torony gyász terme* (2).
Ott: beszéllik, feláldozta napjai virágjában
Egy irigy tyrann a' legszebb szűzet Vézer folytában.
E' szörnyű perczenet óta az éjnek közepében
Tetétől talpig a' gyilkos egészszen fegyverében
A' hét toronyba tébolyog reszkető lépésekkel,
'S azon helyen, hol megölte hölgyét gyilkos kezekkel,
Kétségbenesve lerogygyan. Jaj irigy szerelmesek!
A' hét torony árnyékzotta szobák rettenetesek.

Ebenum szekerén már rég hömpölygött az éjszaka,
Minden aludt; csak a' széltől zörgött a' vár' ablaka:
Midőn Ulnár, kit bádjadtan lepett volt szenderedés,
Abból sebbel felveretik. Egek mi felébredés!
Mi rémitő látományra pattannak fel szemei!
Látja miként terítettek a' földre tetemei
Az erdőség közepében, egy sötétes lámpásnak
Világánál: mi jelei körülte borzadásnak!

A' komor éjjelé volt még a' földön az elsőség;
Ő felakar kelni; de jaj, mi szörnyű rémítőség!
Mellette hever egy holt test: Ulnár erre fel sikolt...
Nincs többé Károly, ez a' test övé, jaj már ő megholt!...

E' rémítő tekintetre a' Druida magán kűl
Kétségbenesések között a' hős tetemire dűl:
Egy bajnok onnan elvonja: ez az a' leventa volt,
Kire Károly gyanakodott méltán, ki semmit sem szólt.
Arczája most fel-van-fedve: nyájas mézes ajkával
Ezeket közli Károlynak szíve hódítójával:
„—Ulnár! imígy szollamlameg, ama gyáva Clodherán,
„Álnok ősz meggyilkoltatta kedvesed ez éjszakán.
„Én azonban a' fertelmes Clodherán teremből
„Tetemit ide hozattam, 's téged dühös kezéből
„Eleve kiragadtálak: kit készült feláldozni;
„De magam elszántam, alva tégedet ide hozni
„Mellék utakon, keresztűl sötétes üregeken,
„Onnan az erdőbe szinte járatlan ösvényeken..
„Ah, tán gondoskodásimot nem nézed roszsz szemekkel!
„Élni kivánszé még!.. Károly nem gondol az élőkkel.
Ezt mondván: szavai mint egy aszszonynak úgy hangzának;
Érzékeny részvéti mintha szívéből származnának.
Szerencsétlenség magzatja! könyenhívőségedet
Egy bűbájos csalja, hogy még jobban kinzza szívedet;
A' holt test, melly melletted van a' földön kiterítve,
Harald teste, kit egy fene, kelepczébe kerítve
Mondragant az istentelen, tegnap meggyilkoltatott,

'S egy csapattól mély titokban e' helyre hurczoltatott
Becsület, bajnoki hírnév Haraldot magasztalta,
'S ez a' Hunnusban már régtől irigységét hizlalta.
Leonora mester, tudod, tündér varáslásában,
Láttatja Károlyt a' holtnak arczulat vonásában,
'S reményli mint győzedelmes, hogy e' vadon környéke
Halálod látván, megtelik gonoszsága mértéke.

Az erdők szűze haldoklik kétségbenesés között,
Mint egy halálsárgás árnyék, melly a' sírba költözött:
Függeszti szemét a' testre, semmit nem lát, sem nem hall,
Érzékenysége, mintha már nem élne, lassan elhal:
Abrázatján uralkodik homályos elbódultság...
Semmi könnyek!.. Ulnár képe most egy rémítő vadság,
Mint a' szenvedő léleké, melly acheron partjára
Barázdás homlokkal leszáll az ég' mord parancsára.

A' Druida kezét fogván, azt szorítja szívéhez,
Huga Vitikindnek, 's így kezd biztosabb beszedjéhez
Nyájas hangon:—„Ulnár fussunk! ah! siessünk, mert a' vad
Clodherán nyomunkban üldöz; itt reszketek miattad.
„Egy ladik várakozik ránk a' közel kikötőben:
„Vesznünk kell bizonnyal, ha hogy itt lepnek az erdőben."
Igy beszélvén odébb menni szándéka; 's sebességgel
Ulnárt onnét vonni, hol ő küzdik halálinséggel,
Orsmin setét tömlöczébe... De reménye füstbe ment;
Ulnár ellöki magától a' szerelmes hitetlent
És pompás mennyei hangon ezen szavakat mondja:

„—Károly oda van, Ulnárnak az életre mi gondja!
„Bal estimnek égi vésze már most mértékfelett nagy!
„Nem tudom hol vagyok... Azt sem tudhatom, hogy te ki vagy:
„De ha szívemnek rejtekét nyilton akarod tudni:
„Idegen, utállak téged!.. nyelvem nem tud hazudni.“

Aztán könnyel telyes szemet a' szűz az égre vete,
Mi az?.. Villám barázdában a' lég ott kitüntete
Körül fogva sugárokkal egy *keresztet* csüngeni.
Melly neki tartott 's hatalmát rá tetszett lövelleni:
Meg foghatatlan Druida, mély titkoknak csillaga!
Ulnár, már most mint leányát téged az ég véd maga.

Büszke bűnhödéseivel, Leonora hasztalan
Erőlködik Ulnárt vonni magával mind untalan.
A' Druida boszszankodva kezeiből ki suhan:
„—Vakmerő leventa, vald meg, velem mi szándékod van!
„Engem birtokodba hajtni!.. gyávaság, hiú remény!
„Ulnár ellen nem tett semmit, 's nem is tehet földi lény.
„Tiszteld bennem az egeknek csudálatos eszközét!
„Én szabadon le 's fel járom az ég és a' föld közét:
„Istenség, ember, propheta, lélek, fák druidája,
„Minden vagyok, te semmi sem. Menj hitszegés' csudája!“
Ezt mondván: szavai mint a' Cheruboké hangoztak,
Ábrázat vonási bibor tűzfénynyel sugároztak.
A' fertelmes Leonora bűbájos mestersége'
Minden használása hiú, 's mi volt reménylett vége?

Az, hogy Orsmin neveltjének gurus hatása megszünt:
Ulnár már az ég' leánya, 's mint az szem elől eltünt.

De alvása közben holmi pokolpornak maszlaga
Hintetett rá, mellynek büdös ingerlő varázs szaga
Az elmét szokta kábitni: fut Ulnár de lelkében
Megháborodott, 's bódultság késéri lépésében.

Távólról gőzölgés támad a' Vézernek partjain
Akkor lepvén a' mezőket; és a' köd hullámain
Által a' hajnal sugara gyengédeden fesellett.
Fekvén bajnokai között egy haldokló tűz mellett
Gűize, még aludt: hirtelen valami csendes zsinat
Hallatszik; felkel: úgy tetszik egy szózat fülibe hat:
'S a' köd közepéből éppen e' perczben Gűize felé,
Egy öreg mint egy hatalmas phántom lépdegél elé.
Bujdosó léleknek vélni lehetne lépéséről:
„—Nagy károly még alá nem szált e' siralom völgyéről
„Ő él... Vezér repülj!.. az ég rendelt engem álmodat
„Rontni... Clodherán' várába!.. szabaditsd királyodat."
Villám lövellett szeméből a' jövendő mondónak:
Ez Eunulphus!.. Csudálatos! ez a' Szent égi szónak
Igéretében állandó, hív: Károly táborában
Nem mutatja máskor magát csak fájdalmak napjában.

Már tündöklött az egeken szép Cephale mátkája,
Midőn Károly felkelt... Ulnár, o rémség éjszakája!

Ulnár sehol sincs: Nagy Isten! ő többé vele nem lesz,
Csak az ütközet vészi közt, mint tőle vég búcsút vesz.

A' kürt sipító hangjától a' lég harsány hangozott
A' mint Ulnár után Károly a' várba szétmotozott:
Felhág nyugtalansági közt a' puszta vár sanczára:
Égek mit lát! .. A' Franszokat, 's Gűize talál Urára.
Megköszönvén Károly aztán Clodheránnak jóságát,
Megtudatja vele nevét, hatalmát, és országát.
Az öregben kegyeinek mértékét így tetézé:
Maga mellé vevé 's azzal kínjait bevégezé:
E' kegyelemnek vevése Clodheránt meghatotta;
Hazája fellelhetése szívét megifjitotta.
O Clodherán áldjad a' hőst, hogy puszta váradba szállt;
Napjaid végén a' Loir partján nyered a' halált.

A' tábor örömét menten lehetetlen rajzolni:
Tündöklő jeleit annak szavakban lemásolni
Nem lehet; mert látván a' hőst a' könnyek megcsordulnak,
Előtte földre borulnak, fegyvereihez nyulnak:
Körülte láthatni minden vezérit, bajnokait;
Elragadtasások közben csókolják lábnyomait.
Eltünt minden fransziának kebléből a' félelem,
'S úgy tetszik közikbe viszsza szált a' dicsőség-szellem:
Veszteség, bánat, baleset, minden el-van-felejtve;
Már a' szerencsére vívő utak nincsenek rejtve:
Viszszanyerték helyeiket az emlék' templomában;
Királyuk velök, 's biztosok hogy ők győznek folytában.

VÉGE A' HUSZONEGYEDIK ÉNEKNEK.

JEGYZÉKEK A' HUSZONEGYEDIK ÉNEKRE.

1) Akkor a' lovag névszerént halgatásnak vitéze.

A' hajdan' kor váraiban a' vendég szerető birtokosoknak asztalainál gyakran összejöttek a' legtitkosabb leventák. Öket csak paizsuk feljűl irásairól lehetett megesmerni, vagy magokra kiszabott lakolásnak nemeiről, vagy tett fogadásaikról, mellyek ellen soha sem vétettek. A' vár uránál összejöttek, a' vén tűzhely körül, most a' *sir* leventáji, majd a' *halgatásé*; megint a' *fejér paizsu*, *arany lándzsáju*, lovagok, a' *hatytyu*, a' *halál* lovagai: még a' kastély ünnepnek is valami mesés dolgot jelentő neve volt, mint p. o. *Unicornisnak* bucsúja, *páváuak* fogadásai. (Lásd Sz. Paleciet, Chateaubriandot 's a' t.)

2) Hét torony gyász tereme.

Homályos rejtékes régi váraink mindég rakva voltak lelkekkel; ritkán lehet olly régi várra találni, mellynek valami ag kronikájában a' hét torony *árnyékának* valami ollyas neme ne találtatna, és a' melly abban ne bujdosna az ott körül belől lakoknak meséje szerént: a' szobák belőlről bevonatva füstös szőnyegekkel, megettek rejtegettek lejtrákat, titkos oldal meneteleket, tekergős grádusokat, 's a' t. innen eredett a' sok képtelen mendemonda, melly szülte a' románokat *Radolff* szerént.

VÉGE A' HUSZONEGYEDIK ÉNEK JEGYZÉKEINEK.

XXII. ÉNEK.

Már is látja taborában Károly a' szörny esetet:
Bajnokira míg távól volt, minő fatum méretett.
Orgiér oda közűlök, Izambart többé nem él (1):
Őt megfosztá legjelesebb hősitől az ellen fél.

Eltávozván övéitől Károly nehány lépésre;
Fájdalmait kilehelni kezd buzgó könyörgésre.
Könyörgés, isteni szellem, égnek nyájas leánya!
Istápja szenvedelmeknek, örömek inditványja!
Virtus neked édes anyád, testvéred v' reménység;
Te, mint közbenjáró galamb, oda hol az Istenség'
Örök lakja, repülsz; és csak te teheted egyedül,
Hogy a' lélek vég óráját előzvén már ott fent űl. *
Akkor a' szél, 's menydörgések zúgó csattanásai
Mélyen halgatnak... a' midőn te a' föld' határai
Felett az örök thronushoz csendesen mész magadra:
Hatalmaddal minden gondol, az ég nyílik szavadra.

* Tertullianus mondja: Midőn a' lélek az égben van, a' test nem érzi fájdalmait, a' lélek felviszi magával az egész embert.

Egy római követ szintén jelenik Károly előtt:
Fontos tartalmu levéllel, ez a' Szent-Atyától jött,
Bontja... olvassa: — „Nagy Károly! imé tudatom veled,
„Hogy Napkelet mai napon szövetkezett ellened:
„Ajánlott kezét megvetvén, * Irene haragjában
„Összegyűjteti seregét a' Bosphorus hoszszában.
„Eddig jó rendin eljutott a' Vézer balpartjára;
„'S így az egész világ sorsa bízatott egy csatára:
„Ez a' harcz most vagy lerontja Nyugotnak birodalmát,
„Vagy megfundálja, 's megszerzi vele Roma nyugalmát.
„Ha Károly viszszanyomatik ama gőgös Irene
„Nyúgoton pusztítt öldököl, mint egy dühödött fene (2).
„És az Éjszak erejével szertelen puffaszkodik:
„Roma birtoka lesülyed, a' fransz lealjasodik.
„De ha Károly triumphálhat Irene tábor nélkül
„Világ szerte mint gyalázott többé thrónjába nem ül (3);
„Neki futni kell Bizantzból, vagy ott fogja találni
„Halálát, 's Roma bársonyja fog a' győzőre szálni (4).
„Ugy van, ez a' végütközet az évkönyvben nevedet
„Hirdeti, 's elhatározza rangodat, érdemedet
„Olly temérdek szövetségen, mellynek nincs száma vége;
„Ha triumphálsz, Károly, tiéd Césárok öröksége."

Károly ellenségeihez húsz ujj sereg csatolja
Magát onnan, hol a' tenger a' Bosphorust locsolja,

* Károly neki mind kezét, mind ajánlott thronussát megvetette (*Egin. Vit C. Mag.*)

Valóban: mi nagy nap támad! .. Károly most vagy soha sem
Tiéd lesz, vagy végképp elvesz a' Csaszári diadem.

Három nap telt el már: Károly készen áll a' csatára
A' lég távól-meszsze hangzik a' trombiták szavára:
Körűlvéve bajnokitól a' sikság közepében,
Értvén tüzöket, magankűl látszatik örömében.

Éltékenyen kívánkozván az eldöntő csatára;
Azt meghatározza Károly a' más nap viradtára.
De még ezen este hallja, hogy egy csapat vad népe
Éjszaknak csak mostanában a' Vézeren átlépe,
'S egy seregére véletlen rá ütött, ijesztette,
És a' mint beszéllik, távól az erdőbe kergette.
Repűl oda segitségre ki szemelt bajnokokkal,
Egy egyenes még nem esmért úton, a' melly bokrokkal
Sűrűn be volt nőve, Károly megy sebessen keresztűl,
'S veti magát a' Szászoknak körébe véletlenűl.
Megpillantván a' monarchát, elhal szemek és szájok
A' támadóknak, 's azonnal megfordítjak dárdájok,
Megszaladnak Károly előtt. Ekkor pokol istene
Ujjra kikohola megint más kelepczét ellene.
Az ellenség soraiban egy bajnok mutatkozik,
Károlynak tart egyenesen 's bátran vele birkozik,
Igy szólván: — „A' nemzeteknek sorsát e' percz végezze,
„Tudjad, ki mérész ellened hogy fegyverét szegezze."
Erre sisakját emeli: Károly az alatt mit lát?
A' derék, és bátor hősnek Vitikindnek homlokát.

Károly csalódván, rá rohan, azt rettentőn támadja,
Üti, kergeti, 's csak hamar ereje felhaladja;
Fejét, sisakján át sebzi: 's mint látja vérét hulni
Az ál Vitikind, tántorgó lépéssel kezd vonúlni.
Az erdőségnek beljébe ... Nagy Károly megütközik,
Hogy a' Szász vezér illy gyáva, 's vele már nem ütközik,
Azt kergetvén, hiszi menten hogy foglyává teheti;
De szintén akkor, a' midőn kezeit majd rá veti,
Úgy tetszik ereje megint ujjúl és nevekedik:
Most sebessebben megszalad; majd meg erőtlenedik..
Viszont tántorog..., szalad az ördög boszorkányozta,
A' győzedelmest e' kétes harcz szörnyű tűzbe hozta
Üzi tüskön bokron által nem hajt a' kősziklára,
'S így ál vetélkedő társa csalja Vézer partjára,
Övéitől távol magán a' Szászok környékébe.
Egy könyű ladik helyzetett a' nagy folyó révébe,
Szél dagasztja vitorláját, csak egy vékony kötélen
Egy égerhez csatoltatva lebegett a' víz szélen,
A' szász király abba veti magát, a' víz gátolván
Futását, alélva lerogy, azt vérével locsolván,
A' sinort metszni sem tudta, méllyen függött a' bárka,
Azonban a' rendkivüli tüzbe borult monarcha
Levert vetélkedőjére kezét akarván tenni,
A' bárka felé hat sebbel... Kábult, mit akarsz tenni!
Ottan halálod bizonyos... egy biztossa plutónak
Akar tégedet rá szedni révében e' folyónak.
Akkor egy villám sebessen lecsap a' kősziklára,
'S vakító fényszikrákot vet a' Király paizsára;

Ez szemeláttára ketté szakasztá a' kötelet,
Melly a' ladikot tartotta könyeden a' part mellett.
A' víz közepén hasitja tüstént az a' habokat,
Szél puffasztváu vitorlájit elhagyja a' partokat;
És a' hős éltét megmenti viszontag egy hatalom.
Irmensűlt igy kijátszódva mi dühös aggodalom
Gyötri! mérgében az erdőn hoszszasan kiáltoza,
A' légbe felemelkedvén a' csuda eltávoza.
Akkor Károly az ördögi kelepczét sejdítette,
Hogy őt egy hítszegő fántom halálra mint vezette.
Nyitva látta szintén sirját... De mennyei angyala,
Ellenére nem gyanítva, még is mellette vala.
Szemeit forditja szélyel... 's im' e' vadon partoknál
Felnyúlt kőszikla tetején egy fátyolzott aszszony áll
Magában csak... Lábainál egy elpattant nyíl hevert;
Haja szét szort, de képébe zavart a' gond nem kevert:
Egyszerű fejér ruhája; teste mozdulhatatlan:
Károly közelít... Hatalmas Isten, minő váratlan.
Panaszos és esméretes dal csendűl meg fülében!
Mi perczenet édes képét ujjitja fel lelkében!

. . . . . .

„Ah Thétisként istenségre hogy nem tudok szert tenni!
„Hogy nem tudok száz szépséget adni
„Magamnak! én nem fognék szaladni
„Tőled, nemes vitéz, 's tetszésedre
„Azokat magamra raknám rendre.
„ . . . . . .

De panaszos hangon, bajjal, nagy erőlködve zenget[t]
E' hajdani szerelem dal; most ez halál dalja lett.
Károly felhág a' sziklára; karjával átöleli
Ulnárt; de jaj! e' perczenet' boldogságokkal teli
Poharát csak igen kurtán kostolja... Ulnár sikolt,
Tőle távozik; már neki Károly esméretlen volt.
Mi szörnyű bámulás tárgya! Mi történet tehette
Hogy Ulnár elmebirtokát illy hirtelen vesztette?
Majd azután ekképpen szól: — „Iménta' felhők között
„Egy héja valami vándor vadgalambot üldözött:
„Mind ketten sebessen száltak amott a' csónak felett:
„A' víz a' szegény galambnak temető sirjává lett;
„A' héja volt győzedelmes... én rá lőttem nyilamat;
„De jaj! a' héja mint villám által hasított amott
„A' fellegen: nem láttad te, galambom hová jutott?"
Csudáltában mint egy meredt kőszírt Károly állott ott.
'S így szólt: — „Erdők' szűze, minő zavar telte lelkedet!
„Ha joságodat nem tudnám, nem hinnélek tégedet.
„Ulnár ez a' vándor galamb Károly volt... az én vagyok.
„Örökvégzés! benne jelelt munkáid igen nagyok!
„Esze, szerelme, 's im' végre lelkének kábultsága
„Mivelték, hogy ki nem aludt Károly élte világa.
„— Mit akarsz, így beszélt tovább Ulnár, e' vadonságban?
„Hát csakugyan nem én élek egyedül e' világban?
„Te mondád azt ki vagyok én?.. tudod te mi lehetek?
„Halljad csak, én veled bennem mostan megesmértetek,
„Egy volt franszia királynét: mindent tehető szemem
„Hajdan mindenütt jelen volt, de már mantúl SEHOLSEM.

„De sirsz . . . Jőjj közel: mennyire kedvellem könnyeidet!
„Bajnok, már így jobban látom százszoros kecseidet:
„Ugyvan, te nagyon hasonlítsz egy derék leventához,
„Ki barátom volt: ő vette Leonorát magához
„Fegyveres társúl . . Megállj csak! kérlek egy perczet ne szány
„Hadd szóljak: Károly kereszténn volt, Ulnár pedig pogány.
„Szövetségök ellen az ég látszott fegyvert rántani,
„Bús istenek szerelmünket hogy tudátok gátlani!
„Szeretszé te szintén mint ő? némán hallod szavamat;
„Őt követed . . . azt szeretem. Esmérd meg hatalmamat:
„Én vagyok a' meteorok, és habok istensége;
„Nekem a' gyilok megtompul, nyílik a' sír mélysége.
„De valyon hol él mostanság e' szerencsének fija?
„Mellyik világban? . . az illyen ritka madárka díjja
„Érdemlené holdsugáron hozzája felrepűlni.
„Én is repűlnék . . . De nem, nem; e' terv nem fog elsűlni;
„Mert ha csakugyan ujj formám neki jobban tetszene,
„Szemeimben én hozzám ő már hiteszegett lenne.
Aztan némelly vad rózsácskát a' kőszírtról letépe
'S oda nyújtván a' bajnoknak azt az erdőnek szépe
„— Fogadd el, így szól, mint végső jelét barátságunknak:
„Én eredek majd majd ama közös hoszszú utunknak . . .
„Éneklést hallok . . Halljad csak . . O be gyönyörű nóta!
„Az az övé . . . most felel ő legelőször az óta.
„A' folyó szélen, oda lent! . . . látod ama csolnakot? . . .
„Ott veszett ő; onnét hallom a' csalóka szavakot.
„Ott engemet ő még tegnap karja közé szorított:
„Menjünk azon utra; minket már a' halál szólított.

„Ugyan miis az a' halál: azt nekem megkell tudni;
„Előttem ő mint pártütő mindég szeret hazudni;
„És más értelemben mint én, követvén mesterségem:
„Ő is ott van, mint én voltam, MINDENHOL ÉS SEHOL SEM."

Mosolygásra változott át fájdalma' bús fellege
Hirtelen; mint a' zűrzavar után az életege.
Valamint a' homályos gőz közepében, végével
A' felzúdúlt égi vésznek, hol az dühös mérgével
Rémített: a' nap sugára átrontván a' szertelen
Sötéten, a' gyász éjjelbe világot önt hirtelen.
Ama bús parton az ember szintén effélét talál,
Hol lakoznak a' fájdalom, a' halgatás, és halál,
A' hol a' természet önnön magának vadonja lett;
Egy rósa bokor virágzik a' beomlott sír felett.
„—Éj hogyan! felkiált ekkor a' franszok monarchája,
„Ulnár nem esmersz? nem hallod, kinek szólal meg szája?
„Én Károly vagyok.. — Kicsoda? te? nem, eszed nem jól áll,
„Ő megholt, én mondom neked, tegnap Ulnár lábánal.
„O jaj! e' rettentő csapás engemis mégölt volna,
„Ha halandó voltam volna." ... Aztán mint bókolna
Jo darabig; még ezt mondá, titkos hangon, lassacskán:
„—Leventa! van elegendő hely még e' tölgy derekán?
„Oda lehet írni két szót? A' mennyei lakjából
„Károly majd olvasna némelly vonást melyem tárából.
„Igy enyelegnénk egymással lelkünk ömledésében;
„Ő az istenek lakjában, én a' könnyek völgyében.

„De szolgálhat égy gyöngygaly ez újj terv kivitelére.
„Eredj, végy egy titkos gyöngy galyt pallosodnak élére.
„De mit mondok! Nem; kezedtől amaz elrejtett erő,
„'S Károly lelke boljgattatna majd. Megálly te vakmerő!"
Egyik ujját felemelvén, a' Cyprusok sorait
Aztán mutatja; réműlés telibé vonásait:
„—Nagy ístenek! kiált Ulnár, hadd távozzon e' fantom!
„Ez a' szörnyű gigász! ki volt hajdan egy por szem atom.
„Ez Leonora: jaj egek! én lássam e' rémképet
„A' ki kezeiben tart egy méreggel telt cserépet?"*
Ekkor rohan sebességgel a' kőszirtnek csucscsáról
'S annak tövénél lerogyik, elájulva, lábáról.

Károly utánna mint a' nyíl; őt' veszi karjaira,
Szívéhez nyomja, 's könnyezve néz halvány vonásira.
E' helytől nem igen meszsze feküdt egy csendes helység:
Ott őrön áll egy fransz csapat, körűl nincsen ellenség.
A' hős annak indul, 's ottan feltalálja bajnokit.
Ulnárt sárgán, mozdúlatlan látják azok köztök itt
Haldoklani: majd beviszik onnan egy kalibába,
'S őt Károly ajánlja menten egy hív pásztor gondjába.

* Itt valami prophetai jövendölés maradt ki, mellyet sem helyesnek, sem kedvesnek nem találtam; és azt egészszen elmellőzni ollyan hiedelemmel bátorkodtam, hogy a' miatt az egész, vagy a' dolog folyamatja nem hogy csonkulna sött éppen az elmelőzés által lesz az becsesebb a' mostani élők előtt. Egyéb helyekkel is tettem azt; de azért az által ugrás, ki hagyás miatt a' rés nem észre vehető. B.

Hogy megint valami veszély e' napon ne találja,
Egy franszia őrbataillon a' falut körül álja.
Majd azután Károly terem dicsőült taborában:
Őt vezeti védangyala, menvén elől utjában.
Vitikind! Éjszak királyi! Reszkessetek nemzetek!
Károly ütközetre repül: már bizonyos estetek:
Ulnár azonban helyzetvén egyszerü nyoszolyára,
Félig kinyítja szemeit az égnek világára.
Zavarodott emlékezet kettőzi szenvedését,
És illy' alélt gyenge szókban fejezi ki érzését:
„—Jőjj közelebb, te jó pásztor, mond meg nekem valóban
„Hol vagyok én? mit akarsz te? hogy vagyok e' kunyhóban?
„Hova lett ő? köztök olly nagy volt a' hasonlatosság:
„Én vele szeretnék szólni... Mit csinál ő mostanság?
„Menj, keresdfel őt.. és mondmeg, Ulnár már ki hallgatja:
„Eljön ő, tudom én.. ollyan nyájas volt indulatja.
„Még Károlyt nem láttam, őt tán kedvelnem lehet vala:
„Már késő!.. megholt ő, 's vele szeretetem elhala.
Ezt mondván: arcz vonásiban tetszik nyughatatlanság,
Megzavarodott lelkében habzó bizonytalanság.
Czélt keres, egy menedéket, valami segedelmet;
De távozván esze, benne nem hagyott csak szerelmet.

A' szalmás kunyhóhoz közel, a' mező közepében
Valamelly kopár kőszirtnak oldalos üregében.
Belől egy mély barlang támadt: a' bűnösök szálája,
Sorsoknak elrendelője, halandóknak bírája,
A' probáltatás barlangja, mellynek sötétségébe

Gyász titkai besűlyeztve vannak a' szírt' erébe.
Itt az a' hely, hol a' bajnok gonoszért gyánusítva,
Meztelen a' kemény aczél élére van állítva,
'S ártatlanságát a' szemek láttára bizonyítja
Ugy, ha vére csurgásával a' pallost nem rútítja:
Itt a' vádoltatott bűnös forró vizbe mártatik, tik.
'S abból mint hős, vagy mint csuda, vagy mint holt kivona
Itt a' kohóban veresült rettentő vas' melege
Az ártatlannak nem árta; de a' bűnös meg égé.
Szóval, a' lég, a' tűz, a' víz, minden e' bús gyötrelem
Üregben próba, bünhödés, kínoztatás, félelem.
Nagy kiáltással szólítja pokoli fúriákat
Lobbogtatván kezeiben a' halottas fáklyákat
Ildhér a' boszorkányozó barlangja közepében,
Idején a' próbálásnak űl bir'ói székében.
A' bünre mond itéletet a' virtust igazolja.
Fertelmes mosolygásával áldozatit gúnyolja.
Egy széles bárdöv lecsünög válláról oldalára,
Arany botja lógván azon; 's mellette zacskó-tára
A' szerelem italoknak, mérgeknek, guruzslásnak.
Fekete haja tincsekben, a' kígyózott fonásnak
Mesterségével, melly most le, majd meg viszsza kanyarúl;
Csillagos kék sarkruhája mind ezekkel párosul,
Ránczokba szedve hoszszában: és ez újj gorgonának
Szava rémítő, nézési halált hozók valának.
Mégis néha lépéseit jótétemény követi;
Elhagyni meszsze, barlangját Ildhér gyakran szereti;
A' halandók' védelmére váratlan segedelme

Teszi, hogy a' halandóknak enyhül halál gyötrelme.
De ellenben ollykor ollykor a' pokoltól íhletve
Ez iszonyu Pytonissa, 's dühétől kergettetve
Eljön egy boldogtalanhoz, kit űzőbe vett sorsa,
Hogy kétségbesés, rettegés, halálakor mardossa.

A' pásztor szemeláttára, csak nehány lépésnyire
Ulnártól, gőz-párában jön a' viskó közepire
Ildhér vétetlenül, tartván egy szelenczét kezében.
„—Pásztor kelj fel! így szól, im' ez isteni bőgrécskében
„Ulnár számára van ital: ez éltét felujjítja,
„Boldogságát viszsza szerzi, bolondságát gyógyítja.
„Az istenek parancsának tedd engedelmeskedjél,
„Különben reszkess!" Ezt mondván elreppene mint a' szél.
Mozdulat nélkül térdein ált a' pásztor és bámult:
De tüstént tüzzel felpattant, és a' szelenczéhez nyúlt,
Áldván az egeket: azzal a' jó, vagy gonosz pohár,
Nedvét ajakihoz tartá, 's azt vevé szegény Ulnár."

A' szép Druida nem soká mély álomba merüle,
És álmadván terhelt szíve mennyire megenyhüle!
Álmában felyül vitetik égi csillagzatokon;
Egy szép fiatal árchangyal száll mennyei szárnyakon
Feléje; 's szóla, midőn őt magossabra emelé:
„—Nézzél tisztán, az Úr szólít tégedet maga felé.
„Druida tagad meg végre gyászos hiedelmedet:
Hadd el pokol éjszakáját, esmérd meg Istenedet!"

Az erdők szűze' szívének legbelsőbb rejtekéből
A' vakság repül e' szókra, 's a' hibák tengeréből
Magát érzé kivonatva; szemei tündöklének
Ujj lángal, 's a' kegyelemnek folyói ráömlének.

Hirtelen megnyílik a' menny: egy tisztább ég körében
Esméretlen elemekből a' kék lég' tengerében
Ujj világ formálja magát; egy ujj föld teremtetik;
Ulnár e' mennyei kertbe azonnal áttétetik.
A' Teremtő kezeiből, ekkor látja, miként jő
Sugárok közt az első pár. De fájdalom, mind kettő
Megszegi kötelességét, ártatlanságát veszti,
És pokollal az emberi nemet szövetkezteti.
A' halandók száműzetnek.... De te, mennyei Jóság,
Meghalsz értek, hogy te benned az emberi gyarlóság
Lakoljon... Nézd erdőkszűze amaz ég fény csillagát,
Melly a' földre lövöldözi még távolról világát:
Bámész szemedbe tündöklik az idvesség nappala,
A' halál nem uralkoda, mert az Ige test vala.
Az ember megváltására magát felfeszíteti,
Bezárja pokol mélységét, az eget kitünteti.
Halandová lesz az Isten, hogy emberből formáljon
Istent, 's magát ért' elszánja, hogy a' keresztre száljon,
Hintvén elébb a' jóságos tettek' magvát bővséggel
Végóráján a' világot megáldja békeséggel.

Az ég ekkor szemeiben Ulnárnak bezáródik;
Sugározván az archangyal, tőle meszszébb vonódik:

Földre borultan reszketve, majd aztán felkiáltott:
„—Mi ritka napot ujjulni repeső lelkem látott!
„Te, kit eddig nem esmertem, bocsássmeg Mindenható!
„Szívem mántúl te templomod, éltéken, és látható,
„Én Téged imádlak . . . 'S máris ha buzgó szeretettel
„Tégedet szeretni virtus . . . Ön szívem azzal teltel.
Erre felébredt: de minő érdemlett boldogsággal!
Elméjében az értelem ragyog az igazsággal:
Eltávozott meszsze tőle bánat, félelem, és kén;
Csak az Isten van szívében . . . A' Druida keresztén.
Térdeire hajtja magát, áldván felébredését,
Kezdi még egyszer, álmában elmondott könyörgését.
De hirtelen ott Károlynak buzgó szerelmessének
Neve hangzék, és vonási szemeibe tünének:
A' menkő hatósban által nem járhatná mint e' név;
Az emlékezettel ujjra születik szerelem hév.
Ulnárnak melyében kettős szeretet tusakodik,
A' földi láng a' mennyei tűz ellen viaskodik,
És az illy kétes, zavaros indulatok érzése,
Az emberben a' virtusnak szokott hajótörése.

De vele van a' szent Lélek: távozik pásztorától
A' Druida, vezettetvén ujj napja' világától:
Eltünik az embereknek, katonáknak szeméből
Vezérelvén őt egy angyal az Isten végzéséből.

VÉGE A' HUSZONKETTEDIK ÉNEKNEK.

JEGYZÉKEK A' HUSZONKETTEDIK ÉNEKRE.

(1) Orgier oda közülök . . . . . .

A' románszosoktól annyira elhiresedett *Orgier a' Dán* nevezetes szolgálatokat tett Nagy Károlynak, és egyszer, a' mint mondják, éppen a' csatapiaczon tartotta meg életét. Az írók közül sokan bevégeztetik vele földi pályáját egy klastromban; én jobban szeretném, ha életének vége, nevéhez és életéhez inkább mérséklett (analogue) lett vólna. (*a' Szerző*)

(2) Ha Károly viszsza nyomatik ama, gőgös Irene
Nyugoton pusztít . . . . . :.

Soha sem ütközött meg Károly olly roppant armadával, mint a' minő az Irene fija, Adalgir, és Patricius János vezérlesők alatt ezer hajón érkezett, a' Césárok birodalma felett vele vetélkedni kivánván (*Lásd* Marchangy *Gaulok Poët.*)

(3) De ha Károly triumphálhat, Irene tábor nélkül,
Világ szerte mint gyalázott többé thronjába nem ül.

Tudva van, hogy Irene nem boldogulhatván sem Károlyal leendő egybekelésében, sem hatalmával vele merkőzhetésében dethronizáltatott, és Nicéphorus helyheztetett a' királyi székbe.

(4) Neki fötni kell Bizántzból . . . . . .

Emlitve van az Iső Ének Jegyzékei között, mi módon lett Nagy Károly Nyugotnak felkent Császárja. A' Konstantinápolyi udvar, melly ezt a' titulust neki ellenezte, minden erejét összeszedte, hogy őt felyül haladhassa; de szándéka füstbe ment, és Károly koronáztatását nem akadályoztathatván, egy házasság által ajánlotta neki, hogy a' Napkeleti birodalmat csatolná a' Nyugotihoz: Eginhard bizonyítása szerént Károly ezt az ajánlást nem fogadta el.

VÉGE A' HUSZONKETTEDIK ÉNEK JEGYZÉKEINEK.

XXIII. ÉNEK.

A' Hórák vonván az egek nagy csillagát, fényesen
Utazott a' kékes légnek tágas térén csendesen.
'S úgy tetszett, tekéntetével az örök boltozatról
A' tábor fekvést visgálja, hol már a' trombita szól:
A' becsületnek mezeje hemseg a' katonákkal:
Jel adatik ütközetre számtalan muzsikákkal.
Minden ireg, mozgásba jő, tüzel, és nyugtalan áll:
Rend, bátorság, és mesterség a' franszok lelkébe száll.
O Károly! minő nap ez!... E' környék ha győzve lesz
Róma császári koronát, úgy van, a' fejedre tesz;
És ha pálczád alá hajtod ez éjszaki Nemzetet,
Mint Császárnak a' föld sorsa, kezedbe helyheztetett.
„—Bajnokok! így beszéll a' hős e' napi vitézségünk
„Legyen az évek könyvében örökös büszkeségünk.
„Menjünk! Titeket vezetvén a' halhatatlanságra,
„Bizom magasztaltatástok a' jövendő világra.
„E' perczben emeli magát az Égnek komponája:
„Egy merőben áll a' világ, másban a' gaul munkája;
„Akar mi legyen is sorsunk, baleset, vagy szerencse;
„Szívünk bátorságát soha semmi megne rettentse!"

Reptét ekkor, Károly felett lebegvén, megállítja
Egy sas; pálma galy orrában... Azt a' hősre hajítja.
Hajdan szint így, a' mint mondják, Sylla tábora felett (1),
Egy gyengéded édes szellő véletlenül lehellett,
Melly a' réteknek kincseit távólról elrabolta,
'S a' Római katonákat virággal gyirlandolta.

Előlegesen a' sikon mozdulván a' csatára
Bozon kiront Heristálból; serge kész parancsára.
Minden úgy olvad előtte, mint viasz tüz' hevében,
Repül, vág, dúl a' hol mit ér az ellenség sergében.
Csupa néze is ront, bont; szava mint a' menkőnek:
Illyenek hajdan Josué had trombitáji lőnek,
Midőn őt a' megbántódott Istenség fegyverzette,
'S Jerichó falát azokkal lábaihoz döntette.

Akkor a' Hunnus királynak egy alkalmas csapatja,*
Károly tábora' bal szárnyát viszszafelé szalasztja
Estnek: itt a' Cramer hegye Mondragántnak kedvezett,
A' franszok utját elállván... ő tüstént nekik ésett
Szélyel szórta seregüket egyszerre rendetlenül,
'S mint nem sebzett bűszkén állott az estek' halmán felyül.
Tristan ezen csapat feje ront a' szörnyü gigásra,
Megtámadja, de Mondragánt őt csak egy kard csapásra
Sem tartja méltónak; neki hátat fordít, 's megy odébb,

* Hogy jól képzelhesse az ember az ütközetet, nyomozni kell a' tervabroszon.

Tristán őt követi: „Várj csak! fordul 's szól, jőjj közelébb
„Ábrándozó puja! talán ettél bolond gombából
„Hogy velem mérkőzöl? Jol van! légi palotájából
„A' sas is lecsap némelykor tisztátalan férgekre:
„És hogy halhass vágyol szintén ezen dicső kezekre?"
Igy szólván pallossát ekkor Mondragánt felemelé,
'S küldé szegény Tristán lelkét a' gyászos partok felé.
A' Hunnak nem tarthatja fel semmi bátor lépteit;
Kezeiben a' menkő van, pokol telte szemeit:
Mint fekete katlanjából láváját ki lehelli
Az Aetna, 's meggyúladt belét okádván szétlövelli;
Akadályt nem talál sehol, folytában pusztít, éget,
'S mutogatja kevélységgel a' felséges rémséget.
Gűize látja Tristán sergét zavarodva szaladni,
Angilbertet hívja, 's neki kezd illy tanácsot adni:
„—Enyimekből végy magadhoz ezennel száz bajnokat;
„Tristán katonái futnak, tartóztasd fel azokat."
Angilbert mindjárt az első bataillonhoz megy, 's így szól:
„—Legderekabb száz legénység jőjjön velem oda, hol
„Tristan elesett, segítni!" .. Mi az hát egy sem mozdúl?
Egy sem a' sorból: mindenik magában dúl ful:
Majd egy bajnok így szólal meg:—„E' beszédje Urunknak
„Hogy Száz derék legény menjen, gyalázat mindnyájunknak:
„Mi hasonlítunk egymáshoz: készek győzni, vagy halni,
„Nem lehet itt egyet jobban mint a' mást magasztalni."
E' felséges érzeményen Angilbert mint bámula,
Vaktában Százat szólíta, 's azzal utnak indula
Gyorsasággal a' Mondragánt seregével mérkőzni.

Bozonhoz csatolván magát nyugott felől a' győzni
Szokott Olivir is; nyomja balról az ellenségnek
Szárnyát: e' hősök mind ketten egyenlő tűzzel égnek,
Kergetvén a' Frisonokat: folytában a' Vézernek,
Majd az ellenség körébe magoknak utat vernek.
Gondatlanságból Vitikind e' pontot elmellőzte
Seregével oda siet hol a' Hun Tristánt győzte,
Egész erejével rohan a' Gaulok Centrumának,
Remélvén győzni, ha hogy ők két részre szakadnának.

A' bajnokok theatrumát belől halál szaggatja,
Testöket forró cseppeknek áradása áztatja;
Vasaik szikrákat szórnak; szemeik vérben usznak.
A' mészárlás kettőztetik, rontnak, döntnek, és zúznak:
Pánczél ingök a' hősöknek kezd rajtok lángot vetni,
Egy hoszszú vértó partjitól majd majd körül vétetni
Látszatnak: a' rémség fel-ül holtakból nőtt thronjára
Sír az emberiség; mosolyg a' vadság e' csatára.

Valamint a' nagy égéskor egy szél zavar forgása
Alatt barázdákban terjed a' lángok gyuladása:
Igy Vitikind minden felől a' mészárlás körében
Emésztő léptét folytatja vérhullám csermelyében.
Darsze csapásától meghal: Őt Aubligni boszszulni,
Mint barátját szándékozik; de midőn megfordulni
Akar, Vitikind bünteti ifjú felhevülését,
Mert két oldalra nyakáról a' feje lecsüng két rét.
Minden megszalad előtte, vagy a' földre veretik:

Valamint a' fagyos ősznek végén a' fák pergetik
Sárgás levelüket, mellyek a' szelektől érintve
A' légből lehulnak, 's sűrűn a' földön vannak hintve.

Károly egy közeli hegyről, mint elhagyá sánczait,
Az ellenségnek visgálja más más mozdulatait:
Egek mi ez! Táborának közepibe nyomultak!
Hogy lehet az? . . Oda repűl; 's a' kik hátra vonultak
Összeszedi; már most minden összeviszsza zavarban,
Győzők, győzettek terülve hevernek szét a' porban.
Egy archangyal védelmezvén a' keresztén hősöket,
Viszszanyomják az éjszakon termett üstökösöket.

Nagy Károlynak a' mint már most ellent semmi nem álla,
A' Szászokat addig űzé, hol Bozon triumphála:
Ekkor veszi magát észre Vitikind, 's nagy botlását:
Olivir ezen oldalra teszi sebess futását;
És a' Szászok győzettetve, sem királyra sem főre
Nem hajtván megzavarodva szaladnak nyakra főre.
Károly serege dicsőség szomjuhozással teli
Látja miként az ellenfélt a' zúgó hab benyeli:
A' Vézer magába tömi javát a' Germanoknak,
Betellik árka megroncsolt holt testükkel azoknak:
És annak sebess hullámi felakadván reptökben
Forrásukhoz viszsza felé folynak rémülésökben.

Nagy Károly a' Görögöket, Lombardokat kergeti,
Nehány bajnokival magát a' Vézeren átveti.

A' Lombardi kevély Blanzé, kit egy halom fedezo
Sergével volt a' legelső, ki a' princzhez érkeze;
Minden felől bekerítvén Károlyt ejté tőrébe.
O csudálatos hatalom! most ragadja kezébe
A' Császárok bájpallossát; 's mint azzal vagdalkozik
Annak tüzes vasa szintén lángsceptrummá változik.
Kévénként dül az isteni kardból a' tűz kifelé
A' Lombardokra, 's a' princzet szemők elől elnyelé:
Majd viszsza csap a' Királyra, 's homlokát sugározza.
Blanze remeg; futni akar... Károly őt feláldozza.
Előpostája, villámló tekíntete, halálnak:
A' támadó meggyőzettek rettegés közt hátrálnak;
Károly felemelvén karját: már menykövek istene:
A' föld lábok alatt mintha megindulni tetszene.
Némán kétségbenesés közt elhányják fegyveröket,
Iszonyodva mereszgetik halál sárgás szemöket:
Valamint hajdan, mint mondják, Perseusnak kezében
Meduza feje látása az ellenség' sergében
Elébb meredett rémülést, aztán halált okozott,
'S a' katona mind, lelketlen fatuskóvá változott.

De midőn Károly a' Vézer vizén szintén átszálla:
Vitikind szétszórt csapatit összeszemelvén álla
A' másik parton; és tüstént a' balrészen jelesül
Hoszszában a' nagy folyónak Mondragántal egyesül.
Ott a' Cramer hegye mellett a' Germanok vezére
Megfordítja Károlyt, a' mint a' túl partokhoz ére;
A' Király mind eddig népét még összve nem gyűjthette

Ez ellenparton . . . Heidelberg támadni merészlette.
Őt; de Károly szent pallossa gyengédeden mozdula;
Azonnal a' bárd kezéből kiesék, 's földre hulla.
Remeg a' szörnyű Heidelberg, borzadás fut erében,
Mint hajdan Boldizsár, mint áll a' Dániel könyvében,
Midőn egy láthatatlan kar' élő keze' munkája
A' falra jegyzi hogy ma van éltének végórája.
Szalad a' Szlávok királya . . . Isten! ki hitte volna,
Hogy fegyverét vesztve szerzett becsével nem gondolna?
Olly sok ízben fitogtatott dühéből nem marada
Csak rémítő neve, 's az, hogy önmagától borzada.
Egy Isten vív Károly mellett; a' sokaság körében
Vetélkedőt keres, 's fördik ellensége vérében.
A' Hunnusok ekkor minden oldalon a' Szászokkal.
A' Szláv, 's Lombárd győzőjére rontnak emelt karokkal.
Mondragánt elől méreggel telve rohan ellene:
Tartóztatják Othon, 's derék két fijai mint menne.
Híres bajnok, nyájas atya; csillagtudományjában
Jártas Othon; fijaival együtt díszlik csatában.
A' Hunn Király támadván őt, szavai így hangzának:
„—Érdemekkel tisztes öreg! egy szép familiának
„Védelme neked sokba van, menvén vészek' elibe;
„E' terhet rólad levenni szándékom egyszeribe."
Mondván: a' fijatal Aldert azonnal megtámadá:
Ő bátyjának Alvimarnak lábainal kiadá
Lelkét. Alvimar, jaj! . . már is a' győzőnek pallossa
Karodat, mely pánczélodat, szívedet át mardossa.
Látván Othon gyermekinek estét, kiket imádott.

„—Te fenevad hiteszegett végezdbe már munkádot
„Vágj hozzám bátran! semmitől sem foszthatsz meg engemet;
„Elragadván gyermekimet, elrablád mindenemet.“
Othon balestü fijait remeg felyül élhetni:
Kegyetlensége nagyságát Mondragánt éreztetni
Akarván vele, fájdalmit illyen szókkal gúnyolja:
„—Csillagász! kinek nagy nevét a' fransz nép magasztalja,
„Te, ki velem a' jövendőt kényedre tudathatod;
„Mi történhet veled csak azt korán nem olvashatod;
„Szerette hős fijaidnak, o bölcs oltalmazója!
„Betöltöm kívánságodat, legyél annak tudója:
„Térj hazádba, 's ott mesélgesd sok fentséges tettedet,
„Karom nem bátor elmetszni dicsőséges éltedet.“
De Károly szintén ott terem... Mondragánt zavarodik;
Úgy tetszik látja kardjából mi tűzvillám szóródik:
A' Hunnus Király lelkében már is meghökken és fél:
Igy járt Pentheus is hajdan a' Cytheron hegyénél,
Látott, vagy képzelte látni, szemei mint kápráztak
Két Thebe létét; 's az égen több napok sugároztak:
Ugy képzel látni Mondragánt mellette fegyveresen
Két bajnokot, a' kik menkőt rásütnek egyenesen.

Összeszedvén, mind a' mellett erejét, keménységét,
Darab ideig Károlynak trutztzolja dühösségét:
A' két bajnok közt hoszszasan tart a' tüzes küzködés,
Elragadván a' felpuffadt Mondragánt a' dühödés,
Hogy jobban tegye vágásit nem gondol önvesztével;
Ha győz, meghalni kész, 's bátran adózik így éltével.

„—Te, Mondragánt szól Károlyhoz, akarod hogy tagadjuk
„Vallásunkat, 's egy ujj Isten törvényit elfogadjuk?
„Reszkess! mert ha hogy az Isten' lakása van ott a' hol
„Hozzád illő szentek laknak, az önnön maga pokol."
Hirtelen egy halál csapás fojtá Mondragánt nyelvét,
Bámúl hogy meggyőzettetett: a' colossus még egy két
Perczig állva marad... de csak hamar kevély homlokát
Fagyos izadás borítja; rángatódzás ajakát
Ide 's tova vonja; szintén azt lehete gondolni
Hogy kezével a' rémhalált viszsza kívánja tolni;
Lerogy átkozodás közben, 's durva tekintetében,
Bár haldoklik, a' kevélység, 's düh nem veszt eréjében.

Ekkor mindenhol szemlélni lehete mint futának
A' Szászok: mint győző, Károly sebességgel utánnak:
Szikrát szór sisakja, légben hullámot hajt forgója,
Hoszszú villámokat lövel *Vidám*, oltalmazója:
Büszkén győzedelmeikkel az elpusztult táborban
A' halálnak áldozatit rakják a' hősök sorban.

A' Vézer már megszabadult; annak mind két partjain
Károlynak mindenek csüngnek győzedelmes lánczain:
Bozon, Angilbert, Gűize, 's más más több derék bajnokkal
Összecsatolják magokat mint győzők Királyukkal.
Vitikind a' midőn látja reményjét lerontatni,
És a' győzedelmesektől taborát így dulatni,
Méreggel telve szaladgál, tele torokkal kiált:
„— Megálljatok nyomorultak! hát mi a' menykő talált?

„Ugyan így eltudta Károly bátorságtokat venni?
„Én repülök ezt a' rémvázt mindjárt semmivé tenni.
„Utánnam!.. nézzétek én őt miként vesztem kardommal:
„Vagy én vagy ő, pusztulnunk kell, essen bár halálommal.
„De mit mondok! Ő is ember valamint más, csont, hús, vér;
„Benne sem rejteget követ, vasat, vagy aczélt az ér:
„Károlyt nem védik előttem semmi féle más szentek,
„Csak vakmerő bátorsága, 's hogy tőle megrettentek.

Ezzel a' Szászok erejét ujjra lelkesítette:
A' futókat viszszavonta, szemeivel büntette:
Szorítja minden erőből oldalait lovának,
És jaj azoknak ki szembe szállni bátrak valának.
Melleboa volt az első: — „Jer te vakmerő gallus!
„Gondolod hogy engem győznöd neked esett a' szép jus?
„Megkondult halál csengetjüd." Mondván, a' földre sujtja.
Haldokolván Melleboa, mégis bátorság gyújtja
Nyelvét, 's ezt feleli: — „Győztél Vitikind, itt halálom;
„De látom meggyőződ', 's azért nyugtomat feltalálom."
Ezt mondván, a' múlandóság árnyékát rá vetette,
Azonban jövendőlése szívében rettentette
Vitikindet; ő megfordul... O hatalmas Istenség!
Károly úgy öttlik szemibe mint csillag, melly tűzzel ég;
De bátorságát a' Szásznak vallyon mi rettentheti?
Iszonytató dühösséggel magát Károlynak veti:
Mint az ég' menyközi, mellyek recsegnek a' halmokra,
Kezében dárdája törik villámló darabokra.
De Károlyt az Örökvaló mint magáét kedveli;

Ő parancsol az erőnek, a' győzést Ő rendeli:
Az égtől e' szók látszatnak iratva homlokára:
Én harczolok; addmeg magad; figyelmezz parancsára.
Azért a' Szászok vad feje nem mozdulki helyéből,
Hanem rettenetes kardját kirántja hüvelyéből,
Felkiált: — „Kegyetlen Isten! Károly harczol melletted;
„Mindegy: bár minden hatalmad én ellenem szegzetted;
„Mit használ: csak az életet lehet tőlem ragadni!"
Erre dühétől torkában a' szó be kezd fuladni.
Soha még híresb két bajnok győzedelmes karokkal
Annyi tüzet párosítni nem tudtak fortélyokkal;
Ezerszeresen csapkodták egymást mindég szörnyebben;
Ütésüket kipároztak mégis mindég könyebben:
Bizonytalanság közt habzik köztök a' győzedelem.
Vérrel tajtékzó lovokat reszkedtette félelem.
Mindenik erőlködését siker nélkül emészti.
Végre Vitikind e' szókat istenéhez ereszti:
„—Irmensül! tudom ha halok, oltárod le fog dűlni;
„Ha hagysz élnem, pompás templom számodra fog épűlni."
Ezt mondván, a' reménysége megkettőztette tüzét.
Látván mi nagy elszánással küzdik a' sikon a' két
Vezér; az ellenfelek közt a' verekedés szünik,
Mellyik lesz a' győzedelmes e' kettőből kitünik.
A' két ellenség Királynak szertelen dühössége:
Most az égben, majd magában van minden reménysége.
De Vitikind gyengűlni kezd... O szerencsétlen eset!
Károly hogy oldalát menten átdöfje neki esett;
A' Szász magát még sem hagyja... a' mint szemök láttára

Hirtelen, csuda tünemény! a' hősök bámultára,
Egy tündöklő szekeret von két paripa tüzesen
A' sikon át, 's a' két hősnek tartanak egyenesen.
Egy fiatal halhatatlan nő van a' lektikában,
A' gyeplőt tartván fentálva gyengéden bal markában.
Pompás szóval megszólítja Vitikindet. Tűzfelhő
Fogja körül a' szent szűzet; homlokából kiömlő'
Sugárok meszsze terjednek, 's fénybarázdakat vetnek:
Földet lábokkal a' szálló lovak alig illetnek:
A' katonák nyitják neki portól lepett sorjokat
Ő repül... tekintetével vakít szemvilágokat
Diaphán * hoszszu fátyolát háta megé vetette:
Homlokát liliomokkal kerítve kitüntette...
Jobjában a' kereszténség tiszteletének jele
A' szent kereszt, mellyet az ég felé buzgón emele,
'S ekként szóla Vitikindhez: — „Nemes vitéz! mit merjen
„Karod, megmutattad: lelked, ideje már, hogy nyerjen
„Világot: engedj Vitikind az egek kedveltjének!
„Hódolj neki; de hódolj az Istenek Istenének!
„Már másszoris láttál engem:** voltam jó geniusod,
„Igértem segedelmemet, becsülvén hős virtusod:
„Én az ég követje vagyok; Vitikind itt a' határ!
„Károly barátjának nevez az Isten mint atyád vár."
Csudálatos!.. e' szók végén a' vad bajnok gyengülni
Kezd, 's ugy tetszik a' felhőből egy galambot repülni

* Átlátszó, vékony szövésű.
** A' Vara fűzfájában, XVIII-dik énekben.

Lát fejére; fent a' légben egy mennyei fénysugár
Köréből e' szók hallatsznak:—„Az Isten mint atyád vár.“
Szeméről ekkor fátyola lehúll a' sötétségnek:
Azonnal érzi lelkében ön munkáját az égnek:
Egy ujj tűznek gerjedése szívét viszont éleszti
'S magát csendesen Károlynak lábaihoz ereszti (2)
„Herczeg! te meggyőztél engem, 's bennem mind a' Szászokat
„Éjszak fejedelmi téged tisztelnek mint Urokat.
„Istened az enyimeknél hatalmasb megesmerem;
„Engedj meg! ellened soha nem emelem fegyverem.“
Igy szólván: Károlyt e' beszéd érzékenyen lágyítja,
Vitikindet felemeli; Őt szívéhez szorítja:
Az Öröklény őket áldja, zúg pokol a' fertelmes:
Vitikind kereszténjé lett, Nagy Károly győzedelmes (3).

Szekeréből az istennő mosolyog e' látásra:
Arra néz Károly merően, esmer arcza vonásra,
Ez Ulnár!.. ki képes is más hadakat megszüntetni,
Az éghajlatot derítni, a' földet békéltetni?..
Repül a' lektika felé... de a' Vézer partjain
Az már meszsze haladt szálván a' szeleknek szárnyain.
És a' mint az égi szűzet nem látá halandó szem,
E' szók hangzának utánna: MINDENHOL ÉS SEHOL SEM.

VÉGE A' HUSZONHARMADIK ÉNEKNEK.

JEGYZÉKEK A' HUSZONHARMADIK ÉNEKRE.

(1) Hajdan szint' ugy, a' mint mondják, Sylla tábora felett
Egy gyengéded édes szellő véletlenül lehellett.

Beszélik, hogy Marcus Lucullus, Syllának egyik kapitánya megakarván ütközni Fidentia városanál, Parma és Piaczenczа között nállánál sokkal számosabb ellenséggel, nem mert a' csatához kezdeni annyival is inkább, mivel nagyobb része katonájinak fegyvertelen volt; de a' mint a' jeladással bizonytalanság közt habozna, hirtelen valami gyenge édes szellő támad, felsodor a' közelebbi rétről egy rakás virágot, és azokat a' katonák paizsaira, és sisakjaira hordja, és azokon úgy helyzik magokat, hogy az egész sereg egyszerre virágkoszorúval van koronázva. Ez a' szerencsés elő posta mindenek szívét lángba borította. Lucullus mint egy bizonyos lévén győzedelme felől, neki hajt az ellenségnek, azt megtámadja, megöli 18 ezer emberét, és annak táborát elfoglalja. Ez a' Marcus Lucullus öcscse volt annak a' Lucullusnak, a' ki Mitridatest és Tygranest megverte (Lásd Plutarch).

(2) Magát csendesen Károlynak lábaihoz ereszti.

Vitikind, ama világszerte híres hős, kinek nevét Herman fijai mai napig is megindult érzékenységgel hirdetik énekeikben, végre magát elszánta népe boldogságának eszközlésére, midőn Nagy Károly kezeibe bizta önnön sorsát. Ki tudta volna jobban becsülni a' nagy lelküségnek illyetén vonását? Elragadtatván Károly a' csudálkozástól, semmit sem szólhatott; határtalan dühét, mellyel a' Szász fejedelem ellen viseltetett, szégyenlette, és jótéteményeivel kívánta tetézni azt kinek kemény büntetést határozott vala. Megindulván győzőjének vele bánásán Vitikind, ki őt Angri, é Vestphali Herczegnek nevezte, a' keresztén hitet felvette, magát Gallianak szentelte, és a' hajdani egymással tusakodó két hőst, a' barátság kötelei olly szorosan egymáshoz csatolták, hogy csak a' halál tudta azt elmetszeni.

(3) Vitikind kereztényé lett . . . . . .

Vitikind jelesebb bajnokival együtt Franszia országba ment a' keresztén hitnek, és keresztségnek felvételére: Őt azután az Anya Sz. Egyház a' szentek közé helyheztette (*L. Biblioth. Britt* I. 37. pag. 306).

VÉGE A' HUSZONHARMADIK ÉNEK JEGYZÉKEINEK.

XXIV. ÉNEK.

Éjszak királyain győztes tettit sugároztatja
Károly onnan hol a' Vézer tér mezeit áztatja,
Sánczaiba katonáji viszsza szólítatának,
A' mészárlás meg szünt, 's vége lett a' végső csatának;
Csupán még csak egy két bajnok a' véres partok körül
Tüzétől elragadatatva viaskodik emberül:
Mint az égi vihar, mellyet az éjszaki szél szét zúz,
A' horizonon a' villám még távol barázdát húz.

Éjszak fijai, Görögök, Hermannok vezérei
A' győző Királynak lesznek lelki teremtményjei:
Ugyvan; Odin, és Irmensül oltári lerontatnak,
'S a' megváltóji jegyczímek azokra plántáltatnak
Hamis istenit Éjszaknak Károly széljel kergette,
'S a' hol a' rémség lakozott od' a' békét helyzette.
A' szerencsés győzedelmest a' félvilág csudálja:
Majd aztán Nyugton a' roppant birodalmat fundálja,
Mellyet jótévő törvényi ezennel kitüntetnek.
Ellenére más királyok már semmit sem kezdhetnek,
A' hősnek Róma készíti pompás triumphussait:
És az újj kereszténekben látja ujj magzatjait

Az ütközet vége felé még Olivir a' síkon
Kergeti az ellenséget, mellyet a' félelem von;
Serény fogási, 's neki szánt ereje, bátorsága,
Helyre hozzák mi hibát tett tüzes fiatalsága.
De jaj micsoda látomány akada most szemébe!
Egy fransz szörnyű vágást ejte kedvessének fejébe:
Almanzin tántorog, eldűl . . . és a' vér elborítja
Arany sisakját . . . Olivir repűl, megszabadítja,
'S így szól:—„Szép Almanzin! szíved még is kemény erántam?
„Hogy élted' még egyszer mentsem, im' magamat elszántam:
„Legalább egy tekintettel Olivirt jutalmazzad!"
Hasztalan remény; nem nézi, sem feleletet nem ad.
Megfordítja paripáját, rejti zavarodását;
Ellent áll nyájasságának, nyomja szíve vágyását,
Fut a' becsület mezőről, és onnét hamarjába
Behat mint a' sebzett galamb az erdőség gyomrába.
Majd magát egész bádjadtan egy forrásnál találja:
Ott megállapodik 's leszáll a' csermely pásintjára:
Bekötözi fejét, 's vizet locsol feje lágygyára.
De nyomában a' szerelmes Olivir őt követi,
Mellé térdel, 's a' kötözést reszketve segítgeti
Kezeivel; és ezt mondja: — „Tőled várom sorsomat
„Almanzin! nem bánom mondki bizottan halálomat.
„Enyimnek kell lenned, vagy ez ellenséges fegyverem
„Hegyével szemed láttára melyem tüstént átverem!"
Ezen fontos beszédekre szíve bent megindula,
Szeme telve nyájassággal Olivirhez fordula
A' bajnok nő.. mélyen sóhajt.. Egy illyen hív szeretet

Lelke kemény makatságán végre győzedelmet vett:
Legédesb, 's nyájasb elszánás váltja fel a' vadságot
Érzékenyen elfogadván az ajált házasságot.

Keresvén a' gaz Tassillont völgyekben, oldalokon,
Ki szalad előttök mindég a' gyilkos sik homokon,
Robert még most is mutatá jelét bátorságának
Távolról, 's ölé szertelen kik elnem futhatának,
Bal-csillaga most Tassillont elejibe tünteté:
Ekkor Robert szavainak hangját így menykőzteté:
„—Itt vagy még is valahára gyilkos, és gyalázatja
„Öseidnek! Véredet lám, utálatos, onthatja
„Kardom! .. Blanka! érdemetlen halálodra hurczolva,
„Fogaddel ez áldozatot, 's légy végre megboszszulva!
Ezen szókra megriadva, mint a' forgó szél esik
Tassillonnak, rácsap: görbűl ez, 's hasztalannak esik
Vágása... Kiált, csalódván ütése: — „Kikerűlni
„Nem fogsz engem, bár a'pokli mélységig fogsz görbűlni."
Ekkor a' Bavarus sebbel a' földre terítetik,
Melypánczélja vérpatakkal egészszen beöntetik:
„Megállj! szól a' Herczeg megállj! végső perczentésemben
„Egy nagy titkot fedezek fel neked, a' melly lelkemben
„Mint a' kinzó féreg mardos hunytommal. Tudjad tehát
„Blanka hozzád hív, és még él; de napvilágot nem lát:
„A' Kasseli várba repűlj: Ott a' tömlöczben senyved
„Szerelmesed, Látod ezen gyűrűt ujjomon, ezt vedd,
„Mutassad az őrállóknak, 's ők engedelmeskednek...
„Szaladj, add meg szabadságát méltó szerelmesednek!

„De minthogy boldogságodat végorámban munkálom;
„Engedj meg Robert.. engedj meg, kérlek! .. Itt már halálmo."
E' szókra lelkét kiadá. Mi öröm, Blanka még él! ..
Robert a' gyürűvel Kassel-Várába fút mint a' szél:
Feljűl múl minden akadályt. Egy méty rejtek gödörbe
Vezeti két őr a' várban, 's tart hogy valami tőrbe
Fog ejtetni; de csak hamar oszlik nyugtalansága,
Mert mindjárt oda nem meszsze egy bús lámpa világa
Vezérlé lépését azon homályos tömlöcz felé,
Hol Blanka volt: hozzá futa, 's forrón őt átölelé.
Midőn a' Kasseli Várnak magossáról leesett
Blanka, rajta halálos seb semmiképpen sem esett;
Robert a' goudos Montfortól mint odébb emeltetett,
Nem tudta, hogy Tassillonhoz megint viszsza vitetett
A' haldokló Blanka, 's ekként mentette meg életét.
Boldog Robert! most hívének karja közt szeretetét
Érezvén. gondolja talán álmadja boldogságát.
Vagy egy pokolmester üzi vele boszorkányságát.
„—Te vagyé Blanka? .. Jaj mennyit szenvedtél hívségedért!
„—Most jutalmazva vagyok száz évi szenvedésemért
„Lelkem Robertem! .. Ah nézd csak e' szomorú fogházat!.
„Itt vagy te, veled itt minden mennyei fény 's pompázat.
Igy szólván; tiszta lelkökben érzék boldogságukat,
És még az nap koronázta hymen buzgó lángukat.

A' nappal csillaga szintén nyúgot felé fordula;
Már jó darab időszakon a' csendesség ujjula,
A' mint Károly a' dicsőség kezéből borostyán galyt

Nyert; azt egy kisség lerakja, 's Ámor intésére hajt.
Szíve vágyását követvén, onnan nehány emberét
Elküldötte, hogy kisérjék Ulnár pompás szekerét
Távólról. A' Vézer partján hol nyugodott Osnele,
Az erdőben a' buzgóság szent kápolnát emele;
Hogy Ulnár ott állapodott, azt a' hősnek tudtára
Adák. Semmi veszélyt immár nem várván táborára
Károly, hív a' becsülethez, mint imádott tárgyához,
Lerepül a' Vézer partján az Osnele sirjához.
A' templomocskát épiték egy tüskés kősziklára:
Cyprus fákkal bekerítve, nem látszott az alyára:
Egyszerü gradics bevágva jó mélyen a' goromba
Kőbe csigásan vezetett a' magános templomba.
Üregiből a' kőszirtnek egy patak ugrándozott
Kifelé, melly esés közben csendesen tajtékozott:
Már is a' falakat lepvén, 's nevekedvén a' kőbe
A' mohotka mászva hatott a' borostyán erdőbe;
És ezen felséges helynek édes magány csendében
A' szent bánat emelkedett az Istenhez lelkében
Túl a' parton szembe tűnik a' hajdannak egy szobra
Magában csak, pusztaságtól körűlvétetve jobra;
Fentáll még..mint ama nagy szív,melly't az idő megrongál,
A' baleset összecsigáz.. mégis a' zaj közt fentáll,
'S erejét lelkének ollykor ollykor viszsza tünteti.

Ez a' pompás, ez a' kevély obeliszk rejtegeti
Egy hires hódoltatónak Odinzének hamvait.
Igy táplálja tehát minden a' királynak vágyait;

A' hasonlóknak porától elválasztja porait,
'S a' halál is koronázza végső hiuságait.

Leszállott a' láthatárról a' nappalnak világa
A' magány kőszirtre Károly nem sokára felhága:
Halál madár lebegett ott.. ködös vihar támadott,
'S mint a' téren rakásra gyűlt az ég homályosodott,
Csupán Nyugoton láthatá még a' felhők közt nyomát
Egy vértűznek, világítván a' holtak theatromát.
Ott hirtelen tapasztalja egy bús szélnek lengését,
Fülébe hordván haldokló bajnokinak nyögését.
A' térségben a' számtalan holt testeknek halmain
A' mészárlásnak ördöge vígan repkedt szárnyain,
Készül magos thronusából tündöklő hohérjait
Koronázni, 's osztogatni borostyán hősgalyait.
Megálla Károly a' lépcső végfogán és bámúla,
Hogy egy kiáltás viszhangja többszörösen ujjúla
Keresztül a' cyprusokon, 's azt lehete gondolni,
Hogy az Úr' oltáránál őt akarja bevádolni.

Majd azután sűrű fátyol borítja szemvilágát:
A' becsületnek mezején egy vérrel telt felhőt lát;
Panaszhang hallatszik abból.. a' bajnokok királya
Könybe merült népe szavát abban ekként találja:
„—Károly halld sohajtásimat, mellyeket dicsőséged
„Kifacsar; hány gyermekemnek estén építéd éked?
„Bár tettid nagyok: azokban én csak réműlést látok;
„A' győzedelem jobbadán égből származott átok.

„Gyermekeimnek nevében Károly halldmeg kérésem,
„Békéltesd a' földet összse; 's ha kimondom érzésem
„Fogadd jó néven: már elég érdeme tiéidnek,
„'S neked még több ha mindenek mondnak jónak, szelídnek!
„Europa már hangoztatja szerte szét nagy nevedet:
„A' világ bámúl tettiden, rettegi fegyveredet,
„Ez elég neked, csak engem nem tud gyönyörködtetni;
„Egy hódoltatójé győzni, Istenné békéltetni.

Fájdalmas sohajtások közt, úgy tetszék, elveszének
E' szók a' légben: Károlyhoz majd azután érének
Csupán im' e' panasz hangok:—„O szerette nemzetem!
„Roppant munkámban a' béke volt főbb igyekezetem.
„Kívánságidban enyimek tőled viszszahangzának;
„Hogy az rendítlenűl álljon fegyverim csattogának."

Azonban Károly hallatja fájdalmas sóhajtását,
Bánat vonási jelentik szíve' belső kinzását:
Zavarodott gondolatit hasztalan csillapítja;
A' mult szintúgy mint a' jelen lelkét gyászszal borítja.
Indul aztán a' templomba ... Sötétes grádicsának
Lépcsőji, 's titkos falai rongáltatva valának
Az időtől: a' sírmadár dalját ott huhutolá;
Körűl belől ottan minden a' halált ábrázolá.
Egy lecsüngő lámpa gyenge halavány világánál,
A' sanctuarium belje látja millyen formán áll;
Keresi mindenhol Ulnárt.. Jobról nyíltt a' czinterem:
Mi az a' mit először lát Károly ott?.. egy sírverem!

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

Odébb halad zavarodtan a' templom belsejébe,
Valami gyuladás végső lángja szinte szemébe
Ötlik .. különös! milehet? .. egy esméretlen tárgy ég ..
Szalad Károly arra felé, hol áll a' legfőbb szentség,
Isten! mi borzadás lepi a' franszok monarcháját!
Mit emészteuek ez alvó tüzek? .. Ulnár ruháját,
Tölgy koszorújit, sarlóját, 's más druida jegyeit;
Az Irmensűl papjainak ritka, drága kincseit;
A' titkos gyöngy galyt .. 'S közöttök a' lángoknak prédája
Lett darabokra tördelve Diana statuája.
Ulnár is elveszett talán ez emésztő tüzekben? ..
Emeli szemeit a' princz, azok tüstént ezekben
A' gyászbetükben akadnak fent a' nagy oltár felett:
„*A' Druida többé nincsen, Ulnár már angyallá lett!*"
Elréműl a' Király; nem hisz szemeinek, 's ekként szól
Kétségben-esés közt, a' mint az oltárnál meghajól:
„—Ulnár, halljad szavaimat! éltem' gyönyörűsége!
„Boldog napjaimnak, ha már többé nem látlak, vége!
„Hatalmas Istenség! mi lett az egeknek szűzéből?
„Szánjmeg! .. o ragadj ki kérlek e' bánat tengeréből!
„Adviszsza nekem őt! —Lássad!"—Mi szózat! . Ott jobb felől
Ulnár .. Őt a' közép oltár rejti szemei elől.
Eloszolván remegése, 's fájdalmas gyötrődése,
Ulnárt átöleli .. de most mi csudás viselése!
Ő már nem Druida többé, nem Diána papnéja,
Nem a' hamis isteneknek makacs pártolónéja;
Nem ama láthatatlan szűz, a' vadonnak leánya,
Csudákkal teljes, eszelős, 's balgatagság zsákmánya:

A' Druida többé nincsen; e' szentségnek helyében
Ulnár Károlynak jegyesse, 's áll az Isten kegyében.
„—Ulnár! kedves Ulnár! végre karjaimon tartalak
„Szól Károly, mi választ tőlem többé mennyei alak!
„Im' e' szent oltár lábánál fogadd esküvésemet!
„Jőjj te is, esküdj, örökre hogy szeretel engemet!
„A' thrónus és a' boldogság várja lelkem barátját:
„Ez napon árasztja mi ránk az Isten szent malasztját:
„Vonszódásinknak ezentúl semmi sincs gátlására!
„Ulnár! angyal! jutánk még is szerencsénknek halmára!".
Igy szólván, jelen öröme tetézett poharánál
Megpillantani nem képes hogy kedvesse lábánál,
Kinek királyi pálczáját, 's dicsőségét ajálja
Megnyílt sírja befogadni magát menten kinálja.

Károly öleli szóp nőjét; de jaj mit jelenthetnek
Ulnár könnyező szemei!.. tetemei reszkednek..
„—Károly! lelkemnek kedvesse! szól szelid nyájassággal
„Hinni nem merem hogy bírjak már ennyi boldogsággal:
„A' mint a' tábor fekvéstől eltüntem.. még az' este
„Itt ezen oltár lábánál érkezésemet leste
„Egy esmeretlen ősz öreg; és a' szent keresztségnek
„Vizét öntötte fejemre, mint a' nagy Istenségnek
„Hív pásztora.. Eunulphusnak lenni magát mondotta..
„Igy ő nekem az egekuek kapujit megnyitotta..
„De midőn égi hatalmat, Károly! a' berkek szűze
„Azon perczenetben végképp már magáról letűze,
„Úgy tetszék, az egész világ szemei elől eltünt;

„'S ez ujj keresztén az égé, lerakván a' földi bűnt.
Druida,. kivűled neki más istensége nem volt.
„Keresztén.. más ujj valónak Ulnár lelke meghódolt:
„Hajdan.. feletted lebegvén mint egy menyekből szállt lény
„Lépésidnek világitni volt tettiben legfőbb rény:
„Ma.. midőn önkezeivel a' szent tűzet ragadá
„'S a' csal tisztelet jeleit a' lángoknak átadá,
„Ama szavakat ő huzá: „*A' Druidát nem leled*,
„*Többé nincs már a' titkos szűz*.. Barátom, Isten veled!
„Megszűnvén pogánynak lenni, Károly, úgy van, éreztem
„Hogy létem kialudt, 's földi pályámat bevégeztem:
„Nem, az ég bennem illy eszközt nem a' földnek alkotott;
„Ulnár mint bujdosó csillag e' világon átfutott.
„Hogy munkádban segéd legyen: hivatala még mára
„Csak az, hogy az égbe menjen, melly nyitva van számára.
Minden, bámész szemeimben, változtatja formáját:
„Halál fagylal, bátor érzem Ámor égő szikráját;
„Látásom homályosodott, lábaim erőtlenek
„'S fokonként érzem tagjaim gyengűlni mint kezdenek.
„Létem véletlenül elhágy... És mégis, Károly, ha bár
„Szörnyű zavartól hánykódik, 's üldöztetik is Ulnár,
„Soha jobban a' boldogság italát nem esmerte,
„Mint most, 's szivét a' szeretet tüze jobban nem verte."
Ezt mondván: Károly öt menten az oltárhoz hurczolja,
Hogy ujjított esküvéssel magát hozzá csatolja;
A' midőn egy siket zsibaj támad, 's őt tartóztatja...
Az oltár, o csuda! magát egy sirrá változtatja.
Bolt, pitvar, falak, ablakok, együtt szentség tartóval

Bevonatnak sebességgel fekete gyász posztóval:
Az oltárnak alaprajza lehúl; 's mint ezt csudálja
Károly, azonnal kitetszik mi varásló munkája.
Ez Leonora: szörnyűség!.. Medéa szint' illyen volt,
Midön ördögökkel telve a' pokolból kihatolt:
Dühödtében a' hallatlan bünt halmozván rakásra,
Corinthust égette, 's ölte gyermekeit egymásra.
A' Királyhoz hívatkozván, így szólott a' hitszegett:
„—Károly! Ulnár birtokában hasztalan ígérsz eget
„Magadnak; a' földön nem lesz ő soha feleséged:
„Előre láttam szándékod, 's megelőztelek téged;
„Ez oltár az ő sírverme. Te vagy oka mindennek;
„Mért mutattad magad hozzám hidegnek, kegyetlennek?
„Dühömnek éhgyomra betelt: szeretetem erántad
„Mi nagy volt halld, 's Leonora mint lett azért fene vad.
„Mint leventa Druidádat nyugvó nyoszolyájából
„Én emeltem, 's ragadtam ki Clodheránnak várából:
„Az imádott Jósolónak Ildhérének álképét
„Vettem, 's méreggel itattam a' vadon erdők' szépét;
„Hogy egyszerre bevégezzem éltét szenvedésivel,
„Ereiben munkalkodik pokol halál csepjivel;
„'S nekem szintén úgy mint neki sírtemetőm nyilton áll:
„Ugyan azon méreg által, azon egy halál talál.“
Ezen rémítő beszédre: — „Nagy Isten! kiált Ulnár,
„Hogyan, hát még e' pillantat végképp egymástól el zár?
„O jaj, Károly! mit hallottam!.. rettenetes elvállás!..
„Im hymen oltára!... múlok 's Károly tart karján, nem más!...

Ezt mondván; a' beszéd elhal csendesen ajakain...
A' réműlt hős a' haldoklót tartván kemény karjain,
Onnan elakarja vinni: — „Szaladjunk e' rémhelyből!
„Szaladjunk! bátor itattál halált hozó kehelyből;
„Egy hirtelen segedelem annak mérgét eloltja."
„—Hiú remény! Leonora szól, e' templomnak boltja
„Zárva van úgy, hogy erő nincs annak kinyítására;
„Látnod kell itt mind kettőnket mint jut végórájára.

E' rettenetes beszédre Leonora tántorog.
Ájuldoz; elfojtja hangját torkán a' halál horog:
Leroskad... meghal... hajdani bájvonásai lőnek
Öszszeroncsolva rémítő vázzi a' temetőnek.
Nem meszsze fagyos testétől e' rémítő ssudának
Ulnár halaváuy ajkai gyengéden így hangzának:
„—Isten veled mind örökre, Károlyom! Isten veled!
„Emlékezz a' bárd mit mondott, abban sorsom felleled:
„*És te gaul szűz, jaj, e' földnek csudálatos magzatja*
„*Éjszaki hajnal, melly magát ephemerként mutatja,*
„*Bájlás száll lehelletedben, tekintetedben ég van,*
„*De menyegzős gyűrűd lehult az oltárnál... oda van!*
„E' számkivetés völgyében, hol a' napom éledett,
„Mást nem láttam rajtad kivűl, 's nem hagyok, csak tégedet,
„Éltem semmisedés volna, ha nállad nélkül élnem
„Kellene; bánat fájdalmas emlékezet, egyéb nem:
„Hozzád méltó most a' midőn a' menny kapuja kitárt
„Számomra mint kereszténnek.. Károly ne sírasd Ulnárt!..

Ezt mondván; Károly karjára csendesen ereszkedett
Ulnár az erdönek szűze... 's végképp elszenderedett.

Fájdalommal, 's rémüléssel telve Károly alakja,
Tetemeit az oltárnak lábaihoz lerakja.
Akkor ketté reped a' bólt... 's egy tűzszekér vala
Fent az ég kárpiton, 's abban az egek archangyala.
A' villámok közepében azzal a' menkő csattog:
Az archangyalt istenségi dicső pompa körül fog:
Tekíntete még távolról szór sebess villámokat,
Ábrázolván az äerben azon tűz sugárokat,
Mikkel a' nap felemelve nyilaz a' vizek színén,
'S általhat a' mérhetetlen világoknak özönén.
Méltósággal száll az angyal a' tisztult égből alá:
Isteni homlokát égő gloria magasztalá:
E' világosság csillaga piros bársony csermelyel
Elönti a' pitvarokat együtt a' szentség helyel;
És az enyelgő zephirek szekerét kerülgetik,
'S arany szárnyikat csendesen felette lebbegtetik.
Igy Nazarethben, engedvén Istenség parancsának,
Szált az égből alá Gábor, 's megjelent Mariának,
Igérvén neki, nevében az Örökkévalónak
Egy fijat... ki az Istenség, 's emberség közt lesz szónak.
A' magasságbeli követ a' princzhez ekképpen szól:
„—Károly! téged nyájassággal Ulnár többé nem bájol!
„Ő volt védelem paizsod, csudálatos eszköze
„Az egnek: Ulnár mint álom szemeidbeu ütköze,
„Úgyis tünt el szintén... Földnek hatalmas monárchája!

„Halljad most mit mondok!.. Minden vérengezés királya
„Iszonyatos az egekben: ha e' vadon helyeket
„Békelakokká nem tetted, 's a' hamis isteneket
„Összve nem rontottad volna, vért kiáltna ellened.
„Győzedelmet adott, 's veled im' megbékélt Istened:
„Háboruidnak vess véget, vagy reszkess!.. Egy hódító,
„Tettiben kevély hős, nem az égi Felséghez szító:
„És mint emberek' hohérját őt vétkeinek sullya
„Elébb utóbb áldózatként a' poklokra hurczolja.
„De tettidet az Istenség eddig jónak találja!
„Látom Nyugotnak sceptrumát Róma miként ajálja.
„Menj vedd el — Készen találod az Urnak főszolgáját—
„A' homály fedett Császárok hajdani koronáját."
Ezek után az archangyal tart a' fellegek felé.
De mi pillansat Károlynak!.. Viszont a' helyét telé
Egy ezüstözött felhőzet; szemvilágát elveszi,
'S Ulnár testét az oltárnál láthatatlanná teszi
Egy édesen zengedező hármonia füleit
Érinti, 's úgy tetszik hallja huzomos nyőgéseit
Valami légi hárfának.. Halhatatlan lakjában.
Kétség kül' Ulnár énekel mennyei gloriában.
Az isteni homály felhő magát viszont emelé
Külömböző szinezettel nyilton az egek felé:
És a' gyenge fátyol gőzre mint fordítja szemeit,
Az imádott szűznek látja mennyei bájkecseit.
Csudálatos rendelése az örök Istenségnek!
Ulnár csendes lebegés közt vidámon tart az égnek:
Homloka fénylő csillagos pártával van kerítve,

„Illatozó balsamgőzök körűlte szélyel hintve
A' derűlt ég csatoltatván melódiák hangjához
Ulnárt viszi triumpbusban, 's helyzi az Úr lábához
A' hősre, a' halhatatlan egeknek ujj lakója,
Egy utólsó pillantást vett: — „Károly! ezeket szólja,
„Az erdők szűze viszszatér Istenéhez.. te reád
„Vár, téged előzvén: boldog ő! boldog!.. Isten hozzád!"

V É G E.

DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR
1943/2339 gyarapodási naplószám.

LY. EPOSSA…
ÉNIK.

KEPZELT TERVE AZON HELYEKNEK, HOL A NAGYKÁROLY EPOSBA
LETT ÜTKÖZET, VAGY TETT TÖRTÉNIK.

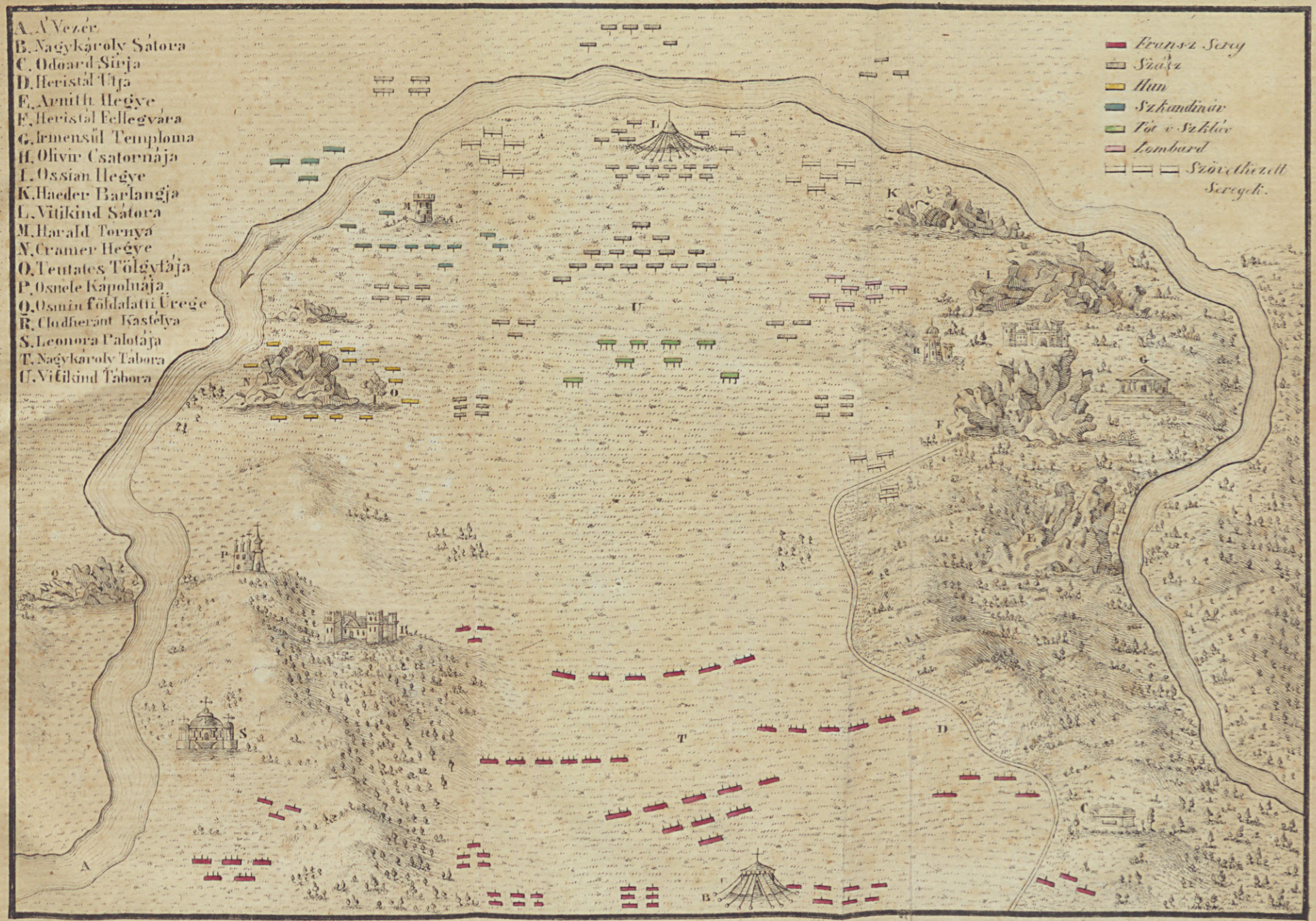

MAGYAR KIRÁLYI TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM KÖNYVTÁRA
DEBRECEN

MAGYAR KIRÁLYI TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM KÖNYVTÁRA
DEBRECEN